

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Århus Domkapitels
Jordebøger
II og III

Kapitlets Jordegods
1536–1600

De middelalderlige
Jordebøger

ÅRHUS DOMKAPITELS JORDEBØGER

II

KAPITLETS JORDEGODS 1536-1600

III

DE MIDDELALDERLIGE JORDEBØGER

ÅRHUS DOMKAPITELS
JORDEBØGER II
KAPITLET'S JORDEGODS
1536–1600

Udgivet af
LANDBOHISTORISK SELSKAB

Ved
POUL RASMUSSEN

Under tilsyn af
C. A. CHRISTENSEN

LANDBOHISTORISK SELSKAB
København 1975

Bekostet af
STATENS HUMANISTISKE FORSKNINGSRÅD

AARHUUS STIFTSBOGTRYKKERIE
ISBN 87 7526 052 2

INDHOLDSFORTEGNELSE

<i>Forkortelsesliste</i>	6
<i>De benyttede kilder</i>	7
<p>(Adkomstbreve, der dokumenterer godserhvervelser og -afståelser i tiden 1536–1600, s. 7. Adkomstbreve fra tiden før 1536, s. 19. 1600-tallets jordebøger og de øvrige kilder, s. 22).</p>	
<i>Gods, der tilhørte kapitlet efter år 1600, og som det erhvervede, eller som blev overdraget fra et beneficium eller fond til et andet i tiden 1536–1600</i>	23
<i>Gods, som kapitlet afstod i tiden 1536–1600, og andet gods, der (muligvis) tilhørte kapitlet i denne periode, men som ikke omtales i jordebøgerne 1600–1663</i>	29
<i>Kapitelgodsets historie 1536–1600</i>	60
<p>(Ejendomme og rettigheder, der vides eller kan formodes at have tilhørt kapitlet i 1536, s. 60. Godsafståelser og -erhvervelser 1536–1600, s. 64. Interne afståelser, s. 68).</p>	
<i>De enkelte beneficier og fonds</i>	68
Prælaturer og kannikepræbender.....	68
<p>Prælaterne og deres gods, s. 70. (Ærkedegnene og deres gods, s. 70. Provsterne og deres gods, s. 71. Kantorerne og deres gods, s. 71).</p>	
<p>Præbender, der fik bordgods anvist i 1427, s. 71. (Præb. Tved, s. 71. Præb. Hasle, s. 72. Præb. Lime, s. 73. Præb. Haldum, s. 73. Præb. Hørning, s. 74. Præb. Kolkot, s. 74. Præb. Egå, s. 75. Præb. Divå Virginis, s. 75. Præb. Olai, s. 76. Præb. Årslev, s. 76).</p>	
<p>Præbender, som ikke fik gods anvist ved kannikebordets udstykning, s. 77. (Præb. Agri, s. 77. Præb. Folby, s. 78. Præb. Albæk, s. 79. Præb. Holmstrup, s. 79. Præb. Åby, s. 80. Præb. Sinding, s. 80).</p>	
<p>Forvaltningspræbenderne, s. 81. (Præb. Sancti Spiritus, s. 81. Præb. corporis Christi, s. 82. Præb. sacristiæ, s. 83).</p>	
<i>Kapitlets fonds og legater samt de beneficier, der ikke er identiske med præbender og vikarier</i>	84
<p>(Bona communia, s. 84. Pars prior og pars posterior bonorum commensalitatatis, s. 85. Bona procuratoris pro officio, s. 86. Kapitlets fællesfond, s. 86. Bona fabricæ, s. 88. Ringdegnens gods, s. 88. Gods udlagt til tolvprædiken, s. 88. Lektoratets gods og gods udlagt til en students underhold, s. 89. Rektoratets gods, s. 89. Hørernes gods, s. 89. Tiender udlagte til 24 peblings underhold, s. 90).</p>	

Vikarierne	90
De vikarier, der hørte med til kapitelgodset år 1600, s. 90. (Vic. Clementis, s. 90. Vic. Laurentii, s. 91. Vic. corporis Christi, s. 92. Vic. Erasmi, s. 92. Vic. Johannis Evangelistæ, s. 92. Vic. Petri ad vincula, s. 93. Vic. Ketilli, s. 93. Vic. Magdalenæ, s. 93. Vic. Johannis decolati, s. 94. Vic. Nicolai, s. 94. Vic. Margarethæ, s. 95. Vic. Catharinæ, s. 95. Vic. visitationis Mariæ, s. 96).	
Vikarier, som blev inddraget eller udleveret før år 1600, men omtales i jordebøgerne B og C, s. 96. (Vic. crucis, s. 97. Vic. Jacobi, s. 97. Vic. assumptionis Mariæ, s. 98. Vic. annunciationis Mariæ, s. 98. Vic. Annæ, s. 99. Vic. Thomæ Cantuarensis et Silvestri, s. 99. Vic. Christophori, s. 99. Vic. Jerusalem, s. 100. Vic. Johannis episcopi, s. 100. Vic. conceptionis Mariæ, s. 101. Vic. Boëtii episcopi, s. 101. Vic. trium regum, s. 102).	
Vikarier, som ikke omtales i jordebøgerne, s. 102.	
Kapitlets gods i Århus by	105
Inkorporerede kirker og provstekorn	106

FORKORTELSESLISTE

De i forkortelseslisten, 1. del s. 10 anførte forkortelser benyttes også i 2. del. Dog betyder »adkomst nr. . . .« det eller de adkomstbreve, der er omtalt under det pågældende nummer i oversigten s. 9 ff. eller i oversigten, 1. del s. 28 ff., medens »ejendom nr. . . .« betyder den ejendom eller rettighed, der har det pågældende nummer s. 23–59 eller 1. del s. 37 ff. Desuden anvendes følgende nye forkortelser: Hans Pedersen Horsens = Hans Pedersen Horsens: *Catalogus pontificum ecclesie Arhusensis* (afskrift af Stephan Hansen Stephanus i Kalmar läroverks bibliotek. Det kgl. Biblioteks Ms. phot. 26, 4to er en fotokopi af Kalmarhåndskriftet), Hübertz = J. R. Hübertz: *Aktstykker vedkommende Staden og Stiftet Aarhus* (København 1845–46).

DE BENYTTTEDE KILDER

Fra tiden 1536–1600 er der ikke bevaret nogen jordebog over Århus domkapitels gods. Ved hjælp af jordebøgerne A og B, der begge er afskrifter af en jordebog fra ca. 1600 (se 1. del s. 12ff.), de adkomstbreve, der dokumenterer kapitlets godserhvervelser og -afståelser i tiden 1536–1600, og nogle adkomstbreve fra tiden før 1536 kan man imidlertid rekonstruere en i det store og hele rigtig jordebog over kapitelsgodset år 1536. Adkomstbrevene 1536–1600 giver desuden oplysninger om kapitelsgodsets historie i denne periode.

Adkomstbreve, der dokumenterer godserhvervelser og -afståelser i tiden 1536–1600.

Til adkomstbreve af den angivne art henregnes de breve, der dokumenterer overdragelser af ejendomme og rettigheder til og fra kapitlets beneficiar og fonds. Forleningsbrevene og breve, hvorved et beneficium udelt blev perpetueret til et gejstligt embede el. lign., således at det stadig betragtedes som et beneficium og *fortsat fik sit gods medtaget i kapitlets jordebøger*, vil derimod blive omtalt i afsnittet om de enkelte beneficiar og fonds.

Det forekommer, at kongen i tiden 1536–1600 skænkede ejendomme og rettigheder til kapitlet og til beneficiar og fonds, der blev betragtet som dele af kapitlets gods; men det store flertal af kapitlets godserhvervelser i denne periode er et resultat af de mageskifter, der blev afsluttet med kongen, med adelen og en enkelt gang med en selvejerbonde. Hvad godsafståelserne angår, var mange en følge af de samme mageskifter. Andre bestod i inddragelsen af forskellige beneficiars gods, som kongen lagde ind under lenene eller overlod til verdslige eller gejstlige embeder. Andre igen stod i forbindelse med de adeliges anvendelse af den ret, håndfæstningen 1536 § 38 (Årsberetninger fra Geheimearkivet II, s. 87)

og recessen af samme år (Da Kirkelove I s. 5) tilstod de adelige til at kræve vakante vikariers gods udleveret, når de med brev og segl kunne bevise, at de var rette arvinger til de pågældende ejendomme. Endelig er der nogle få eksempler på, at kapitelsgods blev pantsat eller bortsolgt for penge.

Et enkelt vikarie blev tilkendt arvingen til godset ved dom; andre vakante vikarier, til hvilke arvingernes ret var uomtvistelig, har kapitlet troligt nok i de første år efter reformationen udleveret på egen hånd. Også mageskifter og salg af kapitelsgods har åbenbart fundet sted uden, at kongens tilladelse er blevet indhentet. Kongen ønskede imidlertid at have hånd i hanke med afståelser af domkapitlernes gods. Da stifts-lensmanden Peder Ebbesen Galt døde i 1548, blev forskellige mageskifter og godshandeler, han havde sluttet med kapitlet, derfor underkastet en nøjere undersøgelse, som først afsluttedes med enkens opladelsesbrev af 20. november 1550 og kongens brev af samme dato (Kron Sk I s. 38 og Da KancReg s. 460). Uden adgang til fundatserne i kapitlets arkiv var det ofte umuligt for arvingerne at bevise deres ret til vakante vikariers gods. Da det havde vist sig, at udleveringen af fundatser kunne medføre, at gods uretmæssigt »kom fra kirken«, påbød kongen 5. maj 1566 (Kanc Brevb s. 45), at sådanne udleveringer fremtidig kun måtte finde sted med kongelig tilladelse. I alt fald efter 1566 må man regne med, at alle afståelser af kapitelsgods skete på kongens initiativ eller med hans godkendelse.

Fra det 17. århundrede kender vi mange eksempler på indbyrdes mageskifter mellem domkapitlets egne beneficier og fonds. Fra tiden 1536–1600 er der derimod kun bevaret et enkelt kongebrev, som gav ordre til, at gods skulle afgives fra et fond til et nyoprettet beneficium. Da det samlede kapitelsgods ikke blev formindsket ved interne mageskifter, må man i øvrigt formode, at kongen ikke har insisteret på, at sådanne mageskifter skulle forelægges ham til godkendelse.

Til redegørelsen for kapitelsgodset og dets skæbne 1536–1600 er benyttet de adkomstbreve, der ligger i Århus bispearkiv i Landsarkivet for Nørrejylland, og de dele af dette arkiv, som er overført til Rigsarkivet, endvidere skøder, breve og domme, der kendes fra Kron Sk, Da KancReg, Kanc Brevb og andre udgaver. Det må formodes, at man kunne finde endnu flere adkomstbreve ved at gennemgå de bevarede privatarkiver, godsarkiver m.m. Fuldstændig vil listen dog aldrig blive. Mange af det

16. århundredes breve er nemlig gået tabt, og af kongens breve er en del, navnlig fra Christian III's tid, ikke indført i kancelliets kopibøger.

Ved hjælp af ovennævnte adkomstbreve, fundatserne fra den katolske tid og andre kilder kan det påvises, at forskellige ejendomme, som hverken omtales i kapitlets ældste jordebøger fra 1600-tallet eller er afstået i henhold til benyttede adkomstbreve, har været i kapitlets eje i tiden 1536–1600. Som et appendix (se nr. 87(a)–87(h)) til listen over adkomsterne gøres der et forsøg på at bestemme tidspunkterne for disse ejendommers afståelser ved hjælp af de fortegnelser over mistede vikarier, som er indført i jordebog B fol. 84 f. og jordebog C fol. 81 f. samt andre kilder.

Kilderne citeres og ejendomsoverdragelserne dateres efter de samme regler som i udgavens første del (se bind I s. 27 f.). I første del har ejendomsoverdragelsernes dokumentationer numrene 1–37. For at undgå misforståelser anvendes numrene 37a–86 i nedenstående oversigt. (Ejendomsoverdragelser, hvis dokumentationer har litrerede numre, er først konstateret efter, at en del af det efterfølgende manuskript var skrevet).

Adkomst nr. 37a: I en fortegnelse over beneficiar, som Peder Ebbesen Galt havde erhvervet, omtales vic. Jacobi, af hvis gods Peder Ebbesen havde ejet 2 gårde, som han havde købt af Peder Krabbe (Hübertz I s. 145). 21. september 1538 havde kongen givet Peder Krabbe ejendomsbrev på 2 af kronens gårde (Da KancReg s. 65), af hvilke den ene er identisk med den gård i Hjortshøj, som Peder Ebbesen ifølge kongens brev af 20. november 1550 (Da KancReg s. 460 = adkomst nr. 43) havde købt af Peder Krabbe. Da dette brev i øvrigt kun handler om kapitelsgods, kan det ikke udelukkes, at de 2 gårde, brevet af 21. september 1538 omtaler, har tilhørt et af kongen inddraget vic. Jacobi. Se også adkomst nr. 87(c).

Adkomst nr. 38: Indehaveren af vic. crucis oplod i 1540 vikariatet til kongen, som lagde godset under Silkeborg len, Æld Da ArkReg II s. 5, Da KancReg s. 145, Da Mag 4. rk. IV s. 218.

Adkomst nr. 38a: 3/11 1541 Stadfæstelse på dom, der tilkendte Enevold Seefelds moder Inger Andersdatter Bjørn vic. conceptionis Mariæ, Troels Dahlerups udgave af det kgl. rettertings domme I s. 816. Se nærmere adkomst nr. 92. Se også adkomst nr. 43.

Adkomst nr. 39: Følgrebrev 1541 til de bønder, hvis ejendomme havde ligget til kalendarum alter, men som kongen havde overdraget til

hospitalet i Århus, Da Mag 3. rk. VI s. 310. Den mulighed foreligger, at kalentegildets alter slet ikke stod i domkirken.

Adkomst nr. 39a: Mageskifte med kongen 1/6 1542 Da KancReg s. 222 f.

Adkomst nr. 40: Præb Lime overlodes kapitlet til en læsemesters og fattige studenters ophold (1/6 1542 Da Kirkelove I s. 209 f., 5/6 1544 Kron Sk I s. 20), 25/8 1544 Da KancReg s. 272. Til adkomstbrevene henregnes som bemærket ovenfor s. 7 kun de breve, der dokumenterer ejendomsoverdragelser til og fra kapitlets beneficiar og fonds. Når ovennævnte breve er betragtet som adkomstbreve, ikke som breve, der blot vedrører en perpetuering, skyldes det, at de antagelig medførte, at andet kapitelsgods end præbendet Lime blev tillagt læsemesteren og de fattige studenter. Se nærmere afsnittet om præbendet Lime og dets gods.

Adkomst nr. 41: Præbendet Agri og andet kapitelsgods blev overdraget til skolemesterembedet (1/6 1542 Da Kirkelove I s. 209 f., 5/6 1544 Kron Sk I s. 20, 14/4 1545 RA Århus bispearkiv og Da KancReg s. 278), 1/2 1546 RA Århus bispearkiv og Da KancReg s. 282 f. Af samme grund som brevene adkomst nr. 40 er disse breve betragtet som adkomstbreve, ikke som breve, der kun vedrører en perpetuering.

Adkomst nr. 41a: Mageskifte mellem ærkedegnen i hans egenskab af besidder af præb. Hasle (se 3. del) og Øm kloster 1547 Æld Da ArkReg I s. 267 T 18 jævnf. T 19 og T 20, Da Mag 4. rk. I s. 189.

Adkomst nr. 42: Kongen udlagde gods til kapitlet til vederlag for gods, det havde afstået til Århus hospital, 29/7 1548 Da KancReg s. 388.

Adkomst nr. 43: Kongen godkendte, at afdøde Peder Ebbesen Galt havde købt vic. conceptionis Mariæ af stifterens arving Enevold Jensen Seefeld (jævnf. adkomst nr. 38a) og andet gods af kanniker og vikarer 20/11 1550 Da KancReg s. 460. (Jævnf. enkens opladelsesbrev af samme dato på det øvrige kapitelsgods, som Peder Ebbesen havde tilegnet sig, Kron Sk I s. 38).

Adkomst nr. 44: Vic. Annæ blev overdraget til embedet som regnskabskriver på Århusgård (stiftsskriver) 20/11 1550 Da KancReg s. 460 f. Vikariets gods omtales ikke i kapitlets jordebøger fra 1600-tallet, der anfører det som et af de fra kapitlet afhændede vikarier (jordebøgerne B fol. 84v og C fol. 81r).

Adkomst nr. 44a: Kongen gav kapitlet ret til at pantsætte gods for 3–400 daler 1550 og 1551 Da Mag 4. rk. VI s. 331, KancBrevb 1551–55 s. 20.

Adkomst nr. 45: Efter at den præst, der havde været forlenet med det af biskop Niels Clausen stiftede vic. Christophori (se Hans Pedersen Horsens fol. 15v), var død, skulle vikariatet overlades stifterens arvinger Erik Banner, Jesper Krafse og Erik Krabbe 5/2 1552 Kanc Brevb s. 117 (jævnf. 1-4/5 1552 Kanc Brevb s. 152 og 13/7 1552 Kanc Brevb s. 173).

Adkomst nr. 45a: Kongens gavebrev til kapitlet 29/9 1553 Rev. 1 fol. 103 nr. 96 og Kanc Brevb s. 258, 7/12 1561 Kron Sk I s. 85.

Adkomst nr. 46: Efter at den præst, der havde været forlenet med det af biskop Ejler Madsen Bølle stiftede vic. trium regum (se Hans Pedersen Horsens fol. 15v), var død, krævede Jacob Brockenhuus, der var gift med stifterens arving Susanne Bølle (Da Ad Årb 1890 s. 151), vikariatet udleveret 1554-56 Kanc Brevb s. 352 og Æld Da ArkReg V s. 291, 303, og 307.

Adkomst nr. 46a: Biskop Niels Clausens arvinger måtte se »den fundats, der var på et vikarie, som biskop Niels skulle have lagt noget gods til«, 1554 Æld Da ArkReg V s. 293. Der er næppe tale om vic. Christophori, som var overladt arvingerne allerede i 1552 (adkomst nr. 45), men snarere om et andet af biskoppen doteret alter (se under vic. nativitatis Mariæ og vic. Sanctæ Trinitatis i afsnittet om de enkelte beneficiar og fonds).

Adkomst nr. 47: Mageskifte med Hans Stygge 6/1 1557 Æld Da ArkReg V s. 310.

Adkomst nr. 48: En del af vic. annunciationis Mariæ blev overdraget til bispeembedet (5/5 1552 RA Århus bispearkiv og Kanc Brevb s. 153 f.), 6/12 1558 Kron Sk I s. 57. Som det fremgår af jordebøgerne B fol. 84v og C fol. 81r, var vikariatet overtaget af kongen, som altså afstod en del af godset til bispeembedet (se nærmere afsnittet om de enkelte beneficiar og fonds). Den omstændighed, at kongen først selv overtog vikariatet, af hvilket han kun overlod en del til bispeembedet, må være grunden til, at overdragelsen til bispeembedet ikke blev beragtet som en perpetuering (jævnf. ovenfor s. 7).

Adkomst nr. 49: Mageskifte med Anders Sandberg 19/3 1559 Kron Sk I s. 60.

Adkomst nr. 49a: Tilladelse til magelæg med Aksel Arenfeldt 26/9 1559 Kanc Brevb s. 314. Det er ikke sikkert, at dette mageskifte blev fuldbyrdet.

Adkomst nr. 49b: Kongetienden af sogne i Hads herred blev udlagt

til underhold af 24 fattige peblinge i Århus latinskole 5/5 1560 Hofmans Foundationer II s. 83 og Kanc Brevb s. 398.

Adkomst nr. 50: Mageskifte med Jens Juel 3/10 1560 La Vib perg. og Kron Sk I s. 71.

Adkomst nr. 51: Mageskifte med Jacob Skram 1/11 1560 La Vib perg. og Æld Da ArkReg V s. 295 (8/11 1560) og 315 f.

Adkomst nr. 52: Mageskifte med Gjerd Pedersen Galt (26/6 1561 Æld Da ArkReg V s. 295, 13/12 1561 eller 4/3 1562(?) Æld Da ArkReg V s. 295, 13/5 1562 Kanc Brevb s. 146), 7/8 1562 La Vib perg. og Æld Da ArkReg V s. 310, (25/8 1562 Æld Da ArkReg V s. 295).

Kongen gav sin tilladelse til, at kapitlet mageskiftede gods med Laurids Skram, forudsat at kapitlet fik lige så godt gods til gengæld 5/4 1563 Kanc Brevb s. 240. Mageskiftet, der drejede sig om noget ikke nærmere specificeret gods, er antagelig ikke blevet fuldbyrdet i 1563. Da Laurids Skram var jomfru Anne Skrams broder og værge (se Kron Sk I s. 197), foreligger den mulighed, at mageskiftet vedrører en del af det i adkomst nr. 67 omtalte gods.

Adkomst nr. 53: Joachim Beck, Ejler Grubbe og Eskil Gøje fik skøde på det af biskop Bo Mogensen stiftede vic. Boëtii episcopi 23/4 1565 Kron Sk I s. 103, (26/4 1565 Kanc Brevb s. 596, 22/5 1565 Kanc Brevb s. 610, 4/6 1565 Æld Da ArkReg V s. 296). I skødet kaldes de biskop Bos arvinger; men ikke desto mindre måtte de betale penge for vikariatet.

Adkomst nr. 54: Kongen havde bevilget Jørgen Rosenkrantz noget af kapitlets ikke nærmere specificerede gods i Hornslet og Tendrup til mageskifte. Kapitlet skulle påse, at det fik lige så godt gods til gengæld, 27/5 1565 Kanc Brevb s. 613 eller 26/5 1565 Æld Da ArkReg V s. 297. Da kapitlet ikke senere ses at have haft gods i Tendrup, og da Jørgen Rosenkrantz' genbrev omtales i Æld Da ArkReg, er dette mageskifte utvivlsomt blevet fuldbyrdet.

Adkomst nr. 55: Kongen overlod Århus latinskoles hørere nogle kongetiender og tre gårde, der havde ligget til det vikarie, hvormed afdøde Anders Ibsen havde været forlenet, 9/6 1565 La Vib perg. og Kron Sk I s. 104. Af Hübertz I s. 144 fremgår det, at Anders Ibsen havde været forlenet med vic. assumptionis Mariæ. Jævnf. hermed, at han i 1562 havde fået skøde på et stykke jord i Århus, der havde tilhørt dette vikarie (Kanc Brevb 1561–65 s. 141). Jordebøgerne B fol. 84r og C fol. 81r oplyser, at kongen havde overtaget vikariatet, af hvis gods han kun

afstod en del til hørerne (se nærmere afsnittet om de enkelte beneficiar og fonds). Der er altså ikke tale om nogen perpetuering (jævnf. adkomst nr. 48).

Adkomst nr. 56: Ejler Grubbe fik vederlag for en gård, der havde tilhørt vic. Boëtii episcopi, men som kongen havde mageskiftet bort, 8/10 1565 Kron Sk I s. 105.

Adkomst nr. 57: Biskop Jens Iversen Langes arving Erik Skram fik bevilling på et af ham stiftet vikarie, nemlig det, som skolemesteren hr. Simon havde haft i forlening (22/12 og 23/12 1566 Kanc Brevb s. 116), 1/1 1567 Kron Sk I s. 109. Som det fremgår af jordebøgerne B fol. 85r og C fol. 81v var hr. Simon forlenet med det vikarie, der kaldes vic. Johannis episcopi. Vedr. dette vikarie se også brevet 18/5 1568 Kron Sk I s. 116.

Adkomst nr. 58: 5/4 1558 (Æld Da ArkReg V s. 294) havde Erik Skram fået tilladelse til at se fundatsen på det andet af biskop Jens Iversen Lange stiftede vikarie, nemlig vic. Jerusalem. Da indehaveren af dette vikarie magister Torkil (Abildgaard) netop døde i 1567, og vikariatet, efter hvad jordebøgerne B fol. 85r og C fol. 81v oplyser, tilhørte Erik Skrams arvinger, er de under adkomst nr. 57 anførte breve antagelig også blevet betragtet som Erik Skrams adkomster på dette vikarie.

11/9 1567 tillod kongen, at Jacob Rostrup måtte få Lyngballe og Terp til mageskifte (Æld Da ArkReg V s. 298). Da kapitlet først i 1584 mistede gården Lyngballe og også efter år 1600 havde gods i Terp, er mageskiftet næppe blevet fuldbyrdet.

Adkomst nr. 59: Lensmanden på Kalundborg Peder Bille, der var medarving til noget gods, som biskop Niels Clausen havde skænket vikarernes broderskab, havde berettet, at alt godset var overdraget til arvingerne bortset fra to gårde, som vikarerne havde lovet at overlade ham. Kongen befalede, at de to gårde og fundatsen skulle udlevers til Peder Bille, 10/11 1567 Kanc Brevb s. 261 f., Kron Sk I s. 113 f. Af adkomst nr. 45 fremgår det imidlertid, at Erik Banner, Jesper Krafse og Erik Krabbe, ikke Peder Bille var biskop Niels Clausens arvinger. Da Peder Bille var biskop Ove Billes nevø (Da Ad Årb 1890 s. 62, 63 og 83), og Hans Pedersen Horsens fol. 17v omtaler, at Ove Bille i 1528 havde skænket de evige vikarer et kapel ved domkirkens norddør, må det formodes, at Niels Clausen er fejlt for Ove Bille.

Adkomst nr. 60: Mageskifte med Hartvig Thomsen Juel (9/9 1566 Kanc Brevb s. 83 f., 1566 6/12 Kanc Brevb s. 111, 31/3 1567 Kanc Brevb s. 171, 31/10 1567 Æld Da ArkReg V s. 311), 3/1 1568 Kron Sk I s. 114.

Adkomst nr. 61: Mageskifte med Anders Banner (5/1 1566 Kanc Brevb s. 2 f., 1/9 1568 Æld Da ArkReg V s. 311), 4/9 1570 Kron Sk I s. 124.

Adkomst nr. 61a: 16/5 1573 (Kanc Brevb s. 257) stadfæstede kongen et mageskifte, der var afsluttet mellem kapitlet og herredsfoged Peder Pedersen i Borum. Antagelig drejer mageskiftet sig om to ejendommers tilligender i samme bymark, ikke om en ejendom, der blev magelagt med en anden.

Adkomst nr. 62: Kapitlet afstod gods til fru Anne Holk, Verner Parsbergs enke 28/4 1573 Kron Sk I s. 132. 29/4 samme år befalede kongen, at kapitlet skulle have vederlag i gods, der hørte til Århusgård len (Kanc Brevb s. 253).

Adkomst nr. 63: Mageskifte med Jørgen Rosenkrantz (18/4 1570 Kanc Brevb s. 575, 1574 Æld Da ArkReg V s. 311, 17/4 1574 og) efter 17/4 1574 Kron Sk I s. 146 og Kanc Brevb s. 422.

Adkomst nr. 64: Mageskifte med kongen 8/8 1578 Kron Sk I s. 179. Mageskiftet blev først fuldbyrdet i 1591, se brevet 7/7 dette år Kanc Brevb s. 628.

Adkomst nr. 65: Kapitlet afstod gods til Hans Akselsen Arenfeldt 8/7 1579 Kron Sk I s. 207. Jævnf. adkomsterne nr. 66 og 67.

Adkomst nr. 66: Kongen udlagde gods til kapitlet til vederlag for ejendomme afståede til Hans Akselsen Arenfeldt (7/11 1579 Kanc Brevb s. 761), 11/12 1579 Kron Sk I s. 222. Jævnf. adkomst nr. 65.

Adkomst nr. 67: Kongen udlagde gods til kapitlet til vederlag for ejendomme afståede til Hans Akselsen Arenfeldt, jomfru Anne Skram, Thomas Fasti, Jørgen Rosenkrantz og Lyngby sognepræsteembede (Djurs Sønder herred) (7/5 1579 Kanc Brevb s. 639 f., 28/5 1579 Kanc Brevb s. 653, 6/6 1579 Kanc Brevb s. 659 f., 16/7 1579 Kanc Brevb s. 686, 7/11 1579 Kanc Brevb s. 761, 1/12 1579 Kanc Brevb s. 782), 22/1 1580 La Vib pergm. og Kron Sk I s. 224 f., (23/1 1580 Kanc Brevb s. 16 f.). Jævnf. adkomsterne nr. 65 og 69.

Adkomst nr. 68: Mageskifte med Jørgen Rosenkrantz 29/1 1580 Kron Sk I s. 225.

Adkomst nr. 69: Kapitlet afstod gods til Thomas Fasti 20/4 1580 Kron Sk I s. 231. Jævnf. adkomst nr. 67.

Fru Gertrud Krabbe, Anders Christensen Sandbergs enke, havde begæret en gård i Sivested til mageskifte for en i Kongsted i Elbo herred. 7/6 1579 Kanc Brevb s. 660 og på ny 10/6 1580 Kanc Brevb s. 96 befalede kongen derfor, at de to gårde skulle besigtiges. Da kapitlet ikke ses at have ejet nogen gård i Kongsted, hvorimod 1600-tallets jordebøger omtaler en gård i Sivested (ejendom nr. 138), som tilhørte bona communia, er dette mageskifte, der heller ikke afsluttedes med endeligt skøde, næppe blevet fuldbyrdet.

Adkomst nr. 70: Kapitlet afstod gods til Jørgen Frijs (4/5 1580 Kanc Brevb s. 78), 10/6 1580 Kron Sk I s. 233. Jævnf. adkomst nr. 80.

Adkomst nr. 71: Kapitlet afstod gods til fru Mette Urne, Knud Hardenbergs enke, 3/7 1581 Kron Sk I s. 246. Jævnf. adkomst nr. 80.

Adkomst nr. 72: Mageskifte med kongen (16/9 1581 Kanc Brevb s. 353), 6/3 1582 Kron Sk I s. 251. Oplysningerne om de indtægter af forskellige kirker, som provsten afstod, er taget fra Skanderborg og Åkær lens regnskaber 1598–99 og Silkeborg lens jordebog 1586.

Adkomst nr. 73: Kapitlet afstod en ejendom til Valdemar Parsberg 28/5 1583 Kron Sk I s. 263 f. Jævnf. adkomst nr. 80.

Fru Karen Branner, Gregers Ulfstands enke, havde bevilget kongen noget gods til mageskifte for domkapitlets ejendomme i Fløjstrup (9/1 1584 Kanc Brevb s. 5). Kongen gav derfor lensmanden på Kalø ordre til at udlægge kapitlet andet gods til vederlag (9/1 1584 Kanc Brevb s. 5 f.). Da endelige mageskifte- og udlægsskøder ikke er bevaret, og da 1600-tallets jordebøger omtaler 4 ejendomme i Fløjstrup (nr. 89–92), som tilhørte kapitlet, er mageskiftet næppe blevet fuldbyrdet.

Adkomst nr. 74: Kapitlet afstod gods til Hans Rostrup 12/1 1584 Kron Sk I s. 274. Jævnf. adkomst nr. 80.

I henhold til kongens brev af 12/1 1584 Kanc Brevb s. 15 skulle der udlægges kapitlet fyldest for den gård i Kastbjerg, som Laurids Fynbo havde haft i værge, og som var mageskiftet til Jacob Høg til Trudsholm. Da Laurids Fynbos beneficium, vic. Ketilli, også efter år 1600 havde en gård i Kastbjerg (ejendom nr. 32), og mageskiftet ikke er stadfæstet ved noget kongebrev, må det formodes, at det ikke er blevet endelig afsluttet. Jævnf. brevet 16/5 1584 Kanc Brevb s. 82.

Adkomst nr. 75: Kapitlet afstod gods til Niels Kaas 4/2 1584 Kron Sk I s. 275. Jævnf. adkomst nr. 77.

Adkomst nr. 76: Kapitlet afstod gods til Ulrik Sandberg 14/5 1584 Kron Sk I s. 279. Jævnf. adkomst nr. 80.

Adkomst nr. 77: Kongen udlagde gods til vederlag for ejendomme, Kapitlet havde afstået til Niels Kaas (9/1 1584 Kanc Brevb s. 6, 4/2 1584 Kanc Brevb s. 25), 16/5 1584 Kron Sk I s. 279. Jævnf. adkomst nr. 75.

Adkomst nr. 78: Kapitlet afstod gods til Jørgen Rosenkrantz (8/6 1586 Kanc Brevb s. 535), 13/9 1586 Kron Sk I s. 305. Jævnf. adkomst nr. 80.

Adkomst nr. 79: Kapitlet afstod gods til Falk Gøje 2/12 1586 Kron Sk I s. 306. Jævnf. adkomst nr. 80.

Adkomst nr. 80: Mageskifte med kongen og kongens skøde på gods, han udlagde til kapitlet til vederlag for gods, dette havde afstået til Jørgen Frijs, Mette Urne, Valdemar Parsberg, Hans Rostrup, Ulrik Sandberg, Jørgen Rosenkrantz og Falk Gøje (23/4 1566 Kanc Brevb s. 40, 10/8 1567 Rev. 1 fol. 104 nr. 100, 12/6 1580 Kanc Brevb s. 98, 3/4 1581 Kanc Brevb s. 251, 13/11 1581 Kanc Brevb s. 392, 8/11 1583 Kanc Brevb s. 745, 23/3 1584 Rev. 1 fol. 121 nr. 23, 16/5 1584 Kanc Brevb s. 82, 17/5 1584 Kanc Brevb s. 82, 26/7 1585 Rev. 1 fol. 121 nr. 27, 13/9 1586 Kanc Brevb s. 579, 21/12 1586 Kanc Brevb s. 621) 30/3 1587 Kron Sk I s. 310 f. Jævnf. adkomsterne nr. 70, 71, 73, 74, 76, 78 og 79.

Adkomst nr. 81: Mageskifte med Eske Brok 9/8 1587 Kron Sk I s. 314 f. Jævnf. adkomst nr. 83.

Adkomst nr. 82: Kapitlet afstod gods til Eske Brok og fik krongods til vederlag (15/6 1588 Kanc Brevb s. 29, 18/3 1589 Kanc Brevb s. 151), 18/3 1589 Kron Sk I s. 321 f.

Adkomst nr. 83: Mageskifte med kongen og Eske Brok (10/11 1578 Kanc Brevb s. 509, 18/2 1581 Kanc Brevb s. 228, 18/2 (eller 18/7) 1581 Kanc Brevb s. 229, 5/11 1588 Kanc Brevb s. 106), 19/7 1589 La Vib pergmn (kopi Rev. 1 fol. 100 nr. 49 og fol. 110 nr. 91) og Kron Sk I s. 323. Til dels gentagelse af adkomst nr. 81. Oplysningerne om de beneficiere og fonds, de afståede ejendomme havde tilhørt, er taget fra Åkær lens jordebog 1589.

Adkomst nr. 84: Kapitlet havde bevilget Johan Rud et stykke jord.

Kongen godkendte afståelsen på den betingelse, at kapitlet fik fyldestgørende vederlag 10/8 1590 Kanc Brevb s. 434.

Adkomst nr. 85: Mageskifte med Laurids Rostrup (5/2 1591 Kanc Brevb s. 535), 3/7 1591 Kron Sk I s. 327.

Adkomst nr. 86: Jørgen Rosenkrantz' mageskiftebrev om et stykke skov i Mørke, der ligger til skolen, samt et tingsvidne, der bekræftede, at bonden i Mørke havde erklæret sig tilfreds med det vederlag, han havde fået for sin skov, se Æld Da ArkReg V s. 317. År og dato for brevets udstedelse er ikke opgivet; men brevet må være ældre end 1596, da Jørgen Rosenkrantz døde, og er utvivlsomt yngre end 1559, da han erhvervede Rosenholm.

Adkomst nr. 87: Godsafståelser, der ikke er dokumenteret i breve eller udtog af breve:

Adkomst nr. 87(a): I 1277 indstiftede biskop Tyge et nyt præbende, der kun bestod af Albæk kirke i Støvring herred og en del af bispetienden¹⁾ af to af hans gårde (se nedenfor adkomst nr. 88). Da der ikke er bevaret noget brev, hvorved dette præbende blev forlenet bort, er det antagelig nedlagt før eller kort tid efter reformationen. Præbendet eksisterede i alt fald i 1427 (Scr Rer Dan VI s. 470).

Adkomst nr. 87(b): Vic Thomæ Cantuarensis et Silvestri blev, efter hvad der oplyses i listen over de vikarier, kongen inddrog, eller stifternes arvinger fik udleveret, overladt Jens Jensen Broks arvinger Albrecht og Eskild Gøje (jordebøgerne B fol. 84v og C fol. 81v jævnf. nedenfor adkomst nr. 94). Da Albrecht Gøje døde i 1558 og Eskild Gøje i 1560 (Da Ad Årb 1896 s. 151 f.), må afståelsen have fundet sted i tiden mellem 1536 og 1558.

Adkomst nr. 87(c): Vic. Jacobi hørte, som det fremgår af listen i jordebøgerne B fol. 84r og C fol. 81r, til de vikarier, der efter reformationen blev overtaget af kongen eller af stifternes arvinger; men hvem dette vikarie tilfaldt, er ikke nærmere specificeret i listen. 22. november 1550 forlenede kongen imidlertid en vikar med en gård i Skåbling (ejendom nr. 951), »som (tidligere) lå til st. Jacobi vikarie« (Da KancReg s. 461). Denne forlening tyder på, at det var kongen, der havde inddraget

1) »Tercium decime, que nobis competit« betyder »en tredjedel af den tiende, der tilkommer os«, nemlig bispetienden (se Niels Skyum-Nielsen: Ærkedegn og ærkebiskop, Scandia XXIII s. 37). Da bispetienden var en tredjedel af tienden, er que måske fejl for quod.

vikariat, og at dette var sket før 22. november 1550. Hvis det er rigtigt, at ejendommene nr. 876a og 894a har tilhørt vic. Jacobi (se adkomst nr. 37a), er vikariat inddraget allerede før september 1538. Vedr. vic. Jacobi se også nedenfor adkomst nr. 90.

Adkomst nr. 87(d): Nedenfor under adkomst nr. 93 diskuteres mulighederne for, at det nye st. Clemens vikarie var et selvstændigt beneficium i 1536. Vikariat kan være inkorporeret i et andet beneficium; men det kan også være inddraget meget tidligt af kongen, måske allerede før reformationen.

Adkomst nr. 87(e): Det nye st. Clemens vikarie omtales ikke i jordebøgerne B's og C's lister over vikarier, der var inddraget af kongen eller udleveret til stifternes arvinger. Det samme er tilfældet med vic. Martini og vic. Antonii, af hvis ejendomme på landet enkelte er omtalt i kilder fra tiden før år 1600. Den mulighed foreligger, at st. Antonius' alter ikke stod i domkirken, og at vic. Martini, der i 1496 synes at have været et af domkapitlets selvstændige beneficier (se tingsvidne af 8. juli 1496, Repertoriet 2. rk. nr. 8171), efter den tid blev inkorporeret i et andet beneficium el. lign. Hvis begge vikarier endnu i 1536 hørte med til kapitlets selvstændige beneficier, må det formodes, at de blev inddraget af kongen eller udleveret til stifternes arvinger før affattelsen af den jordebog, der utvivlsomt var grundlaget for udarbejdelsen af ovennævnte lister i jordebøgerne B og C. Da vic. crucis, som omtales i listerne, blev inddraget i 1540 (adkomst nr. 38), og da vic. Jacobi, som ligeledes omtales i listerne, muligvis blev inddraget før september 1538 (adkomst nr. 37a), var jordebogen yngre end 1540, måske end september 1538.

Vedr. kongens overtagelse af vic. annunciationis og vic. assumptionis Mariæ se adkomsterne nr. 48 og 55.

Adkomst nr. 87(f): I 1303 blev Vellev kirke inkorporeret i skolemesterens embedsgods (se adkomst nr. 89). Efter reformationen blev Vellev åbenbart et ordinært sognekald; men endnu i 1551 spurgte lensmanden kongen, om han eller skolemesteren skulle oppebære stedsmålet af sognets præstegård (Æld Da ArkReg V s. 302).

Adkomst nr. 87(g): Kapitlets afståelse af Albæk og Vellev kirker er ikke dokumenteret i bevarede breve. Det samme er tilfældet med Hjortshøj og Elev kirker (ejendommene nr. 891 og 924), der blev inkorporeret i præb. Divæ Virginis i 1542 (adkomst nr. 39a), men som ikke omtales som tilhørende præbendet i 1600-tallets jordebøger.

Adkomst nr. 87(h): Deres navne og landgilde og en jævnføring med matriklen 1664 viser, at to af de ejendomme, kapitlet erhvervede i 1562 (adkomst nr. 52), er identiske med ejendommene nr. 563 og 566, som kapitlet ligeledes erhvervede efter år 1600. Kapitlet må således have afstået de to ejendomme engang i tiden mellem 1562 og 1600.

Ejendommene 833, 839, 876, 927, 950 og 1063, som ikke omtales i 1600-tallets jordebøger, var huse og ubebyggede jorder (marker, enge og skov). Antagelig er husene nedlagt som selvstændige ejendomme før år 1600, medens de ubebyggede jorder er indbefattet i ejendomme, som jordebøgerne medtager. Når ejendommen(e) 874a heller ikke forekommer i 1600-tallets jordebøger, står det formodentlig i forbindelse med Bros nedlæggelse som selvstændig bebyggelse.

Adkomstbreve fra tiden før 1536.

Hovedparten af domkapitlets præbender og vikarier eksisterede endnu i det 17. århundrede. Da de fleste af kapitlets godsafståelser og -erhvervelser kan dokumenteres ved bevarede breve, der for disse beneficiers vedkommende gerne specificerer såvel det afståede som det erhvervede gods, kan deres godshistorie 1536–1600 med få undtagelser skrives på grundlag af 1600-tallets jordebøger og adkomstbrevene fra perioden 1536–1600. En del nedlæggelser af beneficiar er derimod slet ikke dokumenteret ved bevarede breve, og de breve, der angår de øvrige nedlæggelser, indeholder aldrig specifikationer af beneficiernes jordegods. I nogle tilfælde er der imidlertid bevaret middelalderlige fundatser, som giver underretning om de pågældende beneficiers gods. Når de middelalderlige fundatser benyttes i en redegørelse for domkapitlets godshistorie efter år 1536, må det dog erindres, at nogle af de ejendomme, de middelalderlige fundatser omtaler, givetvis er mageskiftet bort eller på anden måde afhændet i tiden mellem fundatsernes udstedelse og reformationen.

Ved nogle af fundatserne på nedlagte beneficiar såvel som ved andre af kapitlets adkomstbreve fra det 13. århundrede, overlod biskoppen kapitlet sin bispetiende af nogle af sine gårde (se Niels Skyum-Nielsen: *Ærkekonge og ærkebiskop, Scandia XXIII s. 37*). Da ingen kilder fra tiden efter den store landbrugskrise og indførelsen af fuld bispetiende af alle ejendomme i 1443 omtaler kapitlet som indehaver af sådanne tienderrettigheder, regnes der med, at kapitlet har mistet dem før år

1536. Selv om de omtales i benyttede fundatser, medtages de derfor ikke blandt de ejendomme og rettigheder, der tilhørte kapitlet efter reformationen.

Adkomst nr. 88: Ved brev af 31. december 1277 (Dipl Dan 2. rk. II nr. 308) indstiftede biskop Tyge et nyt præbende, der fik navn efter Albæk kirke i Støvring herred, som blev inkorporeret i præbendet. Se også adkomst nr. 87(a).

Adkomst nr. 89: Ved brev af 20. februar 1303 (Dipl Dan 2. rk. V nr. 242) inkorporerede biskop Jens Vellev kirke i skolemesterens embedsgods. Se også adkomst nr. 87(f).

Adkomst nr. 90: Ved brev af 30. september 1306 (Dipl Dan 2. rk. VI nr. 26) gav Asser Rampe en anden fuldmagt til på hans vegne at skøde hans tre gårde i Spørring, Kasted og Folby til et alter, han ville opføre til ære for jomfru Maria og apostelen Jacob. Da intet af kapitlets beneficiar i tiden efter reformationen havde ejendomme i flere end én af de tre byer, er der intet, som tyder på, at Asser Rampes vikarie er blevet inkorporeret i et andet beneficium. Asser Rampes alter var bl.a. viet til apostelen Jacob, efter hvem et af de vikarier havde navn, som i henhold til listen jordebog B fol. 84r og jordebog C fol. 81r blev inddraget af kongen i tiden efter reformationen eller udleveret til stifternes arvinger. Der er således en del, som taler for, at dette vikarie var identisk med det af Asser Rampe indstiftede. Mod denne opfattelse kan det dog gøres gældende, at hverken Skåbling, hvori vic. Jacobi vitterligt havde en ejendom (se adkomst nr. 87(c)), eller Hjortshøj og Grønfeld, hvori det muligvis havde ejendomme (se adkomst nr. 37a), hører til de byer, der omtales i brevet fra 1306.

Adkomst nr. 91: 19. april 1313 skødede provst Jens i Århus gods til et alter, han havde opført til jomfru Marias og de hellige jomfruer Catharinas og Margarethas ære (Dipl Dan 2. rk. VII nr. 31). Af overskriften i Århusbogen fremgår det, at dette gods udgjorde det vikarie, der kaldes vic. annunciationis Mariæ, og som kongen inddrog efter reformationen (se adkomst nr. 48).

Adkomst nr. 92: Ved sit brev af 23. juni 1360 skænkede Stig Andersen (Hvide) til Bjørnholm gods i Fejrup, Dejret, Torup og Selkær til et af ham opført alter, der var indviet til jomfru Maria. Stifteren og efter ham hans ældste arving skulle have præsentationsret til alterets vikarie. (Dipl Dan 3. rk. V nr. 337). Da intet af kapitlets præbender og vikarier i tiden

1536–1600 havde ejendomme, som lå i Fejrup, Dejret eller Selkær, er det ikke sandsynligt, at Stig Andersens vikarie er inkorporeret i et andet vikarie eller præbende. I 1541 fik Enevold Jensen Seefeld på sin moder Inger Andersdatter Bjørns vegne stadfæstelse på en dom, hvorved det vikarie i Århus domkirke, som kaldtes conceptionis Mariæ, var tildømt hende som stifterens nærmeste og ældste arving og den, der havde præsentationsret til vikariatet (Troels Dahlerups udgave af det kgl. rettertings domme I s. 816). Da Inger Andersdatter Bjørn var en sønnedatter af Margrethe Andersdatter Hvide (Da Ad Årb 1887 s. 90 f.), som igen var en sønnedatter af Stig Andersens søn (Da Ad Årb 1898 s. 227–229), taler meget for, at Stig Andersens vikarie er identisk med vikariatet conceptionis Mariæ. Jævnf. adkomsterne nr. 38a og 43.

Adkomst nr. 93: Det st. Clemens' alter, hvis vikarie omtales i kapitlets jordebøger fra det 17. århundrede, eksisterede allerede i 1359 (Dipl Dan 3. rk. V nr. 217). 9. april 1407 bevidnede biskop og kapitel imidlertid, at dronning Margrethe havde doteret et ny alter, som straks skulle bygges i domkirken og ligeledes indvies til st. Clemens (Gammeldanske Diplomer 1. rk. III s. 186 ff., Molbech og Petersen: Udvalg af . . danske Diplomer og Breve s. 315 f.). Til alterets vikarie, hvortil dronningen og hendes arvinger og efterkommere skulle have præsentationsret, skænkede hun gården Linde og rettigheder i gods i Tjæreby. I godset i Tjæreby havde dronningen kun panterrettigheder, og i brevet fra 1407 omtaler biskoppen, at han eller hans efterfølgere måske kunne ønske at erhverve Lindegård ved mageskifte. Da det således er meget muligt, at vikariets oprindelige gods blev erstattet med andre ejendomme, udelukker den omstændighed, at kapitlet efter 1536 hverken ejede Lindegård eller gods i Tjæreby, ikke, at vikariatet blev inkorporeret i et af de øvrige beneficier. Det nye st. Clemens' vikarie omtales ikke i jordebøgerne B's og C's liste over vikarier, der var inddraget af kongen eller udleveret til stifternes arvinger, eller i andre kilder fra tiden efter reformationen. Heraf tør man dog heller ikke drage den slutning, at det faktisk var inkorporeret i et andet beneficium. Den mulighed foreligger nemlig, at dette vikarie, der var stiftet af en dronning, og hvortil kongen havde præsentationsret, er overtaget af kongen før de vikarier, hvis inddragelser de to jordebøgers liste omtaler.

Adkomst nr. 94: I et orfejdebreve af 24. februar 1405 havde Jens Nielsen Løvenbalk, som havde dræbt Jens Jensen Brok, forpligtet sig til at opføre

et alter i Århus domkirke, til hvis vikarie Jens Jensens slægt skulle have præsentationsret (K. Barner: Familien Rosenkrantz' Historie I s. 82 ff.). Dette løfte indfrieede Jens Nielsen, da han den 25. marts 1416 skødede gods til et alter, han havde opført for Jens Jensens sjæl, og som skulle vies til st. Thomas af Canterbury og st. Silvester (Scr Rer Dan VI s. 474, Gammeldanske Diplomer 2. rk. I s. 147 ff.). Efter reformationen blev vikariets gods udleveret til Albrecht og Eskil Gøje, der var Jens Jensen Broks arvinger (se adkomst nr. 87(b)).

Adkomsterne nr. 95 og 96: Ved fundats af 26. maj 1420 overdrog biskop Bo Mogensen Lang en del gods til et vikarie, hvis indehaver skulle betjene et af ham opført alter (Scr Rer Dan VI s. 515–518 = adkomst nr. 95). I henhold til biskop Ulriks skøde af 10. juni 1432 blev nogle af vikariets ejendomme mageskiftet bort for ejendomme, som tilhørte biskoppen eller Århus bispestol (Scr Rer Dan VI s. 518 f. = adkomst nr. 96). Som det fremgår af jordebogen B fol. 85v, jordebogen C fol. 82r og de under adkomst nr. 53 citerede breve, blev biskop Bos vikarie efter reformationen udleveret til hans arvinger.

Adkomsterne nr. 97 og 98: Ved fundatser af 24. juli 1477 overdrog biskop Jens Iversen Lange gods til to vikarier, hvis indehavere skulle betjene et af ham opført alter. En jævnføring af summerne af ejendommenes landgilde med landgildesummerne i jordebogen B fol. 85r og jordebogen C fol. 81v viser, at det ved fundatsen Scr Rer Dan VI s. 509–510 (adkomst nr. 97) stiftede vikarie er identisk med det såkaldte vic. Johannis episcopi, medens det ved fundatsen Scr Rer Dan VI s. 510–512 (adkomst nr. 98) stiftede vikarie er identisk med det såkaldte vic. Jerusalem. Som det fremgår af de ovenfor citerede steder i jordebøgerne B og C og af de under adkomsterne nr. 57 og 58 citerede breve, blev begge vikarier efter reformationen udleveret til biskop Jens Iversen Langes arvinger.

1600-tallets jordebøger og de øvrige kilder.

Fra tiden 1536–1600 er der som omtalt s. 7 ikke bevaret nogen jordebog over Århus domkapitels gods. Jordebøgerne A og B, der begge er afskrifter af en jordebog fra ca. 1600, bliver derfor vigtige kilder til kapitelgodsets historie før år 1600. Når man vil benytte de to jordebøger til en redegørelse for kapitelgodsets omfang i tiden 1536–1600, må man imid-

lertid forudsætte, at de ejendomme og rettigheder, der tilhørte kapitlet år 1600, og som ikke i henhold til os bekendte adkomstbreve var erhvervet i perioden 1536–1600, også var i kapitlets eje, da reformationen gennemførtes. I nogle tilfælde vil man utvivlsomt være uberettiget til at gøre denne forudsætning.

Foruden de adkomstbreve, der vedrører kapitlets gods, samt jordebøgerne A og B benyttes en del breve m.m. fra tiden efter 1490, som ikke angår godserhvervelser og -afståelser, men handler om gods, der tilhørte eller havde tilhørt kapitlet. Disse breve bliver citeret med udførlige kildeangivelser på de pågældende steder og bliver derfor ikke nærmere omtalt i denne oversigt over kildematerialet.

**GODS, DER TILHØRTE KAPITLET EFTER ÅR 1600,
OG SOM DET ERHVERVEDE, ELLER SOM
BLEV OVERDRAGET FRA ET BENEFICIUM ELLER FOND
TIL ET ANDET I TIDEN 1536–1600.**

Ejendommenes og rettighedernes numre er de samme som i udgavens første bind s. 37 ff.

HIDS HERRED

(4) Serup sogns kongetiende, erhvervet 1582 (adkomst nr. 72).

HOULBJERG HERRED.

(7) Gerning sogns kongetiende, erhvervet 1565 (adkomst nr. 55).

(10) Gullev sogns kongetiende, erhvervet 1565 (adkomst nr. 55).

(12) Haurum sogns kongetiende, erhvervet 1565 (adkomst nr. 55).

(16) Hvorslev sogns kongetiende, erhvervet 1565 (adkomst nr. 55).

(17) Hvorslev sogn, Amstrup, erhvervet 1587 (adkomst nr. 80).

(19) Sahl sogns kongetiende, erhvervet 1565 (adkomst nr. 55).

(21) Sall sogns kongetiende, erhvervet 1565 (adkomst nr. 55).

(23) Skjød sogns kongetiende, erhvervet 1565 (adkomst nr. 55).

(24A) Skjød sogn, Loptrup¹) 1546 afstået fra kapitlets fællesfond til rektoratet (adkomst nr. 41, hvis »Lystrup« utvivlsomt er fejl for Loptrup).

1) I Danmarks Stednavne, Vejle amt s. 28 er dette Loptrup fejlagtigt identificeret med Lottrup i Rårup sogn.

- (26) Thorsø sogns kongetiende, erhvervet 1565 (adkomst nr. 55).
 (27) Vellev sogns kongetiende, erhvervet 1565 (adkomst nr. 55).

GERLEV HERRED.

- (34) Vindblæs sogn, Nebstrup, erhvervet 1591 (adkomst nr. 85).

NØRHOLD HERRED.

- (37) Asferg sogn og by, erhvervet 1587 (adkomsterne nr. 81 og 83).
 (43) Hald sogn, Stovby, erhvervet 1587 (adkomsterne nr. 81 og 83).

GALTEN HERRED.

- (55) Halling sogn og by, 1546 afstået fra kapitlets fællesfond til rektoratet (adkomst nr. 41).
 (73) Ødum sogn og by, erhvervet 1589 (adkomst nr. 83).

ROUGSØ HERRED.

- (76–78a) Ørsted sogn, Bode, erhvervet 1587 (adkomst nr. 80).

SØNDERHALD HERRED.

- (Dele af 79–81) Hvilsager sogn, Bøjen, erhvervet 1580 (adkomst nr. 68).
 (84) Hvilsager sogn, Kastrup, erhvervet 1568 (adkomst nr. 60).
 (100) Lime sogn og by, 1546 afstået fra kapitlets fællesfond til rektoratet (adkomst nr. 41).
 (101–104) Lime sogn og by, erhvervet 1568 (adkomst nr. 60).
 (107) Nørager sogn og by, erhvervet 1584 (adkomst nr. 77).
 (110–111) Vejlbys sogn og by, erhvervet 1587 (adkomst nr. 80).
 (114) Vejlbys sogn og by, erhvervet 1587 (adkomst nr. 80).

DJURS NØRRE HERRED.

- (119) Gammelsogn (og Grenå), Bredstrup, erhvervet 1587 (adkomsterne nr. 81 og 83).

- (124) Glesborg sogn og by, erhvervet 1584 (adkomst nr. 77).
 (133) Karlby sogn og by, erhvervet 1568 (adkomst nr. 60).
 (137) Nimtofte sogn, Sjørup, erhvervet 1580 (adkomst nr. 67).
 (138) Tøstrup sogn, Sivested, erhvervet 1574 (adkomst nr. 63).
 (140) Voldby sogn, Sangstrup, 1546 afstået fra kapitlets fællesfond til rektoratet (adkomst nr. 41).

DJURS SØNDER HERRED.

- (144) Albøge sogn, Søby, erhvervet 1587 (adkomst nr. 80).
 (147) Kolind sogn og by, erhvervet 1587 (adkomst nr. 80).
 (148) Kolind sogn og by, erhvervet 1580 (adkomst nr. 67).
 (149) Kolind sogn og by, erhvervet 1587 (adkomst nr. 80).
 (150) Lyngby sogn, Fladstrup, erhvervet 1560 (adkomst nr. 51).
 (151) Lyngby sogn og by, erhvervet 1584 (adkomst nr. 77).
 (154) Vejlbj sogn, Revn, erhvervet 1587 (adkomst nr. 80).

MOLS HERRED.

- (164) Agri sogn og by, erhvervet 1574 (adkomst nr. 63).
 (165) Agri sogn, Basballe, 1546 afstået fra kapitlets fællesfond til rektoratet (adkomst nr. 41, hvis »Baskalfve« utvivlsomt er fejl for Basballe).
 (169) Agri sogn, Kannikemølle, kaldes Hem Kannikemølle i det brev, hvorved præb. Agri blev perpetueret rektoratet (adkomst nr. 41).
 (176) Rolsø sogn, Vrinders, erhvervet 1587 (adkomsterne nr. 81 og 83).
 (179) Tved sogn, Torup, erhvervet 1574 (adkomst nr. 63).

ØSTER LISBJERG HERRED.

- (198–202) Egå sogn og by, erhvervede 1589 (adkomst nr. 83).
 (203) Egå sogn og by, i 1546 afstået fra kapitlets fællesfond til rektoratet (adkomst nr. 41).
 (204–205) Egå sogn og by, afståede fra vic. assumptionis Mariæ til kongen, 1565 afståede fra denne til hørerne (adkomst nr. 55).
 (207–216) Egå sogn, Skæring, erhvervede 1589 (adkomst nr. 83).
 (217) Hjortshøj sogn. Brandstrup, erhvervet 1587 (adkomst nr. 80).

(218–219a) Hjortshøj sogn, Brandstrup, erhvervede 1580 (adkomst nr. 67).

(224–225) Mejlby sogn og by, erhvervede 1587 (adkomst nr. 80).

(233) Mørke sogn, Bale, erhvervet 1580 (adkomst nr. 67).

(235) Mørke sogn, Balegård, erhvervet 1580 (adkomst nr. 67).

(237) Mørke sogn og by, i 1546 afstået fra kapitlets fællesfond til rektoratet (adkomst nr. 41, hvis »Mørby« utvivlsomt er fejl for Mørke by). En del af denne ejendoms tilliggende er erhvervet antagelig mellem 1559 og 1596 (adkomst nr. 86).

(246) Skødstrup sogn og by, erhvervet 1580 (adkomst nr. 67).

(250) Skødstrup sogn, Vorre, erhvervet 1547 (adkomst nr. 41a).

(252) Thorsager sogn, Hvitvedgård, erhvervet 1580 (adkomst nr. 67).

(261–262) Todbjerg sogn og by, erhvervet 1587 (adkomst nr. 80).

ÅRHUS BYMARK.

(280) Voregårds mark, erhvervet 1553 og 1561 (adkomst nr. 45a).

HASLE HERRED.

(324) Skejby sogn og by, i 1546 afstået fra kapitlets fællesfond til rektoratet (adkomst nr. 41).

(327) Skejby sogn og by, erhvervet 1584 (adkomst nr. 77).

(329) Skejby sogn, »Byttloged«, i 1546 afstået fra kapitlets fællesfond til rektoratet (adkomst nr. 41).

(347) Tilst sogn, Bildbjerg, erhvervet 1587 (adkomst nr. 80).

VESTER LISBJERG HERRED.

(439) Spørring sogn og by, i 1546 afstået fra kapitlets fællesfond til rektoratet (adkomst nr. 41, hvis »Spang« utvivlsomt er fejl for Spørring).

(448–450) Søften sogn og by, erhvervet 1580 (adkomst nr. 67).

(452) Trige sogn og by, erhvervet 1580 (adkomst nr. 67).

SABRO HERRED.

(482) Haldum sogn, Hår, erhvervet 1589 (adkomst nr. 83).

(483) Haldum sogn, Hår, erhvervet 1589 (adkomst nr. 82).

- (488–490) Lyngå sogn og by, erhvervet 1589 (adkomst nr. 83).
 (491) Lyngå sogn, Svejstrup, erhvervet 1589 (adkomst nr. 83).
 (502–503) Vitten sogn og by, erhvervet 1589 (adkomst nr. 83).
 (505–507) Vitten sogn og by, erhvervet 1589 (adkomst nr. 83).
 (508) Vitten sogn og by, erhvervet 1584 (adkomst nr. 77).
 (509) Vitten sogn og by, erhvervet 1589 (adkomst nr. 82).
 (510) Vitten sogn, Dals Jord, erhvervet 1589 (adkomst nr. 83).

FRAMLEV HERRED.

- (511–513) Borum sogn og by. En del af en af disse ejendomme er antagelig erhvervet 1573 (adkomst nr. 61a).
 (525) Framlev sogn, Labing, i 1546 afstået fra kapitlets fællesfond til rektoratet (adkomst nr. 41).

NING HERRED.

- (554) Astrup sogn, Ask, erhvervet 1589 (adkomst nr. 83).
 (563) Beder sogn og by, »Logis Høff Gaard«, erhvervet 1562 (adkomst nr. 52), afstået før år 1600 (adkomst nr. 87(h)) og først generhvervet i 1643 og 1656 (adkomsterne nr. 20 og 32). Navnet og landgilden viser, at der er tale om den samme ejendom.
 (566) Beder sogn, Fulden, tidligere Lille Fulden, erhvervet 1562 (adkomst nr. 52), afstået før år 1600 (adkomst nr. 87(h)) og først generhvervet i 1631 (adkomst nr. 13). En jævnføring med matriklen 1664 viser, at der er tale om den samme ejendom.
 (568) Beder sogn, Fulden, tidligere Lille Fulden, erhvervet 1562 (adkomst nr. 52).
 (595) Kolt sogn, Bering, afstået fra vic. assumptionis Mariæ til kongen, 1565 af denne afstået til hørererne (adkomst nr. 55). Gårdens byglandgilde, der i 1600-tallets jordebøger var 1 ørte, var 2 ørte i henhold til brevet 1565.
 (608) Kolt sogn, Stavtrup, erhvervet 1587 (adkomst nr. 80).
 (612) Kolt sogn, Munkeskov, erhvervet 1587 (adkomst nr. 80). Ifølge brevet Rev. 1 fol. 104 nr. 100 var Munkeskov en del af Stavtrup skov.
 (629) Malling sogn, Synnedrup, erhvervet 1589 (adkomst nr. 83).
 (631) Mårslet sogns kongetiende, erhvervet 1565 (adkomst nr. 55).

- (636) Mårslet sogn, Hørret, erhvervet 1562 (adkomst nr. 52).
 (637–638) Mårslet sogn, Langballe, i 1546 afstået fra kapitlets fællesfond til rektoratet (adkomst nr. 41).
 (639) Mårslet sogn og by, erhvervet 1579 (adkomst nr. 66).
 (644) Ormslev sogn og by, erhvervet 1579 (adkomst nr. 66).
 (645) Ormslev sogn og by, erhvervet 1587 (adkomst nr. 80).
 (649) Tiset sogn, Battrup, erhvervet 1589 (adkomst nr. 83).
 (655) Tranbjerg sogn, Bjørstrup, erhvervet 1559 (adkomst nr. 49).
 (670) Skov, der lå til Søren Hagedsteds gård, i 1600-tallets jordebøger kaldt Hagedsteds skov, erhvervet 1587 (adkomst nr. 80).

HADS HERRED.

- (671–673 og 676–682) Kongetienderne af Falling, Gosmer, Halling, Hundslund, Hvilsted, Nølev, Tvenstrup, Randlev, Torrild og Ørting sogne, erhvervede 1560 (adkomst nr. 49b).

GERN HERRED.

- (Del af 709) Linå sogn, Kærsmølle, erhvervet 1578 (adkomst nr. 64).
 (721) Røgen sogn, Klintrup, erhvervet 1589 (adkomst nr. 83).
 (725) Skannerup sogn og by, erhvervet 1589 (adkomst nr. 83).
 (726) Søby sogn og by, erhvervet 1589 (adkomst nr. 83).

TYRSTING HERRED.

- (729–731) Bryrup sogn, Løve, erhvervede 1582 (adkomst nr. 72).
 (735–737) Føvling sogn og by, erhvervede 1589 (adkomst nr. 83).
 (738–740) Føvling sogn og by, erhvervede 1582 (adkomst nr. 72).
 (741) Føvling sogn og by, erhvervet 1589 (adkomst nr. 83).
 (742) Grædstrup sogn, Hovedskov, erhvervet 1589 (adkomst nr. 83).
 (743) Grædstrup sogn, Kæmpesmølle, erhvervet 1582 (adkomst nr. 72, hvis »Krupis Mølle« utvivlsomt er fejl for Kæmpis Mølle el. lign.).
 (744–745) Grædstrup sogn, Nimdrup, erhvervet 1582 (adkomst nr. 72).
 (746) Ring sogn, Brædstrup, erhvervet 1582 (adkomst nr. 72).

VRADS HERRED.

- (748) Klovborg sogn, erhvervet 1582 (adkomst nr. 72).
 (749) Hammer sogn, erhvervet 1582 (adkomst nr. 72).
 (750) Them sogn og by, erhvervet 1589 (adkomst nr. 83).
 (751) Them sogn, Vorret, erhvervet 1589 (adkomst nr. 83).
 (752) Åle sogn, erhvervet 1582 (adkomst nr. 72).

VOER HERRED

- (754) Vedslet sogn og by, erhvervet 1570 (adkomst nr. 61).
 (755–756) Vedslet sogn, Assendrup, muligvis erhvervet 1570 (adkomst nr. 61).

HATTING HERRED

- (782) Hedensted sogn, antagelig Hedensted mark, i 1546 afstået fra kapitlets fællesfond til rektoratet (adkomst nr. 41).
 (788) Løsning sogn, erhvervet 1582 (adkomst nr. 72).
 Nogle (referater af) mageskiftebreve og mageskiftetilladelser såsom adkomsterne nr. 47, 54 og 84 specificerer ikke det gods, kapitlet erhvervede.

GODS, SOM KAPITLET AFSTOD I TIDEN 1536–1600, OG ANDET GODS, DER (MULIGVIS) TILHØRTE KAPITLET I DENNE PERIODE, MEN SOM IKKE OMTALES I JORDEBØGERNE 1600–1663.

Dette afsnits disposition er den samme som tekstens i første del. Se nærmere bind I s. 33–34.

Oplysningerne om de enkelte rettigheder og ejendomme er som regel ved punktum og tankestreg delt i fire afsnit, i hvilke der gives oplysninger om (1) bebyggelsens navn og ejendommens art, når denne angives i de benyttede kilder, og der ikke er tale om en gård, (2) om rettighedens eller ejendommens erhvervelse eller (og) afståelse og om de s. 9 ff. anførte »adkomster« m.m., der er kilde til vor viden om vedkommende erhvervelse eller (og) afståelse og om ejendommen i øvrigt, (3) om det

beneficium eller fond, rettigheden eller ejendommen har tilhørt, og (4) om landgildens art og størrelse. Derimod anføres fæsternes navne ikke. I betragtning af de yderst få kilder fra tiden før år 1600, som omtaler kapitlets bønder, har disse navne fra mange forskellige år næppe nogen interesse.

Medens de andre oplysninger fremgår direkte af de benyttede kilder, anfører mageskiftebrevene som regel ikke, hvilke beneficier og fonds de afståede ejendomme og rettigheder har tilhørt. Man må derfor som oftest slutte sig dertil ud fra de oplysninger, 1600-tallets jordebøger giver om de beneficier og fonds, der ejede de ved samme mageskifter erhvervede ejendomme og rettigheder. Tilhørte de erhvervede ejendomme og rettigheder flere beneficier og fonds, er det næsten altid umuligt at afgøre, hvilke af disse beneficier og fonds de forskellige afståede ejendomme og rettigheder har tilhørt. I det 17. århundrede var det ret almindeligt, at der blev foretaget interne mageskifter i forbindelse med de eksterne, hvori- mod det 16. århundredes kilder hverken omtaler eller nødvendiggør antagelsen af sådanne mageskifter. For at man ud fra de erhvervede ejendommens og rettigheders tilhørsforhold kan slutte sig til de afståede ejendommens og rettigheders, er det naturligvis en forudsætning, at mageskifter af denne art ikke har fundet sted.

Adkomstbrevene fra tiden efter år 1600 anfører som regel alle de ydelser, der svarede af de erhvervede og afståede ejendomme. De fleste middelalderlige adkomstbreve og mange adkomstbreve fra Christian III's og begyndelsen af Frederik II's regeringstid medtager ikke småbeder, gæsteri m.m. Landgildspecifikationerne i dette afsnit er derfor ofte ufuldstændige.

Ejendommene og rettighederne er fortløbende nummereret og citeres i de følgende afsnit ved hjælp af disse numre. I første bind benyttes numrene 1–803. For at undgå misforståelser benyttes tallene 804–1065 til nummerering af dette afsnits ejendomme og rettigheder. Når det med sikkerhed har kunnet konstateres, at en ejendom, der blev afstået i tiden 1536–1600, er identisk med en ejendom, der blev erhvervet efter år 1600, er den omtalt i det foregående afsnit under det nummer, den har i udgavens første del. Kan identifikationen ikke foretages med sikkerhed, bliver ejendommen omtalt i dette afsnit og tildelt et nyt nummer.

LYSGÅRD HERRED.

VINDERSLEV SOGN.

(804) Tomt nummer.

(805) Mausing. – Erhvervet 1416 (adkomst nr. 94). Afstået før eller i 1558 (adkomst nr. 87(b)). – Vic. Thomæ Cantuarensis et Silvestri. – 1 øre korn.

(806) Mausing. – Erhvervet 1416 (adkomst nr. 94). Afstået før eller i 1558 (adkomst nr. 87(b)). – Vic. Thomæ Cantuarensis et Silvestri. – 1 øre korn.

HIDS HERRED.

GØDVAD SOGN.

(807) Resendal. – Vic. Christophori havde antagelig gods i denne by. Se Kanc Brevb 1.–4. maj 1552 s. 152 og 8.–29. september s. 254. Afstået 1552 (adkomst nr. 45).

HOULBJERG HERRED.

GRANSLEV SOGN.

(808) Granslev. – Erhvervet 1477 (adkomst nr. 97). Afstået 1567 (adkomst nr. 57) eller tidligere. – Vic. Johannis episcopi. – 3 øre korn, 2 skp. smør.

HAURUM SOGN.

(809) Haurum. – Erhvervet 1477 (adkomst nr. 97). Afstået 1567 (adkomst nr. 57) eller tidligere. – Vic. Johannis episcopi. – 2 øre korn, 1 skp. smør.

HVORSLEV SOGN.

(810) Hvorslev. – Erhvervet 1416 (adkomst nr. 94). Afstået før eller i 1558 (adkomst nr. 87(b)). – Vic. Thomæ Cantuarensis et Silvestri. – 8 ørte korn.

SKJØD SOGN.

(811) Hasager. – Erhvervet 1477 (adkomst nr. 97). Afstået 1567 (adkomst nr. 57) eller tidligere. – Vic. Johannis episcopi. – 1 øre korn, 1 skp. smør, 1 skarpt svin, når der er olden.

(812) Lindgård. – Af et tingsvidne 8. juli 1496 (Repert nr. 8171) fremgår det, at denne gård tilhørte vic. Martini, hvis alter ifølge tingsvidnet stod i Århus domkirke. Vedr. dette vikaries skæbne se adkomst nr. 87(e).

VELLEV SOGN.

(813) Vellev kirke og præstegård. – Erhvervet 1303 (adkomst nr. 89). Muligvis afstået før 1551 (adkomst nr. 87(f)). – Skolemesteren i Århus.

NØRHALD HERRED.

LINDE SOGN.

(814) Lindegård. (Efter hvad fundatsen 1407 fejlagtigt oplyser, lå gården i Støvring herred). – Erhvervet 1407 (adkomst nr. 93). Afstået før eller kort tid efter 1536 (adkomst nr. 87(d)). – Det nye st. Clemens vikarie.

STØVRING HERRED.

ALBÆK SOGN.

(814a) Albæk kirke. – Erhvervet 1277 (adkomst nr. 88). Antagelig afstået kort tid efter reformationen (adkomst nr. 87(a)). – Præbendet Albæk.

GIMMING SOGN.

(815) Tjæreby, patentrettigheder i jordegods. – Erhvervet 1407 (adkomst nr. 93). Afstået før eller kort tid efter 1536 (adkomst nr. 87(d)). – Det nye st. Clemens vikarie.

GALTEN HERRED.

GALTEN SOGN.

(816) Balle. – Afstået 1568 (adkomst nr. 60). – Vic. Ketilli, vic. Johannis decollati eller bona communia. – 2 ørte rug, 2 ørte byg, 2 ørte havre, 1 svin, 9 sk. penge, gæsteri.

(817) Balle. – Afstået 1568 (adkomst nr. 60). – Vic. Ketilli, vic. Johannis decollati eller bona communia. – 2½ ørte rug, 2½ ørte byg, 2½ ørte havre, 2 gæs, 4 høns, 1 svin, 18 sk. penge, gæsteri.

(818) Balle. – Afstået 1568 (adkomst nr. 60). – Vic. Ketilli, vic. Johannis decollati eller bona communia. – 1½ ørte rug, 1½ ørte byg, 1 ørte havre, 1 fjerd. smør, 1 lam, 1 gås, 2 høns, 1 svin, gæsteri.

(819) Balleslund enemærkeskov. – Afstået 1568 (adkomst nr. 60). – Vic. Ketilli, vic. Johannis decollati eller bona communia.

(820) Vinterslev. – Afstået 1584 (adkomsterne nr. 75 og 77). – Vic. Ketilli. – 2 ørte rug, 2 ørte byg, 2 ørte havre, 1 svin, adkomst nr. 75: 8 hestes gæsteri og 12 sk. engpenge, adkomst nr. 77: 16 sk. engpenge, som mønten nu beregnes.

(821) Vinterslev. – Afstået 1584 (adkomsterne nr. 75 og 77). – Vic. Ketilli. – 2 ørte rug, 2 ørte byg, 1 ørte havre, 1 svin, adkomst nr. 75: 7 hestes gæsteri og 21 sk. engpenge, adkomst nr. 77: 28 sk. engpenge, som mønten nu beregnes.

(822) Vinterslev. – Afstået 1584 (adkomsterne nr. 75 og 77). – Vic. Johannis decollati. – 2 ørte rug, 2 ørte byg, 1 ørte havre, 1 fjerd. smør, 1 lam, 1 gås, 2 høns, 1 svin, adkomst nr. 75: 7 hestes gæsteri.

(823) Vinterslev. – Afstået 1584 (adkomsterne nr. 75 og 77). – Vic. Johannis decollati. – 2 ørte rug, 2 ørte byg, 1 ørte havre, 1 fjerd. smør, 1 lam, 1 gås, 2 høns, 1 svin, adkomst nr. 75: 7 hestes gæsteri.

(824) Vinterslev. – Afstået 1584 (adkomsterne nr. 75 og 77). – Vic. Johannis decollati. – 2 ørte rug, 2 ørte byg, adkomst nr. 75: 2, adkomst nr. 77: 1 ørte havre, begge adkomster: 1 fjerd. smør, 1 lam, 1 gås, 2 høns, 1 svin, adkomst nr. 75: 8 hestes gæsteri.

LERBJERG SOGN.

(825) Lerbjerg. – Forudsat, at st. Antonii alter stod i domkirken, er ejendommen antagelig i eller før 1540 eller 1538 (adkomst nr. 87(e)) inddraget af kongen, som 22. november 1550 forlenede den til hr. Peder Prip (Da KancReg s. 461). – Vic. Antonii, som muligvis ikke hørte med til domkapitlets beneficiar. – 3 ørte korn, 1 sk. grot og andre beder.

[VOLDUM SOGN, tidligere LIME SOGN, SØNDERHALD HERRED, Svendsbro Mølle. – Erhvervet 1416 (adkomst nr. 94). – Afstået 1477 (Eline Gøjes jordebog s. 257). – Vic. Thomæ Cantuarensis et Silvestrij].

ØDUM SOGN.

(826) Røved. – Erhvervet 1477 (adkomst nr. 97). Afstået 1567 (adkomst nr. 57) eller tidligere. – Vic. Johannis episcopi. – 3 øre korn.

ROUGSØ HERRED.

(827) 6. januar 1557 udstedte Hans Stygge et brev, hvorved han overdrog kapitlet noget jordegods til vederlag for det gods i Rougsø herred, som kapitlet havde afstået til ham (adkomst nr. 47). Af Århusbogen fremgår det, at kapitlet har ejet gods i tre byer i Rougsø herred, nemlig i Bode i Ørsted sogn, i Udby by og sogn og i Voer by og sogn (Scr Rer Dan VI s. 404, 434, 469, 498 og 513).

SØNDERHALD HERRED.

FAUSING SOGN.

(828) Liltved, jord i marken. – Erhvervet 1584 (adkomst nr. 77). Afstået 1589 (adkomst nr. 82). – Vic. Johannis decollati. – 1 ørte rug.

GJESING SOGN.

(829) Sorvad. – Afstået 1570 (adkomst nr. 61). – Bona procuratoris, præb. Olai eller vic. corporis Christi. – Landgilden ikke opgivet.

(830) Sorvad. – Afstået 1570 (adkomst nr. 61). – Bona procuratoris, præb. Olai eller vic. corporis Christi. – Landgilden ikke opgivet.

[HØRNING SOGN, gods i Fløjstrup pæntænktes afhændet ved mageskifte; men mageskiftet synes ikke at være fuldbyrdet. Se ovenfor s. 15].

HVILSAGER SOGN.

(831) Kastrup Hovgård (1580 Lime sogn (?)). – Afstået 1580 (adkomst nr. 67). – Præb. Lime. – 3 (?) ørte rug, 3 ørte byg, 1 ørte havre, 1 fjerds smør, 1 lam, 1 gås, 2 høns, 1 svin, 4 læs ved.

(832) Kastrup Hovgård (1580 Lime sogn (?)), eng til 32 små læs hør i gårdens enemærke. – Afstået 1580 (adkomst nr. 68). – Præb. Lime. – Landgilden ikke opgivet.

LIME SOGN.

(833) Lime, et stykke skov. – Erhvervet 1568 (adkomst nr. 60). – Vic. Ketilli eller (og) vic. Johannis decollati.

VESTER ALLING SOGN.

(834) Vester Alling. – Afstået 1587 (adkomsterne nr. 81 og 83). – Bona communia. – 3 ørte rug, 3 ørte byg, 1 fjerd. smør, 1 svin, 1½ ørte gæsterimalt.

(835) Vester Alling. – Afstået 1587 (adkomsterne nr. 81 og 83). – Præb. Olai. – 3 ørte rug, 3 ørte byg, ½ fjerd. smør, 1 gås, 2 høns, 1 svin, 1½ ørte gæsterimalt.

[VIVILD og GJESING SOGNE, gods i Nielstrup, 3 gårde i Vivild og gods i Vådkær. – Erhvervet 1420 (adkomst nr. 95). Afstået 1432 (adkomst nr. 96)].

ØSTER ALLING SOGN.

(836) Øster Alling. – Afstået 1589 (adkomst nr. 83). – Bona communia. – 2 ørte rug, 2 ørte byg, 1 fjerd. smør, 1 får, 1 lam, 1 gås, 2 høns, 1 fodernød.

(837) Øster Alling. – Erhvervet 1584 (adkomst nr. 77). Afstået 1589 (adkomst nr. 82). – Vic. Johannis decollati. – 2 ørte rug, 2 ørte byg, 2 pd. smør, 1 fodernød, adkomst nr. 82 desuden 1 svin og 1 ørte gæsterimalt.

DJURS NØRRE HERRED.

KASTBJERG SOGN.

(838) Selkær, gods. – Erhvervet 1360 (adkomst nr. 92). Afstået i henhold til en 1541 stadfæstet dom (adkomsterne nr. 38a og 43) eller tidligere. – Vic. conceptionis Mariæ. – Landgilden ikke opgivet.

NIMTOFTE SOGN.

[Gods i Battrup(holt), der tidligere henregnedes til Vivild sogn i Sønderhald herred. – Erhvervet 1420 (adkomst nr. 95). Afstået 1432 (adkomst nr. 96)].

(839) Andel af Søndre og Nørre Sjørup skov. – Erhvervet 1580 (adkomst nr. 67). – Bona fabricæ og præb. Olai.

VOLDBY SOGN.

(840) Sangstrup, panterettigheder i 1 gård. – Erhvervet 1494 (Eline Gøjes jordebog s. 266). Afstået 1541 (adkomst nr. 39) eller tidligere. – Kalentegildets alter, der muligvis ikke stod i Århus domkirke.

ØRUM SOGN.

(841) Ørum. – Afstået 1580 (adkomsterne nr. 70 og 80). – Bona fabricæ, vic. divi Clementis eller vic. visitationis Mariæ. – 3 ørte rug, 3 ørte byg, 1 svin, 18 sk. gerningspenge.

DJURS SØNDER HERRED.

FUGLSLEV SOGN.

(842) Gravlev. – Afstået 1586 (adkomsterne nr. 79 og 80). – Bona fabricæ. – 2 ørte rug, 2 ørte byg, 1 svin, når der er olden, 3 mk. arbejdspenge, 6 hestes gæsteri = 1½ ørte gæsterimalt.

HYLLESTED SOGN.

(843) Hyllested. – Afstået 1579 (adkomsterne nr. 65 og 66). – Præb. corporis Christi. – 2 ørte rug, 2 ørte byg, 1 svin (når der er olden), 2 mk. 4 sk. saltpenge, (1 ørte havre)gæsteri.

(844) Hyllested. – Afstået 1579 (adkomsterne nr. 65 og 66). – Præb. corporis Christi. – 1 ørte rug, 1 ørte byg, 1 svin (når der er olden), 12 sk. saltpenge, (6 hestes (?)) gæsteri.

(845) Hyllested. – Afstået 1579 (adkomst nr. 66). – Præb. corporis Christi. – 3 skp. byg, ½ dl. saltpenge.

(846) Hyllested. – Afstået 1579 (adkomst nr. 66). – Præb. coporis Christi. – ½ dl. saltpenge.

(847) Hyllested. – Afstået 1579 (adkomsterne nr. 65 og 67). – Bona fabricæ. – 2 ørte rug, 2 ørte byg, 1 svin (når der er olden), adkomst nr. 67: 1½ td. salt, adkomst nr. 65: 2 mk. 4 sk. saltpenge, adkomst nr. 65: gæsteri.

(848) Hyllested. – Afstået 1579 (adkomsterne nr. 65 og 67). – Bona fabricæ. – 2 ørte rug, 2 ørte byg, 1 svin (når der er olden), adkomst nr. 67: 1½ td. salt, adkomst nr. 65: 2 mk. 4 sk. saltpenge, adkomst nr. 65: gæsteri.

(849) Hyllested. – Afstået 1579 (adkomsterne nr. 65 og 67). – Bona

fabricæ. – 2 ørte rug, 2 ørte byg, 1 svin (når der er olden), adkomst nr. 67: 1½ td. salt, adkomst nr. 65: 2 mk. 4 sk. saltpenge, adkomst nr. 65: gæsteri.

(850) Hyllested. – Afstået 1579 (adkomstnrerne nr. 65 og 67). – Bona fabricæ. – 2 ørte rug, 2 ørte byg, 1 svin (når der er olden), adkomst nr. 67: 1½ td. salt, adkomst nr. 65: 2 mk. 4 sk. saltpenge, adkomst nr. 65: gæsteri.

(851) Hyllested. – Afstået 1579 (adkomstnrerne nr. 65 og 67). – Bona fabricæ. – Adkomst nr. 65: 15 skp. rug, 23 skp. byg, 1 svin, når der er olden, 2 mk. 4 sk. saltpenge, gæsteri. Adkomst nr. 67: 15 skp. rug, 18 skp. byg, 1 svin, 1½ td. salt.

(852) Hyllested. – Afstået 1579 (adkomstnrerne nr. 65 og 67). – Bona fabricæ. – Adkomst nr. 65: 15 skp. rug, 23 skp. byg, 1 svin, når der er olden, 2 mk. 4 sk. saltpenge, gæsteri. Adkomst nr. 67: 15 skp. rug, 18 skp. byg, 1 svin, 1½ td. salt.

(853) Hyllested. – Afstået 1580 (adkomst nr. 67). – Bona fabricæ. – 1 mk. penge.

(854) Hyllested. – Afstået 1579 (adkomstnrerne nr. 65 og 67). – Bona fabricæ. – 1 ørte rug, 1 ørte byg, 1 svin (når der er olden), adkomst nr. 67: 1½ td. salt, adkomst nr. 65: 2 mk. 4 sk. saltpenge, adkomst nr. 65: gæsteri.

(855) Hyllested, 1 bol. – Afstået 1579 (adkomstnrerne nr. 65 og 67). – Bona fabricæ. – Adkomst nr. 67: 1 td. salt, adkomst nr. 65: 24 sk. saltpenge, adkomst nr. 65: gæsteri.

(856) Hyllested. – Afstået 1579 (adkomstnrerne nr. 65 og 67). – Bona fabricæ. – 3 ørte rug, 3 ørte byg, 1 svin (når der er olden), adkomst nr. 67: 1½ td. salt, adkomst nr. 65: 2 mk. 4 sk. saltpenge, adkomst nr. 65: gæsteri.

(857) Hyllested. – Afstået 1579 (adkomst nr. 65). – Antagelig bona fabricæ. – 1 ørte rug, 1 ørte byg, 1 svin, når der er olden, 2 mk. 4 sk. saltpenge, gæsteri.

(858) Hyllested. – Afstået 1579 (adkomstnrerne nr. 65 og 67). – Præb. Olai. – 2 ørte rug, 2 ørte byg, 1 svin (når der er olden), adkomst nr. 67: 1½ td. salt, adkomst nr. 65: 2 mk. 4 sk. saltpenge, adkomst nr. 65: gæsteri.

(859) Andel af Hyllested skov. – Afstået 1580 (adkomst nr. 67). – Bona fabricæ og præb. Olai.

(860) Hyllested. – Erhvervet 1416 (adkomst nr. 94). – Afstået 1558 (adkomst nr. 87(b)) eller tidligere. – Vic. Thomæ Cantuarensis et Silvestri. – 2 øre korn.

(861) Hyllested. – Erhvervet 1416 (adkomst nr. 94). – Afstået 1558 (adkomst nr. 87(b)) eller tidligere. – Vic. Thomæ Cantuarensis et Silvestri. – 2 øre korn.

(862) Hyllested. – Erhvervet 1420 (adkomst nr. 95). – Afstået 1565 (adkomst nr. 53) eller tidligere. – Vic. Boëtii episcopi. – Landgilden ikke opgivet.

(863) Hyllested, 1 bol. – Erhvervet 1420 (adkomst nr. 95). – Afstået 1565 (adkomst nr. 53) eller tidligere. – Vic. Boëtii episcopi. – Landgilden ikke opgivet.

(864) Alt biskop Bos øvrige gods i Hyllested by og sogn, bl.a. en saltkedel, som bispem selv havde indrettet. – Erhvervet 1420 (adkomst nr. 95). – Afstået 1565 (adkomst nr. 53) eller tidligere. – Vic. Boëtii episcopi.

(865) Skovgård. – Erhvervet 1420 (adkomst nr. 95). – Afstået 1565 (adkomst nr. 53) eller tidligere. – Vic. Boëtii episcopi. – Landgilden ikke opgivet.

LYNGBY SOGN.

(866) Fladstrup. – Erhvervet 1477 (adkomst nr. 98). Afstået 1567 (adkomst nr. 58) eller tidligere. – Vic. Jerusalem. – 2 øre korn, rug og byg, 20 grot.

(867) Fladstrup. – Erhvervet 1477 (adkomst nr. 98). Afstået 1567 (adkomst nr. 58) eller tidligere. – Vic. Jerusalem. – 2 øre korn, rug og byg, 20 grot.

(868) Fladstrup. – Erhvervet 1477 (adkomst nr. 98). Afstået 1567 (adkomst nr. 58) eller tidligere. – Vic. Jerusalem. – 2 øre korn, rug og byg, 20 grot.

(869) Fladstrup. – Erhvervet 1477 (adkomst nr. 98). Afstået 1567 (adkomst nr. 58) eller tidligere. – Vic. Jerusalem. – 2 øre korn, rug og byg, 20 grot.

(870) Fladstrup. – Erhvervet 1477 (adkomst nr. 98). Afstået 1567 (adkomst nr. 58) eller tidligere. – Vic. Jerusalem. – 2 øre korn, rug og byg, 20 grot.

(871) Fladstrup. – Erhvervet 1477 (adkomst nr. 98). Afstået 1567

(adkomst nr. 58) eller tidligere. – Vic. Jerusalem. – 2 øre korn, rug og byg, 20 grot.

(872) Fævejle. – Afstået 1580 til Lyngby sognekald (se kongens brev af 6. juni 1579, Kanc Brevb s. 659, og adkomst nr. 67). – Bona fabricæ. – 2 ørte rug, 2 ørte byg, der muligvis kun var en del af gårdens landgilde.

NØDAGER SOGN.

(873) Pederstrup og »Thruelstorp«. – I 1313 blev vic. annunciationis Mariæ stiftet og fik bl.a. en gård i »Thruelstorp« eller »Thruælstorp« overdraget (adkomst nr. 91). Denne gårds tilliggende er muligvis identisk med den øde jord i Pederstrup mark, som tilhørte vic. annunciationis Mariæ, og som i 1481 og 1552 henholdsvis var forlenet til Anders Flemming til Møllerup (Æld Da ArkReg V s. 312) og blev forlenet til biskop Mads Lang (Kanc Brevb s. 153 f.). Jorden i Pederstrup mark hørte til den del af vikariatet, som kongen i 1558 afstod til bispestolen (adkomst nr. 48). – Af jorden i Pederstrup mark svarede der 1 pd. rug.

(874) Stabrand. – Erhvervet 1416 (adkomst nr. 94). Afstået 1558 (adkomst nr. 87(b)) eller tidligere. – Vic. Thomæ Cantuarensis et Silvestri. – 1 øre korn.

ÅLSØ SOGN.

(874a) Af Da Mag 4. rk. I s. 189 (jævnf. Æld Da ArkReg I s. 267 T 19) fremgår det, at Jesper Brochmand, der både var ærkedegn og indehaver af præb. Hasle, i 1546 havde tjenere i den nu forsvundne bebyggelse Bro, der åbenbart grænsede op til Trørstrup mark ved Åstrup (i Gammelsohn, Djurs Nørre herred).

(875) Ålsrode. – Afstået 1580 (adkomsterne nr. 67 og 69). – Vic. visitationis Mariæ. – 3 ørte rug, 3 ørte byg, 1 fjerd. smør, 1 svin, (gæsteri).

MOLS HERRED.

AGRI SOGN.

(876) Agri, 1 bol. – Erhvervet 1574 (adkomst nr. 63), men ikke omtalt i jordebøgerne A–D. – Præb. Tved. – 2 mk. dansk.

(876a) Grønfeld. – Afstået 1538 (adkomst nr. 37a) eller tidligere. – Muligvis vic. Jacobi, måske slet ikke kapitelsgoods. – 2 pd. korn, 1 fjerd. smør.

DRÅBY SOGN.

(877) Holme. – Erhvervet 1416 (adkomst nr. 94). Afstået 1558 (adkomst nr. 87(b)) eller tidligere. – Vic. Thomæ Cantuarensis et Silvestri. – 4 ørte korn.

(878) Holme. – Erhvervet 1416 (adkomst nr. 94). Afstået 1558 (adkomst nr. 87(b)) eller tidligere. – Vic. Thomæ Cantuarensis et Silvestri. – 4 ørte korn.

(879) Holme. – Erhvervet 1416 (adkomst nr. 94). Afstået 1558 (adkomst nr. 87(b)) eller tidligere. – Vic. Thomæ Cantuarensis et Silvestri. – 1 ørte korn.

HELGENÆS SOGN.

(880) Fejrup, gods. – Erhvervet 1360 (adkomst nr. 92). Afstået 1541 (adkomsterne nr. 38a og 43) eller tidligere. – Vic. conceptionis Mariæ. – Landgilden ikke opgivet.

TVED SOGN.

(881) Bjødstrup. – Afstået 1559 (adkomst nr. 49). – Præb. Tved. Det er utvivlsomt denne gård, efter hvilken præbendet havde navnet Bjødstrup, før Tved kirke i 1341 blev inkorporeret i præbendet (Dipl Dan 3. rk. I nr. 197). – 4 ørte rug, 4 ørte byg, 1 svin, 1 td. salt, gæsteri.

(882) Dejret, gods. – Erhvervet 1360 (adkomst nr. 92). Afstået 1541 (adkomsterne nr. 38a og 43) eller tidligere. – Vic. conceptionis Mariæ. – Landgilden ikke opgivet.

(883) Torup, gods. – Erhvervet 1360 (adkomst nr. 92). Afstået 1541 (adkomsterne nr. 38a og 43) eller tidligere. – Vic. conceptionis Mariæ. – Landgilden ikke opgivet.

(884) Tved. – Afstået 1584 (adkomsterne nr. 76 og 80). – Bona fabricæ eller vic. visitationis Mariæ. – 2 ørte rug, 2 ørte byg, 1 svin, 1 ørte gæsterimalt, adkomst nr. 76: 1 td. salt, adkomst nr. 80: 1 dl. saltpenge.

ØSTER LISBJERG HERRED.

BREGNET SOGN.

(885–887) Følle, 1 gård med 2 landbosteder. – Erhvervet 1313 (adkomst nr. 91). Antagelig afstået til kannikebordet før 1315 (se 3. del) og således identiske med nogle af ejendommene nr. 184–189. – Vic. annunciationis Mariæ. – Landgilden ikke opgivet.

EGÅ SOGN.

(888) Egå. – Erhvervet 1313 (adkomst nr. 91). Afstået 1558 (adkomst nr. 48) eller tidligere. – Vic. annunciationis Mariæ. – Ifølge det adkomst nr. 48 citerede brev: 1 pd. rug, 1 pd. byg, 1 pd. havre, 1 fjerd. smør, 1 lam, 1 gås, 2 høns, gæsteri og brændsvin.

(889–890) Egå, 1 gård og 1 landbosted. – Erhvervet 1313 (adkomst nr. 91). Afstået 1558 (adkomst nr. 48) eller tidligere. – Vic. annunciationis Mariæ. – Landgilden ikke opgivet.

(890a) Lystrup, 1 stykke jord kaldet Stade. – Afstået 1547 (adkomst nr. 41a). – Antagelig præb. Hasle, hvormed ærkedegnen Jesper Brochmand var forlenet. – Landgilden ikke opgivet.

HJORTSHØJ SOGN.

(891) Sognets kirke. – Erhvervet 1542 (adkomst nr. 39a). Afstået før år 1600 (adkomst nr. 87(g)). – Præb. Divæ Virginis.

(892) Brandstrup. – Erhvervet 1420 (adkomst nr. 95). Afstået 1565 (adkomst nr. 53) eller tidligere. – Vic. Boëtii episcopi. – 4 ørte korn, 1 skp. smør, 1 sk. grot, 1 lam, 1 gås.

(893) Brandstrup. – Erhvervet 1420 (adkomst nr. 95). Afstået 1565 (adkomst nr. 53) eller tidligere. – Vic. Boëtii episcopi. – 4 ørte korn, 1 skp. smør, 1 sk. grot, 1 lam, 1 gås.

(894) Brandstrup. – Erhvervet 1420 (adkomst nr. 95). Afstået 1565 (adkomst nr. 53) eller tidligere. – Vic. Boëtii episcopi. – 4 ørte korn, 1 skp. smør, 1 sk. grot, 1 lam, 1 gås, 4 høns.

(894a) Hjortshøj. – Afstået 1538 (adkomst nr. 37a) eller tidligere. – Muligvis vic. Jacobi, måske slet ikke kapitelsgods. – 3 pd. korn, 1 fjerd. smør.

(895) Hjortshøjlund. – Afstået 1550 (adkomst nr. 43). – Et af vikarieerne. – 4 ørte korn, 1 skp. smør.

HORNSLET SOGN.

(896) Hornslet, gods. – Afstået 1565 (adkomst nr. 54). – Det fremgår ikke af adkomstbrevet, hvilket beneficium eller fond godset tilhørte. – Landgilden ikke opgivet.

(897) Hornslet. – Afstået 1574 (adkomst nr. 63). – Bona communia, bona procuratoris eller vic. visitationis Mariæ. – 3 ørte rug, 3 ørte byg, 1 fjerd. smør, 1 får, 1 lam, 1 gås, 4 høns, 1 svin, 18 skp. gæsterimalt.

(898) Hornslet. – Erhvervet 1548 (adkomst nr. 42). Afstået 1574 (adkomst nr. 63). – Bona communia, bona procuratoris eller vic. visitationis Mariæ. – 2 ørte rug, 2 ørte byg, $\frac{1}{2}$ skp. (adkomst nr. 42), $\frac{1}{2}$ fjerd. (adkomst nr. 63) smør, 1 svin, (12 skp. malt) gæsteri.

(899) Hornslet. – Erhvervet 1477 (adkomst nr. 97). Afstået 1567 (adkomst nr. 57) eller tidligere. – Vic. Johannis episcopi. – 1 øre korn, 2 rettet til 20(?) grot.

(900) Hornslet. – Erhvervet 1477 (adkomst nr. 97). Afstået 1567 (adkomst nr. 57) eller tidligere. – Vic. Johannis episcopi. – 1 pd. korn, $\frac{1}{2}$ skp. smør, 1 lam, 1 gås, 2 høns.

(901) Rodskov. – Afstået 1574 (adkomst nr. 63). – Bona communia, bona procuratoris eller vic. visitationis Mariæ. – 2 ørte rug, 2 ørte byg, 2 ørte havre, 1 fjerd. smør, 1 svin, 18 skp. gæsterimalt.

(902) Tendrup, gods. – Afstået 1565 (adkomst nr. 54). – Det fremgår ikke af adkomstbrevet, hvilket beneficium eller fond godset tilhørte. – Landgilden ikke opgivet.

MEJLBY SOGN.

(903) Mejlby. – Afstået 1581 (adkomsterne nr. 71 og 80). – Bona fabricæ, vic. divi Clementis eller vic. visitationis Mariæ. – 1 ørte rug, 2 ørte byg, 1 ørte havre, $\frac{1}{2}$ fjerd. smør, 1 svin, gæsteri.

(904) Mejlby. – Afstået 1581 (adkomsterne nr. 71 og 80). – Bona fabricæ, vic. divi Clementis eller vic. visitationis Mariæ. – $1\frac{1}{2}$ ørte byg, $1\frac{1}{2}$ ørte havre, $\frac{1}{2}$ fjerd. smør, 1 svin, gæsteri.

(905) Mejlby. – Afstået 1581 (adkomsterne nr. 71 og 80). – Bona fabricæ, vic. divi Clementis eller vic. visitationis Mariæ. – 1 ørte byg, 1 ørte havre, 1 svin, gæsteri, 8 sk. engpenge.

MØRKE SOGN.

(906) Bale. – Erhvervet 1416 (adkomst nr. 94). Afstået 1558 (adkomst nr. 87(b)) eller tidligere. – Vic. Thomæ Cantuarensis et Silvestri. – 2 øre korn.

(907) Mørke, 1 stykke skov, der havde tilhørt ejendom nr. 237. – Afstået antagelig mellem 1559 og 1596 (adkomst nr. 86). – Rektoratet.

SKØDSTRUP SOGN.

(908) Eskerod, 1 bol. – Erhvervet 1559 (adkomst nr. 49). Afstået 1574 (adkomst nr. 63). – Præb. Tved. – 1 ørte byg, 1 svin, 3 sk. penge.

(909) Hjelmager. – Erhvervet 1477 (adkomst nr. 97). Afstået 1567 (adkomst nr. 57) eller tidligere. – Vic. Johannis episcopi. – 6 ørte korn, 1 skp. smør.

(910) Hjelmager. – Erhvervet 1477 (adkomst nr. 97). Afstået 1567 (adkomst nr. 57) eller tidligere. – Vic. Johannis episcopi. – 1 pd. korn.

(911) Neder Segalt. – Afstået 1586 (adkomsterne nr. 78 og 80). – Præb. Tved, Hørning eller Lime. – 2 ørte rug, 2 ørte byg, 2 ørte havre, 1 fjerd. smør, 1 lam, 1 gås, 2 høns, 1 svin, 4 hestes gæsteri.

(912) Neder Segalt. – Afstået 1586 (adkomsterne nr. 78 og 80). – Præb. Tved, Hørning eller Lime. – 1½ ørte byg, 1½ ørte havre, ½ fjerd. smør, 1 lam, 1 gås, 2 høns, 1 svin, 3 hestes gæsteri.

(913) Neder Segalt. – Afstået 1586 (adkomsterne nr. 78 og 80). – Præb. Tved, Hørning eller Lime. – 3 ørte byg, 3 ørte havre, 1 fjerd. smør, 1 lam, 1 gås, 2 høns, 1 svin, 4 hestes gæsteri.

(914) Neder Segalt. – Afstået 1586 (adkomsterne nr. 78 og 80). – Præb. Tved, Hørning eller Lime. – 1 ørte rug, 1 ørte byg, 1 mk. smørpenge, 1 svin, 2 hestes gæsteri.

(915) Neder Segalt, 1 gadehus. – Afstået 1586 (adkomsterne nr. 78 og 80). – Præb. Tved, Hørning eller Lime. – 1 mk. dansk.

(916) Neder Segalt, 1 gadehus. – Afstået 1586 (adkomsterne nr. 78 og 80). – Præb. Tved, Hørning eller Lime. – 1 mk. dansk.

(917) Over Segalt. – Afstået 1586 (adkomsterne nr. 78 og 80). – Præb. Tved, Hørning eller Lime. – 2 ørte rug, 2 ørte byg, 2 ørte havre, ½ fjerd. smør, 1 svin, 4 hestes gæsteri.

TODBJERG SOGN.

(918) Todbjerg. – Erhvervet 1432 (adkomst nr. 96). Afstået 1565 (adkomst nr. 53) eller tidligere. – Vic. Boëtii episcopi. – 2 øre korn.

(919) Todbjerg. – Erhvervet 1432 (adkomst nr. 96). Afstået 1565 (adkomst nr. 53) eller tidligere. – Vic. Boëtii episcopi. – 1 øre korn.

(920) Todbjerg, 1 landbosted (colonia). – Erhvervet 1432 (adkomst nr. 96). Afstået 1565 (adkomst nr. 53) eller tidligere. – Vic. Boëtii episcopi. – Landgilden ikke opgivet.

HASLE HERRED.

BRABRAND (i 1548 TRUE) SOGN.

(921) True. – Afstået 1548 eller tidligere (adkomst nr. 42). – Bona

communia, bona procuratoris eller vic. visitationis Mariæ. – 3 ørte (korn), 1 fjerd. smør, 1 lam, 1 gås, 2 høns, 1 brændsvin med andre beder.

KASTED SOGN.

(922) Kasted, 1 gård (med boskab, korn, kvæg og andet). – Erhvervet 1306 (adkomst nr. 90). Hvis ejendommen tilhørte vic. Jacobi, er den afstået i eller før 1550, måske i eller før 1538 (adkomst nr. 87(c)). – Muligvis vic. Jacobi. – Landgilden ikke opgivet.

SKEJBY SOGN.

(923) Skejby kirke. – Erhvervet 1420 (adkomst nr. 95). Afstået 1565 (adkomst nr. 53) eller tidligere. – Vic Boëtii episcopi. – »Sine omni onere et solutione episcopalium jurium vel pensionis« (adkomst nr. 95).

VESTER LISBJERG HERRED.

ELEV SOGN.

(924) Sognets kirke. – Erhvervet 1542 (adkomst nr. 39a). Afstået før år 1600 (adkomst nr. 87(g)). – Præb. Divæ Virginis.

LISBJERG SOGN.

(925 = 428–431 eller nogle af disse ejendomme og rettigheder) Sognet og dets kirke. – Erhvervet 1477 (adkomst nr. 97). Afstået 1567 (adkomst nr. 57). – Vic. Johannis episcopi. – »Lisbjerg kirke og sogn med al sin rette præsterente intet undtaget i nogen måde«, dog således, at vikaren havde pligt til at yde biskoppen sædvanligt subsidium og cathedraticum (adkomst nr. 97). Herligheden af Lisbjerg kirkegård samt kronens og kirkens part af tienden (adkomst nr. 57, Kron Sk I s. 116).

SPØRRING SOGN.

(926) Spørring, 1 gård (med boskab, korn, kvæg og andet). – Erhvervet 1306 (adkomst nr. 90). Hvis ejendommen tilhørte vic. Jacobi, er den afstået i eller før 1550, måske i eller før 1538 (adkomst nr. 87(c)). – Muligvis vic. Jacobi. Landgilden ikke opgivet.

SOGNET UBEKENDT.

(927) Tovstrup mark, 2 stykker jord på 2 skp. land. – Erhvervet 1560 (adkomst nr. 50). – Antagelig præb. Sancti Spiritus. (Erhvervet af præbendets indehaver og menige kanniker). – Landgilden ikke opgivet.

SABRO HERRED.

FOLBY SOGN.

(928) Folby, 1 gård (med boskab, korn, kvæg og andet). – Erhvervet 1306 (adkomst nr. 90). Hvis ejendommen tilhørte vic. Jacobi, er den afstået i eller før 1550, måske i eller før 1538 (adkomst nr. 87(c)). – Muligvis vic. Jacobi. – Landgilden ikke opgivet.

(929) Norring eller Norring Ris. – Afstået 1580 (adkomst nr. 67). – Vic. visitationis Mariæ. – 3 ørte rug, 3 ørte byg, 3 ørte havre, 1 svin.

(930) Norring eller Norring Ris. – Afstået 1580 (adkomst nr. 67). – Vic. visitationis Mariæ. – 1 ørte rug, 2 ørte byg, 1 ørte havre, 1 svin.

HALDUM SOGN.

(931) Sandby. – Erhvervet 1432 (adkomst nr. 96). Afstået 1565 (adkomst nr. 53) eller tidligere. – Vic. Boëtii episcopi. – 3 øre korn.

LADING SOGN.

(932) Lyngballe. – Afstået 1584 (adkomsterne nr. 74 og 80). – Præb. Olai, bona procuratoris eller vic. corporis Christi. Snarest det første beneficium, se Scr Rer Dan VI s. 469. – 1 ørte rug, 1 ørte byg, 1 ørte havre, 1 fjerd. smør, 1 brændsvin.

LYNGÅ (i 1432 HADSTEN) SOGN.

(933) Vivild. – Erhvervet 1432 (adkomst nr. 96). Afstået 1565 (adkomst nr. 53) eller tidligere. – Vic. Boëtii episcopi. – Landgilden ikke opgivet.

SABRO SOGN.

(934) Sabro Mølle. – Afstået 1591 (adkomst nr. 85). – Bona communia. – Landgilden ikke opgivet.

FRAMLEV HERRED.

BORUM SOGN.

(935) Sognets kirke. – Afstået 1582 (adkomst nr. 72). – Provsten. – 1 ørte rug, 1 ørte byg, 1 lam.

(936) Antagelig jord i Borum bymark, der har hørt til 511's, 512's eller 513's tilliggender. – Afstået 1573 (adkomst nr. 61a). – Formodentlig præb. Kolkot, vic. Magdalenæ eller vic. Catharinæ.

FRAMLEV SOGN.

(937) Sognets kirke. – Afstået 1582 (adkomst nr. 72). – Provsten. – 1 ørte rug, 1 ørte byg, 1 lam.

(938) Labing. – Afstået 1567 (adkomst nr. 59). – Vikarernes broderskab. – Landgilden ikke opgivet.

(939) Lillering. – Erhvervet 1313 (adkomst nr. 91). Afstået 1558 (adkomst nr. 48) eller tidligere. – Vic. annunciationis Mariæ. – Ifølge det adkomst nr. 48 citerede brev: 1 ørte rug, 1 ørte byg, 1 ørte havre, 1 otting smør, 1 lam, 1 gås, 2 høns, brændsvin, gæsteri.

GALTEN SOGN.

(940) Sognets kirke. – Afstået 1582 (adkomst nr. 72). – Provsten. – 2 ørte byg, 1 lam.

HARLEV SOGN.

(941) Sognets kirke. – Afstået 1582 (adkomst nr. 72). – Provsten. – 1 ørte rug, 1 ørte byg, 1 lam.

SJELLE SOGN.

(942) Sognets kirke. – Afstået 1582 (adkomst nr. 72). – Provsten. – 1 ørte rug, 1 ørte byg, 1 lam.

(943) Sjelle. – Erhvervet 1570 (adkomst nr. 61). Afstået 1584 (adkomsterne nr. 74 og 80). – Præb. Olai, bona procuratoris eller vic. corporis Christi. – 1 ørte rug, 1 ørte byg, 1 ørte havre, 2 pd. smør, 1 brændsvin, gæsteri.

SKIVHOLME SOGN.

(944) Sognets kirke. – Afstået 1582 (adkomst nr. 72). – Provsten. – 1 ørte rug, 1 ørte byg, 1 lam.

SKOVBY SOGN.

(945) Sognets kirke. – Afstået 1582 (adkomst nr. 72). – Provsten. – 1 ørte rug, 1 ørte byg, 1 lam.

SKØRRING SOGN.

(946) Sognets kirke. – Afstået 1582 (adkomst nr. 72). – Provsten. – $\frac{1}{2}$ ørte rug, 1 ørte byg, 1 lam.

(947) Skørring. – Afstået 1584 (adkomsterne nr. 74 og 80). – Præb. Olai, bona procuratoris eller vic. corporis Christi. – 1 ørte rug, 1 ørte byg, $\frac{1}{2}$ fjerd. smør, 1 brændsvin.

STJÆR SOGN.

(948) Sognets kirke. – Afstået 1582 (adkomst nr. 72). – Provsten. – 1 ørte rug, 1 ørte byg, 1 lam.

STORRING SOGN.

(949) Sognets kirke. – Afstået 1582 (adkomst nr. 72). – Provsten. – 2 ørte byg, 1 lam.

NING HERRED.

HOLME SOGN.

(950) Tyrrestrup skov (jævnf. nr. 587–591a). – Erhvervet 1553 (adkomst nr. 45a). – Bona communia. – Ret til olden, men ikke til hugst.

MALLING SOGN.

(951) Skåbling. – Afstået 1550 (adkomst nr. 87(c)) eller tidligere. – Vic. Jacobi. – 3 pd. korn, 1 skp. smør.

ORMSLEV SOGN.

(952) Sognet og dets kirke. – Erhvervet 1477 (adkomst nr. 98). Afstået 1567 (adkomst nr. 58) eller tidligere. – Vic. Jerusalem. – »Ormslev kirke og sogn med al sin rette præsterente intet undtaget i nogen måde«. Dog havde vikaren pligt til at yde biskoppen sædvanligt subsidium og cathedraticum, ligesom ærkedegnen skulle have, hvad der tilkom ham (rettighed nr. 642).

(953) En øde jord i Østre Stads mark, nuværende Constantinsborg. – Afstået 1573 (adkomst nr. 62). – Præb. Hasle. – 1 ørte byg, 1 ørte havre, 1 fjerd. smør.

[TRANBJERG SOGN, halvdelen af Ågård mark. – I 1431 havde en mand i Slet pantsat denne ejendom til hr. Henrik Nielsen »tiill sancti Hans alther« i Århus domkirke. Ved tingsvidne af 1531 blev det dokumenteret, at der var »kynditt loglig løsen« på dette pant, og ved retter-

tingsdom af 15. maj 1537 blev vikaren hr. Peder Vinter kendt uberettiget til fortsat at bruge halvparten af det øde byggested i Ågård mark (Troels Dahlerup: Det kgl. Rettertings Domme ... I s. 197). I tiden efter reformationen havde det pågældende vikarie således ingen lovlig adkomst til rettigheder i Ågård mark. Peder Vinter var indehaver af vic. Johannis Evangelistæ. Ovennævnte st. Hans alter må altså være Johannis Evangelistæ, ikke Johannis decollati alter.]

SOGNET TVIVLSOMT.

(954) Aggistrup skov og mark. Af kannikebordets jordebog ca. 1313 fremgår det, at der syd for Havreballe enemærke lå nogle jorder og skove, der hørte til kannikebordets gård i Aggistrup. Hermed stemmer det godt overens, at kongen efter at have erhvervet Aggistrup skov og mark lagde dem til Århusgårds hestehave (adkomst nr. 80, brevene fra 1566 og 1567), som før indlemmelsen i Århus 1899 udgjorde det sydøstlige hjørne af Viby sogn. 7. juni 1267 havde kannikerne imidlertid fået et skøde på gods i Aggistrup, der, efter hvad skødet oplyser, lå i Beder sogn (Dipl Dan 2 rk. II nr. 77). Der foreligger fire muligheder: Til en gård Aggistrup i Beder sogn har der hørt en skov, der lå i Viby sogn, langt fra gården. Beder sogn strakte sig oprindeligt meget længere mod nord end senere hen. Der har eksisteret to bebyggelser, som begge hed Aggistrup, en i Beder og en i Viby eller Holme sogn. Beder sogn, som der står i skødet, er fejl for Viby eller Holme sogn. – Afstået 1566 eller 1567 (adkomst nr. 80). – Bona communia. – Landgilden ikke opgivet.

HADS HERRED.

BJERAGER SOGN.

(955) Bjerager. – Afstået 1582 (adkomst nr. 72). – Provsten eller præb. Haldum. – Ifølge Åkær lens jordebog 1589: 1 pd. byg, 1 pd. havre, 1 fjerd. smør, $\frac{1}{2}$ mk. engpenge, 1 svin, 6 hestes gæsteri.

(956) Dyngby. – Afstået 1589 (adkomst nr. 83). – Vic. divi Laurentii. – 2 ørte byg.

(957) Dyngby. – Afstået 1589 (adkomst nr. 83). – Ejendom udlagt til tolvrædiken i domkirken. – 4 ørte byg, 1 ørte havre, 1 svin.

(958) Dyngby. – Afstået 1550 (adkomst nr. 43). – Et af kapitlets vikarier. – 3 ørte korn, 1 fjerd. smør.

(959) Rørt. – Som det fremgår af Åkær lens jordebog 1589, havde denne ejendom tilhørt vic. Annæ, der blev afstået 1550 (adkomst nr. 44). – Ifølge ovennævnte lensjordebog: 1 ørte rug, 1 ørte byg, 1 ørte havre.

GOSMER SOGN.

(960) Præstholm, ifølge Åkær lens jordebog 1589 en øde jord, ifølge Kanc Brevb 30/7 1579 (s. 701) sognets præstegård. – Som det fremgår af Åkær lens jordebog 1589 og Kanc Brevb 30/7 1579 (s. 701), havde denne ejendom tilhørt vic. Annæ, der blev afstået 1550 (adkomst nr. 44). – Ifølge ovennævnte lensjordebog og kongebrev: 4 ørte rug.

GYLLING SOGN.

(961) Gylling. – Afstået før 1589 (adkomst nr. 83). – Ærkedegnen. – 1 ørte byg, 1 ørte 2 skp. havre, 1 svin, 8 sk. 1 alb.

(962) Gylling. – Afstået før 1589 (adkomst nr. 83). – Ærkedegnen. – 2 ørte byg, 2 ørte 4 skp. havre, 1 svin, 15 sk. 1 alb.

(963) Gylling. – Afstået før 1589 (adkomst nr. 83). – Ærkedegnen. – 2 ørte byg, 2 ørte 4 skp. havre, 1 svin, 15 sk. 1 alb.

(964) Gylling. – Afstået før 1589 (adkomst nr. 83). – Ærkedegnen. – ½ svin, 7 sk. 1 alb.

(965) Gylling. – Afstået før 1589 (adkomst nr. 83). – Ærkedegnen. – 1 ørte byg, ½ svin, 5 sk. 1 alb.

(966) Gylling. – Afstået før 1589 (adkomst nr. 83). – Ærkedegnen. – ½ svin, 7 sk. 1 alb.

(967) Gylling. – Afstået før 1589 (adkomst nr. 83). – Ærkedegnen. – 2 ørte byg, 2 ørte 4 skp. havre, 1 svin, 15 sk. 1 alb.

(968) Gylling. – Afstået før 1589 (adkomst nr. 83). – Ærkedegnen. – 1 ørte byg, 1 ørte 2 skp. havre, 1 svin, 8 sk. 1 alb.

(969) Gylling. – Afstået før 1589 (adkomst nr. 83). – Ærkedegnen. – 2 ørte byg, 2 ørte 4 skp. havre, 1 svin, 15 sk. 1 alb.

(970) Alle Gylling mænd. – Afstået før 1589 (adkomst nr. 83). – Ærkedegnen. – 1 td. smør, 4 lam.

(971) Lerdrup. – Afstået før 1589 (adkomst nr. 83). – Ærkedegnen. – 1 ørte byg, 1 ørte havre, ½ fjerd. smør, 1 svin, 3 sk. 1 alb.

HALLING SOGN.

(972) Halling. – Afstået 1582 (adkomst nr. 72). – Provsten eller præb. Haldum. – Ifølge Åkær lens jordebog 1589: 1½ pd. byg, 1 pd. havre, 1 otting smør, ½ mk. engpenge, 1 svin, 6 hestes gæsteri.

HUNDSLUND SOGN.

(973) Trustrup. – Afstået før 1589 (adkomst nr. 83). – Ifølge Åkær lens jordebog 1589 afstået af magister Iver, der var forlenet med præb. Sancti Spiritus. Da dette præbende erhvervede en ejendom ved mageskiftet 1589, har gården i Trustrup utvivlsomt tilhørt præb. Sancti Spiritus. – 2 ørte byg, 1 fjerd. smør, 1 lam, 1 gås, 2 høns, 1 svin.

HVILSTED SOGN.

(974) Lille Kanne. – Afstået før 1589 (adkomst nr. 83). – Ejendommen omtales ikke i Åkær lens jordebog 1589 blandt de fra kapitlet erhvervede ejendomme, men da andet vederlag for den af præb. corporis Christi ved mageskiftet 1589 erhvervede ejendom fattes, har Lille Kanne antagelig tilhørt dette præbende. – 1½ ørte byg, 1½ ørte havre, ½ fjerd. smør, 1 svin, ½ ørte gæsteribyg.

NØLEV SOGN.

(975) Nølev. – Afstået før 1589 (adkomst nr. 83). – Bona fabricæ. – 1 ørte byg.

(976) Nølev. – Som det fremgår af Åkær lens jordebog 1589, havde gården tilhørt vic. Annæ, der blev afstået 1550 (adkomst nr. 44). – Ifølge ovennævnte lensjordebog: 2 ørte rug, 2 ørte byg, 2 ørte havre, 1 lam, 1 gås, 4 høns.

ODDER (i 1589 TVENSTRUP) SOGN.

(977) Svorbæk. – Afstået før 1589 (adkomst nr. 83). – Bona fabricæ. – 2 ørte byg, 2 fjerd. smør, 1 svin.

(978) Svorbæk. – Afstået før 1589 (adkomst nr. 83). – Vic. divi Laurentii. – 1 ørte rug, 1 ørte byg, 1 ørte havre, 1 fjerd. smør, 1 svin, 15 skp. gæsteribyg.

RANDEV SOGN.

(979) Randlev. – Afstået før 1589 (adkomst nr. 83). – Efter hvad Åkær lens jordebog 1589 oplyser, var ejendommen afstået af dr. Hans

Frandsen, som var forlenet med præb. Kolkot. Da ingen af de ved mageskiftet erhvervede ejendomme tilhørte dette præbende, og vederlag for de af bona communia erhvervede gårde fattes, må det formodes, at gården har hørt med til Hans Frandsens kommungods. – 1 ørte byg, 1 ørte havre, 1 svin, 6 sk.

(980) Randlev. – Afstået før 1589 (adkomst nr. 83). – Efter hvad Åkær lens jordebog 1589 oplyser, var ejendommen afstået af renteskriver Peder Hansen, som var forlenet med præb. Hørning. Da ingen af de ved mageskiftet erhvervede ejendomme tilhørte dette præbende, og vederlag for de af bona communia erhvervede gårde fattes, må det formodes, at gården har hørt med til Peder Hansens kommungods. – 2 ørte byg, 1 fjerd. smør, 1 svin.

(981) Randlev. – Afstået 1550 (adkomst nr. 43). – Et af kapitlets vikarier. – 3 ørte korn, 1 fjerd. smør.

SAKSILD SOGN.

(982) Kysing. – Afstået før 1589 (adkomst nr. 83). – Præb. Divæ Virginis. – 2½ ørte rug, 3½ ørte byg, ½ fjerd. smør, 1 gås, 1 svin.

(983) Kysing. – Afstået før 1589 (adkomst nr. 83). – Præb. Divæ Virginis. – 2½ ørte rug, 3½ ørte byg, ½ fjerd. smør, 1 gås, 1 svin.

(984) Kysing. – Afstået før 1589 (adkomst nr. 83). – Præb. Divæ Virginis. – 2½ ørte rug, 3½ ørte byg, ½ fjerd. smør, 1 gås, 1 svin.

(985) Kysing. – Afstået før 1589 (adkomst nr. 83). – Præb. Divæ Virginis. – 2½ ørte rug, 3½ ørte byg, ½ fjerd. smør, 1 gås, 1 svin.

(986) Kysing. – Afstået før 1589 (adkomst nr. 83). – Præb. Divæ Virginis. – 2½ ørte rug, 3½ ørte byg, ½ fjerd. smør, 1 gås, 1 svin.

(987) Kysing. – Afstået før 1589 (adkomst nr. 83). – Præb. Divæ Virginis. – 1½ ørte rug, 3 ørte byg, ½ fjerd. smør, 1 gås, 1 svin.

(988) Kysing. – Afstået før 1589 (adkomst nr. 83). – Præb. Divæ Virginis. – 1½ ørte rug, 3 ørte byg, ½ fjerd. smør, 1 gås, 1 svin.

(989) Kysing. – Afstået før 1589 (adkomst nr. 83). – Præb. Divæ Virginis. – 1½ ørte rug, 2½ ørte byg, ½ fjerd. smør, 1 gås, 1 svin.

(990) Kysing. – Afstået før 1589 (adkomst nr. 83). – Præb. Divæ Virginis. – 1½ ørte rug, 2½ ørte byg, ½ fjerd. smør, 1 gås, 1 svin.

(991) Kysing. – Afstået før 1589 (adkomst nr. 83). – Præb. Divæ Virginis. – 1 lam.

(992) »Naftoft« mark. – Afstået før 1589 (adkomst nr. 83). – Præb. Divæ Virginis. – $\frac{1}{2}$ ørte havre.

(993) Rude. – Afstået før 1589 (adkomst nr. 83). – Præb. Divæ Virginis. – 1 ørte rug, 1 ørte byg, 1 ørte 2 skp. havre, 1 fjerd. smør, 1 gås, 1 svin.

(994) Rude mark, Stenkildebæk. – Afstået før 1589 (adkomst nr. 83). – Præb. Divæ Virginis. – 1 lam.

(995) Saksild. – Afstået før 1589 (adkomst nr. 83). – Vic. divi Laurentii. – 4 ørte byg, 4 ørte havre, 1 fjerd. smør, 1 svin, $17\frac{1}{2}$ skp. gæsteribyg.

(996) Saksild. – Afstået før 1589 (adkomst nr. 83). – Vic. divi Laurentii. – 2 ørte byg, 1 ørte havre, 1 fjerd. smør, 1 svin.

(997) Saksild – Afstået før 1589 (adkomst nr. 83). – Vic. divi Laurentii. – 2 ørte byg, 1 ørte havre, 1 fjerd. smør, 1 svin, 9 skp. gæsteribyg.

(998) Saksild. – Afstået før 1589 (adkomst nr. 83). – Vic. divi Laurentii. – 2 ørte byg, 1 svin, 8 sk.

(999) Saksild. – Afstået før 1589 (adkomst nr. 83). – Vic. divi Laurentii. – 1 ørte byg, 1 fjerd. smør, 1 svin, 1 ørte 3 skp. gæsteribyg.

(1000) Saksild. – Som det fremgår af Åkær lens jordebog 1589, havde ejendommen tilhørt vic. Annæ, der blev afstået 1550 (adkomst nr. 44). – Ifølge ovennævnte lensjordebog: 1 ørte byg.

TORRILD SOGN.

(1001) Torrild. – Afstået før 1589 (adkomst nr. 83). – Det fremgår ikke af Åkær lens jordebog 1589, fra hvilket beneficium denne ejendom er afstået; men den omtales mellem ejendomme, der har tilhørt vic. divi Laurentii. – 1 ørte rug, 1 ørte byg, 1 ørte havre, 1 svin, 2 sk. grot, 9 skp. gæsteribyg.

(1002) Torrild. – Afstået før 1589 (adkomst nr. 83). – Det fremgår ikke af Åkær lens jordebog 1589, fra hvilket beneficium denne ejendom er afstået; men den omtales mellem ejendomme, der har tilhørt vic. divi Laurentii. – 2 ørte byg, 1 ørte havre, $\frac{1}{4}$ fjerd. smør, 1 svin, 9 skp. gæsteribyg.

ØRTING SOGN.

(1003) Ørting. – Afstået før 1589 (adkomst nr. 83). – Bona fabricæ. – 1 ørte rug, 1 ørte byg, 1 fjerd. smør, 8 sk.

HJELMSLEV HERRED.

BLEGIND SOGN.

(1004) Blegind. – Afstået 1582 (adkomst nr. 72). – Provsten eller præb. Haldum. – Landgilden ikke opgivet.

HØRNING SOGN.

(1005) Hørning. – Erhvervet 1477 (adkomst nr. 97). Afstået 1567 (adkomst nr. 57) eller tidligere. – Vic. Johannis episcopi. – 1 øre korn, 12 sk. lybsk, 1 gås, 2 høns.

MESING SOGN.

(1006) Mesing. – Erhvervet 1477 (adkomst nr. 97). Afstået 1567 (adkomst nr. 57) eller tidligere. – Vic. Johannis episcopi. – 1 øre korn, 1 sk. grot.

STILLING SOGN (nu SKANDERBORG KØBSTAD).

(1007) Stilling. – Erhvervet 1477 (adkomst nr. 97). Afstået 1567 (adkomst nr. 57) eller tidligere. – Vic. Johannis episcopi. – 2 øre korn, 1 skp. smør, 1 gås, 2 høns.

GERN HERRED.

ALLING SOGN.

(1008) Sognets kirke. – Afstået 1582 (adkomst nr. 72). – Provsten. – 1 ørte rug, 1 ørte byg, 1 lam.

DALLERUP SOGN.

(1009) Sognets kirke. – Afstået 1582 (adkomst nr. 72). – Provsten. – 1 ørte rug, 1 ørte byg, 1 lam.

HAMMEL SOGN.

(1010) Sognets kirke. – Afstået 1582 (adkomst nr. 72). – Provsten. – 1 ørte rug, 1 ørte byg, 1 lam.

(1011) Emdrup. – Erhvervet ved et mageskifte, der først afsluttedes med endeligt skøde i 1589 (adkomst nr. 83). Afstået 1583 (adkomsterne nr. 73 og 80). – Præb. Divæ Virginis. – 1½ ørte rug, 2 ørte byg, ½ ørte havre, ½ fjerd. smør, 1 svin, 2 mk. eller ½ dl. gæsteri.

(1012) Emdrup, 2 bol. – Afstået 1550 (adkomst nr. 43). – Et af kapitlets præbender eller et af dets vikarier. – »Både«, antagelig begge tilsammen, 2 pd. korn, 1 skp. smør.

LINÅ SOGN.

(1013) Sognets kirke. – Afstået 1582 (adkomst nr. 72). – Provsten. – 1 ørte rug, 1 ørte byg, 1 lam.

LÅSBY SOGN.

(1014) Sognets kirke. – Afstået 1582 (adkomst nr. 72). – Provsten. – 1 ørte rug, 1 ørte byg, 1 lam.

RØGEN SOGN.

(1015) Sognets kirke. – Afstået 1582 (adkomst nr. 72). – Provsten. – 1 ørte rug, 1 ørte byg, 1 lam.

(1016) Klintrup. – Afstået 1550 (adkomst nr. 43). – Et af kapitlets vikarier. – 4 ørte korn, 1 skp. smør.

(1017) Klintrup. – Forudsat, at st. Antonii alter stod i domkirken, er ejendommen antagelig i eller før 1540 eller 1538 (adkomst nr. 87(e)) inddraget af kongen, som 22. november 1550 forlenede den til hr. Peder Prip (Da KancReg s. 461). – Vic. Antonii, der muligvis ikke hørte med til domkapitlets beneficiar. – 3 ørte korn, 1 skp. smør.

SKANNERUP SOGN.

(1018) Sognets kirke. – Afstået 1582 (adkomst nr. 72). – Provsten. – 1 ørte rug, 1 ørte byg, 1 lam.

SPORUP SOGN.

(1019) Sognets kirke. – Afstået 1582 (adkomst nr. 72). – Provsten. – 1 ørte rug, 1 ørte byg, 1 lam.

(1019a) Farre, 1 gård og 1 toft har tilhørt vic. crucis (Æld Da ArkReg II s. 49 M 11, udgaven af Silkeborg lens jordebog 1586 s. 115). – Afstået 1540 (adkomst nr. 38). – Landgilden ikke opgivet.

SØBY SOGN.

(1020) Sognets kirke. – Afstået 1582 (adkomst nr. 72). – Provsten. – 1 ørte rug, 1 ørte byg.

(1021) »Vastrøt«, måske fejl for »Vastedt«, dvs. Vadsted, hvor kapitlet havde gods i 1330 (Dipl Dan 2. rk. X nr. 258), 2 gårde. – Afstået 1550 (adkomst nr. 43). – Muligvis kapitlets fællesfond. – 11 ørte korn, 2 skp. smør. – Se også nr. 1061.

TULSTRUP SOGN.

(1022) Sognet kirke. – Afstået 1582 (adkomst nr. 72). – Provsten. – 1 ørte rug, 1 ørte byg, 1 lam.

(1022a) Et enemærke ved Knud Bro har tilhørt vic. crucis (Æld Dan ArkReg II s. 63 P 13, udgaven af Silkeborg lens jordebog 1586 s. 115). – Afstået 1540 (adkomst nr. 38). – Landgilden ikke opgivet.

VOLDBY SOGN.

(1023) Sognets kirke. – Afstået 1582 (adkomst nr. 72). – Provsten. – 1 ørte rug, 1 ørte byg, 1 lam.

VRADS HERRED.

EJSTRUP SOGN.

(1024) Gludsted, 1 gård sønden ved åen. – Afstået 1560 (adkomst nr. 51). – Kapitlets fællesfond. Af dette afstået til rektoratet 1546 (adkomst nr. 41, hvis »Gladsted« utvivlsomt er fejl for Gludsted). – 2 fjerd. smør.

NØRRE SNEDE SOGN.

(1025) Grættstrup. – Erhvervet 1416 (adkomst nr. 94). Afstået 1558 (adkomst nr. 87(b)) eller tidligere. – Vic. Thomæ Cantuarensis et Silvestri. – 2 øre korn.

(1026) Hundshoved. – Erhvervet 1416 (adkomst nr. 94). Afstået 1558 (adkomst nr. 87(b)) eller tidligere. – Vic. Thomæ Cantuarensis et Silvestri. – 1 øre korn.

(1027) Nortvig. – Erhvervet 1416 (adkomst nr. 94). Afstået i eller før 1558 (adkomst nr. 87(b)) eller tidligere. – Vic. Thomæ Cantuarensis et Silvestri. – 1 øre korn.

(1027a) Nortvig. – Erhvervet 1416 (adkomst nr. 94). Afstået 1558 (adkomst nr. 87(b)) eller tidligere. – Vic. Thomæ Cantuarensis et Silvestri. – 1 øre korn.

VOER HERRED.

HANSTED SOGN.

(1028) Sognets kirkegård. – Afstået 1582 (adkomst nr. 72). – Provsten (jævnf. jordebogen 1427, se 3. del). – Indtægterne af gården ikke opgivne.

(1029) Egebjerg. – Afstået 1582 (adkomst nr. 72). – Provsten eller præb. Haldum. – Landgilden ikke opgivet.

(1030) Egebjerg. – Afstået 1582 (adkomst nr. 72). – Provsten eller præb. Haldum. – Landgilden ikke opgivet.

(1031) Kannerup. – Afstået 1582 (adkomst nr. 72). – Provsten eller præb. Haldum. – Landgilden ikke opgivet.

TOLSTRUP SOGN.

(1032) Gjedved. – Afstået 1582 (adkomst nr. 72). – Provsten eller præb. Haldum. – Landgilden ikke opgivet.

ØSTBIRK SOGN.

(1033) Monbjerg. – Erhvervet 1420 (adkomst nr. 95). Afstået 1565 (adkomst nr. 53) eller tidligere. – Vic. Boëtii episcopi. – 1 øre korn, 1 lam, 1 gås, 4 høns.

(1034) Monbjerg. – Erhvervet 1420 (adkomst nr. 95). Afstået 1565 (adkomst nr. 53) eller tidligere. – Vic. Boëtii episcopi. – 1 pd. korn, 1 lam, 1 gås, 4 høns.

(1035) Monbjerg. – Erhvervet 1420 (adkomst nr. 95). Afstået 1565 (adkomst nr. 53) eller tidligere. – Vic. Boëtii episcopi. – 1 øre korn, 1 lam, 1 gås, 4 høns.

(1036) Monbjerg. – Erhvervet 1420 (adkomst nr. 95). Afstået 1565 (adkomst nr. 53) eller tidligere. – Vic. Boëtii episcopi. – 1 pd. korn, 1 lam, 1 gås, 4 høns.

(1037) Monbjerg. – Erhvervet 1420 (adkomst nr. 95). Afstået 1565 (adkomst nr. 53) eller tidligere. – Vic. Boëtii episcopi. – 1 ørte korn, 1 lam, 1 gås, 4 høns.

(1038) Monbjerg, ejendommene 1033–1037 tilsammen. – Erhvervet 1420 (adkomst nr. 95). Afstået 1565 (adkomst nr. 53) eller tidligere. – Vic. Boëtii episcopi. – »duo pecora« (2 stykker kvæg), ½ td. smør.

BJERRE HERRED.

AS SOGN.

(1039) As. – Erhvervet 1420 (adkomst nr. 95). Afstået 1565 (adkomst nr. 53) eller tidligere. – Vic. Boëtii episcopi. – 1 øre korn, 1 sk. grot, 1 lam, 1 gås, 4 høns.

(1040) As. – Erhvervet 1420 (adkomst nr. 95). Afstået 1565 (adkomst nr. 53) eller tidligere. – Vic. Boëtii episcopi. – 3 eller 1 øre korn, 1 sk. grot, 1 gås, 4 høns.

(1041) Overby. – Afstået 1562 (adkomst nr. 52). – Ukendt beneficium, vic. divi Laurentii eller vic. Johannis Evangelistæ. – 2 ørte rug, 1 ørte havre, brændsvin, gæsteri.

(1042) Overby. – Afstået 1562 (adkomst nr. 52). – Ukendt beneficium, vic. divi Laurentii eller vic. Johannis Evangelistæ. – 1 ørte rug, 2½ ørte byg, 1 ørte havre, 18 sk. penge, brændsvin, gæsteri.

KLAKRING SOGN.

(1043) Klakring. – Afstået 1562 (adkomst nr. 52). – Ukendt beneficium, vic. Laurentii eller vic. Johannis Evangelistæ. – 2 ørte byg, brændsvin, gæsteri.

(1044) Klakring, 1 penningshus. – Afstået 1562 (adkomst nr. 52). – Ukendt beneficium, vic. divi Laurentii eller vic. Johannis Evangelistæ. – 12 sk.

(1045) Klakring, 1 penningshus. – Afstået 1562 (adkomst nr. 52). – Ukendt beneficium, vic. divi Laurentii eller vic. Johannis Evangelistæ. – 9 sk.

(1046) Klakring. – Erhvervet 1420 (adkomst nr. 95). Afstået 1565 (adkomst nr. 53) eller tidligere. – Vic. Boëtii episcopi. – 1 pd. korn, 1 sk. grot.

RÅRUP SOGN.

(1047) Lindved. – Erhvervet 1420 (adkomst nr. 95). Afstået 1565 (adkomst nr. 53) eller tidligere. – Vic. Boëtii episcopi. – 1 øre korn, 1 sk. grot.

(1048) Lottrup. – Erhvervet 1420 (adkomst nr. 95). Afstået 1559 (adkomst nr. 49a) eller 1565 (adkomst nr. 53). – Vic. Boëtii episcopi. – 1 øre korn, 1 sk. grot, 1 lam, 1 gås, 4 høns.

(1049) Lottrup. – Erhvervet 1420 (adkomst nr. 95). Afstået 1559 (adkomst nr. 49a) eller 1565 (adkomst nr. 53). – Vic. Boëtii episcopi. – 1 øre korn, 1 sk. grot, 1 lam, 1 gås, 4 høns.

(1050) Lottrup, jord, hvorpå der kunne bygges 2 eller 3 gårde. – Erhvervet 1420 (adkomst nr. 95). Fordelt på ejendommene nr. 1048 og 1049 eller afstået som selvstændige ejendomme 1559 (adkomst nr. 49a) eller 1565 (adkomst nr. 53). Det første er det mest sandsynlige, da Lottrup i det 17. århundrede var en enestegård.

(1051) (Rårup) Lundgård. – Erhvervet 1420 (adkomst nr. 95). Afstået 1565 (adkomst nr. 53) eller tidligere. – Vic. Boëtii episcopi. – 1 øre korn, 2 sk. grot.

(1052) Åstrup. – Erhvervet 1420 (adkomst nr. 95). Afstået 1565 (adkomst nr. 53) eller tidligere. – Vic. Boëtii episcopi. – 1 øre korn, 1 sk. grot, 1 lam, 1 gås, 4 høns.

HATTING HERRED.

ENGUM SOGN.

(1053) Bredal. – Erhvervet 1420 (adkomst nr. 95). Afstået 1565 (adkomst nr. 53) eller tidligere. – Vic. Boëtii episcopi. – Landgilden ikke opgivet.

HATTING SOGN.

(1054) Hatting. – Erhvervet 1420 (adkomst nr. 95). Afstået 1565 (adkomst nr. 53) eller tidligere. – Vic. Boëtii episcopi. – 1 øre korn, $\frac{1}{2}$ td. smør.

(1055) Hatting, 1 øde »landbo«(sted). – Erhvervet 1420 (adkomst nr. 95). Afstået 1565 (adkomst nr. 53) eller tidligere. – Vic. Boëtii episcopi. – Landgilden ikke opgivet.

KORNING SOGN.

(1056) Korning. – Erhvervet 1420 (adkomst nr. 95). Afstået 1565 (adkomst nr. 53) eller tidligere. – Vic. Boëtii episcopi. – 1 øre korn, 1 fjerd. smør, 1 gås, 4 høns.

STORE DALBY SOGN.

(1057) Store Dalby. – Erhvervet 1420 (adkomst nr. 95). Afstået 1565 (adkomst nr. 53) eller tidligere. – Vic. Boëtii episcopi. – 1 øre korn, $\frac{1}{2}$ td. smør.

EJENDOMME, DER IKKE KAN STEDFÆSTES
(MED SIKKERHED).

(1058) Trustrup i Ølst sogn, Galten herred eller Lyngby sogn, Djurs Sønder herred eller Hundslund sogn, Hads herred, 1 gård. Afstået 1567 (adkomst nr. 59). – Vikarernes broderskab. – Landgilden ikke opgivet. – 6. april 1518 indstiftede medlemmer af slægten Krabbe to årtider, der skulle afholdes bl.a. af indtægterne af en gård i Trustrup i Ølst sogn, som de samtidig skænkede kapitlet i Århus (Kirkehist Saml 3. rk. V s. 337 f.). Muligvis er det denne gård, der tilhørte vikarernes broderskab, og som det i så fald har erhvervet ved et mageskifte med kapitlets fællesfond. En sådan erhvervelsesmåde vil kunne forklare, hvorfor gården ikke blev udleveret til stifterens arvinger samtidig med broderskabets øvrige gods.

(1059) Store Kærgård, antagelig identisk med en af de ovenfor omtalte ejendomme, der i 1420 blev skænket til vic. Boëtii episcopi (adkomst nr. 95), og som i så fald ikke blev afstået i 1565 i henhold til adkomst nr. 53. – Afstået før 1565 (adkomst nr. 56).

(1060) I 1535 fik Niels Thomsen, der var forlenet med vic. Boëtii episcopi, stævning over Niels Sallingbo i Rævs gård, der ikke ville betale skyld og landgilde (Da Mag 3. rk. IV s. 190). Rævs gård er antagelig identisk med en af de ovenfor omtalte ejendomme, der i 1420 blev skænket til vikariatet (adkomst nr. 95). – Afstået (før eller) i 1565 (adkomst nr. 53).

(1061) Identifikationen af »Vastrøt« med Vadsted (se ejendommene nr. 1021) er muligvis forkert.

(1062) Jord. – Afstået 1560 (adkomst nr. 50). – Antagelig præb. Sancti Spiritus (jævnf. nr. 927).

(1063) Kapitlets kontor havde klaget over, at lensmanden på Århusgård havde fravendt hans prælatur en eng, som hans formænd havde haft i brug, og overladt den til en af borgmestrene i Århus (Kanc Brev 2. januar 1580, s. 2). Engen lå antagelig i eller ved Vejlbj by i Hasle herred, hvor kantoratet havde flere gårde.

(1064) Jord. – Afstået 1578 (adkomst nr. 64). – Præb. Tved.

(1065) Jord, antagelig i Bjerre herred. – Afstået 1590 (adkomst nr. 84).

Ejendomme, der kun omtales som vikarier eller som ikke nærmere specificeret gods, er ikke medtaget i denne oversigt.

KAPITELGODSETS HISTORIE 1536–1600.

Ejendomme og rettigheder, der vides eller kan formodes at have tilhørt kapitlet i 1536.

Fra tiden 1600–1663 er der bevaret tilstrækkeligt mange jordebøger til, at man kan gøre nøjagtigt rede for kapitelgodsets skæbne i denne periode og i øvrigt konstatere, at så godt som alle kapitlets godserhvervelser og -afståelser i denne periode er dokumenteret i bevarede breve. De oplysninger, kildematerialet fra tiden før år 1600 giver, er derimod som omtalt i afsnittene om adkomstbrevene og de andre kilder langtfra udtømmende. Flere afståede beneficiers gods kendes således slet ikke eller kun delvis, og for nogle afståede vikariers vedkommende ved vi ikke engang med sikkerhed, om deres altre har stået i domkirken. Når vikariernes fundatser benyttes som kilder, foreligger desuden den mulighed, at nogle af de ejendomme, de omtaler, er afhændet eller mageskiftet bort i tiden før reformationen. Endelig må man regne med, at ikke alle kapitlets mageskifter i tiden 1536–1600 foreligger dokumenteret. De ejendomme, der er afstået ved sådanne mageskifter, kendes slet ikke, hvorimod så godt som alle de erhvervede ejendomme hører til dem, der er opført under nr. 1–803 i bind I.

I den følgende oversigt er numrene på de ejendomme, der kun er omtalt i vikariernes fundatser og andre middelalderlige kilder, sat i runde parenteser, og numrene på de ejendomme, der tilhørte vikarier, hvis altre muligvis ikke stod i domkirken, er sat i skarpe parenteser.

Lysgård herred, Vinderslev sogn: nr. (805), (806).

Hids herred, Gødvad sogn: nr. 807, Kragelund sogn: nr. 2, 3, Sinding sogn: nr. 5, 6.

Houlbjerg herred, Granslev sogn: nr. 8, (808), Gullev sogn: nr. 9, Haurum sogn: nr. 11, 13 (809), Houlbjerg sogn: nr. 14, Hvorslev sogn: nr. 15, (810), Sahl sogn: nr. 18, Sall sogn: nr. 20, Skjød sogn: nr. 22, 24, (811), (812), Thorsø sogn: nr. 25, Vellev sogn: nr. 28, 813.

Gerlev herred, Kastbjerg sogn: nr. 32, Kærby sogn: nr. 33, Vindblæs sogn: nr. 35.

Nørhald herred, Fårup sogn: nr. 40, Hald sogn: nr. 42, Linde sogn: nr. (814).

Støvring herred, Albæk sogn: nr. (814a), Gimming sogn: nr. (815), Råsted sogn: nr. 48, 49.

Galten herred, Galten sogn: nr. 50, 51, 816, 817, 818, 819, 820, 821, 822, 823, 824, Hadbjerg sogn: nr. 52, 53, 54, Halling sogn: nr. 55, Lerbjerg sogn: nr. 56, [825], Vissing sogn: nr. 59, 60, 61, Ødum sogn: nr. 63, 65, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 74, (826), Ølst sogn: nr. 75.

Rougsø herred: nr. 827.

Sønderhald herred, Gjering sogn: nr. 829, 830, Hvilsager sogn: nr. 79, 80 og 81 fraset nogle agre, der blev tillagt disse tre gårde i 1580, nr. 82, 83, 831, 832, Hørning sogn: nr. 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, Lime sogn: nr. 94, 95, 97, 98, 99, 100, Mygind sogn: nr. 106, Vejlbj sogn: nr. 112, 113, Vester Alling sogn: nr. 834, 835, Øster Alling sogn: nr. 836.

Djurs Nørre herred, Enslev sogn: nr. 115, Gammelsogn og Grenå: nr. 117, 118, 120, 121, Glesborg sogn: nr. 125, 126, 127, Hammelev sogn: nr. 128, 129, 130, 131, 131a, 132, Karlby sogn: nr. 134, 135, Kastbjerg sogn: nr. (838), Villersø sogn: nr. 139, Voldby sogn: nr. 140, 141, 142, 143, [840], Ørum sogn: nr. 841.

Djurs Sønder herred, Ebdrup sogn: nr. 145, Fuglslev sogn: nr. 146, 842, Hyllested sogn: nr. 843, 844, 845, 846, 847, 848, 849, 850, 851, 852, 853, 854, 855, 856, 857, 858, 859, (860), (861), (862), 863), (864), (865), Lyngby sogn: nr. (866), (867), (868), (869), (870), (871), 872, Nødager sogn: nr. 873, (874), Vejlbj sogn: nr. 156, Ålsø sogn: nr. 874a, 875.

Mols herred, Agri sogn: nr. 157, 158, 159, 160, 161, 165, 169, måske 876a, Dråby sogn: nr. (877), (878), (879), Egens sogn: nr. 170, Helgenæs sogn: nr. (880), Rolsø sogn: nr. 173, 174, 175, Tved sogn: nr. 177, 881, (882), (883), 884, Vistoft sogn: nr. 180, 182, ukendt sogn: nr. 183.

Øster Lisbjerg herred, Bregnet sogn: nr. 184, 185, 186, 187, 188, 189, 190, 191, næppe (885–887), Egå sogn: nr. 192, 193, 194, 195, 196, 197, 203, 204, 205, 206, (888), (889–890), 890a, Hjortshøj sogn: nr. (892), (893), (894), måske 894a, 895, Hornslet sogn: nr. 896, 897, (899), (900), 901, 902, Mejlby sogn: nr. 221, 222, 223, 226, 227, 228, 229, 230, 231, 232, 903, 904, 905, Mørke sogn: nr. 234, 237 bortset fra et stykke jord erhvervet mellem 1559 og 1596, (906), 907, Skødstrup sogn: nr. 238a, 241, 242, 243, 244, 245, 248, 249, (909), (910), 911, 912, 913, 914, 915, 916, 917, Tødbjerg sogn: nr. 263, 264, (918), (919), (920).

Hasle herred, Brabrand sogn: nr. 281, 286, 287, 288, 289, 290, 291, 292, 293, 294, 921, Hasle sogn: nr. 295, 296, 297, 298, 299, 300, 301,

302, 303, 304, 305, 306, 307, 308, Kasted sogn: nr. 309, 310, 311, 312, 313, 314, 315, 316, 317, 319, 320, (922), Lyngby sogn: nr. 320a, Skejby sogn: 321, 322, 323, 324, 325, 236, 328, 329, (923), Tilst sogn: nr. 331, 332, 333, 334, 335, 336, 337, 338, 339, 340, 341, 342, 343, 344, 345, 346, 348, Vejlbj sogn: nr. 349, 350, 351, 352, 353, 354, 355, 356, der tilhørte en inkorporeret kirke, 359, 360, 361, 362, 363, 364, 365, 366, 367, 368, 369, 370, 371, 372, Åby sogn: nr. 373, 374, 375, 376, 377, 378, 379, 380, 381, 382, 383, 384, 385, 386, 387, Årslev sogn: nr. 388, 389, 390, 391, 392, 393, 394, 395, 396, 397, 398, 399, 400, 401, 402, 404, 405.

Vester Lisbjerg herred, Elev sogn: nr. 408, Elsted sogn: nr. 409, 410, 412, 414, 415, Grundfør sogn: nr. 420, 421, 422, 423, 424, 425, 426, 427, Lisbjerg sogn: nr. 432, 433, 434, 435, 436, 437, 438, 925, Spørring sogn: nr. 439, 441, (926), Søften sogn: nr. 442, 443, 444, 445, 446, 447, Trige sogn: nr. 451, Ølsted sogn: nr. 453, 454, 455, 456, 457, 458, 460.

Sabro herred, Folby sogn: nr. 461, 462, 463, 464, 465, 468, 469, (928), 929, 930, Fårup sogn: nr. 470, 471, 473, Hadsten sogn: nr. 474, Haldum sogn: nr. 475, 476, 477, 478, 479, 480, (931), Lading sogn: nr. 484, 485, 486, 932, Lyngå sogn: nr. 487, 492, (933), Sabro sogn: nr. 493, 494, 495, 496, 497, 498, 499, 500, 934, Vitten sogn: nr. 501.

Framlev herred, Borum sogn: nr. 511, 512, 513 bortset fra noget jord, en af de tre gårde antagelig erhvervede i 1573, 935, 936, Framlev sogn: nr. 514, 515, 516, 517, 518, 519, 521, 523, 524, 525, 526, 531, 532, 533, 534, 535, 536, 537, 538, 539, 937, 938, 939, Galten sogn: nr. 940, Harlev sogn: nr. 540, 941, Sjelle sogn: nr. 942, Skivholme sogn: nr. 541, 542, 543, 544, 545, 546, 547, 548, 549, 550, 551, 552, 944, Skovby sogn: nr. 945, Skørring sogn: nr. 946, 947, Stjær sogn: nr. 948, Storning sogn: nr. 949.

Ning herred, Astrup sogn: nr. 553, 555, 556, 557, 558, 559, 560, Beder sogn: nr. 561, 564, 565, 567, 569, Holme sogn: nr. 570, 571, 573, 574, 575, 576, 577, 578, 579, 580, 581, 582, 583, 584, 585, 586, 587, 588, 589, 590, 591, 591a, Kolt sogn: nr. 592, 593, 594, 595, 596, 597, 598, 599, 600, 601, 602, 603, 604, 605, 606, 607, 609, 610, 611, Malling sogn: nr. 613, 614, 615, 617, 620, 621, 623, 624, 625, 627, 951, Mårslet sogn: nr. 630, 632, 633, 634, 635, 637, 638, 640, 641, Ormslev sogn: nr. 642, 643, 646, (952), 953, Tiset sogn: nr. 647, 650, 651, 653, Tranbjerg sogn: 654, 666, Tulstrup sogn: nr. 667, Tunø: nr. 668, Viby sogn: nr. 669, ikke stedefæstet med sikkerhed til et bestemt sogn: nr. 954.

Hads herred, Bjergager sogn: nr. 955, 956, 957, 958, 959, Gosmer sogn: nr. 960, Gylling sogn: nr. 961, 962, 963, 964, 965, 966, 967, 968, 969, 970, 971, Halling sogn: nr. 972, Hundslund sogn: nr. 674, 675, 973, Hvilsted sogn: nr. 974, Nølev sogn: nr. 975, 976, Odder sogn: nr. 977, 978, Randlev sogn: nr. 979, 980, 981, Saksild sogn: nr. 982, 983, 984, 985, 986, 987, 988, 989, 990, 991, 992, 993, 994, 995, 996, 997, 998, 999, 1000, Torrild sogn: nr. 1001, 1002, Ørting sogn: nr. 1003.

Hjelmslev herred, Adslev sogn: nr. 683, 684, 685, 686, Blegind sogn: nr. 687, 688, 689, 690, 691, 692, 693, 694, 1004, Hørning sogn: nr. 695, 696, 697, 698, 699, 700, 701, 702, 703, (1005), Mesing sogn: nr. (1006), Stilling sogn: nr. 704, (1007).

Gern herred, Alling sogn: nr. 705, 1008, Dallerup sogn: nr. 707, 708, 1009, Hammel sogn: nr. 1010, 1012, Linå sogn: del af nr. 709, hele 710, 711, 712, 713, 714, 715, 716, 717, 718, 1013, Låsby sogn: nr. 719, 1014, Røgen sogn: nr. 720, 722, 723, 1015, 1016, [1017], Skannerup sogn: nr. 724, 1018, Sporup sogn: nr. 1019, 1019a, Søby sogn: nr. 1020, 1021 (eller 1061), Tulstrup sogn: nr. 727, 1022, 1022a, Voldby sogn: nr. 728, 1023.

Tyrsting herred, Bryrup sogn: nr. 734.

Vrads herred, Ejstrup sogn: nr. 1024, Nørre Snede sogn: nr. (1025), (1026), (1027), (1027a).

Voer herred, Hansted sogn: nr. 1028, 1029, 1030, 1031, Tolstrup sogn: nr. 1032, Vedslet sogn: muligvis nr. 755, 756, Østbirk sogn: nr. (1033), (1034), (1035), (1036), (1037), (1038).

Bjerre herred, As sogn: nr. (1039), (1040), 1041, 1042, Glud sogn: nr. 760, 761, Klakring sogn: nr. 1043, 1044, 1045, (1046), Rårup sogn: nr. (1047), (1048), (1049), (1050), (1051), (1052), Skjold sogn: nr. 763, 764, 765, 766, 767, 768, 769, 770, 771, Ørum sogn: nr. 772.

Hatting herred, Engum sogn: nr. (1053), Hatting sogn: nr. (1054), (1055), Hedensted sogn: nr. 775, 776, 777, 778, 779, 780, 781, 782, 783, 784, 785, 786, Korning sogn: nr. (1056), Løsning sogn: nr. 787, Store Dalby sogn: nr. (1057).

Ejendomme, der ikke kan stedfæstes med sikkerhed: nr. 1058, 1059 (muligvis identisk med en af de andre ejendomme, der tilhørte vic. Boëtii episcopi), 1060 (muligvis identisk med en af de andre ejendomme, der tilhørte vic. Boëtii episcopi), 1061 (eller 1021), 1062, 1063, 1064, 1065.

Godsafståelser og -erhvervelser 1536–1600.

I tiden 1536–1600 afstod og erhvervede kapitlet nedennævnte ejendomme og rettigheder:

Efter eller snarere før 1536 (se adkomst nr. 91) afstået (885), (886) og (887).

Før eller kort tid efter 1536 (adkomsterne nr. 87(a) og 87(d)) afstået 814, 814a og 815.

1538 (adkomst nr. 37a) afstået 876a og 894a.

Antagelig i eller før 1540, muligvis i eller før 1538 (adkomst nr. 87(e)) afstået 812, [825] og [1017].

1540 (adkomst nr. 38) afstået 1019a og 1022a.

1541 (adkomsterne nr. 38a og 43) afstået (838), (880), (882) og (883).

1541 (adkomst nr. 39) afstået [840].

1542 (adkomst nr. 39a) erhvervet 891 og 924.

1547 (adkomst nr. 41a) afstået 890a, erhvervet 250.

1548 (adkomst nr. 42) afstået 921, erhvervet 898.

1550 (adkomst nr. 43) afstået 895, 958, 981, 1012, 1016, og 1021 = 1061.

1550 (adkomst nr. 44) afstået 959, 960, 976 og 1000.

I eller før 1550 (adkomst nr. 87(c)) afstået (922), (926), (928) og 951.

Muligvis allerede før 1551 (adkomst nr. (87(f)) afstået 813.

1552 (adkomst nr. 45) afstået 807.

1553 og 1561 (adkomst nr. 45a) erhvervet 280 og 950.

1557 (adkomst nr. 47) afstået 827.

Mellem 1536 og 1558 (adkomst nr. 48) afstået 873, 888 og 939. Derimod kan (889) og (890) også være afhændet før 1536.

I eller før 1558 (adkomst nr. 87(b)) afstået (805), (806), (810), (860), (861), (874), (877), (878), (879), (906), (1025), (1026), (1027) og (1027a).

1559 (adkomst nr. 49) afstået 881, erhvervet 655 og 908.

1559 eller 1565 (adkomst nr. 49a eller adkomst nr. 53) afstået (1048), (1049) og (1050).

1560 (adkomst nr. 49b) erhvervet 671, 672, 673, 676, 677, 678, 679, 680, 681 og 682.

1560 (adkomst nr. 50) afstået nr. 1062, erhvervet nr. 927.

1560 (adkomst nr. 51) afstået 1024, erhvervet 150.

1562 (adkomst nr. 52) afstået 1041, 1042, 1043, 1044 og 1045, erhvervet 563, 566, 568 og 636.

1565 (adkomst nr. 53) eller tidligere afstået (862), (863), (864), (865), (892), (893), (894), (918), (919), (920), (923), (931), (933), (1033), (1034), (1035), (1036), (1037), (1038), (1039), (1040), (1046), (1047), (1051), (1052), (1053), (1054), (1055), (1056), (1057) og (1060). Vedr. (1048), (1049) og (1050) se ovenfor under 1559 (adkomst nr. 49a).

1565 (adkomst nr. 54) afstået 896 og 902.

Mellem 1536 og 1565 afstået, 1565 generhvervet 204, 205 og 595 (adkomst nr. 55). 1565 desuden ny erhvervet 7, 10, 12, 16, 19, 21, 23, 26, 27 og 631 (adkomst nr. 55).

Mellem 1536 og 1565 (adkomst nr. 56) afstået 1059.

1567 (adkomst nr. 57) eller tidligere afstået (808), (809), (811), (826), (899), (900), (909), (910), (925), (1005), (1006) og (1007).

1567 (adkomst nr. 58) eller tidligere afstået (866), (867), (868), (869), (870), (871) og (952).

1567 (adkomst nr. 59) afstået 938 og 1058.

1568 (adkomst nr. 60) afstået 816, 817, 818, 819, erhvervet 84, 101, 102, 103, 104, 133 og 833.

1570 (adkomst nr. 61) afstået 829, 830, erhvervet 754 (muligvis også 755 og 756) samt 943.

1573 (adkomst nr. 61a) afstået 936, antagelig erhvervet en del af en af ejendommene 511, 512 og 513.

1573 (adkomst nr. 62) afstået 953. Det fremgår ikke af adkomstbrevene, hvilken (del af en) ejendom kapitlet fik til gengæld.

1574 (adkomst nr. 63) afstået 897, 898, 901 og 908, erhvervet 138, 164, 179 og 876.

1578 (adkomst nr. 64) afstået 1064, erhvervet en del af 709.

1579 (adkomst nr. 65, 66 og 67) afstået 843, 844, 847, 848, 849, 850, 851, 852, 854, 855, 856, 857 og 858.

1579 (adkomst nr. 66) afstået 845, 846, erhvervet 639 og 644.

1580 (adkomst nr. 67 og 69) afstået 831, 853, 859, 872, 875, 929 og 930, erhvervet 137, 148, 218, 219, 219a, 233, 235, 246, 252, 448, 449, 450, 452 og 839.

1580 (adkomst nr. 68) afstået 832, erhvervet dele af 79, 80 og 81.

1580 (adkomst nr. 70 og 80) afstået 841.

1581 (adkomst nr. 71 og 80) afstået 903, 904 og 905.

1582 (adkomst nr. 72) afstået 935, 937, 940, 941, 942, 944, 945, 946, 948, 949, 955, 972, 1004, 1008, 1009, 1010, 1013, 1014, 1015, 1018, 1019,

1020, 1022, 1023, 1028, 1029, 1030, 1031, 1032, erhvervet 4, 729, 730, 731, 738, 739, 740, 743, 744, 745, 746, 748, 749, 752 og 788.

1583 (adkomsterne nr. 73 og 80) afstået 1011.

1584 (adkomsterne nr. 74 og 80) afstået 932, 943 og 947.

1584 (adkomsterne nr. 75 og 77) afstået 820, 821, 822, 823 og 824.

1584 (adkomsterne nr. 76 og 80) afstået 884.

1584 (adkomst nr. 77) erhvervet 107, 124, 151, 327, 508, 828 og 837.

1586 (adkomsterne nr. 78 og 80) afstået 911, 912, 913, 914, 915, 916 og 917.

1586 (adkomsterne nr. 79 og 80) afstået 842.

1587 og tidligere (adkomst nr. 80). Afstået 1566 eller 1567: 954. Erhvervet 1587: 17, 76, 77, 78, 78a, 110, 111, 114, 144, 147, 149, 154, 217, 224, 225, 261, 262, 347, 608, 612, 645 og 670.

1587 (adkomsterne nr. 81 og 83) afstået 834, 835, erhvervet 37, 43, 119 og 176.

1589 (adkomst nr. 82) afstået 828, 837, erhvervet 483 og 509.

1589 og tidligere (adkomst nr. 83). Afstået mellem 1578 og 1588: 836, 956, 957, 961, 962, 963, 964, 965, 966, 967, 968, 969, 970, 971, 973, 974, 975, 977, 978, 979, 980, 982, 983, 984, 985, 986, 987, 988, 989, 990, 991, 992, 993, 994, 995, 996, 997, 998, 999, 1001, 1002, 1003. Erhvervet 1589: 73, 198, 199, 200, 201, 202, 207, 208, 209, 210, 211, 212, 213, 214, 215, 216, 482, 488, 489, 490, 491, 502, 503, 505, 506, 507, 510, 554, 629, 649, 721, 725, 726, 735, 736, 737, 741, 742, 750, 751, og 1011.

1590 (adkomst nr. 84) afstået 1065. Det fremgår ikke af adkomstbrevene, hvilken (del af en) ejendom kapitlet fik til gengæld.

1591 (adkomst nr. 85) afstået 934, erhvervet 34.

Antagelig mellem 1559 og 1596 (adkomst nr. 86) afstået 907, erhvervet del af 237.

Mellem 1542 og 1600 (adkomst nr. 87(g)) afstået 891 og 924.

Mellem 1562 og 1600 (adkomst nr. 87(h)) afstået 563 og 566.

Vedrørende ejendommene 833, 839, 874a, 876, 927, 950 og 1063 se ovenfor s. 19.

I Lysgård og Hids herreder blev (805), (806) og 807 afstået og 4 erhvervet. I Houbjerg herred blev (808), (809), (810), (811), (812) og 813 afstået og 7, 10, 12, 16, 17, 19, 21, 23, 26 og 27 erhvervet. I Gerlev, Nørhald og Støvring herreder blev (814), (814a) og (815) afstået og 34, 37 og 43 erhvervet. I Galten herred blev 816, 817, 818, 819, 820, 821,

822, 823, 824, [825] og (826) afstået og 73 erhvervet. I Rougsø herred blev 827 afstået og 76, 77, 78 og 78a erhvervet. I Sønderhald herred blev 828, 829, 830, 831, 832, 834, 835, 836 og 837 afstået og en mindre del af 79, 80 og 81 samt hele 84, 101, 102, 103, 104, 107, 110, 111, 114, 828, 833 og 837 erhvervet. I Djurs Nørre herred blev (838), [840] og 841 afstået og 119, 124, 133, 137, 138 og 839 erhvervet. I Djurs Sønder herred blev 842, 843, 844, 845, 846, 847, 848, 849, 850, 851, 852, 853, 854, 855, 856, 857, 858, 859, (860), (861), (862), (863), (864), (865), (866), (867), (868), (869), (870), (871), (872), 873, (874) og 875 afstået og 144, 147, 148, 149, 150, 151 og 154 erhvervet. I Mols herred blev 876a, (877), (878), (879), (880), 881, (882), (883) og 884 afstået og 164, 176, 179 og 876 erhvervet. I Øster Lisbjerg herred blev 204, 205, (885), (886), (887), 888, (889), (890), 890a, 891, (892), (893), (894), 894a, 895, 896, 897, 898, (899), (900), 901, 902, 903, 904, 905, (906), 907, 908, (909), (910), 911, 912, 913, 914, 915, 916, 917, (918), (919) og (920), afstået og 198, 199, 200, 201, 202, 204, 205, 207, 208, 209, 210, 211, 212, 213, 214, 215, 216, 217, 218, 219, 219a, 224, 225, 233, 235, en mindre del af 237, hele 246, 250, 252, 261, 262, 891, 898 og 908 erhvervet. I Hasle herred blev 921, (922) og (923) afstået og 280 og 327 erhvervet. I Vester Lisbjerg herred blev 924, (925) og (926) afstået og 347, 448, 449, 450, 452, 924 og 927 erhvervet. I Sabro herred blev (928), 929, 930, (931), 932, (933) og 934 afstået og 482, 483, 488, 489, 490, 491, 502, 503, 505, 506, 507, 508, 509 og 510 erhvervet. I Framlev herred blev 935, 936, 937, 938, 939, 940, 941, 942, 943, 944, 945, 946, 947, 948 og 949 afstået og antagelig en del af en af ejendommene 511, 512 og 513 samt hele 943 erhvervet. I Ning herred blev 563, 566, 595, 951, (952), 953 og 954 afstået og 554, 563, 566, 568, 595, 608, 612, 629, 631, 636, 639, 644, 645, 649, 655, 670 og 950 erhvervet. I Hads herred blev 955, 956, 957, 958, 959, 960, 961, 962, 963, 964, 965, 966, 967, 968, 969, 970, 971, 972, 973, 974, 975, 976, 977, 978, 979, 980, 981, 982, 983, 984, 985, 986, 987, 988, 989, 990, 991, 992, 993, 994, 995, 996, 997, 998, 999, 1000, 1001, 1002 og 1003 afstået og 671, 672, 673, 676, 677, 678, 679, 680, 681 og 682 erhvervet. I Hjlemslev herred blev 1004, (1005), (1006) og (1007) afstået og ingen ejendomme erhvervet. I Gern herred blev 1008, 1009, 1010, 1011, 1012, 1013, 1014, 1015, 1016, [1017], 1018, 1019, 1019a, 1020 muligvis 1021, 1022, 1022a og 1023 afstået og en del af 709 samt hele 721, 725, 726 og 1011 erhvervet. I Tyrsting herred blev ingen ejendomme

afstået og 729, 730, 731, 735, 736, 737, 738, 739, 740, 741, 742, 743, 744, 745 og 746 erhvervet. I Vrads herred blev 1024, (1025), (1026), (1027) og (1027a) afstået og 748, 749, 750, 751 og 752 erhvervet. I Voer herred blev 1028, 1029, 1030, 1031, 1032, (1033), (1034), (1035), (1036), (1037) og (1038) afstået og 754 samt muligvis 755 og 756 erhvervet. I Bjerre herred blev (1039), (1040), 1041, 1042, 1043, 1044, 1045, (1046), (1047), (1048), (1049), (1050), (1051) og (1052) afstået og ingen ejendomme erhvervet. I Hatting herred blev (1053), (1054), (1055), (1056) og (1057) afstået og 788 erhvervet. Endelig blev følgende ejendomme, som ikke kan stedfæstes, afstået: 1058, (1059), der dog kan være identisk med en anden af de ejendomme, der tilhørte vic. Boëtii episcopi, (1060), der også kan være identisk med en anden af dette vikaries ejendomme, muligvis 1061 samt 1062, 1064 og 1065.

Interne afståelser.

I 1546 blev ejendommene nr. 24A, 55, 100, 140, 165, antagelig 180, 203, hovedparten af 237 + 907, 324, 329, 439, 525, 637, 638, 782 og 1024 overdraget fra kapitlets fællesfond til rektoratet. Andre interne godsafståelser, mageskifter el. lign. er ikke dokumenteret i bevarede adkomstbreve eller i kopier eller udtog af sådanne breve.

DE ENKELTE BENEFICIER OG FONDS

Prælaturer og kannikepræbender.

I slutningen af middelalderen, da Århus domkapitel var fuldt udbygget, bestod dets gods af 3 prælatabeneficier, 10 bordpræbender, 6 præbender, hvortil der ikke hørte ældre bordgods, 3 administrationspræbender, som heller ikke omfattede ældre bordgods, samt forskellige fonds og vikarier.

Et pavebrev fra 1197 (Scr Rer Dan VI s. 387) omtaler, at biskop Peder Vognsen af eget gods og af gods, »som den ham betroede kirke tidligere havde haft«, havde indstiftet 6 kannikepræbender. Kort tid før sin død, nemlig 14. november 1203, udstedte samme biskop et brev, hvorved han (1) skænkede gods til »mensa communis« (kannikernes fællesbord) og (2) »ad vestitum præbendariorum« (til præbendarernes beklædning) (Dipl

Dan 1. rk. IV nr. 82). Peder Vognsens gavebrev blev stadfæstet ved pavens brev af 24. marts 1207 (Dipl Dan 1. rk. IV nr. 118), ifølge hvilket Peder Vognsen havde oprettet 10 præbender af sit arvegods. Da 4 af bordpræbenderne (præbenderne Haldum, Olai, Divær Virginis og Bjødstrup (det senere præbende Tved)) fik navne efter gods, Peder Vognsen havde skænket »ad vestitum præbendariorum«, må det formodes, at de 10 kanonikater, Peder Vognsen indstiftede, var identiske med de 10, til hvilke der efter fællesbordets udstykning hørte bordpræbender.

Pavebrevene 1197 og 1207 omtaler udtrykkelig henholdsvis 6 og 10 (kannike)præbender, som Peder Vognsen havde instiftet, og gavebrevet 1203 kalder kannikerne præbendarer. Hertil kommer, at 4 præbender som ovenfor anført fik navn efter gods, Peder Vognsen havde skænket »ad vestitum præbendariorum«, og at i alt fald to af de senere bordpræbender, nemlig præbenderne Tved og Egå, eksisterede henholdsvis i 1341 og i 1355 (Dipl Dan 3. rk. I nr. 197 og IV nr. 281)¹⁾, altså lang tid før den i 1427 kodificerede endelige udstykning af kannikernes fællesbord (Scr Rer Dan VI s. 468–470). Endelig må det nævnes, at Ribe bispekrønike omtaler, at flertallet af byens unge kanniker ønskede kapitlet sækulariseret, hvorfor »per decanum electum census communes dividuntur ad vestitum« (Scr Rer Dan VII s. 188), altså til samme formål som det, hvortil Peder Vognsen gav en del af sit gods. Lige siden Ludvig Helveg 1855 udgav sin lille bog om de danske domkapitler, har det derfor været almindelig antaget, at det gods, Peder Vognsen skænkede »ad vestitum præbendariorum« fra første færd var delt i 10 præbender. Udgavens tilsynsførende C. A. Christensen gør imidlertid opmærksom på, at ordene »præbenda« og »præbendarius« ikke oprindeligt betyder henholdsvis et kanonikats særgods og indehaveren af sådant særgods. C. A. Christensen anser det under henvisning til kapitelstatutterne 1312, Dipl Dan 2. rk. VI nr. 461 for mest sandsynligt, at det gods, Peder Vognsen skænkede kapitlet, har udgjort et fællesfond, som først i løbet af det 14. århundrede er blevet udstykket i 10 portioner.

De 2 af de 3 prælaturer, ærkedegnedømmet og provstiet, hvis indehavere nævnes første gang i breve henholdsvis fra tiden 1204–1207 (Dipl Dan 1. rk. IV nr. 98) og fra 1203 (Dipl Dan 1. rk. IV nr. 82), stammer sikkert fra tiden før Peder Vognsen. Tidspunkterne for ind-

1) Hvis det er rigtigt som foreslået i Århus og Skanderborg amters stednavne s. 20, at det »præbenda de Kokæthorp«, der står i afsnittet om enemærket Havreballe i kannikebordets jordebog 1313, er fejl for »præbenda Kaldækot« el. lign., eksisterede dette bordpræbende allerede i 1313.

stiftelsen af det tredje prælatur, nemlig kantoratet, de 3 administrationspræbender, nemlig corporis Christi, Sancti Spiritus og sacristiæ præbenderne, og de 4 af de 6 andre præbender, til hvilke der ikke hørte ældre bordgods, nemlig præbenderne Folby, Sinding, Albæk og Holmstrup, fremgår af bevarede breve. De er alle oprettet efter Peder Vognsens død som angivet i de afsnit, der vedrører disse præbender. Hvornår de 2 resterende præbender, nemlig præbenderne Åby og Agri er indstiftet, ved vi ikke. Hverken jordebogen 1427 eller jordebøgerne 1600–1663 behandler de beneficiarier, hvis oprettelsesår kendes, i kronologisk rækkefølge. Den mulighed, at man kunne bestemme de to præbenders relative alder ved hjælp af jordebøgerne, må således lades ude af betragtning.

Som indledning til de enkelte prælaturers og præbenders godshistorie bliver der for det første gjort rede for det, vi ved om tiden for deres oprettelse. For det andet anføres de navne på deres indehavere i tiden 1536–1600, som jordebogen B opgiver, supplerede med navnene på indehavere, som kun kendes fra andre kilder fra denne periode, og med henvisninger til indehavernes adkomster til deres beneficiarier. Der henvises til de ekspektance- og forleningsbreve m.m., som er trykt i Da KancReg og Kanc Brevb, ved deres dateringsangivelser alene. Disse henvisninger og alle andre oplysninger om indehaverne, der ikke stammer fra jordebogen B, er sat i parentes (jævnf. 1. del. s. 162).

Prælaterne og deres gods.

Ærkedegnene og deres gods.

Ærkedegnens prælatur var sikkert indstiftet, før Peder Vognsen blev biskop (se ovenfor s. 69). Af middelalderlige adkomster på gods, der tilhørte ærkedegnen, kendes kun et referat af det brev, hvorved Skjold kirke (nr. 762) antagelig i 1353 blev inkorporeret i ærkedegnedømmet (Dipl Dan 3. rk. IV nr. 30 A).

Ærkedegne 1536–1600 i henhold til jordebog B fol. 4v: Magister Jesper Brochmand, Otto Brockenhuus (foreleningsbrev 19. december 1562), Sigvard Beck (foreleningsbrev 3. juni 1594).

Ærkedegnens gods år 1600: De i 1. del s. 163 anførte ejendomme og rettigheder og muligvis ejendommen 874 a. Vedrørende Ødum kirke se 3. del. I tiden 1536–1600 erhvervede ærkedegnen 502, 503, 510, 725, 726,

735, 736, 737 og 742. I samme periode afstod han 961, 962, 963, 964, 965, 966, 967, 968, 969, 970 og 971.

Provsterne og deres gods.

Provstens prælaturs var sikkert indstiftet, før Peder Vognsen blev biskop (se ovenfor s. 69).

Provster 1536–1600 i henhold til jordebog B fol. 7r og nedennævnte breve m.m.: (Christoffer Nielsen, se det under efterfølgeren citerede brevudtog), Frants Banner (som blev provst i 1540, se Æld Dan ArkReg V s. 289), Arild Huitfeldt (som blev provst i 1575, se Hans Pedersen Horsens fol. 21r), Christoffer Huitfeldt (forleningsbrev 24. juni 1598).

Provstens gods år 1600: De i 1. del s. 163 anførte ejendomme og rettigheder. Vedrørende Hansted kirke se 3. del. I tiden 1536–1600 erhvervede provsten 4, 729, 730, 743, 744, 745, 746, 748, 749, 752 og 788. I samme periode afstod han 935, 937, 940, 941, 942, 944, 945, 946, 948, 949, 1008, 1109, 1010, 1013, 1014, 1015, 1018, 1019, 1020, 1022, 1023, 1028 samt nogle af ejendommene og rettighederne 955, 972, 1004, 1029, 1030, 1031 og 1032.

Kantorerne og deres gods.

Kantoratet blev oprettet af biskop Tyge ved brev af 15. juli 1266 (Dipl Dan 2. rk. II nr. 18). 10. august 1342 inkorporerede biskop Svend Sancti Spiritus vikariat i dette prælaturs (Dipl Dan 3. rk. I nr. 247).

Kantorer 1536–1600 i henhold til jordebog B fol. 8v og nedennævnte breve m.m.: (Magister Jørgen Pedersen Samsing, der i 1526 havde efterfulgt Morten Børup, se Hans Pedersen Horsens fol. 17r), magister Thomas (Enevoldsen) Riber (foreleningsbrev 9. september 1548), (magister Bonde Jensen, forleningsbrev 28. januar 1575), magister Laurids (Jacobsen) Fynbo (eller Oldorpf, forleningsbrev 15. december 1576).

Kantors gods år 1600: De i 1. del s. 164 anførte ejendomme og rettigheder. I tiden 1536–1600 erhvervede og afstod kontor intet gods.

Præbender, der fik bordgods anvist i 1427.

Præb. Tved.

Det kanonikat, hvortil dette præbendegods hørte, stammer utvivlsomt fra Peder Vognsens tid. Præbendet hed oprindeligt Bjødstrup og havde

navn efter den store gård nr. 881. Denne gård er utvivlsomt identisk med det »Bjornstorp«, Peder Vognsen skænkede »ad vestitum« (Dipl Dan 1. rk. IV nr. 82). Tved kirke blev først i 1341 inkorporeret i præbendets (Dipl Dan 3. rk. I nr. 197 og IV nr. 283), som altså på dette tidspunkt var et kanonikats sægods.

Præbendets indehavere 1536–1600 i henhold til jordebog B fol. 11v og nedennævnte breve m.m.: magister Johannes (Olai eller Hans Olsen) Lunov, senex in bonis communibus (Hans Pedersen Horsens fol. 16r: 1501 donerede magister »Johannes Olai Luno« præbendet »Tund«, dvs. Tved, Kirkehist Saml 2. rk. III s. 499: 23. august 1556 døde »Johannes Olai dictus Lunæ« i Århus, jævnf. Hans Pedersen Horsens fol. 19r), Anders Munk (ekspektancebrev 3. juli 1553, jævnf. brevet 9. juni 1554), (magister Jens Lauridsen, ekspektancebrev 13. juni 1572, forleningsbrev 1. juni 1573), (Bertel Lauridsen, forleningsbrev 14. oktober 1575), Mourids Stygge (foreleningsbrev 22. august 1577).

Præbendets gods år 1600: De i 1. del s. 165 anførte ejendomme og rettigheder. I tiden 1536–1600 erhvervede præbendet 110, 111, 655, en del af 709, hele 876 og 908. I samme periode afstod det 881, 908, 1064 samt nogle af ejendommene og rettighederne 911, 912, 913, 914, 915, 916 og 917.

Præb. Hasle.

Det kanonikat, hvortil dette præbendegods hørte, stammer utvivlsomt fra Peder Vognsens tid. Tidspunktet for inkorporationen af Hasle kirke, efter hvilket præbendet har navn, kendes ikke, med mindre kirken hørte med til Peder Vognsens besiddelser i Hasle, som han i 1203 overdrog »ad vestitum« (Dipl Dan 1. rk. IV nr. 82). (Udgavens tilsynsførende C. A. Christensen: Muligvis er kirken og sognet yngre end 1203).

Præbendets indehavere 1536–1600 i henhold til jordebog B fol. 14r: Jesper Brochmand (ifølge Da Biogr Leks døde han 11. november 1562), dr. Cornelius (Hamsfort, ekspektancebrev 26. februar 1554, ifølge Da Biogr Leks døde han 8. marts 1580), Johan Brockenhuus (ekspektancebrev 6. marts 1578).

Præbendets gods 1600: De i 1. del s. 165 anførte ejendomme og rettigheder og muligvis ejendommen 874a. I tiden 1536–1600 erhvervede præbendet 250 og afstod 890a og 953.

Præb. Lime.

Det kanonikat, hvortil dette præbendegods hørte, stammer utvivlsomt fra Peder Vognsens tid. Lime kirke, efter hvilken præbendet har navn, inkorporerede biskop Esger 24. januar 1309 i Ommersyssel provsti¹⁾, hvis indehaver tillige var kannik i Århus (Dipl Dan 2. rk. VI nr. 173). Før 1427 var kirken overgået fra provstiet til præbendet (Scr Rer Dan VI s. 469).

Præbendets indehavere 1536–1600: (Hr. Mourids Mortensen, der omtales som død i kongens brev af 25. august 1544 (Dan KancReg s. 272)). 22. oktober 1541 pålagde kongen kapitlet at underholde en student ved Københavns universitet (Rigsarkivet, Århus kapitels arkiv, Æld Da ArkReg V s. 290, Da Mag 3. rk. VI s. 309), og 1. juni 1542 gav han kapitlet brev på det første ledige præbende til en læsemesters underhold (F. Nannestad: Hilaria Arhusiensia s. 58, Da Kirkelove I s. 209, Æld Da ArkReg V s. 285). Endelig funderede han ved ovennævnte brev af 25. august 1544 et lektorat og et fond til en students underhold, til hvilke han perpetuerede præbendet Lime.

År 1600 ejede lektoratet og fondet til en students underhold de i 1. del s. 178 anførte ejendomme og rettigheder. Dette gods omfatter 7 af kapitlets 15 ejendomme i Århus by. Da det er lidet sandsynligt, at så mange af kapitlets købstadejendomme tilhørte et enkelt beneficium allerede før reformationen, og da vi ved, at rektoratets gods bestod af et præbende og ejendomme, som kapitlet havde udlagt af fællesfondets gods, ligger det nær at formode, at nogle af de købstadejendomme, og muligvis også af de landejendomme, der tilhørte lektoratet og fondet til en students underhold, ligeledes er gods, fællesfondet har ejet. I tiden 1536–1600 erhvervede præb. Lime, lektoratet og fondet til en students underhold en del af 79, 80 og 81, hele 114, 217 og 252. I samme periode afstod de 831, 832 og nogle af ejendommene 911, 912, 913, 914, 915, 916 og 917.

Præb. Haldum.

Det kanonikat, hvortil dette præbendegods hørte, stammer utvivlsomt fra Peder Vognsens tid. Haldum kirke, efter hvilken præbendet har navn,

1) Vedr. dette provsti se Troels Dahlerup: Det danske sysselprovsti i middelalderen s. 273 ff.

overdrog Peder Vognsen i 1203 »ad vestitum« (Dipl Dan 1. rk. IV nr. 82).

Præbendet havde i tiden 1536–1600 samme indehavere som provstiet, som det åbenbart var annekteret.

Præbendets gods år 1600: De i 1. del s. 165 anførte ejendomme og rettigheder. I tiden 1536–1600 erhvervede præbendet 738, 739 og 740. I samme periode afstod det nogle af ejendommene og rettighederne 955, 972, 1004, 1029, 1030, 1031 og 1032.

Præb. Hørning.

Det kanonikat, hvortil dette præbendegods hørte, stammer utvivlsomt fra Peder Vognsens tid. Tidspunktet for inkorporationen af Hørning kirke, efter hvilken præbendet har navn, kendes ikke.

Præbendets indehavere 1536–1600 i henhold til jordebog B fol. 20v og nedennævnte breve: Jørgen (Pedersen), rentemester i Ribe, (Otto Førster, se efterfølgerens forleningsbrev), (Anthonis Hanisch, forleningsbrev 22. februar 1554, jævnf. Kanc Brevb 24.–26. februar 1554), Peder Hansen (forleningsbrev 20. juli 1561, livsbrev 30. juli 1567, åbenart død i 1583, se Kanc Brevb 13. oktober 1583), Absalon Juul, dr. Peder Vinstrup (ekspektancebrev på et præbende 28. april 1587, foreleningsbrev 24. november 1589).

Præbendets gods år 1600: De i 1. del s. 166 anførte ejendomme og rettigheder. I tiden 1536–1600 erhvervede præbendet 224, 225, 261 og 262. I samme periode afstod det nogle af ejendommene og rettighederne 911, 912, 913, 914, 915, 916 og 917.

Præb. Kolkot.

Det kanonikat, hvortil dette præbendegods hørte, stammer utvivlsomt fra Peder Vognsens tid. Hvis det er rigtigt som foreslået i Århus og Skanderborg amters stednavne s. 20, at det »præbenda de Kokæthorp«, der står i afsnittet om enemærket Havreballe i kannikebordets jordebog 1313, er fejl for »præbenda Kaldækot« el. lign., var præbendet allerede i 1313 et kanonikats særgods. Kolkot (nuværende Koldkærgård i Kasted sogn), hvorefter præbendet har navn, hører til det gods, Peder Vognsen i 1203 overdrog til kannikernes fællesbord (Dipl Dan 1. rk. IV nr. 82).

Præbendets indehavere 1536–1600 i henhold til jordebog B fol. 30r

og nedennævnte breve m.m.: Magister Anders Glad (Hans Pedersen Horsens fol. 16v: 1513 blev »Andreas Lætus« benådet med præbendet Kolkot), (24. marts 1557 fik kannik i Århus Hans Henriksen (se præb. Årslev) ekspektancebrev på præb. Kolkot, som han dog aldrig kom til at overtage), dr. Hans Frandsen Ripensis (forleningsbrev 13. august 1557), magistet Anders Vedel (forleningsbrev 6. juli 1584), magister Peder Hansen Ripensis (ekspektancebrev på et præbende 18. juni 1589, forleningsbrev 24. december 1594), magister Jens Gødesen Ripensis (ekspektancebrev på et præbende 8. juni 1593, forleningsbrev 24. februar 1599).

Præbendets gods år 1600: De i 1. del s. 168 anførte ejendomme og rettigheder. I tiden 1536–1600 erhvervede præbendet muligvis en del af 511 og afstod i så fald 936.

Præb. Egå.

Det kanonikat, hvortil dette præbendegods hørte, stammer utvivlsomt fra Peder Vognsens tid. Egå kirke, efter hvilket præbendet har navn, blev 9. august 1355 inkorporeret i præbendet (Dipl Dan 3. rk. IV nr. 281), som altså på dette tidspunkt var et kanonikats særgods.

Præbendets indehavere 1536–1600 i henhold til jordebog B fol. 32v og nedennævnte breve m.m.: (Magister Jørgen Samsing, der ifølge Hans Pedersen Horsens fol. 18v var Laurids Bertelsens forgænger, jævnf. hermed, at hans våben er afbildet på Egå kirkes antemensale), magister Laurids Bertelsen (ekspektancebrev på et præbende 8. juni 1547, jævnf. Da Mag 4. rk. I s. 301, livsbrev 25. juni 1548, ifølge Ehrencr-M ForfLex død 1588), Hans Rostrup, tysk sekretær (ekspektancebrev 28. januar 1587), magister Albert Hansen (forleningsbrev 26. januar 1592), magister Christen (Nielsen) Ræv (eller Foss, ekspektancebrev på et præbende 29. november 1589, forleningsbrev 7. marts 1593).

Præbendets gods år 1600: De i 1. del s. 169 anførte ejendomme og rettigheder. I tiden 1536–1600 erhvervede og afstod præbendet intet gods.

Præb. Divæ Virginis.

Det kanonikat, hvortil dette præbendegods hørte, stammer utvivlsomt fra Peder Vognsens tid. Vor Frue kirke i Århus, efter hvilken

præbendet har navn, overdrog Peder Vognsen 1203 »ad vestitum« (Dipl Dan 1. rk. IV nr. 82).

Præbendets indehavere 1536–1600 i henhold til jordebog B fol. 44r: Magister Thomas (Enevoldsen) Riber (Hans Pedersen Horsens fol. 18r: 1526 fik Thomas Enevoldsen præb. Divæ Virginis, samme fol. 21r: 1576 døde Thomas Riber). 6. december 1558 bestemte kongen, at præbendet efter indehaverens død skulle perpetueres til Vor Frue sognepræsteembede.

Præbendets gods år 1600: De i 1. del s. 172 anførte ejendomme og rettigheder. I tiden 1536–1600 erhvervede præbendet 198, 199, 200, 201, 202, 488, 489, 490, 491, 554, 608, 629, 645, 721, 891, 924 og 1011. I samme periode afstod det 891, 924, 982, 983, 984, 985, 986, 987, 988, 989, 990, 991, 992, 993, 994 og 1011. Foruden dette landgods afstod præbendet også Vor Frue kirke i Århus, altså den kirke, hvorefter det havde sit navn (adkomst nr. 39a).

Præb. Olai.

Det kanonikat, hvortil dette præbendegods hørte, stammer utvivlsomt fra Peder Vognsens tid. Skt. Olai kirke i Århus, efter hvilken præbendet har navn, overdrog Peder Vognsen 1203 »ad vestitum« (Dipl Dan 1. rk. IV nr. 82).

Præbendets indehavere 1536–1600 i henhold til jordebog B fol. 41v: Magister Philippus de Prato (der ifølge Da Biogr Leks døde i 1567). 28. marts 1556 bestemte kongen, at præbendet efter indehaverens død skulle perpetueres til domkirkens to sognepræsteembeder, nemlig det for domsognet og det for den nedrevne Skt. Olai kirkes sogn. På grund af de to sognes sammenlægning blev denne bestemmelse ændret ved kongens brev af 6. december 1558, der perpetuerede præbendet til domkirkens to kapellanier.

Præbendets gods år 1600: De i 1. del s. 172 anførte ejendomme og rettigheder. I tiden 1536–1600 erhvervede præbendet 37, 43, 144, 448, en del af 839 og muligvis 943. I samme periode afstod præbendet 835, 858, en del af 859 og nogle af ejendommene 829, 830, 932, 943 og 947.

Præb. Årsløv.

Det kanonikat, hvortil dette præbendegods hørte, stammer utvivlsomt fra Peder Vognsens tid. Tidspunktet for inkorporationen af Årsløv kirke,

efter hvilken præbendet har navn, kendes ikke, med mindre kirken er indbefattet i det »Årslev med mølle og andre tilligender«, som Peder Vognsen i 1203 overdrog til kannikernes fællesbord (Dipl Dan 1. rk. IV nr. 82). (Udgavens tilsynsførende C. A. Christensen: Muligvis er kirken og sognet yngre end 1203).

Præbendets indehavere 1536–1600 i henhold til jordebog B fol. 34r: dr. Johannes (eller Hans) Henriksen, magister Laurids (Jacobsen) Fynbo (eller Oldorpf, forleningsbrev 28. juni 1562).

Præbendets gods år 1600: de i 1. del s. 170 anførte ejendomme og rettigheder. I tiden 1536–1600 erhvervede og afstod præbendet intet gods.

Præbender, som ikke fik gods anvist ved kannikebordets udstykning.

I 1215–24, da biskop Ebbe oprettede præbenderne Folby og Sinding, skænkede han gods til kannikernes fællesbord »med henblik på den nye kanniks underhold«, og for at det kunne »slå til til flere« (Dipl Dan 1. rk. V nr. 63–64), og i 1321, da Broder Degn stiftede præbendet Holmstrup, skænkede han gods til kapitlet til den nye præbendars bord, »hvad enten kannikerne levede adskilt eller samlet« (Dipl Dan 2. rk. VIII nr. 341). Disse breve til trods, og uagtet den af biskop Ebbe inkorporerede Tilst kirke endnu i 1427 tilhørte kannikebordet (Scr Rer Dan VI s. 469), fik intet af de tre præbender tildelt gods ved kannikebordets udstykning. Det lykkedes altså indehaverne af de oprindelige kanonikater at hindre, at indehaverne af de præbender, der var oprettet efter 1203 fik andel i bordgodset. Den omstændighed, at de yngre præbender ikke fik tildelt bordgods, havde til følge, at deres godsmængde gennemgående blev meget mindre end bordpræbendernes.

Præbendet Agri.

Tidspunktet for inkorporationen af Agri kirke, efter hvilken præbendet har navn, kendes ikke, med mindre kirken hørte med til det »Agri med en mølle og skov i Bogens«, som Peder Vognsen i 1203 overdrog »ad vestitum« (Dipl Dan 1. rk. IV nr. 82). (Udgavens tilsynsførende C. A. Christensen: Muligvis er kirken og sognet yngre end 1203).

I 1544 eller 1545 indestævnedes lensmanden på Århusgård Knud Gyldenstjerne for rettertinget, fordi han uretmæssigt havde tiltaget sig præbendet Agri (Da Mag 4. rk. I s. 47). 14. april sidstnævnte år perpetuerede kongen præbendet til rektoratet i Århus, som 1. februar 1546 fik ejendomsbrev på hovedparten af præbendets gods (adkomst nr. 41).

Ejendomsbrevet 1546 anfører kun navnene på de byer, hvori de forskellige ejendomme lå, og på ejendommenes fæstere; men ved en jævnføring med jordebøgerne 1600–1663 kan man konstatere, at de af præbendets ejendomme, som ejendomsbrevet omtaler, var nr. 159, 160, 161 og 169. Ifølge et 1603–06 affattet udtog af kapitlets jordebog 1427 (se 3. del) bestod præbendet Agri af Agri kirke med sine tilliggender (dvs. 157), en gård sammesteds, hvoraf der svarede 2 øre korn (dvs. 159) samt 2 ørte korn (dvs. 158), en gård sammesteds, hvoraf der svarede 1 øre korn, 1 skp. smør, lam, gås, 2 høns (dvs. 160), en gård sammesteds, hvis landgilde var den samme (dvs. 161), 1 gård i »Tokerbodt« (dvs. Toggerbo i Vistoft sogn), hvoraf der svarede »ipse« (antagelig fejl for 1 pund) korn, $\frac{1}{2}$ skp. smør, lam, gås, 2 høns (altså den landgilde, der svarede af nr. 180) samt »Johannes Degens« hus, hvoraf der svarede 1 sk. grot. Da en bonde i Toggerbo i 1544 eller 1545 omtales som en af dem, der havde tilsagt ovennævnte Knud Gyldenstjerne deres tjeneste, (Da Mag 4. rk. I s. 47), og da rektoratet ikke havde anden adkomst på ejendom nr. 180, skyldes det utvivlsomt en fejl, når ejendomsbrevet 1546 ikke medtager denne ejendom. Derimod er det antagelig med forsæt, at brevet ikke omtaler nr. 157 og 158, dvs. rettigheder i Agri kirke og præstegård. I alt fald fastslog et i 1606 indgået forlig, at kapitlet ikke havde jus patronatus til Agri kirke (V. A. Secher: Kongens rettertings domme 1605–14 s. 43 ff.).

I første del er rektoratets gods identificeret med præbendet Agri. Dette er imidlertid ikke rigtigt. Som det fremgår af ejendomsbrevet 1546, var hovedparten af rektoratets ejendomme andet gods, som kapitlet havde udlagt til dette embede. Se nærmere nedenfor under kapitlets fællesgods og rektoratets gods.

Præb. Folby.

I tiden mellem 1215 og 1224 skabte biskop Ebbe grundlaget for dette præbende, hvori han samtidig inkorporerede Folby kirke, efter hvilken præbendet fik navn (Dipl Dan 1. rk. V nr. 63 og 64). Det øvrige gods,

der tildeltes præbendet ved dets indstiftelse, kan ikke identificeres med ejendomme, som tilhørte kapitlet efter 1536.

Præbendets indehavere 1536–1600 i henhold til jordebog B fol. 34v og nedennævnte breve m.m.: (Magister Niels Jacobsen, der blev kannik i 1526 (Hans Pedersen Horsens fol. 18r). Ifølge Hans Pedersen Horsens fol. 18v f. døde han i 1550 og »efterfulgtes måske« af Oluf Olsen (i virkeligheden efterfølgerens efterfølger)). Dr. Christoffer Mikkelsen (fik livsbrev på et præbende 15. juni 1550 og blev 14. november samme år forlenet med kongetienden af Folby sogn), (magister Oluf Olsen, se ovenfor og efterfølgerens forleningsbrev), dr. Jacob Madsen (forleningsbrev 31. juli 1565), magister Hans Lauridsen (forleningsbrev 11. august 1586).

Præbendets gods år 1600: De i 1. del s. 170 anførte ejendomme og rettigheder. I tiden 1536–1600 erhvervede og afstod præbendet intet gods.

Præb. Albæk.

Vedrørende dette præbendes oprettelse i 1277 se adkomst nr. 88. Indehavere af præbendet fra tiden 1536–1600 kendes ikke. Præbendet bestod ved sin indstiftelse af nogle bispetiender, som formodentlig gik tabt før 1450 (se ovenfor s. 19 f.), og Albæk kirke (nr. 814a), som antagelig blev afstået før eller kort tid efter reformationen (adkomst nr. 87(a)).

Præb. Holmstrup.

Ved sit brev af 26. april 1321 oprettede Broder Degn et præbende, som han skænkede ejendommen Holmstrup, efter hvilken præbendet fik navn, (Dipl Dan 2. rk. VIII nr. 341 og 342). Det gods i de forsvundne bebyggelser Brinne og Gimskær, som tildeltes præbendets bord ved dets indstiftelse, er muligvis identisk med nogle af dets ejendomme i Skivholme (nr. 542–546), og dets årtidsgods i Tilst er antagelig identisk med dets ejendomme i denne by (nr. 345 og 346).

Præbendets indehavere 1536–1600 i henhold til jordebog B fol. 37r og nedennævnte breve: (Bent Andersen Bille, se efterfølgerens livsbrev), (magister Henrik v. Bruchofen, livsbrev 19. september 1555), rentemester Ejler Grubbe (foreleningsbrev 30. september 1560), (Antonius Bryske, tilladelse til mageskifte med forgængerens 10. maj 1563), (Gregorius

Koblanck eller Gregers Kobelang, forleningsbrev 10. maj 1563), Poul Hardbo (foreleningsbrev 15. oktober 1568), (Jørgen Mikkelsen, forleningsbrev 16. juni 1574), magister Peder Hansen Riber (forleningsbrev 19. april 1593), Jens Mogensen (Harbou, forleningsbrev 14. april 1599). Jordebog B anfører mellem Peder Hansen Riber og Jens Mogensen dr. Peder Vinstrup. Da det af Jens Mogensens forleningsbrev fremgår, at Peder Hansen Riber var hans umiddelbare forgænger, må dette være forkert. Fejlen er utvivlsomt fremkommet ved overførsel fra præb. Hørnings indehaverrække, i hvilken Peder Vinstrup går forud for Jens Mogensen.

Præbendets gods år 1600: De i 1. del s. 171 anførte ejendomme og rettigheder. I tiden 1536–1600 erhvervede og afstod præbendet intet gods.

Præb. Åby.

Tidspunktet for præbendets oprettelse kendes ikke, og med mindre biskop Skjalms besiddelser i Åby, som han i tiden mellem 1207 og 1215 overdrog til St. Clemens' kirke¹), omfatter Åby kirke, ved vi heller ikke, hvornår denne kirke, efter hvilken præbendet fik sit navn, er inkorporeret i kapitlet. (Udgavens tilsynsførende C. A. Christensen: Muligvis er kirken og sognet yngre end 1207).

Præbendets indehavere 1536–1600 i henhold til jordebog B fol. 35v og nedennævnte breve: (Just Ulfeldt, se efterfølgerens livsbrev), (Peder Knudsen, livsbrev 29. november 1558), magister Laurids Nielsen (forleningsbrev 22. december 1565), magister Hans (Pedersen) Horsens (forleningsbrev 26. november 1578).

Præbendets gods år 1600: De i 1. del s. 170 anførte ejendomme og rettigheder. I tiden 1536–1600 erhvervede og afstod præbendet intet gods.

Præb. Sinding.

I tiden mellem 1215 og 1224 skabte biskop Ebbe grundlaget for dette præbende, hvori han samtidig inkorporerede Sinding kirke, efter hvilken

---

1) Dipl Dan 1. rk. IV nr. 131. St. Clemens' kirkke, dvs. domkapitlet, jævf. brevet Dipl Dan 1. rk. IV nr. 82.

præbendet fik navn, (Dipl Dan 1. rk. V nr. 63 og 64). Det øvrige gods, der tildeltes præbendet ved dets indstiftelse, kan ikke identificeres med ejendomme, som tilhørte kapitlet efter 1536.

Præbendets indehavere 1536–1600 i henhold til jordebog B fol. 37v og nedennævnte breve: (magister Søren, se efterfølgerens forleningsbrev), magister Johannes Pratensis (eller Hans Philipsen, forleningsbrev 8. maj 1555), (Hans Pedersen, forleningsbrev 4. juni 1576), (Poul Fritz, forleningsbrev 19. juni 1577), magister Laurids Borum (forleningsbrev 18. februar 1581).

Præbendets gods år 1600: De i 1. del s. 171 anførte ejendomme og rettigheder. I tiden 1536–1600 erhvervede og afstod præbendet intet gods.

Forvaltningspræbenderne.

Præb. Sancti Spiritus eller domus Sancti Spiritus.

I Danmark omtales helligåndshuse først i sidste halvdel af det 13. århundrede (KultHist Leks VI sp. 407). Det er således ikke sandsynligt, at helligåndshuset i Århus er ældre end 1250. På den anden side omtales det i kannikebordets jordebog ca. 1313 (se 3. del) og er altså ældre end denne jordebog. Århuskirkens statutter af 4. maj 1388 indeholder en bestemmelse om, at de, der skulle »have« helligåndshuset (dvs. skulle være helligåndshusets forstandere), skulle være kanniker. De skulle ikke have del i kannikernes fællesbord, men modtage årtids- og andre uddelinger på lige fod med de øvrige kanniker (Scr Rer Dan VI s. 441). Efter sortebrødrenes fordrivelse blev helligåndshusets lemmer åbenbart overført til deres kloster, medens den øde helligåndsgård blev overladt superintendenten i Århus (Da KancReg s. 134). I sin bog *Århus Hospital i det tidligere Sortebrødrekloster* antager C. J. T. Thomsen derfor, at alt gods, som kilderne sætter i forbindelse med helligåndshuset, overgik til hospitalet (ovennævnte bog s. 68 med henvisninger til listen over hospitalets gods). Det drejer sig om følgende landgods: 1/8 bol i Kasted, som ifølge kannikebordets jordebog ca. 1313 tilhørte helligåndshuset, gårde i Dolmer, Bredstrup og Ebdrup, som Peter Gødesen i 1354 skødede til helligåndshusets forstander (Dipl Dan 3. rk. IV nr. 107 og nr. 108), og to gårde i Råsted, som »hørte til

helligåndsgården« (Scr Rer Dan VI s. 486). Der kan imidlertid ikke være tvivl om, at disse ejendomme er identiske med nr. 309, 121, 118, 145, 48 og 49, som alle endnu i det 17. århundrede hørte med til Sancti Spiritus præbendet. De tilhørte altså ikke helligåndsstiftelsen som sådan, men var forstanderens beneficium, der i 1388 blev gjort til et kannikepræbende. Af de middelalderlige breve, der vedrører helligåndshuset i Århus, og som kort er refereret i ovennævnte bog om Århus hospital s. 10 f., fremgår det, at helligåndshusets forstander bestyrede stiftelsen, betjente dens kapel eller kirke som præst og sørgede for kappellets, måske for hele bygningens vedligeholdelse. Derimod skulle han ikke af beneficiets indtægter bidrage til lemmernes underhold. I bogen om Århus hospital s. 10 f. gør C. J. T. Thomsen gældende, at der var forbindelse mellem helligåndsgården og helligåndsalteret. Heller ikke dette er rigtigt. Helligåndsalteret stod i domkirken og blev i 1342 annekteret kantoratet (se under dette).

Præbendets indehavere 1536–1600 i henhold til jordebog B fol. 27v og nedennævnte breve m.m.: (Søren Kallesen, se efterfølgerens forleningsbrev, antagelig identisk med den Severinus Calixtus¹⁾, som ifølge Hans Pedersen Horsens fol. 18r blev kannik i 1521), magister Esbern Pedersen (livsbrev 19. maj 1553), magister Rasmus (Bertelsen) Katholm (forleningsbrev 9. august 1565, se også Hans Pedersen Horsens fol. 20r), magister Iver Bertelsen (forleningsbrev 14. december 1572), Arnold de Fine (forleningsbrev 5. oktober 1583), Christen Knudsen (forleningsbrev 27. januar 1587).

Præbendets gods år 1600: De i 1. del s. 168 anførte ejendomme og rettigheder. I tiden 1536–1600 erhvervede præbendet 741 og antagelig 927. I samme periode afstod det 973 og antagelig 1062.

Præb. corporis Christi.

Århuskirkens statutter af 4. maj 1388 indeholder en bestemmelse om, at den, der forvaltede brødet og vinen, skulle være kannik og med hensyn til fællesbordet og uddelingerne have samme status som helligåndshusets forstander (Scr Rer Dan VI s. 441). Denne bestemmelse gentog biskoppen i sit brev af 5. maj samme år, hvorved han inkorporerede sanctorum Petri et Pauli og Beatæ Virginis vikarierne i den nye kanniks præbende

1) Se Danmarks gamle Personnavne under Kalz.

(Scr Rer Dan VI s. 508). I ærkedegn Pouls brev af 2. maj 1352 omtales sanctorum Petri et Pauli alteret som opført af ham og ridderen Klaus Limbæk (Dipl Dan 3. rk. IV nr. 30). Hvad Beatæ Virginis alteret angår, er det sandsynligvis identisk med det altare Beatæ Virginis, der omtales i et brev fra 1267 (Dipl Dan 2. rk. II nr. 77). Ved et tingsvidne, der blev erhvervet på Åbo sysselting 30. april 1365 (Dipl Dan 3. rk. VII nr. 240), blev det bevist, at en tidligere præst ved Beatæ Mariæ Virginis alter havde skænket dette alters vikarie Harlev mølle. Da den pågældende mølle (ejendom nr. 540) i det 17. århundrede tilhørte præb. corporis Christi, må det jomfru Maria-vikarie, der fik møllen overdraget, være det, som i 1388 blev inkorporeret i corporis Christi præbendet.

Præbendets indehavere 1536–1600 i henhold til jordebog B fol. 25r og nedennævnte breve: (Anders Pedersen, se efterfølgerens forleningsbrev), magister Paulus Noviomagus, concionator regis (forleningsbrev 30. december 1550), magister Christoffer Knopf (livsbrev 30. januar 1571).

Præbendets gods år 1600: De i 1. del s. 167 anførte ejendomme og rettigheder. I tiden 1536–1600 erhvervede præbendet 639, 644, 649 og afstod 843, 844, 845, 846, antagelig 974 og muligvis 829 eller 830.

Præb. sacristiæ.

Århuskirkens statutter af 4. maj 1388 indeholder en bestemmelse om, at sakristanen skulle være kannik (Scr. Rer Dan VI s. 441). Han skulle have del i årstids- og andre uddelinger, og sognealterets vikarie blev inkorporeret i hans præbende.

Præbendets indehavere 1536–1600 i henhold til jordebog B fol. 39r og nedennævnte breve: (Iver Lykke, se efterfølgerens forleningsbrev), Otte Brockenhuus (forleningsbrev 5. april 1555, ifølge Da Ad Årb 1962 s. 7 død 1. juni 1594). I 1542 befalede kongen, at den kannik, til hvis præbende domkirken hørte, skulle skaffe den kapellan, der var domkirkesognets præst, tilbørligt underhold (Æld Da ArkReg V s. 290). Det præbende, hvortil domkirken hørte, må være præb. sacristiæ, i hvilket sognealteret var inkorporeret. Hermed falder det godt i tråd, at kongen 6. december 1558 bestemte, at dette præbende efter indehaverens død skulle perpetueres til domkirkens sognepræsteembede.

Præbendets gods år 1600: De i 1. del s. 171 anførte ejendomme. I tiden 1536–1600 erhvervede og afstod præbendet intet gods.

Kapitlets fonds og legater samt de beneficiar, der ikke er identiske med præbender og vikarier.

Bona communia.

Som det fremgår af statutterne 1312 (Dipl Dan 2. rk. VI nr. 461) levede kannikerne dengang i fællesskab. Det brev, hvorved Broder Degn i 1321 oprettede præbendet Holmstrup (Dipl Dan 2. rk. VIII nr. 341), omtaler det derimod som sideordnede muligheder, at kannikerne fremtidig ville »leve adskilt«, og at de ville »leve samlet«. Statutterne 1388 (Scr Rer Dan VI s. 439 ff.) bestemmer, at »bordenes gods« skulle deles i 10 lige store dele og annekteres 10 kannikepræbender. Først statutændringerne 1427 (Scr Rer Dan VI s. 468 ff.) kodificerer dog den endelige udstykning af det oprindelige fællesbord. Statutændringerne tildelte de 10 bordpræbender nøjagtig lige meget (se 3. del) nærmere specificeret bordgods. Resten af bordgodset blev delt i 13 portioner, af hvilke 3 blev anvist henholdsvis den kannik, der fungerede som kapitlets prokurator, og de to kanniker, der var biskoppens commensales (se 1. del s. 174). De resterende 10 portioner, nemlig det gods, som kaldes bona communia i 1600-tallets jordebøger, blev annekteret de 10 bordpræbender. De, der fik en af de 13 portioner anvist, bortset fra biskoppens commensales, skulle af hver ørte korn, deres portioner indbragte dem, svare 6 grot. Disse penge skulle prokuratoren oppebære og uddele til de kanniker, der residerede og besøgte koret. Vedrørende reglerne for bona communias fordeling på kapitlets medlemmer i det 17. århundrede se 1. del s. 173. Vedrørende bona communias forøgelse med bona anniversarium og bona stationum se nedenfor i afsnittet om kapitlets fællesgods.

Tilføjet i Korrekturen: Som Ødegårdsprojektets arbejdspapir 1973–74 nr. 48N har Erik Ulsig offentliggjort en afhandling om Århus domkapitels godshistorie ca. 1200–1600. Erik Ulsig regner ikke med den mulighed, at prælater og de af fællesskabet udskiftede kannikepræbender har haft deres egne arkiver. Da der ikke i kapitlets arkiv således, som det kendes fra Århusbogen, er noget vidnesbyrd om, at

præbenderne fik deres gods forøget efter 1427, antager han, at de indtægter, hvormed kannikernes indkomster af de 10 borpræbender år 1600 oversteg afgifterne af det gods, de fik tildelt ved kannikebordets udstykning i 1427, hidrører fra de 10 portioner af fællesbordet, der blev annekteret dem samme år. At det virkelig forholder sig således, søger Ulsig at bevise ved at jævnføre differencerne mellem bordpræbendernes kornlandgilde år 1600 og 1427 med kornlandgilden af de 3 resterende portioner, som blev anvist biskoppens commensales og prokuratoren. Hvis Ulsigs fortolkning er rigtig, har de 10 portioner naturligvis ikke som ovenfor formodet udgjort grundstammen af bona communia, men dette fond har alene bestået af bona anniversariorum, bona stationum o. lign. Når hovedmassen af bona communia ovenfor og i 1. del s. 173 er identificeret med de 10 portioner af fællesbordet, skyldes det (1), at de oplysninger statutændringerne 1427 giver om det gods, som bordpræbenderne fik tildelt ved fællesbordets udstykning, i forlægget for håndskriftet Ny Kgl Saml fol. 754 er betragtet som fyldestgørende beskrivelse af disse præbenders gods (se nærmere i 3. del), (2) at samme forlæg foruden afsnit om bona anniversariorum og bona stationum har indeholdt et afsnit om *bona communia capituli distributionibus deputata manualibus*, (3) at det af jordebog C fol. 87r–91r fremgår, at der i 1657 var netop 10 beneficiarer, som hver havde en portion af bona communia.

Bona communia år 1600: De i 1. del s. 173 f. anførte ejendomme og rettigheder. I tiden 1536–1600 erhvervede dette fond 34, 73, 84, 119, 133, 138, 176, 347, 505, 506, 507, 612, 670, 731, 750 og muligvis 898. I samme periode afstod fondet 834, 836, 934, 954, 979, 980 og nogle af ejendommene 816, 817, 818, 819, 897, 898, 901 og 921. Vedr. bona communias forøgelse med noget af fællesfondets gods se nedenfor s. 86 ff.

Pars prior og pars posterior bonorum commensalitatibus.

Af de 13. portioner, hvori den del af fællesbordets gods, som ikke blev indlemmet i de 10 bordpræbender i 1427, blev delt, blev de to overladt de kanniker, der var biskoppens commensales (se ovenfor under bona communia). I det 17. århundrede afløste to kanniker hver første maj de to, der et år havde været besiddere af de partes bonorum com-

mensalitatibus, som må være identiske med ovennævnte to portioner af kannikebordets gods (se 1. del s. 174 f.).

De to fonds gods år 1600: De i 1. del s. 175 anførte ejendomme. I tiden 1536–1600 erhvervede og afstod de to fonds ingen ejendomme.

Bona procuratoris pro officio.

Den sidste af de 13 portioner, hvori den del af fællesbordets gods, som ikke blev indlemmet i de 10 bordpræbender i 1427, blev delt, blev overladt kapitlets prokurator. I henhold til de eneste kapitelstatutter, vi kender fra tiden efter reformationen, var de residerende kanniker på skift prokurator et år ad gangen (Århus bispearkiv, C 3–2216, jordebog C I fol. 105v og Rev 1 fol. 99 nr. 34).

Bona procuratoris år 1600: De i 1. del s. 175 anførte ejendomme. I tiden 1536–1600 erhvervede prokurator 147, 179, 754 og muligvis 755, 756, 898 og 943. I samme periode afstod han nogle af ejendommene 829, 830, 897, 898, 901, 921, 932, 943 og 947.

Kapitlets fællesfond (bona anniversariorum, bona stationum m.m.).

Ordforbindelsen »kapitlets fællesfond« forekommer ikke i kilderne, men er i 1. del benyttet som betegnelse for gods, som tilhørte kapitlet, men ikke et bestemt beneficium eller et af de fonds, jordebøgerne 1600–1663 omtaler. Omfanget af den slags gods var betydeligt større i tiden umiddelbart efter reformationen, end det var i det 17. århundrede, da det bestod af 2–3 ejendomme og rettigheder. I 1536 omfattede det således bona stationum, antagelig gods, der var skænket til afholdelse af stationsprocessioner og -messer, og bona anniversariorum, dvs. det gods, som forskellige personer havde overdraget til kapitlet som sådant, ikke til et enkelt beneficium eller fond, på den betingelse, at kapitlet afholdt årtider for dem eller deres slægtninge. Efter messernes afskaffelse kunne dette gods ikke anvendes på den måde, som gavebrevene forudsatte. Stationsgodset omtales i de bevarede udtog af jordebogen 1427 (se 3. del), og af samme udtog fremgår det, at der lå anniversariegods i størstedelen af stiftets herreder. En del anniversariegods kendes desuden fra de i Århusbogen gengivne gavebreve.

Fællesfondets gods år 1600: De i 1. del s. 176 anførte ejendomme og rettigheder. I tiden 1536–1600 erhvervede kapitlet nr. 280. Hvad afståelserne angår, gav kongen 29. august 1544 kapitlet ordre til at udlægge anniversariegods til skolemesterens underhold, indtil et beneficium, der kunne perpetueres hans embede, blev ledigt (Æld Dan ArkReg V s. 292). 1. februar 1546 overdrog kongen derefter præbendet Agri til skolemesterembedet og stadfæstede, at kapitlet havde udlagt ejendommene 24A, 55, 100, 140, 165, 203, største parten af 237, hele 324, 329, 439, 525, 637, 638, 782, 907 og 1024 til dette embede. Endelig gav kongen 31. maj 1550 kapitlet tilladelse til, at det nu, da skolemesteren var forsørgt med et beneficium, igen måtte overtage det gods, det havde udlagt til ham (Æld Dan ArkReg V s. 292). Da skolemesterembedet endnu år 1600 besad alle de gårde og dele af gårde, der omtales i brevet fra 1546, og som ikke i mellemtiden var mageskiftet bort, handler brevet fra 1550 antagelig om ejendomme, kapitlet havde udlagt, men som ikke er medtaget i stadfæstelsesbrevet fra 1546. Vedrørende ejendomme, som muligvis er udlagt fra fællesfondet til lektoratet og en students underhold se ovenfor under præb. Lime. Af det anniversariegods, som ikke overgik til rektoratet og lektoratet, ser det ud til, at nogle ejendomme blev lagt til bona communia. 23. april 1359 tilskødede Stig Andersen til Bjørnholm således kannikerne to gårde i Sangstrup, Voldby sogn, Djurs Nørre herred, mod at de afholdt en årtid for ham og hans slægt (Dipl Dan 3. rk. V nr. 210). Af de to gårde, hvis fæstere begge svarede 12 ørte korn og 1 skæppe smør, er den ene utvivlsomt identisk med ovennævnte ejendom nr. 140, hvis fæster betalte $8\frac{1}{2}$ ørte korn, medens den anden er identisk med ejendom nr. 141, der tilhørte bona comunia, og hvis fæster betalte 6 ørte korn. 23. juni 1440 tilskødede domprovst Markvard Skernov kapitlet bl.a. 1 gård og 2 landbosteder i Laen, Glesborg sogn, Djurs Nørre herred, mod at det afholdt en årtid for ham og hans slægt (Scr Rer Dan VI s. 513). De tre ejendomme, af hvis fæstere den ene betalte »1 S. sol. annone«, medens de andre betalte 1 tønne salt hver, er utvivlsomt identiske med nr. 125, 126 og 127, der er kapitlets eneste ejendomme i Laen, og som alle tilhørte bona communia. Afgifterne af de tre ejendomme var henholdsvis 5 ørte korn, 1 sk. grot og 1 sk. grot. Hvis den foretagne identifikation er rigtig, må det altså formodes, at det uforståelige »1 S« er fejl for 5. 28. juli 1476 tilskødede Anne Mogensdatter i Urlev kapitlet en gård i Vistoft by og sogn i Mols herred, mod

at det afholdt en årtid for hende og hendes forældre (Scr Rer Dan VI s. 514 f.). Gården, hvis fæster betalte 4 ørte korn og $\frac{1}{2}$ skp. smør, må være identisk med nr. 182, der tilhørte bona communia, og hvoraf der svarede 4 ørte korn og $\frac{1}{2}$ fjerd. smør. Det anniversariegods, som ikke blev indlemmet i skolemesterembedets og lektoratets beneficier og i bona communia, blev antagelig udleveret til givernes arvinger. Hvad bona stationum angår, er den gård i Skødstrup, hvis fæster ifølge jordebogen 1427 (se 3. del) svarede »III oras avenæ« (formodentlig fejl for »annonæ«), 1 skæppe smør og 1 skilling grot, antagelig identisk med nr. 243, som tilhørte bona communia, og hvis landgilde var 3 øre korn, 1 fjerding smør og 12, senere 18 skilling penge. De to gårde i Kragelund, hvis fæstere ifølge jordebogen 1427 begge svarede 12 kloder jern, er utvivlsomt identiske med nr. 2 og 3, der ligeledes tilhørte bona communia, og hvis fæstere begge svarede 12 kloder jern og 1 brændevin.

Bona fabricæ.

Fondets gods år 1600: De i 1. del s. 176 anførte ejendomme og rettigheder. I tiden 1536–1600 erhvervede fondet 76, 137, 148, 154, 218, 219, 219a, 233, 235, 246, 482 og en del af 839. I samme periode afstod det 842, 847, 848, 849, 850, 851, 852, 853, 854, 855, 856, en del af 859, antagelig 857, 872, 975, 977, 1003 samt nogle af ejendommene 841, 884, 903, 904 og 905.

Ringdegnens eller underdegnens gods.

Dette beneficiums oprindelse kendes ikke. Det bestod år 1600 af ejendommene 526 og 623 (se 1. del s. 177) og blev hverken forøget eller formindsket med nogen ejendom i tiden 1536–1600.

Gods udlagt til tolvprædiken i domkirken.

Det vides ikke, hvornår dette legat, hvis indtægter tilfaldt hospitalspræsten i Århus, er stiftet. I 1600-tallets jordebøger omtales det mellem vic. Nicolai og vic. Margarethæ; men dette skyldes utvivlsomt, at vic. Nicolai var forlenet eller perpetueret til hospitalspræsterne. Ejendommen

nr. 751, som udgjorde legatets gods år 1600 (se 1. del s. 180), er erhvervet ved et i 1589 afsluttet mageskifte, ved hvilket legatet afstod ejendommen nr. 957.

Lektoratets gods og gods udlagt til en students underhold.

Vedrørende dette beneficium og dette legat se ovenfor under præb. Lime.

Rektoratets gods.

20. februar 1303 henlagde biskoppen Vellev kirke (nr. 813) til skolemesterembedet i Århus, som muligvis mistede den allerede før 1551 (adkomsterne nr. 89 og 87 (f)). I øvrigt blev skolemesteren i middelalderen lønnet med et beneficium, vistnok i regelen et vikarie (se nedenfor under vic. Johannis episcopi).

1. juni 1542 gav kongen kapitlet brev på det første ledige vikarie til skolemesterens underhold (F. Nannested: *Hilaria Århusiensia* s. 58). 14. april 1545 perpetuerede han imidlertid ikke et vikarie, men præb. Agri til rektoratet, og 1. februar 1546 stadfæstede han overdragelsen af dette præbende og af en del af fællesfondets gods til skolemesterens embede. Se nærmere ovenfor under præb. Agri og kapitlets fællesfond, hvor præbendets gods og det gods, rektoratet overtog fra fællesfondet, er specificeret. I tiden 1546–1600 erhvervede rektoratet 150 og en del af 237 og afstod 907 og 1024.

Hørernes gods.

6. december 1558 bestemte kongen, at vic. Boëtii episcopi efter indehaverens død skulle henlægges til hørernes underhold (Kanc Brev s. 227). 23. april 1565 fik Joachim Beck, Ejler Grubbe og Eskil Gøje imidlertid skøde på dette vikarie, hvorefter kongen 9. juni samme år overlod hørerne 3 af assumptionis Mariæ vikariets ejendomme og 10 sognes kongetiender (adkomst nr. 55). Det gods, hørerne fik overdraget i 1565, er det samme som det, der tilhørte dem år 1600 (se 1. del s. 179), bortset fra ejendommen nr. 600, der ikke omtales i noget bevaret adkomstbrev.

Tiender udlagte til 24 fattige peblingses underhold.

Flere middelalderlige breve indeholder bestemmelser om midler, der skulle stilles til rådighed for fattige peblingses underhold (Dipl Dan 2. rk. II nr. 395, 2. rk. VIII nr. 341, 2. rk. XI nr. 39, 3. rk. III nr. 130 og 131, 3. rk. V nr. 211 samt Scr Rer Dan VI s. 441). I intet tilfælde medførte disse eller andre breve oprettelsen af et godsbesiddende legat, hvis ejendomme og rettigheder efter reformationen betragtedes som hørende med til kapitlets gods. 5. maj 1560 udlagde kongen imidlertid nogle tiender til 24 fattige peblingses underhold (adkomst nr. 49b). Dette legat bestyredes af medlemmer af kapitlet (se 1. del s. 179 f.), ligesom dets tiender henregnedes til kapitelgodset. Legatets gods bestod i hele perioden 1560–1600 af de i 1. del s. 180 anførte kongetiender.

Fattige husarmes og fattige peblingses legat ejede intet landgods (se 1. del s. 176), og Tiset kongetiende blev først i 1636 tillagt *de 12 peblingses legat* (se 1. del s. 180).

Vikarierne.

Den rækkefølge, hvori vikarierne og deres godshistorie behandles, er den samme som den, hvori de omtales i jordebøgerne B og C. I disse jordebøger er vikarierne delt i to grupper, af hvilke den ene omfatter de vikarier, man regnede med til kapitelgodset år 1600, medens den anden omfatter (en del af) de vikarier, som kongen havde inddraget, eller som var udleveret til stifternes arvinger. Sidstnævnte gruppe af vikarier er ikke medtaget i jordebogen A.

De vikarier, der hørte med til kapitelgodset år 1600.

Vic. divi Clementis.

Tidspunktet for vikariets oprettelse er ukendt, men et til st. Clemens viet alter omtales i 1359 (Dip Dan 3. rk. V nr. 217). Ved sit brev af 15. august 1347 bekræftede kanniken Laurids Mikkelsen, at han havde opført et alter til ære for apostelen Andreas og de 11000 jomfruer (Dipl Dan 3. rk. II nr. 376). Til dette alters vikarie skødede han gods i Jeksen, Stilling, Blegind og Hørning (1 gård og 1 landbosted) i Hjelmslev

herred og i Ingerslev i Ning herred. I 1536 havde vic. divi Clementis gods i Blegind (692, 693 og 694) og i Hørning (700 og 701, nemlig 1 gård og 1 gadehus), og bortset fra ejendomme, kapitlet erhvervede i 1477, var dette vikarie det eneste af kapitlets beneficier og fonds, som havde gods i Jeksen (685 og 686), Stilling (704) og Ingerslev (650 og 651). Der kan således ikke være tvivl om, at apostelen Andreas' og de 11000 jomfruers vikarie er inkorporeret i vic. divi Clementis.

Vikariets indehavere 1536–1600 i henhold til jordebog B fol. 67v og nedennævnte breve: (Magister Christoffer (i registeret til Da KancReg identificeret med indehaveren af præb. Folby, Christoffer Mikkelsen), se efterfølgerens forleningsbrev), Torben (Andersen) Bille (forleningsbrev 24 august 1550), (Hans Stigsen, forleningsbrev 29, april 1572), (Niels Pedersen, forleningsbrev 17. april 1579), magister Daniel Christoffersen Knopf (forleningsbrev 29. maj 1583).

Vikariets gods år 1600: De i 1. del s. 181 anførte ejendomme og rettigheder. I tiden 1536–1600 erhvervede vikariatet ejendom nr. 77 og afstod en (eller flere) af ejendommene 841, 903, 904 og 905.

Vic. divi Laurentii.

Vikariatet er oprettet ved Laurids Truedsens skøde af 8. september 1346 (Dipl Dan 3. rk. II nr. 276). Det tilskødede gods bestod af 6 gårde i Saksild (995, 996, 997, 998, 999), 1 gård ved Dyngby spang (956), 2 gårde i Tovstrup (707, 708), 1 gård i Stad (muligvis 611, der lå i nabo-byen Stavtrup) og 1 gård i »Virktorpe« (ifølge Danmarks stednavne nr. 12, Stednavne i Århus og Skanderborg amter s. 112 måske fejl for Birk-torp, dvs. Bjarup i Linå sogn, Gern herred).

Vikariets indehavere 1536–1600 i henhold til jordebog B fol. 69v og nedennævnte breve: (Hr. Laurids Olsen, se efterfølgerens livsbrev), magister Niels (Nielsen) Kolding (livsbrev 16. december 1559), magister Desiderius Foss (forleningsbrev 29. august 1578), magister Jon Jacobsen Venusin (forleningsbrev 1 januar 1600).

Vikariets gods år 1600: De i 1. del s. 181 anførte ejendomme. I tiden 1536–1600 erhvervede vikariatet 207, 208, 209, 210, 211, 212, 213, 214, 215, 216 og 568. I samme periode afstod det 956, 978, 995, 996, 997, 998, 999, muligvis 1001 og 1002 samt nogle af ejendommene 1041, 1042, 1043, 1044 og 1045.

Vic. corporis Christi.

1. maj 1340 skødede Laurids Truedsen alt sit gods i Tvingstrup i Voer herred til corporis Christi alteret, der betegnes som nyopført (Dipl. Dan 3. rk. I nr. 32).

Vikariets indehavere 1536–1600 i henhold til jordebog B fol. 70v og nedennævnte breve: (Hr Peder Nielsen, se efterfølgerens livsbrev), renteskriver Peder Hansen (livsbrev 28. november 1556, omtales som død 27. marts 1586, Kanc Brevb s. 480), dr. Anders Lemvig (omtales som forlenet med et vikarie i Århus 4. april 1587, Kanc Brevb s. 707).

Vikariets gods år 1600: De i 1. del s. 182 anførte ejendomme. I tiden 1536–1600 erhvervede vikariatet 149 og muligvis 943. I samme periode afstod det muligvis 943 og en (eller nogle) af ejendommene 829, 830, 932 og 947.

Vic Erasmi.

Tidspunktet for dette vikaries oprettelse kendes ikke.

Vikariets indehavere 1536–1600 i henhold til jordebog B fol. 71r og nedennævnte breve: (Stig Pors, se efterfølgerens livsbrev), (Mikkel Jensen Skrifer, livsbrev 13. november 1556), (magister Oluf Olsen, forleningsbrev 8. december 1564), magister Tøger (Lauridsen) i Randers (forleningsbrev 31. juli 1565), magister Peder Tøgersen (forleningsbrev 17. marts 1597).

Vikariets gods år 1600: De i 1. del s. 182 anførte ejendomme. I tiden 1536–1600 erhvervede og afstod vikariatet ingen ejendomme.

Vic. Johannis Evangelistæ.

Tidspunktet for vikariets oprettelse kendes ikke. Nogle dage før 22. juli 1352 skødede præsten ved jomfru Marias og st. Johannes Evangelists alter to ejendomme i Århus til dette alter (Dipl. Dan 3. rk. III nr. 574). Det i skødet omtalte alter er utvivlsomt identisk med Johannes Evangelists alter, der i så fald er opført før 22. juli 1352. Med sikkerhed ved man, at alteret er nævnt i et pantebrev fra 1431 (se ovenfor s. 47 f.).

Vikariets indehavere 1536–1600 i henhold til jordebog B fol. 72r og nedennævnte breve: (Hr. Peder Vinter, se efterfølgerens forleningsbrev), magister Laurids Nielsen (forleningsbrev 8. september 1564), (magister

Niels Andersen, se efterfølgerens forleningsbrev), Laurids Hverring (forleningsbrev 1. maj 1586).

Vikariets gods år 1600: De i 1. del s. 183 anførte ejendomme. I tiden 1536–1600 erhvervede vikariatet 636 og afstod en (eller nogle) af ejendommene 1041, 1042, 1043, 1044 og 1045.

Vic. Petri ad vincula.

Tidspunktet for vikariets oprettelse kendes ikke. 18. oktober 1415 testamenterede præsten ved »altare beati Petri ad uincula« dette alter halvdelen af en gård og et hus i Århus (Scr Rer Dan VI s. 475, der dog har fejllæst ad uincula). Alteret er altså opført før 18. oktober 1415.

Vikariets indehavere 1536–1600 i henhold til jordebog B fol. 73r og nedennævnte breve: (Hr. Peder Abildgård, se efterfølgerens livsbrev og Hübertz I s. 144), dr. Christen (Eriksen) Fynbo (livsbrev 6. marts 1555), magister Hans Lauridsen (Oldorpf, betinget forleningsbrev 7. september 1577).

Vikariets gods år 1600: De i 1. del s. 183 anførte ejendomme. I tiden 1536–1600 erhvervede og afstod vikariatet ingen ejendomme.

Vic. Ketilli.

Tidspunktet for vikariets oprettelse kendes ikke.

Vikariets indehavere 1536–1600 i henhold til jordebog B fol. 74r og Nannestads Hilaria Århusiensia s. 51–53: (Hr. Christen Hansen, sognepræst i Tølløse), (1541 den senere) kantor magister Laurids (Jacobsen eller Ibsen) Fynbo (eller Oldorpf).

Vikariets gods år 1600: De i 1. del s. 183 anførte ejendomme. I tiden 1536–1600 erhvervede vikariatet 101, 102, 151, 327 og muligvis hele eller en del af 833. I samme periode afstod vikariatet 820, 821 og nogle af ejendommene 816, 817, 818 og 819.

Vic. Magdalenæ.

Tidspunktet for vikariets oprettelse kendes ikke. Det omtales i et brev af 20. februar 1505, hvorved det fik panterrettigheder overdraget, som senere blev afløst med kapitalen nr. 800 (Repert nr. 10314, jævnf. nr. 12723).

Vikariets indehavere 1536–1600 i henhold til jordebogen B fol. 74v og nedennævnte breve: Hr. Thomas (Andersen) i Holme (jævnf. Hübertz I s. 144), hr. Anders Thomsen i Holme (forleningsbrev 18. februar 1577).

Vikariets gods år 1600: De i 1. del s. 184 anførte ejendomme og kapitaller. I tiden 1536–1600 erhvervede det muligvis 512 og afstod i så fald 936.

Vic. Johannis decollati.

Tidspunktet for vikariets oprettelse kendes ikke. Da det omtales i et dokument fra 1484, af hvilket et udtog anføres i en rettertingsdom af 12. marts 1546 (Kirkehist Saml. 2. rk. VI s. 248 og Repert nr. 5580), må det imidlertid være ældre end dette år.

Vikariets indehavere 1536–1600 i henhold til jordebog B fol. 75r og nedennævnte breve: (Hr. Peder Dyrskov, se det til efterfølgeren udstedte ejendomsbrev), (hr. Peder Prip, se efterfølgerens forleningsbrev og Hübertz I s. 143 og 144. 4. maj 1555 fik han ejendomsbrev på vikariets gård i Århus, som han selv beboede, og 27. december 1560 fik hans enke ejendomsbrev på nr. 278 mod at svare jordskyld til vikariets indehaver), (magister Esbern Knudsen, forleningsbrev 8. november 1560), (magister Niels Adamsen, der var sognepræst i Randers, ekspektancebrev på et vikarie 10. maj 1573, forleningsbrev 21. august 1576). 19. juli 1587 blev vikariatet perpetueret embederne som sognepræster i Randers.

Vikariets gods år 1600: De i 1. del s. 184 anførte ejendomme. I tiden 1536–1600 erhvervede vikariatet 103, 104, 107, 124, 483, 508, 509, 828, 837 og muligvis hele eller en del af 833. I samme periode afstod det 822, 823, 824, 828, 837 og nogle af ejendommene 816, 817, 818 og 819.

Vic. Nicolai.

Tidspunktet for vikariets oprettelse kendes ikke. Det omtales i et pavebrev fra 1431 (Acta Pont III nr. 1605).

Vikariets indehavere 1536–1600 i henhold til jordebogen B fol. 77r og nedennævnte breve m.m.: (Hübertz' I s. 144: hr. Rasmus Skriver beboede (ca. 1550) vikariets gård i Århus), (hr. Rasmus Pedersen, se efterfølgerens forleningsbrev; 1. februar 1575 fik han skøde på vikariets residens), (kapellan ved Vor Frue kirke hr. Oluf Hansen, forleningsbrev

15. februar 1576), (hr. Rasmus Christensen, forleningsbrev 12. september 1578), (kapellan ved Vor Frue kirke hr. Jens Lundum, forleningsbrev 20. marts 1587), kapellan ved Vor Frue kirke hr. Jens Jensen (forleningsbrev 12. juni 1596).

Vikariets gods år 1600: De i 1. del s. 184 anførte ejendomme. I tiden 1536–1600 erhvervede og afstod vikariatet ingen ejendomme.

Vic. Margarethæ.

Tidspunktet for vikariets oprettelse kendes ikke. 23. august 1357 inkorporerede biskoppen vic. Benedicti i dette vikarie, som var for fattigt til at ernære en vikar (Dipl. Dan 3. rk. V nr. 57).

Vikariets indehavere 1536–1600 i henhold til jordebogen B fol. 79r og nedennævnte breve: (Hr. Christoffer Nielsen, livsbrev 26 maj 1541), hr. Anders Skriver (af kongens skøde af 30. april 1562 på et stykke jord i Århus fremgår det, at jorden tilhørte vic. Margarethæ og »påboedes« af hr. Anders Skriver), (15. maj 1580 fik hr. Jørgen Mortensen ekspektancebrev på Anders Skrivers vikarie eller et vikarie i et andet kapitel), Petrus Michaelis Spahat (ekspektancebrev på hr. Anders Skrivers vikarie 31. marts 1590, brev på penge af Dronningborg slot, indtil vikariatet blev ledigt, 13. februar 1591. Ifølge kongens brev af 12. december 1592 var hans forgænger død noget før dette års mortensdag).

Vikariets gods år 1600: De i 1. del s. 185 anførte ejendomme. I tiden 1536–1600 erhvervede og afstod vikariatet ingen ejendomme.

Vic. Catharinæ.

4. august 1255 stadfæstede paven, at provst Skæv havde overdraget 2 (ejendomme) i Lyngå sogn (ejendom nr. 492) og andet gods til det af ham stiftede vic. Catharinæ (Dipl. Dan 2. rk. I nr. 163).

Vikariets indehavere 1536–1600 i henhold til jordebogen B fol. 80v og nedennævnte breve m.m.: (Hübertz' I s. 144: Niels Skriver havde haft vikariatet eller kun dets gård i Århus), (hr. Jens Graver, se efterfølgerens livsbrev), (Christoffer Mikkelsen, livsbrev 29. september 1551), (magister Niels (Nielsen Kolding), forleningsbrev 15. juni 1562), (Nickel Druckenbrodt, forleningsbrev 30. august 1578), sanger Hans (Jensen) Mariager

(ekspektancebrev på et vikarie 29. september 1583, forleningsbrev 18. december 1587).

Vikariets gods år 1600: De i 1. del s. 185 anførte ejendomme. I tiden 1536–1600 erhvervede vikariatet muligvis 513 og afstod i så fald 936.

Vic. visitationis Mariæ.

29. juli 1430 kundgjorde domprovst Olaf Pedersen (Udsen), at han og hans afdøde søster Ingerd havde funderet vikariatet af deres fædrene gods (Repert nr. 6450, Æld Dan ArkReg I s. 29).

Vikariets indehavere 1536–1600 i henhold til jordebogen B fol. 83v og nedennævnte breve: (Magister Jens Hansen eller hr. Johannes Johannis, se Peder Christensens ekspektancebrev og Mogens Pedersens kollats), (hr. Peder Christensen fik 24. marts 1532 ekspektancebrev på vikariatet (Fr I Reg s. 304), men kom åbenbart ikke til at tiltræde det), Peder Ebbesens søn Mogens Pedersen (Galt, kollats 5. september 1537), magister Peder Torkildsen (Abildgård, ekspektancebrev på et vikarie 26. august 1570, forleningsbrev 15. april 1575, jævnf. kongens gavebrev af 26. november 1578).

Vikariets gods år 1600: De i 1. del s. 186 anførte ejendomme. I tiden 1536–1600 erhvervede vikariatet 17, 164, 449, 450, 452 samt muligvis 78, 78a og 898. I samme periode afstod det 875, 929, 930 og nogle af ejendommene 841, 884, 897, 898, 901, 903, 904, 905 og 921.

*Vikarier, som blev inddraget eller udleveret før år 1600,
men omtales i jordebøgerne B og C.*

Efter reformationen inddrog kongen nogle vikarier, medens andre i henhold til bestemmelser i håndfæstningen 1536 og recessen af samme år blev udleveret til stifternes adelige arvinger, efter at deres indehavere var afgået ved døden. Hovedparten af disse vikarier omtales i en liste, der er indført i jordebogen B fol. 84r–85v og i jordebogen C fol. 81r–82r. Listens kilde er antagelig en jordebog, i hvilken de pågældende vikariers gods har været specificeret med senere tilføjede oplysninger om deres inddragelse eller udlevering. Dens ælde fremgår deraf, at vic. crucis blev inddraget af kongen i 1540, og at vic. Jacobi muligvis blev inddraget i 1538 (se nedenfor). Listen opgiver de forskellige vikariers samlede korn-

og smørindtægter og anfører totalsummerne af disse indtægter. Totalsummen er imidlertid 12 ørte korn større end summen af de opgivne kornindtægter.

Vic. crucis.

I 1397 bekræftede paven, at Peder Jensen Lodehat havde stiftet dette vikarie, medens han var biskop i Århus, dvs. i tiden 1386–95, (Acta Pont II nr. 896, jævnf. Scr Rer Dan VII s. 209 og 212, Acta Pont II nr. 894 og 934 og Kirkehist Saml 6. rk. V s. 422). Erik Krabbe, som i 1529 havde fået kollats på vikariet (Æld Dan ArkReg II s. 5), oplod det i 1540 til kongen, der indlemmede det i Silkeborg lens gods (adkomst nr. 38).

Vikariets fundats er ikke bevaret, og 1019a og 1022a, hvis landgilde ikke kendes, er de eneste af vikariets ejendomme, der omtales i andre kilder. Vikariets samlede korn- og smørafgifter var $3\frac{1}{2}$ læst 5 pd. korn og 8 td. 1 fjerd. smør (jordebøgerne B fol. 84r og C fol. 81r).

Vic. Jacobi.

30. september 1306 gav Asser Rampe en anden fuldmagt til at skøde 3 gårde (nr. 922, 926 og 928) til et vikarie, som hørte til et alter, der skulle opføres til ære for jomfru Maria og apostelen Jacob. Dette vikarie kan være identisk med vic. Jacobi (se nærmere adkomst nr. 90). Vikariet blev antagelig inddraget af kongen før 22. november 1550, muligvis før november 1538 (se nærmere adkomsterne nr. 87(c) og 37a).

Korn- og smørafgifterne af ejendom nr. 951, der givetvis har tilhørt vic. Jacobi, er 3 pd. korn og 1 skp. smør, og korn- og smørafgifterne af 876a og 894a, som muligvis har tilhørt dette vikarie, er 5 pd. korn og 2 fjerd. smør tilsammen. Ifølge jordebøgerne B fol. 84r og C fol. 81r var vikariets samlede korn- og smørindtægt 11 pd. korn og $3\frac{1}{2}$ fjerd. smør. Differencen mellem summen af korn- og smørafgifterne af nr. 951, 876a og 894a og vikariets samlede korn- og smørindtægt er kun 3 pund korn og $\frac{1}{2}$ fjerd. smør. Hvis vic. Jacobi har ejet 876a og 894a, og hvis det vikarie, hvortil Asser Rampe skødede ejendommene 922, 926 og 928, er identisk med vic. Jacobi, må det derfor formodes, at 1 eller 2 af sidstnævnte 3 ejendomme er afhændet ved mageskifte i tiden efter 1306.

Vic. assumptionis Mariæ.

Tidspunktet for dette vikaries oprettelse kendes ikke. Efter at hr. Anders Ibsen, der ca. 1550 var forlenet med vikariet, var afgået ved døden, overtog kongen det. I 1565 overlod han 3 af vikariets gårde til Århus latinskoles hørere. (Se nærmere adkomst nr. 55).

Af vikariets gods omtaler kilderne kun ejendommene 204, 205 og 595, som i 1565 blev overdraget til latinskolen hørere. De samlede korn- og smørafgifter af disse ejendomme var 17 (eller 18) ørte korn og 3 fjerd. smør. Da vikariets korn- og smørindtægter ifølge jordebøgerne B fol. 84r og C fol. 81r var 1 læst 3½ pd. korn og 6 fjerd. smør, har vi intet kendskab til gods, af hvilket der svarede 14 (eller 13) ørte korn og 3 fjerd. smør.

Vic. annunciationis Mariæ.

I sit brev af 19. april 1313 kundgjorde provst Jens i Århus, at han havde opført et alter, som, efter hvad Århusbogens overskrift oplyser, kaldtes altare annunciationis, og til hvis vikarie han skødede forskelligt gods (se adkomst nr. 91)¹). Efter at hr. Niels Laursen, som ca. 1550 var forlenet med vikariet (Hübertz I s. 144), var afgået ved døden, overtog kongen vikariet, af hvis gods han 5. maj 1552 forlenede en del til biskop Mads Lang. Mads Lang døde i 1557, og 6. december 1558 overdrog kongen det gods, hvormed han havde været forlenet, til bispeembedet (se adkomst nr. 48).

I 1313 bestod vikariets gods af ejendommene 873, 885, 886, 887, 888, 889, 890 og 939, af hvilke 885, 886 og 887 antagelig blev mageskiftet bort kort tid efter udstedelsen af provst Jens' brev (se 3. del). Det gods, bispestolen fik overdraget i 1558, var ejendommene 873, 888, 889, 890 og 939, hvis samlede korn- og smørafgifter bortset fra afgifterne af 889 og 890, der ikke kendes, var 5½ pd. korn og 1½ fjerd. smør. Ifølge jordebøgerne B fol. 84v og C fol. 81r var vikariets samlede korn- og smørindtægter 10½ pd. korn og 1½ fjerd. 2 pd. smør.

1) I 1306 havde provst Jens fået tilladelse til at mageskifte gods, han havde skænket til oprettelse af et vikarie (Dipl Dan 2. rk. VI nr. 7). Hvis dette vikarie var vic. annunciationis Mariæ, har det fået en del af sit gods lang tid før fundatsens endelige udstedelse.

Vic. Annæ.

Tidspunktet for dette vikaries oprettelse kendes ikke. 20. november 1550 fik Anders Skriver, der var regnskabskriver på Århusgård, forleningsbrev på vikariatet, som efter hans fratræden skulle følge gårdskriveren eller, som han også kaldtes, stiftsskriveren sammesteds (adkomst nr. 44). Som det fremgår af Åkær lens jordebog 1589, havde kongen før dette år overtaget i alt fald en del af vikariets gods.

Åkær lens jordebog 1589 omtaler følgende ejendomme, som havde tilhørt vikariatet: 959, 960, 976 og 1000. De samlede korn- og smørafgifter af disse ejendomme var 14 ørte korn og 0 fjerd. smør. Da vikariets korn- og smørindtægter i henhold til jordebøgerne B fol. 84v og C fol. 81r var 1 læst 1 pd. korn og 2 fjerd. smør, har vi intet kendskab til gods, af hvilket der svaredes 12 ørte korn og 2 fjerd. smør.

Vic. Thomæ Cantuarensis et Silvestri.

I henhold til et orfejdebrev af 24. februar 1405 opførte Jens Nielsen Løvenbalk, som havde dræbt Jens Jensen Brok, et alter, der var viet st. Thomas af Canterbury og st. Silvester. 25. marts 1416 skødede han gods til dette alters vikarie, hvortil Jens Jensens slægt skulle have præsentationsret (adkomst nr. 94). Da hr. Mads i Sjelle, som var forlenet med vikariatet (jordebøgerne B fol. 84v og C fol. 81v), døde, blev det engang i tiden mellem 1536 og 1558 overdraget til Jens Jensens arvinger (adkomst nr. 87(b)).

Når bortses fra Svendsbro mølle, der i 1477 var øde og blev afhændet for »vederlag« (Eline Gøjes jordebog s. 257), bestod vikariets gods i 1416 af ejendommene 805, 806, 810, 860, 861, 874, 877, 878, 879, 906, 1025, 1026, 1027 og 1027a, hvis samlede kornafgift var 61 ørte. Ifølge jordebøgerne B fol. 84v og C fol. 81v var vikariets korn- og smørindtægter kun 2 læster 2 pund, dvs. 52 ørte, korn og 10 fjerd. smør. Jævnf. det, der s. 96 f. bemærkes om forskellen på totalsummen og summen af de opgivne kornindtægter.

Vic. Christophori.

Efter hvad Hans Pedersen Horsens oplyser fol. 15v f., grundlagde biskop Niels Clausen i 1494 et kapel i domkirken, i hvilket han opførte

et alter, »12. marts 1531 viet til st. Christoffer« (se også Scr Rer Dan VII s. 214). Efter at hr. Hans Nielsen, der havde været forlenet med dette alters vikarie (jordebøgerne B fol. 85r og C fol. 81v), var afgået ved døden, blev det i 1552 overdraget til stifterens arvinger (adkomst nr. 45).

Vikariets fundats kendes ikke, men af Kanc Brevb 1.–4. maj 1552 og 8.–29. september 1553 (s. 152 og 254) synes det at fremgå, at det har ejet gods i Resendal i Gødvad sogn (nr. 807). I henhold til jordebog B fol. 85r og jordebog C fol. 81v udgjorde vikariets korn- og smørindtægter $2\frac{1}{2}$ læst korn og 10 fjerd. smør.

Vic. Jerusalem.

Vikariet er oprettet af biskop Jens Iversen Lange 24. juli 1477 (adkomst nr. 98). Efter at magister Torkil (Abildgård), der havde haft vikariet i forlening (jordebøgerne B fol. 85r og C fol. 81v samt Hübertz I s. 144), var afgået ved døden, blev det i 1567 overdraget til stifterens arvinger (adkomst nr. 58).

1477 bestod vikariets gods af ejendommene og rettighederne 866, 867, 868, 869, 870, 871 og 952, hvis samlede kornafgift bortset fra afgifterne af Ormslev kirke og præstekald var 36 ørte korn. I henhold til jordebøgerne B fol. 85r og C fol. 81v udgjorde vikariets korn- og smørindtægter $1\frac{1}{2}$ læst eller 36 ørte korn og 1 fjerd. smør. Antagelig havde vikariet altså før eller umiddelbart efter reformationen mistet alle sine indkomster af Ormslev sogn.

Vic. Johannis episcopi.

Vikariet er ligesom vic. Jerusalem oprettet af biskop Jens Iversen Lange 24. juli 1477 (adkomst nr. 97). Simon Christensen (Vrold), der 1533–1547 var skolemester i Århus (Carl E. Jørgensen: Series rectorum s. 86), var vikariets indehaver ca. 1550 (Hübertz I s. 143, jordebøgerne B fol. 85r og C fol. 81v og efterfølgerens forleningsbrev). Efter hans død 1565 overgik det ved forleningsbrev af 28. marts 1566 til Hans Stigsen. Allerede 1. januar 1567 blev det imidlertid overdraget til stifterens arvinger (adkomst nr. 57).

I 1477 bestod vikariets gods af ejendommene og rettighederne 808, 809, 811, 826, 899, 900, 909, 910, 925, 1005, 1006 og 1007, hvis samlede korn-

og smøreafgifter bortset fra afgifterne af Lisbjerg kirke og præstekald var 52 ørte korn og $6\frac{1}{2}$ skp. smør. Ifølge jordebøgerne B fol. 85r og C fol. 81v udgjorde vikariets korn- og smørindtægter 2 læster 4 pd. eller 56 ørte korn og $6\frac{1}{2}$ fjerd. smør. Differencen 4 ørte korn kan være kornafgiften af Lisbjerg præstegård.

Vic. conceptionis Mariæ.

Vikariatet er utvivlsomt oprettet 23. juni 1360 af Stig Andersen (Hvide) (adkomst nr. 92). I 1541 fik Inger Andersdatter Bjørn stadfæstelse på en dom, der tilkendte hende som stifterens nærmeste og ældste arving vic. conceptionis Mariæ (adkomst nr. 38a). Før 1550 solgte hendes søn Enevold Jensen Seefeld vikariatet til Peder Ebbesen Galt (adkomst nr. 43), hvis arvinger dog i 1553 blev frakendt retten til at overtage godset, før hr. Peder Kaae, der ca. 1529 var blevet forlenet med vikariatet, var afgået ved døden (Kirkehist Saml 2. rk. VI s. 698).

I 1360 bestod vikariatet af ejendommene 838, 880, 882 og 883, hvis landgilde ikke er opgivet. I henhold til jordebog B fol. 85v og jordebog C fol. 81v udgjorde vikariets korn- og smørindtægter 3 læster 1 pd. korn og $5\frac{1}{2}$ fjerd. smør.

Vic. Boëtii episcopi.

Vikariatet er oprettet 26. maj 1420 af biskop Bo Mogensen Lang; men nogle af dets ejendomme blev 10. juni 1432 mageskiftet bort for gods, som tilhørte biskop Ulrik eller Århus bispestol (adkomsterne nr. 95 og 96). Som det fremgår af kongens brev af 5. marts 1552, havde Peder Ebbesen Galt forberedt erhvervelsen af en del af vikariets gods ved et magelæg, der dog ikke blev gennemført. 6. december 1558 traf kongen bestemmelse om, at vikariatet efter indehaverens død skulle henlægges til hørernes underhold (Kron SK I s. 58). Denne bestemmelse blev imidlertid ikke effektueret, og 23. april 1565 fik Joachim Beck, Ejler Grubbe og Eskil Gøje skøde på vikariets gods (se nærmere adkomst nr. 53 og ovenfor s. 89). Kongens brev fra 1552 og jordebøgerne B fol. 85v og C fol. 82r omtaler hr. Niels Thomsen som den, der før bortskødningen var forlenet med vikariatet.

Efter mageskiftet 1432 bestod vikariets ejendomme og rettigheder af 862, 863, 864, 865, 892, 893, 894, 918, 919, 920, 923, 931, 933, 1033, 1034, 1035, 1036, 1037, 1038, 1039, 1040, 1046, 1047, 1048, 1049, 1050, 1051, 1052, 1053, 1054, 1055, 1056 og 1057. 1059 og 1060 er antagelig identiske med 2 af disse ejendomme. Vikariets fundats opgiver ikke alle ejendommenes korn- og smørafgifter; men i henhold til jordebøgerne B fol. 84 v og C fol. 82r udgjorde vikariets korn- og smørindtægter 3½ læst 1½ ørte korn og 18 fjerd. smør.

Vic. trium regum.

Hans Pedersen Horsens omtaler fol. 15v, at biskop Ejler Madsen (Bølle) »die invocationis crucis« (antagelig fejl for die inventionis crucis, dvs. 3. maj) 1490 funderede et kapel og et alter, der var viet de hellige tre konger. Efter at vikariets indehaver hr. Otto i Katstrup (jordebøgerne B fol. 84v og C fol. 82r) var død, blev vikariet i 1554 eller 1555 overladt Jacob Brockenhuus (se adkomst nr. 46), som var gift med stifterens arving Susanne Bølle (Da Ad Årb. 1890 s. 151).

Vikariets fundats er ikke bevaret, og landgods, der tilhørte vikariet, synes ikke at være omtalt i yngre breve. I henhold til jordebøgerne B fol. 85v og C fol. 82r udgjorde vikariets korn- og smørindtægter 1 læst korn og 0 fjerd. smør.

Vikarier, som ikke omtales i jordebøgerne.

Når disse vikarier ikke omtales i jordebøgerne B's og C's liste over inddragne og udleverede vikarier, kan det skyldes, at de ved breve, som er gået tabt, var inkorporeret i andre beneficier, eller at de var afstået før affattelsen af den jordebog, der antagelig ligger til grund for listen. Desuden foreligger den mulighed at nogle af de andre, hvortil vikarierne var knyttet, ikke stod i domkirken, men i andre af byens kirker.

Vic. Antonii. Om dette vikarie oplyser den liste over kannike- og vikariegårde i Århus m.m., som er trykt i Hübertz I s. 142 ff., at vikariet med dets residens var forlenet til hr. Erik i Hatting, »og fru Ingeborg (stiftslensmand Peder Ebbesen Galts enke) har den gård, der tilligger« (Hübertz I s. 145). Om vikariets residens hedder det, at den »blev brændt, og Claus Bager har opbygget den igen og giver 2 mark jordskyld til skolen,

som Peder Ebbesens arvinger har noget af godset, og hr. Morten i True noget« (Hübertz I s. 144). 22. november 1550 blev hr. Peder Prip forlenet med ejendommene 825 og 1017, »som ligger til st. Antonii vikariedom«. Han måtte dog ikke befatte sig med disse gårde, før ovennævnte hr. Morten i True var død eller frivilligt afstod dem (Da KancReg s. 461). Det alter, hvortil vic. Antonii hørte, stod muligvis i en anden af byens kirker. Stod det i domkirken, er vikariatet sandsynligvis kort tid efter reformationen inddraget af kongen (adkomst nr. 87 (e)), som i 1550 bortforleuede ikke hele vikariatet, men to af dets gårde.

Det nye st. Clemens vikarie. Dette vikarie, som er funderet af dronning Margrethe i 1407, og hvortil hun skænkede ejendommene 814 og 815 (adkomst nr. 93), er antagelig inddraget af kongen før eller kort tid efter reformationen (se adkomst nr. 87(d)).

Vic. Eligii(?). Et kalkmaleri fra omkring 1500, som forestiller en scene fra legenden om smedenes helgen st. Eligius, har muligvis forbindelse med et alter for denne helgen (Danmarks Kirker, Århus amt I s. 88). Et eventuelt alter, der var viet st. Eligius, var formodentlig opført af smedelavet i Århus, og det til alteret hørende vikarie har næppe omfattet landgods.

Vic. (convivii) kalendarum. I 1541 fik hospitalet i Århus følgebrev til dette vikaries bønder (adkomst nr. 39). Vikariatet, hvis landgods bl.a. havde bestået af panterettigheder i ejendommen 840, hørte måske til et alter, som ikke stod i domkirken.

En indskrift under et kalkmaleri på en af domkirkens arkader oplyser, at det alter, der har stået under maleriet, var »fuldført« af biskop Niels Clausen anden påskedag 1499 »in honorem Sanctæ Trinitatis, beatæ Mariæ Virginis et sancti Nicolai confessoris«. De fem bispevåben, som udgør en del af kalkmaleriet, skal muligvis fortolkes på den måde, at alterets vikarie er stiftet af biskop Ulrik Styke og doteret af ham og hans efterfølgere til og med Niels Clausen (Danmarks Kirker, Århus amt I s. 87 f.). Alterets vikarie kan have haft navn efter Trefoldigheden, efter jomfru Maria eller efter st. Nicolaus (Danmarks Kirker anførte sted). Det kan altså være identisk med det *vic. nativitatis Mariæ*, som Niels

Clausen forøgede med noget af sit gods i 1531 (Hans Pedersen Horsens fol. 16r). Endvidere kan den fundats, hans arvinger fik udleveret i 1554 (adkomst nr. 46a), have vedrørt gods, han havde overdraget til dette vikarie. Ejendomme, som hørte med til vikariatet, kendes ikke.

Vic. Martini. Af et tingsvidne, som er dateret 8. juli 1496 (Repert nr. 8171), fremgår det, at ejendom nr. 812 tilhørte vic. Martini, hvis alter stod i domkirken. Endvidere omtaler listen over kannike- og vikariegårde i Århus m.m. ca. 1550 »en gård, som ligger til st. Mortens alter, som (den afdøde stiftslensmand) Peder Ebbesens arvinger har renten, og var slet øde, og en borger har bygget den op igen, og er sat for en mark jordskyld til hospitalet« (Hübertz I s. 143). Denne gård er muligvis identisk med den »st. Mortens jord og ejendom i Århus«, hvis salg til en af byens borgere kongen stadfæstede 1. maj 1551 (Kanc Brevb s. 34), og af hvilken der netop skulle betales en mark jordskyld til hospitalet. Vikariatet kan efter 1496 være inkorporeret i et andet af kapitlets beneficiar. Snarere er det dog inddraget af kongen eller udleveret til stifterens arvinger kort tid efter reformationen (se adkomst nr. 87(e)).

Vic. omnium sanctorum. I et brev, som er dateret 5. maj 1302, tilstår en præst, at han har skødet kannikerne en ejendom »In Arusiensi ecclesia in altari omnium sanctorum« (Dipl Dan 2. rk. V nr. 200). Da skødningen sandsynligvis har fundet sted i domkirken, må det formodes at vedkommende alter stod i denne kirke. Landejendomme, som tilhørte vic. omnium sanctorum, kendes ikke. Derimod omtaler listen over kannike- og vikariegårde i Århus m.m. ca. 1550 en gård, »som ligger til alle helgens alter, som går 1½ mark af til jordskyld til skolen, som mester Ph. lipp har ejendomsbrev på, og godset til kapitlet« (Hübertz I s. 144).

Vic. Sebastiani. Af listen over kannike- og vikariegårde i Århus m.m. ca. 1550 fremgår det, at dette vikarie havde en gård, som kongen havde givet Peder Krabbe (Hübertz I s. 144). Gården er den st. Sebastiani gård på Gravene, hvorpå Peder Krabbe fik livsbrev 20. maj 1541 mod sædvanlig afgift (antagelig jordskyld) til hospitalet (Da KancReg s. 188). St. Sebastians alter, hvormed det i 1553 omtalte st. Sebastians gilde (Hübertz I s. 154) utvivlsomt havde forbindelse, stod muligvis ikke i domkirken men i en anden af byens kirker. Landgods, som tilhørte dette alters vikarie, kendes ikke.

Vikarernes broderskab. Ifølge Hans Pedersen Horsens fol. 17v overlod biskop Ove Bille den 20. august 1528 de evige vikarer et kapel ved domkirkens norddør. Det gods, Ove Bille skænkede vikarernes broderskab eller alteret i det kapel, han havde overdraget broderskabet, blev efter reformationen udleveret til hans arvinger, som i 1567 overtog de to sidste af de gårde, der havde tilhørt broderskabet eller alteret, nemlig ejendommene 938 og 1058 (se nærmere adkomst nr. 59).

De inkorporerede vikarier er omtalt ovenfor under de beneficiar, i hvilke de blev indlemmet. Det drejer sig om *vic. Andreae apostoli et undecim millium virginum*, der blev inkorporeret i *vic. divi Clementis*, *vic. Benedicti*, der blev inkorporeret i *vic. Margarethæ*, *vic. Petri et Pauli*, der blev inkorporeret i præb. corporis Christi, *vic. Sancti Spiritus*, der blev inkorporeret i kantoratet, *vic. Beatæ Virginis*, der blev inkorporeret i præb. corporis Christi, og *sognealterets vikarie*, der blev inkorporeret i præb. sacristiæ.

Når nogle af kapitlets ejendomme blev afhændet ved et mageskifte, som blev afsluttet i tiden 1536–1600, erhvervede kapitlet gerne til vederlag forskellige ejendomme, som var i dets besiddelse efter år 1600. Da man ved, hvilke beneficiar og fonds, der ejede disse ejendomme, kan man, såfremt det ikke fremgår af selve mageskiftet, herudfra slutte sig til, hvilke beneficiar og fonds de afståede ejendomme har tilhørt (se ovenfor s. 30). Adkomsterne nr. 43, 47, 54 og 84 giver hverken oplysninger om de beneficiar og fonds, der ejede de afståede ejendomme, eller om de ejendomme, der blev erhvervet til vederlag, og det adkomstbrev, som dokumenterede afståelsen af de efter år 1600 generhvervede ejendomme 563 og 566, kendes ikke. Man ved derfor ikke, hvilke beneficiar og fonds, der har ejet ejendommene 827, 895, 896, 902, 958, 981, 1012, 1016, 1021 = 1061, 1065 samt 563 og 566 og de af ejendommene 1041, 1042, 1043, 1044 og 1045, som i henhold til adkomst nr. 52 blev afstået til vederlag for 563 og 566.

Kapitlets gods i Århus by.

I Hübertz I s. 142ff. er der trykt en liste over kannike- og vikariegårde i Århus, som Hübertz daterer til ca. 1550, og som utvivlsomt har for-

bindelse med den undersøgelse af stiftslensmand Peder Ebbesen Galts erhvervelser af gejstligt jordegods, der anstilledes efter hans død i 1548 og afsluttedes med kongens brev af 20. november 1550 (Da KancReg s. 460f.) Det var meningen, at denne liste, der ifølge Hübertz er et koncept, som lå i Gehejmearkivet, skulle være aftrykt her. Rigsarkivet har imidlertid forgæves eftersøgt den i Danske kancellis indlæg, henlagte sager og diversegrupper, i samtlige topografiske og kronologiske registre og i de gamle gehejmearkivregistraturer, i registrene til håndskriftsamlingen og i Langebecks Diplomatarium. Listen giver forskellige oplysninger om 11 kannikegårde, 20 vikariegårde, skolen og skolegården, 11 boder, af hvilke 3 var opført på en tidligere gårds grund, og 1 ubebygget jord, der tilhørte et vikarie, og på hvilken der antagelig har stået en gård. Sct. Antonii og sct. Sebastiani vikarier, hvis gårde listen omtaler, hørte dog til altre, som muligvis ikke stod i domkirken. Listen medtager næppe alle kapitlets ubebyggede grunde og naturligvis heller ikke de ejendomme, der formodentlig var afstået i tiden mellem 1536 og 1550. Desuagtet omfatter den adskillige ejendomme, som var afhændet før affattelsen af jordebogen ca. 1600. Af disse blev mange afstået, uden at det af bevarede breve fremgår, at kongens tilladelse var indhentet. Da det således er evident, at kongen ikke førte samme kontrol med kapitlets købstadsgods som med dets gods på landet, må man opgive at gøre rede for dets ejendommers historie i Århus (og i andre købstæder) i tiden 1536–1600. Vedrørende Vor Frue og skt. Olavs kirker i Århus se næste afsnit.

Inkorporerede kirker og provstekorn.

Af de i første del s. 188 omtalte kirker var den i Lisbjerg erhvervet i 1657. Alle de andre kirker var også inkorporeret i de sammesteds nævnte beneficier i hele perioden 1536–1600. Af kilderne fra dette tidsrum og fra tiden før reformationen fremgår det, at følgende kirker derudover var inkorporeret i forskellige beneficier i 1536: Vellev kirke var inkorporeret i skolemesterembedets beneficium (ejendom nr. 813), Albæk kirke i præbendet af samme navn (814a), Skejby kirke i vic. Boëtii episcopi (923), den i 1657 generhvervede Lisbjerg kirke i vic. Johannis episcopi (925), Ormslev kirke i vic. Jerusalem (952) og Hansted kirke i provstiet (1028 og tredje del). Præsthalm, der i 1579 var Gosmer sogns præste-

gård, tilhørte vic. Annæ (960). Måske er dette et vidnesbyr om, at Gosmer kirke har været inkorporeret i dette vikarie. Alle ovennævnte kirker mistede kapitlet i tiden 1536–1600. Af kirkerne i Århus var Vor Frue kirke inkorporeret i præb. Divæ Virginis, som i 1542 afstod den til kongen og til gengæld fik Hjortshøj og Elev kirker (891 og 924). Begge kirker mistede præbendet før år 1600. Skt. Olavs kirke, der var inkorporeret i præb. Olai, styrkede sammen i 1548. Menigheden henvistes til at benytte domkirken, og i 1558 blev sognet indlemmet i domsognet¹).

Som omtalt i 1. del s. 191 oppebar ærkedegnen og provsten provstekorn m.m.²) af kirker i Hasle, Sabro, Ning og Houlbjerg herreder. Indtil et den 6. marts 1582 afsluttet mageskifte (adkomst nr. 72) modtog provsten også sådanne afgifter af Borum, Framlev, Galten, Harlev, Sjelle, Skivholme, Skovby, Skørring, Stjær og Storning kirker i Framlev herred (935, 9377, 940, 941, 942, 944, 945, 946, 948 og 949) og af Alling, Dallerup, Hammel, Linå, Låsby, Røgen, Skannerup, Sporup, Søby, Tulstrup og Voldby kirker i Gern herred (1008, 1009, 1010, 1013, 1014, 1015, 1018, 1019, 1020, 1022 og 1023). Alle kirker i de 6 herreder, som eksisterede i 1582 og derfor kunne forventes omtalte i mageskiftebrevet fra dette år eller i 1600-tallets jordebøger, men af hvilke ærkedegnen og provsten desuagtet ingen afgifter oppebar, var inkorporeret i klostre, kirkelige fonds og gejstlige beneficier. Vellef kirke i Houlbjerg herred, Hasle, Tilst, Vejlbj, Åby og Årslev kirker i Hasle herred, Folby og Haldum kirker i Sabro herred og Malling kirke i Ning herred var således inkorporeret i Århus domkapitels beneficier (se 1. del s. 188 og ovenfor s. 89). Tunø kirke i Ning herred tilhørte utvivlsomt ligesom resten af øen (1. del nr. 668) domkirkens bygningsfond. Aidt og Vejerslev kirker i Houlbjerg herred samt Kasted kirke i Hasle herred var inkorporeret i Alling kloster (se Poul Rasmussen: Herreklostrenes godshistorie i Århus stift s. 118 og 137). Lyngby kirke i Hasle herred var inkorporeret i Ring

1) Til de argumenter, der i 1. del s. 188 anføres for, at beneficiarerne ikke oppebar kirketienderne af de sogne, hvis kirker var inkorporeret i deres beneficier, kan der føjes en henvisning til et brev, kongen udstedte 28. november 1635 (Kanc Brevb s. 335). Af dette brev fremgår det, at der var rejst sag mod besidderen af præbendet Hørning Jens Mogensen Harbous enke, ikke fordi han havde forsømt at vedligeholde præbendets kirke, men fordi han havde tilegnet sig nogle af kirkens indtægter.

2) Disse afgifter og deres historie er indgående behandlet i Troels Dahlerups Det danske Sysselprovsti i Middelalderen s. 277 ff.

kloster (Herreklostrenes godshistorie s. 26 note 5 og s. 137). Endelig var Gerning kirke i Houlbjerg herred og Gern, Skorup og Tvilum¹⁾ kirker i Gern herred inkorporeret i Tvilum kloster eller dette klostres provsti (se pavens breve af 20. juli 1428, Acta pontificum Danica II nr. 1547, og 31. januar 1489, Acta pontificum Danica IV nr. 3136, jævnf. Herreklostrenes godshistorie s. 127 og 137).

---

1) Tvilum sogns kirke var oprindelig den såkaldte Ladegård kirke. Se Herreklostrenes godshistorie s. 127.

REGISTRE

STEDREGISTER TIL S. 23–59

Stedregisteret medtager alene eventuelle navne på de ejendomme, der tilhørte kapitlet, og som beskrives de pågældende steder, samt navnene på de lokaliteter, hvortil disse ejendomme er stedfæstet, eller hvoraf der svaredes tiender o.lign. til kapitlet. Kirker og præstegårde er kun registreret under de sogne, i hvilke de lå, ikke selvstændigt eller under byerne. Navnene er alfabetiseret efter Dansk Standards regler, men med benyttelse af krydshenvisninger for de sammensatte navnes vedkommende. De ubenævnte henvisninger er ejendommens og rettig-hedernes løbenumre. Sogn er forkortet til s, og herred er forkortet til h.

- Aggstrup, Beder s: 954.
Aggstrup, måske Århus købstad,
tidligere Viby eller Holme s: 954.
Agri, Agri s: 164, 876.
Agri s, Mols h: 164–169, 876–876a.
Albæk s, Støvring h: 814a.
Albøge s, Djurs Sønder h: 144.
Alling, se: Vester og Øster Alling.
Alling s, Gern h: 1008.
Amstrup, Hvorslev s: 17.
As, As s: 1039–1040.
As s, Bjerre h: 1039–1042.
Asferg, Asferg s: 37.
Arferg s, Nørhald h: 37.
Ask, Astrup s: 554.
Assendrup, Vedslet s: 755–756.
Astrup s, Ning h: 554.
- Bale, Mørke s: 233, 906.
Balegård, Mørke s: 235.
Balle, Galten s: 816–818.
Balleslund, Galten s: 819.
Basballe, Agri s: 165.
»Baskalfve«, se: Basballe.
Battrup, Tiset s: 649.
Battrup(holt), Nimtofte s: side 35.
Beder, Beder s: 563.
Beder s, Ning h: 563–568, 954.
Bering, Kolt s: 595.
Bildbjerg, Tilst s: 347.
Bjerre h: 1039–1052, 1065.
- Bjerager, Bjerager s: 955.
Bjerager s, Hads h: 955–959.
Bjødstrup, Tved s: 881.
Bjøstrup, Tranbjerg s: 655.
Blegind, Blegind s: 1004.
Blegind s, Hjlemslev h: 1004.
Bode, Ørsted s: 76–78a, 827.
Borum, Borum s: 511–513, 936.
Borum s, Framlev h: 511–513, 935–936.
Brabrand s, Hasle h: 921.
Brandstrup, Hjortshøj s: 217–219a,
892–894.
Bredal, Engum s: 1053.
Bredstrup, Gammelsogn og Grenå
købstad: 119.
Bregnet s, Øster Lisbjerg h: 885–887.
Bro, Ålsø s: 874a.
Bryrup s, Tyrsting h: 729–731.
Brædstrup, Ring s: 746.
»Byttloged«, Skejby s: 329.
Bøjen, Hvilsager s: 79–81.
- Constantinsborg, Ormslev s: 953.
- Dalby, se: Store Dalby.
Dallerup s, Gern h: 1009.
Dals Jord, Vitten s: 510.
Dejret, Tved s: 882.
Djurs Nørre h: 119–140, 838–841.
Djurs Sønder h: 144–154, 842–875,
1058.

- Dråby s, Mols h: 877–879.
 Dyrngby, Bjerager s: 956–958.
- Egebjerg, Hansted s: 1029–1030.
 Egå, Egå s: 198–205, 888–890.
 Egå s, Øster Lisbjerg h: 198–216, 888–890a.
- Ejstrup s, Vrads h: 1024.
 Elev s, Vester Lisbjerg h: 924.
 Emdrup, Hammel s: 1011–1012.
 Engum s, Hatting h: 1053.
 Eskerod, Skødstrup s: 908.
- Falling s, Hads h: 671.
 Farre, Sporup s: 1019a.
 Fausing s, Sønderhald h: 828.
 Fejrup, Helgenæs s: 880.
 Fladstrup, Lyngby s: 150, 866–871.
 Fløjstrup, Hørning s: side 34.
 Folby, Folby s: 928.
 Folby s, Sabro h: 928–930.
 Framlev h: 511–525, 935–949.
 Framlev s, Framlev h: 525, 937–939.
 Fuglslev s, Djurs Sønder h: 842.
 Fulden, Beder s: 566–568.
 Fævejle, Lyngby s: 872.
 Følle, Bregnet s: 885–887.
 Føvling, Føvling s: 735–741.
 Føvling s, Tyrsting h: 735–741.
- Galten h: 55–73, 816–826, 1058.
 Galten s, Framlev h: 940.
 Galten s, Galten h: 816–824.
 Gammelsogn, Djurs Nørre h: 119.
 Gerlev h: 34.
 Gern h: 709–726, 1008–1023.
 Gerning s, Houbjerg h: 7.
 Gimming s, Støvring h: 815.
 Gjedved, Tolstrup s: 1032.
 Gjesing s, Sønderhald h: 829–830, side 35.
 Glesborg, Glesborg s: 124.
 Glesborg s, Djurs Nørre h: 124.
 »Gladsted«, se: Gludsted.
 Gludsted, Ejstrup s: 1024.
 Gosmer s, Hads h: 672, 960.
 Granslev s, Granslev s: 808.
 Granslev s, Houbjerg h: 808.
 Gravlev, Fuglslev s: 842.
 Grenå købstad: 119.
 Grædstrup s, Tyrsting h: 742–745.
- Grædstrup, Nørre Snede s: 1025.
 Grønfeld, Agri s: 876a.
 Gullev s, Houbjerg h: 10.
 Gylling, Gylling s: 961–970.
 Gylling s, Hads h: 961–971.
 Gødvad s, Hids h: 807.
- Hads h: 671–682, 955–1003, 1058.
 Hadsten s, Sabro h: 933.
 Hagedsted skov, Ning h: 670.
 Hald s, Nørhald h: 43.
 Haldum s, Sabro h: 482–483, 931.
 Halling, Halling s: 55, 972.
 Halling s, Galten h: 55.
 Halling s, Hads h: 673, 972.
 Hammel s, Gern h: 1010–1012.
 Hammer s, Vrads h: 749.
 Hansted s, Voer h: 1028–1031.
 Harlev s, Framlev h: 941.
 Hasager, Skjød s: 811.
 Hasle h: 324–347, 921–923, 1063.
 Hatting, Hatting s: 1054–1055.
 Hatting h: 782–788, 1053–1057.
 Hatting s, Hatting h: 1054–1055.
 Haurum, Haurum s: 809.
 Haurum s, Houbjerg h: 12, 809.
 Hedensted, Hedensted s: 782.
 Hedensted s, Hatting h: 782.
 Helgenæs s, Mols h: 880.
 Hem Kannikemølle, se: Kannikemølle.
 Hestehaven, Århus købstad, tidligere Viby s: 954.
 Hids h: 4, 807.
 Hjelmager, Skødstrup s: 909–910.
 Hjelmlev h: 1004–1007.
 Hjortshøj, Hjortshøj s: 894a.
 Hjortshøj s, Øster Lisbjerg h: 217–219a, 891–895.
 Hjortshøjlund, Hjortshøj s: 895.
 Holme, Dråby s: 877–879.
 Holme s, Ning h: 950, 954.
 Hornslet, Hornslet s: 896–900.
 Hornslet s, Øster Lisbjerg h: 896–902.
 Houbjerg h: 7–27, 808–813.
 Hovedskov, Grædstrup s: 742.
 Hundshoved, Nørre Snede s: 1026.
 Hundslund s, Hads h: 676, 973, 1058.
 Hvilsager s, Sønderhald h: 79–84, 831–832.
 Hvilsted s, Hads h: 677, 974.

- Hvitvedgård, Thorsager s: 252.
 Hvorslev, Hvorslev s: 810.
 Hvorslev s, Houlbjerg h: 16–17, 810.
 Hyllested, Hyllested s: 843–864.
 Hyllested s, Djurs Sønder h: 843–865.
 Hørning, Hørning s: 1005.
 Hørning s, Hjelmsslev h: 1005.
 Hørning s, Sønderhald h: side 34.
 Hørret, Mårslet s: 636.
 Hår, Haldum s: 482–483.
- Kanne, se: Lille Kanne.
 Kannerup, Hansted s: 1031.
 Kannikemølle, Agri s: 169.
 Karlby, Karlby s: 133.
 Karlby s, Djurs Nørre h: 133.
 Kastbjerg s, Djurs Nørre h: 838.
 Kasted, Kasted s: 922.
 Kasted s, Hasle h: 922.
 Kastrup, Hvilssager s: 84.
 Kastrup Hovgård, Hvilssager s:
 831–832.
 Klakring, Klakring s: 1043–1046.
 Klakring s, Bjerre h: 1043–1046.
 Klintrup, Røgen s: 721, 1016–1017.
 Klovborg s, Vrads h: 748.
 Knud Bro, Tulstrup s: 1022a.
 Kolind, Kolind s: 147–149.
 Kolind s, Djurs Sønder h: 147–149.
 Kolt s, Ning h: 595–612.
 Korning, Korning s: 1056.
 Korning s, Hatting h: 1056.
 »Krupis Mølle«, se: Kæmpesmølle.
 Kysing, Saksild s: 982–991.
 Kæmpesmølles, Græstrup s: 743.
 Kæmpis Mølle, se: Kæmpesmølle.
 Kærgård, se: Store Kærgård.
 Kærsmølle, Linå s: 709.
- Labing, Framlev s: 525, 938.
 Lading s, Sabro h: 932.
 Langballe, Mårslet s: 637–638.
 Lerbjerg, Lerbjerg s: 825.
 Lerbjerg s, Galtten h: 825.
 Lerdrup, Gylling s: 971.
 Lille Fulden, se: Fulden.
 Lille Kanne, Hvilsted s: 974.
 Lillering, Framlev s: 939.
 Liltved, Fausing s: 828.
 Lime, Lime s: 100–104, 833.
- Lime s, Sønderhald h: 100–104,
 831–833, side 33.
 Linde s, Nørhald h: 814.
 Lindegård, Linde s: 814.
 Lindgård, Skjød s: 812.
 Lindved, Rårup s: 1047.
 Linå s, Gern h: 709, 1013.
 Lisbjerg s, Vester Lisbjerg h: 925.
 »Logis Høff Gaard«, Beder: 563.
 Loptrup, Skjød s: 24a.
 Lottrup, Rårup s: 1048–1050, side 23.
 Lundgård, Rårup s: 1051.
 Lyngballe, Lading s: 932.
 Lyngby, Lyngby s: 151.
 Lyngby s, Djurs Sønder h: 150–151,
 866–872, 1058.
 Lyngå, Lyngå s: 488–490.
 Lyngå s, Sabro h: 488–491, 933.
 Lysgård h: 804–806.
 »Lystrup«, se: Loptrup.
 Lystrup, Egå s: 890a.
 Løsning s, Hatting h: 788.
 Løve, Bryrup s: 729–731.
 Låsby s, Gern h: 1014.
- Malling s, Ning h: 629, 951.
 Mausing, Vinderslev s: 805–806.
 Mejlby, Mejlby s: 224–225, 903–905.
 Mejlby s, Øster Lisbjerg h: 224–225,
 903–905.
 Mesing, Mesing s: 1006.
 Mesing s, Hjelmsslev h: 1006.
 Mols h: 164–179, 876–884.
 Monbjerg, Østbirk s: 1033–1038.
 Munkekov, Kolt s: 612.
 »Mørby«, se: Mørke.
 Mørke, Mørke s: 237, 907.
 Mørke s, Øster Lisbjerg h: 233–237,
 906–907.
 Mårslet, Mårslet s: 639.
 Mårslet s, Ning h: 631–639.
- »Naftoft«, Saksild s: 992.
 Nebstrup, Vindblæs s: 34.
 Neder Segalt, Skjødstrup s: 911–916.
 Nielstrup, Vivild s: side 35.
 Nimdrup, Grædstrup s: 744–745.
 Nimtofte s, Djurs Nørre h: 137, 839,
 side 35.
 Ning h: 554–670, 950–954.

Norring, Foldby s: 929–930.
 Norring Ris, Folby s: 929–930.
 Nortvig, Nørre Snede s: 1027–1027a.
 Nødager s, Djurs Sønder h: 873–874.
 Nølev, Nølev s: 975–976.
 Nølev s, Hads h: 678, 975–976.
 Nørager, Nørager s: 107.
 Nørager s, Sønderhald h: 107.
 Nørhald h: 37–43, 814.
 Nørre Sjørup, Nimtofte s: 839.
 Nørre Snede s, Vrads h: 1025–1027a.

Odder s, Hads h: 977–978.
 Ormslev, Ormslev s: 644–645.
 Ormslev s, Ning h: 644–645, 952–953.
 Overby, As s: 1041–1042.
 Over Segalt, Skødstrup s: 917.

Pederstrup, Nødager s: 873.
 Præsthalm, Gosmer s: 960.

Randlev, Randlev s: 979–981.
 Randlev s, Hads h: 680, 979–981.
 Resendal, Gødvad s: 807.
 Revn, Vejby s: 154.
 Ring s, Tyrsting h: 746.
 Ris, se: Norring Ris.
 Rodskov, Hornslet s: 901.
 Rolsø s, Mols h: 176.
 Rougsø h: 76–78a, 827.
 Rude, Saksild s: 993–994.
 Rævsgråd: 1060.
 Røgen s, Gern h: 721, 1015–1017.
 Rørt, Bjerager s: 959.
 Røved, Ødum s: 826.
 Rårup s, Bjerre h: 1047–1052, side 23.
 (Rårup) Lundgård, se: Lundgård.

Sabro h: 482–510, 928–934.
 Sabro Mølle, Sabro s: 934.
 Sabro s, Sabro h: 934.
 Sahl s, Houlbjerg h: 19.
 Saksild, Saksild s: 995–1000.
 Saksild s, Hads h: 982–1000.
 Sall s, Houlbjerg h: 21.
 Sandby, Haldum s: 931.
 Sangstrup, Voldby s: 140, 840.
 Segalt, se: Neder Segalt og Over Segalt.
 Selkær, Kastbjerg s: 838.
 Serup s, Hids h: 4.

Sivested, Tøstrup s: 138.
 Sjelle, Sjelle s: 943.
 Sjelle s, Framlev h: 942–943.
 Sjørup, Nimtofte s: 137.
 Sjørup, se også: Nørre og Sønder Sjørup.
 Skanderborg købstad, Hjlemslev h: 1007.
 Skannerup, Skannerup s: 725.
 Skannerup s, Gern h: 725, 1018.
 Skejby, Skejby s: 324–327.
 Skejby s, Hasle h: 324–329, 923.
 Skivholme s, Framlev h: 944.
 Skjød s, Houlbjerg h: 23–24a, 811–812.
 Skovby s, Framlev h: 945.
 Skovgård, Hyllested s: 865.
 Skæring, Egå s: 207–216.
 Skødstrup, Skødstrup s: 246.
 Skødstrup s, Øster Lisbjerg h: 246–250, 908–917.
 Skørring, Skørring s: 947.
 Skørring s, Framlev h: 946–947.
 Skåbling, Mallings s: 951.
 Sorvad, Gjesing s: 829–830.
 »Spang«, se: Spørring.
 Sporup s, Gern h: 1019–1019a.
 Spørring, Spørring s: 439, 926.
 Spørring s, Vester Lisbjerg h: 439, 926.
 Stabrand, Nødager s: 874.
 Stade, Lystrup: 890a.
 Stavtrup, Kolt s: 608.
 Stavtrup skov, Kolt s: 612.
 Stenkildebæk, Rude: 994.
 Stilling, Stilling s: 1007.
 Stilling s, Hjlemslev h: 1007.
 Stjør s, Framlev h: 948.
 Store Dalby, Store Dalby s: 1057.
 Store Dalby s, Hatting h: 1057.
 Store Kærgård: 1059.
 Storrings s, Framlev h: 949.
 Stovby, Hald s: 43.
 Støvring h: 814a–815.
 Svejstrup, Lyngå s: 491.
 Svendsbro Mølle, Voldum s: side 33.
 Svorbæk, Odder s: 977–978.
 Synnedrup, Mallings s: 629.
 Søby, Albøge s: 144.
 Søby, Søby s: 726.
 Søby s, Gern h: 726, 1020–1021.

- Søften, Søften s: 448–450.
 Søften s, Vester Lisbjerg h: 448–450.
 Sønderhald h: 79–114, 828–837,
 side 33–35.
 Sønder Sjørup, Nimtofte s: 839.
- Tendrup, Hornslet s: 902.
 Them, Them s: 750.
 Them s, Vrads h: 750–751.
 Thorsager s, Øster Lisbjerg h: 252.
 Thorsø s, Houlbjerg h: 26.
 »Thruelstorp«, Nøddager s (?): 873.
 »Thruelstorp«, se: »Thruelstorp«.
 Tilst s, Hasle h: 347.
 Tiset s, Ning h: 649.
 Tjæreby, Gimming s: 815.
 Todbjerg, Todbjerg s: 261–262,
 918–920.
 Todbjerg s, Øster Lisbjerg h: 261–262,
 918–920.
 Tolstrup s, Voer h: 1032.
 Torrild, Torrild s: 1001–1002.
 Torrild s, Hads h: 681, 1001–1002.
 Torup, Tved s: 179, 883.
 Tovstrup, Vester Lisbjerg h: 927.
 Tranbjerg s, Ning h: 655, side 47.
 Trige, Trige s: 452.
 Trige s, Vester Lisbjerg h: 452.
 True, Brabrand s: 921.
 True s, Hasle h: 921.
 Trustrup, Ølst s: 1058.
 Trustrup, Lyngby s: 1058.
 Trustrup, Ølst s: 1058.
 Tulstrup s, Gern h: 1022–1022a.
 Tved, Tved s: 884.
 Tved s, Mols h: 179, 881–884.
 Tvenstrup s, Hads h: 679, 977–978.
 Tyrrestrup, Holme s: 950.
 Tyrsting h: 729–746.
 Tøstrup s, Djurs Nørre h: 138.
- Udby, Udby s: 827.
 Udby s, Rougsø h: 827.
- Vadsted, Søby s: 1021.
 »Vastedt«, se: Vadsted.
 »Vastrøt«: 1061.
 »Vastrøt«, se også: Vadsted.
 Vedslet, Vedslet s: 754.
 Vedslet s, Voer h: 754–756.
 Vejlbj, Vejlbj s: 110–114, 1063.
- Vejlbj s, Djurs Sønder h: 154.
 Vejlbj s, Hasle h: 1063.
 Vejlbj s, Sønderhald h: 110–114.
 Vellev s, Houlbjerg h: 27, 813.
 Vester Alling, Vester Alling s:
 834–835.
 Vester Alling s, Sønderhald h:
 834–835.
 Vester Lisbjerg h: 439–452, 924–927.
 Viby s, Ning h: 954.
 Vindblæs s, Gerlev h: 34.
 Vinderslev s, Lysgård h: 804–806.
 Vinterslev, Galten s: 820–824.
 Vitten, Vitten s: 502–509.
 Vitten s, Sabro h: 502–510.
 Vivild, Lyngå s: 933.
 Vivild, Vivild s: side 35.
 Vivild s, Sønderhald h: side 35.
 Voer, Voer s: 827.
 Voer h: 754–756, 1028–1038.
 Voer s, Rougsø h: 827.
 Voldby s, Djurs Nørre h: 140, 840.
 Voldby s, Gern h: 1023.
 Voldum s, Galten h: side 33.
 Voregårds mark, Århus: 280.
 Vorre, Skødstrup s: 250.
 Vorret, Them s: 751.
 Vrads h: 748–752, 1024–1027a.
 Vrinders, Rolsø s: 176.
 Vådkaer, Vivild s: side 35.
- Ødum, Ødum s: 73.
 Ødum s, Galten h: 73, 826.
 Ølst s, Galten h: 1058.
 Ørsted s, Rougsø h: 76–78a, 827.
 Ørting, Ørting s: 1003.
 Ørting s, Hads h: 682, 1003.
 Ørum, Ørum s: 841.
 Ørum s, Djurs Nørre h: 841.
 Østbirk s, Voer h: 1033–1038.
 Øster Alling, Øster Alling s: 836–837.
 Øster Alling s, Sønderhald h: 836–837.
 Øster Lisbjerg h: 198–262, 885–920.
 Øster Stad, Ormslev s: 953.
- Ågård, Tranbjerg s: side 47.
 Åle s, Vrads h: 752.
 Ålsrode, Ålsø s: 875.
 Ålsø s, Djurs Sønder h: 874a–875.
 Århus Købstad: 280, 954.
 Åstrup, Rårup s: 1052.

PERSONNAVNEREGISTER TIL S. 9–22 OG 70–105

Registeret medtager kun navne på de personer af adelig, gejstlig og borgerlig stand, der afstod landgods til kapitlet, erhvervede kapitlets landgods eller omtales som indehavere af kapitlets beneficiar. Der henvises til bogens sider, og henvisningerne til steder, hvor personerne ikke omtales med navns nævnelse, er sat i parentes.

- Absalon Juul, s. 74.
Ako, se Aage.
Aksel Arenfeldt, s. 11.
Albert Hansen, s. 75.
Albrecht Gøje, s. 17, 22, (99).
Anders Banner, s. 14.
Anders Christensen Sandberg, s. 11, 15.
Anders Glad, s. 75.
Anders Ibsen, s. 12, 98.
Anders Lemvig, s. 92.
Anders Munk, s. 72.
Anders Pedersen, s. 83.
Anders Skriver, s. 95, 99.
Anders Thomsen, s. 94.
Anders Vedel, s. 75.
Andreas Lætus, se Anders Glad.
Anne Holk, s. 14.
Anne Mogensdatter, s. 87.
Anne Skram, s. 12, 14.
Anthonis Harnisch, s. 74.
Antonius Bryske, s. 79.
Arild Huitfeldt, s. 71, (74).
Arnold de Fine, s. 82.
Asser Rampe, s. 20, 97.
- Bent Andersen Bille, s. 79.
Bertel Lauridsen, s. 72.
Bo Mogensen Lang, s. 12, 22, 101, (103).
Bonde Jensen, s. 71.
Broder Degn, s. 77, 79, 84.
- Christen Eriksen Fynbo, s. 93.
Christen Hansen, s. 93.
Christen Knudsen, s. 82.
- Christen Nielsen Ræv eller Foss, s. 75.
Christoffer, magister, s. 91.
Christoffer Huitfeldt, s. 71, (74).
Christoffer Knopf, s. 83.
Christoffer Mikkelsen, s. 79, 95, måske 91.
Christoffer Nielsen, s. 71, (74), 95.
Claus, se Klaus.
Cornelius Hamsfort, s. 72.
- Daniel Christoffersen Knopf, s. 91.
Desiderius Foss, s. 91.
- Ebbe, biskop, 1215–24, s. 77, 78, 80.
Ejler Grubbe, s. 12, 13 (22).
79, 89, 101.
Ejler Madsen Bølle, s. 11, 102, (103).
Enevold Jensen Seefeld, s. 9, 10, 21, 101.
Erik, præst i Hatting, s. 102.
Erik Banner, s. 11, 13, (100).
Erik Krabbe, s. (9), 11, 13, 97, (100).
Erik Skram, s. 13, (22), (100).
Esbern Knudsen, s. 94.
Esbern Pedersen, s. 82.
Esgert Juul, s. 73.
Eske Brok, s. 16.
Eskil Gøje, s. 12, 17, 22, (22), 89, (99), 101.
- Falk Gøje, s. 16.
Frants Banner, s. 71, (74).
- Gertrud Kabbe, s. 15.
Gjord Pedersen Galt, s. 12.

- Gregers Kobelang eller Gregorius
 Koblanck, s. 79, 80.
 Gregers Ulfstand, s. 15.
- Hans Akselsen Arenfeldt, s. 14.
 Hans Frandsen Ripensis, s. 75.
 Hans Henriksen, s. 75, 77.
 Hans Jensen Mariager, s. 95.
 Hans Lauridsen, s. 79.
 Hans Lauridsen Oldorpf, s. 93.
 Hans Nielsen, s. (11), 100.
 Hans Olsen Lunov, s. 72.
 Hans Pedersen, s. 81.
 Hans Pedersen Horsens, s. 80.
 Hans Philipsen Pratensis, s. 81.
 Hans Rostrup, s. 15, 16, 75.
 Hans Stigsen, s. 91, 100.
 Hans Stygge, s. 11.
 Hartvig Thomsen Juel, s. 14.
 Henrik von Bruchofen, s. 79.
- Ingeborg Drefeld, s. (10), 102.
 Inger Andersdatter Bjørn, s. 9, 21,
 101.
 Ingerd Pedersdatter Udsen, s. 96.
 Iver Bertelsen, s. 82.
 Iver Lykke, s. 83.
- Jacob Brockenhuus, s. 11, 102.
 Jacob Høg, s. 15.
 Jacob Madsen, s. 79.
 Jacob Rostrup, s. 13.
 Jacob Skram, s. 12.
 Jens, provst 1313, s. 20, 98.
 Jens Assersen, s. 20, (89).
 Jens Graver, s. 95.
 Jens Gødesen Ripensis, s. 75.
 Jens Hansen, s. 96.
 Jens Iversen Lange, s. 13, 22, 100,
 (103).
 Jens Jensen, s. 95.
 Jens Jensen Brok, s. 17, 21, 99.
 Jens Juel, s. 12.
 Jens Lauridsen, s. 72.
 Jens Lundum, s. 95.
 Jens Mogensen Harbou, s. 80.
 Jens Nielsen Løvenbalk, s. 21, 99.
 Jesper Brochmand, s. (10), 70, 72.
 Jesper Krafse, s. 11, 13, (100).
 Joachim Beck, s. 12, (22), 89, 101.
- Johan Brockenhuus, s. 72.
 Johan Rud, s. 16.
 Johannes, se Hans og Jens.
 Jon Jacobsen Venusin, s. 91.
 Just Ulfeldt, s. 80.
 Jørgen Friis, s. 15, 16.
 Jørgen Mikkelsen, s. 80.
 Jørgen Mortensen, s. 95.
 Jørgen Pedersen, s. 74.
 Jørgen Pedersen Samsing, s. 71, 75.
 Jørgen Rosenkrantz, s. 12, 14, 16, 17.
- Karen Banner, s. 15.
 Klaus Limbæk, s. 83.
 Knud Gyldenstjerne, s. 78.
 Knud Hardenberg, s. 15.
- Laurids Bertelsen, s. 74.
 Laurids Borum, s. 81.
 Laurids Hverring, s. 93.
 Laurids Jacobsen eller Ibsen Fynbo
 eller Oldorpf, s. 15, 71, 77, 93.
 Laurids Mikkelsen, s. 90.
 Laurids Nielsen, s. 80, 92.
 Laurids Olsen, s. 91.
 Laurids Rostrup, s. 17.
 Laurids Skram, s. 12.
 Laurids Truedsen, s. 91, 92.
- Mads, præst i Sjelle, s. 99.
 Mads Lang, s. 98.
 Markvard Skernov, s. 87.
 Mette Urne, s. 15, 16.
 Mikkel Jensen Skriver, s. 92.
 Mogens Pedersen Galt, s. 96.
 Morten, præst i True, s. 103.
 Morten Børup, s. 71.
 Mourids Mortensen, s. 73.
 Mourids Stygge, s. 72.
- Nickel Druckenbrodt, s. 95.
 Niels Adamsen, s. 94.
 Niels Andersen, s. 93.
 Niels Clausen, s. 11, 13, 99, 103.
 Niels Jacobsen, s. 79.
 Niels Kaas, s. 16.
 Niels Laursen, s. 98.
 Niels Nielsen Kolding, s. 91, 95.
 Niels Pedersen, s. 91.
 Niels Thomsen, s. 101.
 Niels Skriver, s. 95.

Oluf Hansen, s. 94.
 Oluf Olsen, s. 79, 92.
 Oluf Pedersen Udsen, s. 96.
 Otto, præst i Katstrup, s. (11), 102.
 Otto Brockenhuus, s. 70, 83.
 Otto Førster, s. 74.
 Ove Bille, s. 13, 105.

Paulus, se Poul.

Peder Abildgaard, s. 93.
 Peder Bille, s. 13, (105).
 Peder Christensen, s. 96.
 Peder Dyrskov, s. 94.
 Peder Ebbesen Galt, s. 9, 10, 96, 101, 102, 104.
 Peder Gødesen, s. 81.
 Peder Hansen, s. 74, 92.
 Peder Hansen Riber eller Repensis, s. 75, 80.
 Peder Jensen Lodehat, s. (83), 97.
 Peder Knudsen, s. 80.
 Peder Krabbe, s. 9, 104.
 Peder Kaae, s. 101.
 Peder Nielsen, s. 92.
 Peder Pedersen, s. 14.
 Peder Prip, s. (17), 94, 103.
 Peder Torkildsen Abildgaard, s. 96.
 Peder Tøgersen, s. 92.
 Peder Vinstrup, s. 74, 80.
 Peder Vinter, s. 92.
 Peder Vognsen, s. 70–77.
 Peder Mikkelsen Spahat, s. 95.
 Petrus, se Peder.
 Phillip de Prato, s. 76.
 Poul, biskop 1352, s. (95).
 Poul, ærkedegn 1352, s. 83.
 Poul Fritz, s. 81.

Poul Hardbo, s. 80.
 Poul Noviomagus, s. 83.

Rasmus Bertelsen Kolding, s. 82.
 Rasmus Christensen, s. 95.
 Rasmus Pedersen, s. 94.
 Rasmus Skriver, s. 94.

Severinus, se Søren.

Sigvard Beck, s. 70.
 Simon Christensen Vrold, s. 13, 100.
 Simon Gødesen, s. (93).
 Simon Pedersen, s. (83).
 Skjalm Vognsen, s. 80.
 Skæv, provst 1255, s. 95.
 Stig Andersen Hvide, s. 20, 87, 101.
 Stig Pors, s. 92.
 Susanne Bølle, s. 11, 102.
 Svend, biskop 1342, s. 71.
 Søren, magister, s. 81.
 Søren Kallesen eller Severinus Calixtus, s. 82.

Thomas Andersen, s. 94.
 Thomas Enevoldsen Riber, s. 71, 76.
 Thomas Fasti, s. 14, 15.
 Torben Andersen Bille, s. 91.
 Torkild Abildgaard, s. 13, 100.
 Tyge, biskopper 1266 og 1277, s. 17, 20, 71.
 Tøger Lauridsen, s. 92.

Ulrik Sandberg, s. 16.
 Ulrik Styke, s. 22, 101, 103.

Valdemar Parsberg, s. 15, 16.
 Verner Parsberg, s. 12.
 Aage, præst 1352, s. (92).

ÅRHUS DOMKAPITELS
JORDEBØGER III
DE MIDDELALDERLIGE
JORDEBØGER

Udgivet af

LANDBOHISTORISK SELSKAB

Ved

POUL RASMUSSEN

Under tilsyn af

C. A. CHRISTENSEN

LANDBOHISTORISK SELSKAB

København 1975

Bekostet af
STATENS HUMANISTISKE FORSKNINGSRÅD

AARHUUS STIFTSBOGTRYKKERIE A/S
ISBN 87 7526 0522

INDHOLDSFORTEGNELSE

<i>Forkortelsesliste</i>	4
<i>Kannikebordets jordebog 1313</i>	5
Indledning	7
Tekst	11
Kommentar	28
Markordningen i de bebyggelser (ejerlav), jordebogen omtaler, s. 28. (Udeje, s. 28. Den egentlige bymark, s. 28. Vange, s. 28. Fald og agre, s. 29. Stuv, s. 30. Tofter, s. 32. Enemærker, s. 33. Ornum, s. 34. Løkker, rydninger o. lign., skovjorder og skovlande, s. 34. En bestemt persons jorder, s. 35. Rebning, s. 36).	
Agerbol, jordvurderingsenheder og bymål, s. 36. (Bolene, s. 36. Tolvtinger, s. 37. Guldvurderingen, s. 38. Skyldvurderingen, s. 40. Andre bymål, s. 41).	
Jordpriser	41
Korn og kornmål	42
Udsæd og rotation	43
Enge, skove, frugthaver, rørskær og fiskedamme	54
Bygninger og besætninger	55
Ejendommenes betegnelser	56
Jorder, kannikebordet ikke havde overladt andre for bestemte afgifter	56
Kannikebordets bønder, deres afgifter og hoveri	57
Bebyggelser, der blev sammenlagt eller nedlagt	67
Øde ejendomme, udyrkede jorder og nedsatte afgifter	71
<i>Domkapitlets jordebøger 1427–1536</i>	73
Indledning	75
Tekst	77
Kommentar	81
Identifikation af de i jordebogsudtogene omtalte kirker og ejendomme med kirker og ejendomme, hvori kapitlet også havde rettigheder i tiden efter reformationen	81

Kannikebordets gods 1313, bedriftsenheder på og kapitlets korn- indkomster af dette gods 1313, 1427 og 1536–1600	83
Kornafgifter af kannikebordets gods 1427 og 1536–1600	97
<i>Stedregister</i>	103
<i>Personregister</i>	109
<i>Rettelser og tilføjelser</i>	110
<i>Efterskrift</i>	111

FORKORTELSESLISTE

De i forkortelseslisten, 2. del s. 6 anførte forkortelser benyttes også i 3. del.

KANNIKEBORDETS JORDEBOG 1313

INDLEDNING

Århus kannikebords jordebog er en del af Liber Capituli Arhusiensis, dvs. af håndskriftet E Donazione Variorum 53,2° i Det kongelige Bibliotek. En fotokopi af håndskriftet findes i Det kongelige Bibliotek (Ms. phot. nr. 13,2°), og en fotografisk reproduktion af håndskriftet med en indledning af C. A. Christensen er udgivet i Corpus Codicum Danicorum Medii Ævi II (Kbhvn. 1960). Hele håndskriftet er trykt i *Scriptores Rerum Danicarum VI* (Kbhvn. 1786) s. 376–519, og de brevkopier, det indeholder, bliver efterhånden udgivet i *Diplomatarium Danicum* og oversat i *Danmarks Riges Breve*.

Ifølge C. A. Christensens beskrivelse af håndskriftet i *Corpus Codicum Danicorum II* er kannikebordets jordebog indført på fol. 49r–56v og 6r–8r. Fol. 49–56 udgjorde det oprindelige håndskrifts 6. læg, og fol. 6–9 udgjorde det syvende læg, som ved indbindingen fejlagtigt er anbragt i den forreste del af håndskriftet. Af sidstnævnte læg er to blade mellem fol. 8 og fol. 9 skåret ud. Den første del af håndskriftets tekst til og med det stykke af jordebogen, der står på fol. 49r–50r og beskriver kannikebordets sjællandske gods, er skrevet med én hånd. Resten af jordebogens tekst er skrevet med en anden hånd, der ligesom den første er en bogskrift af ældre gotisk karakter. Overskrifterne »Folæwik« og »Molnes« er skrevet med samme hånd som selve teksten, og foran de fleste af jordebogens øvrige afsnit står der plads åben, hvorpå det oprindelig har været meningen, at der skulle indføres overskrifter svarende til dem, der findes på håndskriftets første blade. I stedet er overskrifterne tilføjet i margenen af andre hænder, dels samtidige, dels yngre. Håndskriftet er forsynet med en indholdsfortegnelse. Det stykke af denne, der vedrører jordebogen, er indført omkring 1500 på fol. 3v og 4r. Ved en ca. 1800 foretaget indbinding blev flere af overskrifterne i håndskriftets margen beskåret. De kan dog som regel rekonstrueres ved hjælp af indholdsfortegnelsen og udgaven i *Scr Rer Dan VI*. Som omtalt i Århus og Skanderborg amters

stednavne s. 22 har Gerd Kjellerup bevist, at håndskriftets margen var beskudiget allerede i 1786, da *Scr Rer Dan VI* udkom. De sider af håndskriftet, hvorpå jordebogen er indført, er folieret af den, der skrev den del af indholdsfortegnelsen, som står på fol. 3vff. Der er flere fejl i denne foliering, som således ikke egner sig til citering. Dens tal medtages derfor hverken i gengivelsen af indholdsfortegnelsen eller i selve teksten. De folieringstal, der citeres ovenfor, og hvormed sideskifte markeres i teksten, hidrører fra en fejlfri foliering, som er foretaget i nyere tid efter håndskriftets indbinding.

I *Jy Saml.* 5. rk. V s. 96–99 er det ud fra de kopierede breves dateringer påvist, at den brevbog, der udgør det oprindelige håndskrifts fem første læg, er afsluttet efter 19. april 1313 og før 26. april 1321. Jordebogen, der er indført på de to næste lægs blade, må også være skrevet efter 19. april 1313 og er næppe skrevet meget senere end 1321, sandsynligvis på et tidspunkt, der ligger nærmere ved 1313 end ved 1321. I 1427 fik kapitlet sine statutter ændret (*Scr Rer Dan VI* s. 468 ff.). Samme år blev der affattet en jordebog over kapitlets jordegods (se nærmere nedenfor), og den brevbog, der er indført på håndskriftets fol. 57–90, daterer C. A. Christensen til ca. 1428. I 1312 udstedte biskop Esger Bonde forskellige regler og bestemmelser, der gjaldt for Århus stift (*Dipl Dan* 2. rk. VI nr. 456, 457 og 495), og 6. oktober samme år vedtog domkapitlet nogle nye statutter, som biskoppen forseglede og ærkebiskoppen stadfæstede (*Dipl Dan* 2. rk. VI nr. 461). Det er højst sandsynligt, at disse statutter ligesom statutterne 1427 umiddelbart efter blev suppleret med en kopibog og en jordebog over kapitelgodset, der i så fald begge må stamme fra 1312 og 1313. Palæografisk er der intet, som taler imod denne datering.

I *Scr. Rer Dan VI* s. 423 har jordebogen overskriften »*Bona mensalia episcopi Arhusiensis*«. Denne overskrift, der stammer fra »*exscripto cartaceo*«, er forkert. Som det fremgår af jævnførelser med andre kilders oplysninger om kannikernes fælles bordgods og af jordebogens afsnit om godset i *Borup* og *Årup*, var det »*mensa*«, der omtales i mange af jordebogens afsnit blandt andre både de første og de sidste, »*mensa communis canonicorum*«. Til kannikernes fælles bordgods hørte ikke blot de ejendomme, der var skænket bordet, for at korpræsterne kunne få deres fulde underhold i kannikernes refektorie (se afsnittet *Årup*), men også den gård, der blev skænket til »*potus canonicorum communis*« (se afsnittet *Låsby*). Da andre end kapitlets medlemmer kunne

få adgang til kannikernes fællesdrik (se ovennævnte afsnit Låsby), var der ikke tale om øl, kannikerne drak til deres fælles måltider, men om øl, der blev drukket ved fælles drikkelag, vel noget hen i retning af gildemøder¹).

Som omtalt i Jy Saml 5. rk. V s. 93 f. henviser jordebogen i afsnittet *Havreballe* til et afsnit »*Aggistorp*«, som ikke findes. Andet gods, som man ved tilhørte kannikebordet både før og efter 1313, er heller ikke medtaget i jordebogen, som slet ikke omtaler noget af det øvrige kapitelgods. Esger Bonde, der var biskop i Århus i 1313, synes at have hørt til kongens modstandere. Hvis jordebogen er skrevet i 1313, vil bondeoprøret dette år og den dermed sammenhængende forfølgelse af kongens fjender blandt stormændene kunne forklare, hvorfor arbejdet med en jordebog over domkapitlets gods ikke blev afsluttet. Se nærmere Jy Saml 5. rk. V s. 94–96.

I Jy Saml 5. rk. V s. 99–101 er der gjort et forsøg på at bestemme jordebogens kilder. Til de skriftlige kilder hørte antagelig de breve, der er kopieret i den med jordebogen jævnaldrende brevbog, samt muligvis en jordebog fra 1282.

Den del af indholdsfortegnelsen, der vedrører jordebogen 1313, og selve jordebogens tekst gengives principielt bogstav- og tegnret. Da en prik er så godt som det eneste skilletegn, der anvendes, er alle tegn dog gengivet ved punktum. Desuden er anvendelsen af store bogstaver tillempt den norm, at de kun benyttes i egennavne og deraf afledte adjektiver samt ved periodebegyndelser. Latinske forkortelser er opløst uden typografisk markering.

Kan forkortelserne i danske ord gengives typografisk, er de bevaret. Er dette ikke muligt, er forkortelserne opløst, og de bogstaver, der erstatter forkortelsestegnene, er sat med kursiv. Overskrifter, der er tilføjet i margenen med anden, men som regel samtidig skrift, er sat i firkantede parenteser, og dele af disse tilføjelser, som er gået tabt ved beskadigelser og beskæringer af margenen, men kan rekonstrueres ved hjælp af udgaven i Scr Rer Dan VI, selve teksten eller indholdsfortegnelsen, er sat i runde parenteser. Indholdsfortegnelsens spaltedeling er bibeholdt, og lakuner i jordebogsteksten bortset fra de åbne pladser, på hvilke overskrifterne

1) Kannikernes »*potus communis*« omtales også i paragraf 15 i statutterne af 6. oktober 1312 (Dipl Dan 2. rk. VI nr. 461).

skulle være indført, er gengivet ved spatium. De overskrifter, der står i margenen er rykket ind i teksten og placeret som almindelige overskrifter. Ved man med sikkerhed, hvad der skulle have stået, er skrivefejl rettet, og rettelserne er sat i spidse parenteser, medens jordebogens tekst er gengivet i noterne. Rettelser, hvis rigtighed kan betvivles, er anført i noterne. Evidente overspringelser er markeret ved et kors, og anakolutiske perioder, som ikke kan rettes, er markeret ved to kors. Fejlagtige gentagelser af ord i teksten og gentagelser af overskrifter, som står i margenen og er skrevet med andre hænder, er ikke medtaget. Sideskifte er angivet ved bladets folieringstal og et r eller et v mellem to lodrette streger. Vedrørende den middelalderlige foliering se ovenfor.

TEKST

3v	
De curia Nixill cum silua	Kolthe
Roskildensis dioecesis	Kysing
De bonis in Starrenklinte in	Norssmynde
parochia Filletzleff	Hyndv̄p
De bonis in Forsing	Ølstedt
De Botorp in Helugness	Tystrup
De Hethenstedt	Groskemark
De Skogxjordt	Oxenmolne
De Tocketorp	Dramelstv̄pmarc
De Litledalby	Nytorp
De Tocketorp	Elzhøg
Tisælest	Lywstorpmark
Følwig	Haffuerballe
Kaldebockmarck	Kalstath
Bræmestorp	Tocktorpmarck
Haslugmark	Tofftetheslæ
Holmstv̄pmark	Vesteraling
Twedt	Hywlescog
Tillderup	4r Roxiøø
Digerhøwetmarck	Wore
Biørnstv̄p	Lasby
Becchitorp	Aarsløff
Fogellsiomarck	Surekiær
Weetelby	

|49r| [Nixæl]

Huius¹⁾ insule medietas est mense nostre. alia medietas est domini episcopi Roskildensis. et incipit ista diuisio ab australi parte et tendit equidistanter ab utroque mari usque ad mare a parte boreali. Et pars orientalis est mense nostre. Medietas uero occidentalis est predicti domini episcopi. In nostra medietate potest marcha annone singulis annis seminari et colliguntur .xii. plaustrata feni. Item possunt inpinguari .xl. sues quando habundauerit pastura. Hic solet esse uillicus qui dat .xx. marchas

1) initialet H mangler.

denariorum. uel circa. Sunt eciam hic duo garthseti. quorum seruicia predictus uillicus solet percipere. Hec bona contulit mense nostre venerabilis pater dominus Petrus Waghensun. ecclesie Arusiensis principalis benefactor.

[(Starr)æklintæ]

[Ista eciam bona sunt in (Selandia) in parochia Fillizløf]

Totus campus istius uille continet .xvii. orarum censum. et distinctus est in duas partes. scilicet Syndærfang et Norrefang eo quod quondam fuerunt due uille. Et illa pars. que dicitur Syndærfang continet. ix. orarum censum. de quibus habet mensa nostra censum. vi. orarum cum dimidia. Et in istis terris seminantur .xiii. ore annone uel circa sinuglis annis. et colliguntur .xxx. plaustrate feni. Et in ista parte est silua modica quercina que dicitur Starræklintlund. qui quidem lucus creditur ualere magnam pecuniam. In ista eciam parte est predium iuxta curiam predictam quod dicitur ornum. In quo seminatur ora annone. et colliguntur tria plaustrata arundinum. Et est ibi modicum populetum. Illa uero pars que dicitur Norræfang. continet octo orarum [49v] censum de quibus habet mensa nostra censum duarum orarum cum dimidia. et alteram medietatem unius ore census habet Iohannes Ærræsun. siue heredes eius. Insuper in eodem Norrefang habemus censum .i. solidi in agro domini Roskildensis et nostra pars remocior est a sole. Item habemus octo denariorum censum in eodem fang in agro domini Hælugh Iacobsuns. siue heredum suorum. et nostra pars est propinquior soli. Preter istas autem terras adhuc est in Norræfang census .i. ore. quam solebant habere garthseti. In censu autem .i. ore seminantur hic large .ii. ore annone. et colliguntur .x. plaustrata feni. Adhuc preter predictos fundos. scilicet duos fundos uillicorum et .iiii^{or}. fundos gartsetorum. habemus .iiii^{or}. fundos pro gartsetis quorum quilibet solebat habere terras census .i. solidi. in quibus seminantur duo solidi annone et colliguntur tria plaustrata feni. Sunt enim hic octo fundi gartsetorum et quilibet eorum solebat soluere annuatim .ii. solidos denariorum. duos pullos. et opus duorum dierum in qualibet septimana dum durat autumpnus. et opus trium dierum in toto uere et estate. Sed multi ex istis fundis iam sunt desolati. Memorandum quod census .i. ore hic inter cognatos solet ualere .xxiiii^{or}. marchas denariorum. inter extraneos uero .xxx. marchas denariorum. Solebant

de istis bonis solui .xl. marche denariorum annuatim. Hec eciam bona contulit mense nostre predictus venerabilis pater dominus P. Waghensun. a prima ipsius mense fundatione.

[Forsing]

Hic habet mensa in terris census decem orarum que ualent unum bool. et quartam |50r| partem unius bool. Et terre census .vi. orarum iacent in una diuisione. et terre census .iiii^{or}. orarum. scilicet dimidium bool iacent in alia diuisione. Semper enim quasi per totam Sielendiam census octo orarum facit unum bool. et in censu cuiuslibet ore hic potest seminari ora annone et colliguntur .v. plaustrata feni uel circa. Et notandum quod census cuiuslibet ore hic ualet .xxx. marchas denariorum. Hic solent esse .iiii^{or}. fundi .i. pro uillico et .iii. pro colonis. Villicus solet dare mense .xx. marchas denariorum. et ipse percipit seruicia gartsetorum siue colonorum. Et quilibet gartsetus debet solidum denariorum. duos pullos et opus .xviii. dierum. Ista bona contulit mense nostre venerabilis pater dominus Stigotus quondam episcopus Roskildensis qui prius erat prepo(s)itus¹⁾ Randrusiensis et canonicus ecclesie nostre.

[Hælugh(ness)]

Mensa communis canonicorum Arusiensis habet in Bothorp duos uillicos et septem inquilinos siue garthsetos et omnes isti habent terras in quibus seminari possunt due marche annone singulis annis si ex toto arentur Item habent prata pro lx. plaustratis feni. Item habet ibi mensa siluam pro inpinguandis trecentis porcis. et ultra quando habundauerit pastura. Item duo stagna in quibus sunt boni pisces. Et hec bona habuit men|50v|sa circa annum domini m.cc.lxxxij a domino Nicholao Knutsun milite et fuit mensa in libera possessione eorundem longo tempore ante mortem regis Erii in Findorp interfecti. Dedit autem mensa pro eisdem bonis per commutationem duas curtes in Urchistorp. et duas curtes in Wulwtop et unam curtem in Ørshkough et vnam in Blekwild.

Quilibet uillicorum duorum solet dare quinque oras annone scilicet siliginis et alia minuta. Item quilibet septem inquilinorum debet annuatim

---

1) ms. har prepoitus.

duos solidos denariorum et duos pullos. Item solebat quilibet illorum soluere agnum et operas trium dierum. sed tempore quo Thrugillus cantor Arusiensis habuit aministracionem mense. facta fuit sepes inter terras regis et nostras. et tunc ordinatum fuit quod quilibet inquilinus pro agno et operis predictis faceret et teneret sepem quadringentarum ulnarum et quilibet duorum uillicorum tantum. Residuum autem dicte sepis solet fieri et teneri per uillicos et colonos nostros in Dierhøuæth. Bekkithorp¹⁾. et Tytwlthorp secundum arbitrium procuratoris nostre mense. Item ex hoc loco solemus habere cremalia pro maiori parte.

[(Hæth)enstat]

Ecclesia Hæthænstat. habet in Hæthænstat mark. vnum atting et terciam partem unius atting. Item unum agrum qui dicitur Præstænbalugh et duos fundos iuxta ecclesiam et in istis terris si ex toto arentur sex ore annone <seminantur>²⁾ et possunt haberi circa xxv. plaustrata feni singulis annis. Item habet ecclesia fundum in quo |51r| sunt domus pretij .xvi. marcharum. uel circa et alium fundum iuxta ecclesiam in quo residet dyaconus. Omnes autem iste terre ualent .iij. marcas auri uel circa. Item habet ecclesia unum enmærki in Hætthænstat³⁾ marki. quod dicitur Hæthænstat⁴⁾ mark. in quo est modica silua. et potest ibi seminari dimidia marka annone et secari .xxx. plaustrata feni uel circa. Item in Thokæthorp mark. tres agros in quibus seminat<ur>⁵⁾ solidus siliginis. Item ibidem sextam partem in terris Ubbonis. Item in Røthkær-lundz mark in parte que dicitur Staplæ duos agros in quibus seminatur dimidius solidus siliginis. Item in Gærsakær mark magnum agrum iuxta Kørshøgh qui raro aratur. Item in Athærp mark duos fundos in quorum altero cadit solidus siliginis. alter non potest inueniri. Item in Løsning mark duos agros in quibus seminantur alternatis annis. duo solidi siliginis uel circa. Item in Dalbydigær mark duos agros in quibus <seminatur>⁶⁾ solidus annone singulis annis. Item in Brakælund mark unum

1) h tilføjet over linjen med anden skrift.

2) <seminantur> mangler.

3) t skrevet dobbelt i forbindelse med linjeskifte.

4) Hæthænstat, skrivefejl for ukendt navn.

5) ms. har seminat, ændret til seminata.

6) <seminatur> mangler.

agrum cuius ualor ignoratur. Item in Horstorp mark. agrum pro semine octo modiorum auene.

Hanc ecclesiam cum omnibus suis pertinentijs. contulit et adiunxit mense nostre. venerabilis pater dominus Iohannes Aceri. Arusiensis episcopus omni(um)¹⁾ parrochianorum. accedente consensu.

[Hæthe(nstath) et Hane(bal)]²⁾ [Scoghsioridt]³⁾

Hic habet mensa nostra. curtes .iiij^{or}. uillicorum et unum colonum Iste .iiij^{or}. curtes habent in terris unum bool excepta octaua parte vnus atting et cum hoc unam markam auri que dicitur Scoghsiorth et aliam marcham auri inclusam inter du|5lv|as curtes australes. Vnde cum dimidium atting ualeat markam auri et unum bool ha<bet>⁴⁾ viij. atting habemus ibidem .xviij. marchas auri secundum antiquam estimationem. In qualibet marcha si ex integro aretur possunt seminari due ore annone. uel circa et secari circa .vi. plaustrata feni.

Iste .iiij^{or}. curie solent dare tres marchas annone et tres oras cum alijs minutis.

[(Tokæ)thorp]

Hic habet mensa uillicum †⁵⁾ dimidium atting. in quo possunt seminare due ore annone et quinque plaustrata feni secari Solent dare due ore annone cum minutis†⁵⁾.

[(Litle) Dalby]

Hic habet mensa vnum atting diminutum f<e>re⁶⁾ ad medietatem. Item tres marchas argenti que sunt quarta pars alterius atting. in quibus seminari possunt .vij. solidi annone et vij. plaustrata feni secari. Villicus solet dare. .iiij. oras annone et cetera. Item ibidem est colonus qui habet soluere oram denariorum et duos pullos annuatim.

1) ms. har omni.

2) måske Hanebalugh, se kommentaren s. 35.

3) Scoghsioridt tilføjet med hånd fra omkring 1500.

4) ms. har hanc.

5)–5) teksten er usammenhængende.

6) f<e>re, ms. har fore.

[(Athær)p]¹)

Hic habet mensa quintam partem illius mark et potest seminari dimidia marcha annone et vj. plaustrata feni haberi. Solet dare oram annone et cetera quia non sunt ibi domus.

Omnia bona inmediate supra scripta. scilicet. .iiij^{or}. curtes et vnum colonum in Hæthænstat vnam curtem. in Tokædorp. et vnam curtem in Littæl Dalby. et colonum ibidem item terras in Athærmark contulit mense canonicorum. venerabilis. pater dominus episcopus Iohannes. predictus sub ista condicione. ut corales haberent |52r| integras expensas in refectorio nostro quia prius habuerunt tantum dimidias circa annos domini m.ccc.tercio.

[Tisæles(t)]

Hic habet mensa ab antiquo tria bool cum dimidio que secundum antiquam estimationem in terris ualent .xiiij^{or}. marchas auri quarta par<te>²⁾ cuiuslibet³⁾ bool pro una marcha auri computata. que tamen quarta modo valet vltra .xxx. <marcas>⁴⁾ denariorum. Et in qualibet quarta siue marcha auri seminari possunt tres ore annone et viii. plaustrata feni colligi. vnde in istis terris seminari possunt .v. marche et due ore annone et centum.xii. plaustrata feni colligi. Iste terre diuise sunt. ita quod duorum uillicorum quilibet habet vnum bool et quilibet illorum solet dare .ix. oras annone uel circa cum aliis minutis Residue sex marche auri disperse sunt inter diuersos conducentes inutiliter et solent reddere circa duas marchas et sex oras denariorum. et .iiij^{or}. solidos annone Et istas terras habuerat mensa a tempore cuius non est memoria.

Ecclesiam Tislest habuit mensa cum omnibus suis pertinentijs tempore domini Ebbonis Arusiensis episcopi Habet autem ista ecclesia terras que dicuntur stuuf equipollentes⁵⁾ uni bool. <intra et>⁶⁾ in quatuor⁷⁾ terri-

1) I dag læses kun p; men Scr Rer Dan VI angiver . . . cerp. Margenen har da været mindre beskadiget. Jævnf. Århus og Skanderborg amters stednavne s. 22.

2) par<te>, ms. har pars.

3) ms. har cuiuslibet.

4) <marcas> mangler.

5) læs equipollentes.

6) <intra et>, dette el. lign. mangler. Jævnf. Jy Saml 5. rk. V s. 90 f.

7) fejl for sex (sandsynligvis er forlæggets VI læst som IV).

torijs extra Tisælest mark. In Kaldeboc¹⁾ mark pratum pro v. plaustratis feni. Item in Bræmestorp²⁾ mark terras in quibus seminatur dimidia ora annone et colliguntur .xxvi. plaustrata feni. in quatuor locis Item |52v| in Haslug mark. terras pro semine .iiij^{or}. solidorum annone et pro plaustrato feni. Item in Holmstorp mark in duobus locis prata pro duobus plaustratis feni. Item in Trhyghæ³⁾ mark pratum pro vno plaustrato feni Item in Tobbætorp. mark quartam partem totius illius territorij. tam in pratis quam in agris Item in Tisælest mark terras vbi seminantur vi. ore annone et x. plaustrata feni secari possunt. Et omnes iste terre creduntur equipollere uni bool. Istas terras solet habere quidam uillicus et solet dare .ix oras annone.

Følæwik.

Hic habet mensa dimidium bool quod <est>⁴⁾ dimidietas tocuis Følæwik. mark eo quod totum illud territorium continet vnum bool tantum. Et in istis terris seminari possunt .iiij^{or}. marche annone. et colligi centum et xx plaustrata <feni>.⁵⁾

Mensa habet in istis terris .xij. fundos de quibus ix habitantur et tres sunt desolati. Vnus uillicus est ad austrum. qui solet dare marcham annone et habet pomerium. Alius uillicus est ad aquilonem qui solet dare .xvi. solidos annone et cetera. Coloni sunt septem quorum quatuor quilibet dat oram denariorum et duos pullos. et vnus colonus dimidiam marcham denariorum et duos pullos item vnus tres oras denariorum cum duobus pullis item vnus duas oras et duos pullos et qui<libet>⁶⁾ ipsorum debet operam sex dierum.

Molnes

|53r| [Tweth]

Hic habet mensa duas marchas auri. in terris quibus possunt seminari .x solidi annone et iiij^{or}. plaustrata feni colligi. vno anno cum altero

1) fejl for Kaldekot. Jævnf. Jy Saml 5. rk. V s. 88.

2) antagelig fejl for Brænnestorp. Jævnf. Jy Saml. 5. rk. V s. 89.

3) antagelig fejl for Trvghæ. Jævnf. Jy Saml 5. rk. V s. 89 f. og Århus og Skanderborg amters stednavne s. 18.

4) <est> mangler.

5) <feni> mangler.

6) ms. har quibus.

computato In hijs terris residet colonus qui soluit annuatim marcham denariorum et duos pullos. Item arationem duorum dierum et operas sex dierum que solent adiacere curie in Tildørp.

[Tilder(p)]

Hic habet mensa .iiij^{or}. tolfting. in quibus seminari possunt vi. ore annone. et viij. plaustrata feni colligi. et ibi est villicus. qui solet dare .vij. oras annone. Sed habet terras sibi annexas de Dighehøueth Item est ibi colonus qui soluit .vi. oras denariorum .iiij. pullos arat(ione)m¹) duorum dierum. et operas sex dierum.

[Digherhø(ueth)]

Hic habet mensa in terris xij. marchas auri que sunt quinta pars tocius Digherhøueth mark in quibus seminari possunt tres marche annone et lxx plaustrata feni colligi. In parte istarum terrarum residet uillicus in Digherhouet qui solet dare quinque oras annone Et ibidem etiam colonus qui solet dare duas oras annone Et quedam pars istarum adiacet curie Tilderp.

[Byornstorp]

Hic habet mensa. <...>²) in terris in quibus possunt seminari .v. ore annone. et quinque plaustra|53v|ta feni colligi. In istis terris est colonus qui reddit annuatim duas oras annone communis.

[(Be)chitorp]

Hic habet mensa .iiij. tolfting in terris in quibus potest seminari marcha annone et xx. plaustrata feni colligi. Quodlibet tolfting valet xxviiij. marchas denariorum. vnde tenet quodlibet tolfting marcham auri. et tres partes vnus marche auri³) Item habet mensa in Fughlæsiomark⁴) vnum tolfting in quo possunt seminari vi. ore annone et .iiij. plaustrata

1) ms. har aratrum.

2) < . . . > overspringelse i ms.

3) vedrørende en eventuel rettelse til denne periode se kommentaren s. 42.

4) h tilføjet over linjen med anden skrift.

feni colligi. Hæ terre adiacent curie Bekkethorp. et quondam fuerunt ecclesie Aby.¹⁾ et per dominum episcopum Tuchonem cum ipse adhuc esset prepositus conquisite ad usum mense. In hijs terris est uillicus qui solet dare markam annone et cetera. et garsethus qui soluit annuatim oram denariorum. duos pullos et operas trium dierum.

[(We)thælby]

Hic habet mensa septem marchas auri in terris que faciunt unum bool. excepta marcha auri. que est octaua pars unius bool. In istis terris possunt seminari alternatis annis .ix ore annone. et alternatis annis xiiij^{or}. ore. et xlv. plaustrata feni secari uel colligi. Villicus hic residens dat .x. oras annone |54r| et cetera Hic est pomerium.

[Kol(the)]

Hic habet mensa duas curias uillicorum et vnum colonum. Et habet hic mensa xvij. markas auri cum dimidia in terris que sunt due partes de Koltæ mark. Totus enim campus de Koltæ preter kirki stuuf diuisus est in tres partes equales. Vnam partem integram habet uillicus in parte orientali. Alteram partem excepta quarta parte ipsius habet curia occidentalis. In istis terris. in Østerwang. possunt seminari due marche annone. et colligi centum plaustrata feni. in Westerwang .xiiij ore annone. et xl. plaustrata feni colligi. Villicus orientalis solet dare marcham annone et solidum tritici. et alter .xvi. solidos annone. Colonus ibidem debet oram denariorum. et duos pullos cum operis trium dierum. ad curiam occidentalem.

[Kysing]

Hic habet mensa enmerki. scilicet totum Kysing mark et possunt seminari in Synderwang²⁾ .iiij^{or}. marche annone cum dimidia. et centum plaustrata feni colligi. in Norræwang .iiij^{or}. marche et due ore annone. et centum plaustrata feni. Hic sunt tres villici. quorum quilibet solet dare .vi. oras annone. Item ibidem est colonus qui soluit duas oras dena-

---

1) rettet fra Vby med anden skrift.

2) rettet fra Sunderwang med anden skrift.

riorum. duos pullos et operas .iiij^{or}. dierum. Item est ibi inquilinus siue gartsetus qui soluit. |54v| oram denariorum. duos pullos. et operas duorum dierum.

[Norsminnæ]

Hic sunt xi. coloni. quorum quinque habent integrum festæ in Kysing mark. et debet quilibet eorum. iij. oras denariorum .iiij. pullos et operas trium dierum. Quatuor aliorum quilibet habet dimidium fæstæ. et debet duas oras denariorum. duos pullos et operas duorum dierum. Duo residui non habent terras et quilibet eorum dat oram denariorum. et duos pullos cum operis duorum dierum.

Memorandum. quod in ecclesia Kysing est crux. que cum fertur Arusius. pro oblationibus. mensa percipit terciam partem oblationum in festo sancti Iohannis Baptiste tantum. Item theloneum est mense et omnia debita que committuntur ad australem partem illius sund.

[(Hin)dørp]

Hic habet mensa enmærki scilicet totum Hinderp mark. in quo seminari possunt .iiij. marche annone. et lx. plaustrata feni colligi Hic est etiam silua modica in qua inpinguari possunt .xl. porci quando erit pastura. Hic est uillicus qui solet dare duas marchas annone et coloni septem qui etiam dant marcham. annone.

[(Grund)færj]¹⁾

Hic habet mensa ²⁾ vnus bool quod dicitur Thinghet 155rl Syndærbool. que in estimatione terrarum ualet marcham auri. et sex marchas. argenti. In hijs terris seminantur .xiiij. solidi annone singulis <annis>³⁾ uel circa. et colliguntur .xij. plaustrata feni. Has terras habuit mensa ab antiquo sed fundum cum domibus emit cantor Thrugillus⁴⁾

1) Sundfærj, som der står i Scr Rer Dan, er utvivlsoomt skrivfejl for Grundfærj. Se Jy Saml 5. rk. V s. 87 og Århus og Skanderborg amters stednavne s. 22 f.

2) åben plads i ms.

3) <annis> mangler.

4) h tilføjet over linjen med anden skrift.

tempore sue procurationis. Hic residet uillicus qui solet dare quinque oras annone et cetera.

Item ibidem est molendinum nostrum quod solet reddere xiiij. oras annone siue farine. vel <cirera>¹⁾ .xl. marchas denariorum. Hic etiam est pauca piscatura Hoc molendinum creditur emisse archidiaconus Leko ab Esberno *Petersun.* pro centum xx. marchis denariorum.

[Ølstath]

Hic habet mensa dimidium bool et sextam partem alterius bool. que terre ualent .iiij^{or.} marchas auri integras in quibus seminantur .vij ore annone singulis annis. et colliguntur xxx. plaustrata feni. Villicus hic residens solet dare xvi. solidos annone.

Hec bona obuenerunt mense pro emenda facta preposito Vlauo pro wlnere sibi inflicto a quodam peregrino sacerdote filio quondam Iacobi Blærug ciuis Arusie. circa annum domini m.cc.lxxx.

[Tistorp]

Hic habet mensa septem fiæthring. que sunt fere medietas de Tistorp mark. Totus enim campus de Tistorp continet iiij^{or.} bool et per consequens .xvi fiæthring. Quodlibet fiæthring ualet secundum estimationem duas marchas auri. et in quolibet fiæthring |55v| iam seminantur tres ore annone uel circa. et colliguntur in Wæsterwang²⁾ vi plaustrata feni. et in Østerwang duo plaustrata feni. Habet igitur hic iam mensa terras pro semine duarum marcharum. et .v. orarum annone. Sed si mirica que occupat fere medietatem. exterminaretur. possent hic seminari .iiij^{or.} marche annone. cum dimidia Hic solent esse tres villici. qui solent dare .x. oras annone uel circa. vnus colonus et vnus garthsetus.

[(Gro)skæ]

Hic habet mensa enmærki. scilicet totum Groskæmark. in quo possunt seminari tres marche annone. Et est hic silua pro pastura porcorum .ccc. uel circa. Villicus solet dare .vij. solidos³⁾ annone. Et creditur quod

1) <circa>, ms. har cetera.

2) æ rettet fra e med anden skrift.

3) solidos måske fejl for oras. Se kommentaren s. 62.

silua sit ad fabricam ecclesie data. Pastura vero est mense et cetera. Omnis terra illius campi que silua non est occupata. †¹) Dominus P. Waghnsun. dedit mense ista bona.

[(Øxe)nmylnæ]

Istud molendinum est mense et solet reddere xiiij^{or}. oras farine.

[(Dra)melstorp]

Hic habet mensa enmærki. scilicet totum Dramelstorp mark. et posunt hic seminari. si ex toto arentur terre .ix. marche annone uel circa et colliguntur nouies viginti plaustrata feni Iste terre sic solent esse diuise. quod xvij. coloni ibidem sunt. et quilibet colonus |56r| habet vnum fæstæ in quo seminari possunt tres ore. vel .vij. solidi annone. Villicus autem habet quartam partem respectu .xvij. colonorum. et vltra hoc quoddam speciale enmærki in quo seminantur due marche annone. Et in quolibet fæstæ colliguntur .vi. plaustra feni. Quilibet colonus dat .v. oras denariorum. duos pullos et operas trium dierum. et tria plaustrata ad curiam Dramelstorp. in auptumpno et vnum plaustrum cum annona versus Arusius. Et uillicus residens in curia principali solet dare .x. oras annone. Hic etiam possunt inpinguari .cc. porci quando habundat pastura. Ista bona de patrimonio suo contulit nobis venerabilis pater dominus P. Waghnsun. a prima fundatione mense canonicorum.

[Nythorp]

Totus campus in Nythorp continet .vij. otting scilicet vnum bool. De istis habet mensa nostra .iij. otting. in quibus potest²) seminari ...³) marcha annone. et ultra. et colliguntur .xxx. plaustrata feni. Villicus hic solet dare dimidiam marcham annone.

[Ekhøg(h)]

Hic habet mensa nostra vnum fiæthring. cum dimidio. que valent .iij. marchas auri. In quibus terris seminatur dimidia marcha annone. et

1) her er eftersætningen oversprunget.

2) rettet fra possunt med anden skrift.

3) ... angiver en udeladelse.

colliguntur .viii. plaustrata feni. Item habemus in Liufstorp. mark. dimidium fiæthring. quod est xvj. pars totius Liufstorp mark. Et in hac terra seminantur .v. ore annone. et colliguntur. 1) |56v| plaustrata feni. Et ambe iste terre adjacent curie in Ekhøgh. Habemus etiam hic pomerium et pratum modicum arundinum. Villicus hic residens solet soluere marcham annone. Colonus est ibidem qui soluit annuatim .iiij. solidos denariorum. et aucam. cum opera .iiij. dierum. Hec bona in Equgh et Liufstorp habuit mensa de domino Lythbrieto sacerdote pro expensis ipsius ad uitam suam cum curia quam habemus in Wæthelby.

[Hauerbalugh]

Hic habet mensa nostra enmærki. in quo seminantur .v. marche et viij. solidi annone. in Østerwang et colliguntur .xiiij. plaustrata feni. in Wæsterwang²⁾. Et in istis terris nemo est con(poss)essor³⁾ noster. In Wæsterwang seminantur .v. marche annone cum dimidia. et colliguntur centum plaustrata feni. vel circa de minori centenario. In istis terris habet prebenda de Kokæthorp⁴⁾ quoddam tofting de Wiuælthorp mark. in qua terra seminatur. dimidia marcha annone. Preter terras ad hec sunt terre quedam que dicuntur toftæ. in quibus seminantur .iiij. solidi annone. Et iste terre licet sint de Østerwang solent tamen adiacere Wæsterwang. Et sunt quedam terre alie que dicuntur Syndærlykki in quibus seminantur .viiij. solidi annone. que singulis annis arantur. Est etiam quidam fundus. in quo seminantur .xiiij^{or}. <m>odij⁵⁾ siliginis qu<i>⁶⁾ dicitur Norkæoft. Adhuc sunt duo fundi intra siluam. scilicet |6r| Hugorms. Balugh. et Brethæbalug. in quibus seminantur due ore annone. Item tota silua Hauerbalug ab occidente a silua Withby ab oriente ad siluam domini Nicholai Bosun. sacerdotis. ad meridiem ad fossatum quod fecit dominus Thrugillus cantor noster fieri. et dum durat uersus aquilonem. est mense nostre. Nec habet ibi quisquam nisi altare Sancti Spiritus vnam partem

1) lakunen angiver en udeladelse.

2) in Wæsterwang, fejlagtig foregribelse af den næste periode.

3) ms. har confessor.

4) muligvis fejl for prebenda Kaldekoth el. lign. En anden rettelse er foreslået i Jy Saml 5. rk. VIII s. 33. Jævnf. Århus og Skanderborg amters stednavne s. 20.

5) ms. har ved en lapsus calami nsodii.

6) ms. har que.

que dicitur Syfnugh¹⁾ Ruthæ que extenditur ad boream. usque ad medium silue. Et tunc Loppæthorp habet modicam particulam. que extenditur iuxta siluam nostram. quasi ad iactum lapilli uersus boream. vbi situs est magnus lapis pro termino Item ultra fossatum ad austrum habemus terras de Hauerbalugh²⁾ mark. et cetera siluas que adiacent curie nostre in Akgistorp mark. de quarum ualore inuenies in Aggistorp.

[Kalst(ath)]

Hic habet mensa unum bool. preter vnum atting et ista octaua attinet domui Sancti Spiritus Arusius. vnde nos habemus septem atting que sunt fere medietas de Kalstath mark. quia totus campus de Kalstath continet duo bool. In terris nostris hic seminantur .xiiij. ore annone vel circa singulis annis. et colliguntur .lxx. plaustrata feni Et sunt hec bona mense ab antiquo. In istis terris solet esse villicus qui dat .xi. oras annone et cetera .. et .iij. coloni qui dant marcham denariorum.

|6v| [Stath]

Hic est colonus qui soluit duas oras denariorum. et duos pullos et habet terram in qua potest seminari solidus annone Que terra est quarta pars de terra Petri Stoop ibidem. tam i siluis quam in alijs.

[(To)ftæheslæ.]

Ista curia sita est in Tokæthorp mark. Et in territorio istius ville. habet mensa nostra. iiij. otting. que sunt medietas totius Tokæthorp³⁾ mark et ultra hoc habet quasdam terras que dicuntur stuueland. Et iste terre sunt sic distribute quod curia in Tokæthorp habet vnum otting cum dimidio. et terras Vbbonis pro medietate. In hijs terris seminantur .xiiij. solidi annone. et colliguntur alternatis annis .vi. plaustrata feni. et alternatis .xv. Residua vero atting cum dimidio adiacent curie Toftæheslæ. et preter hoc est hic fundus in quo seminatur ora annone. Ista autem curia.

1) rettet til eller fra Lyfnugh. Syfnugh er det rigtige, se Århus og Skanderborg amters stednavne s. 9.

2) måske skrivefejl for et andet stednavn. Se Jy Saml 5. rk. VIII s. 33.

3) h tilføjet over linjen med anden skrift.

quia habet Knæstat mark sibi annexum. habet terras pro semine .xij. orarum annone. et satis de feno.

[(Hiule)scogh et Wæsteralend.]

Hic habet mensa nostra vnum bool. et quartam partem alterius bool. scilicet .xv. marchas auri. que sunt quarta pars tocius Wæsteralend mark. Et preter has terras habemus in Hiulæscogh. duo skoghsland iuxta curiam in quibus seminatur ora annone. In alijs terris predictis possunt seminari singulis annis .vi. marche annone. et plus si esset culta. sed maior pars est occupata silua et mirica et colliguntur .lxx. plaustrata feni. Et est hic silua pro pascuis .xl. porcorum uel circa. In hijs terris sunt duo villici qui solent dare .xiiiij. oras annone. Has terras creditur Magnus Canuti. prepositus |7r| canonicus Arusiensis mense nostre contulisse. ante longa tempora.

[Roxe. Wo(ræ)]

Hic habet mensa. centum viginti octo swinslagh in terris. que equipollent viij. marchis auri .xvj. swinslagh pro marcha auri. computatis. Et sunt iste terre octaua pars totius Woræ mark. et dimidia marcha¹⁾ auri. Totus enim campus in Wore continet .iiiiij^{or}. bool. In terris nostris seminantur due marche annone uel circa singulis annis. et colliguntur .l. plaustrata feni. Et sunt hic uillici duo qui solent <dare>²⁾ .xij. or<as>³⁾ annone.

[Lasby]

Hic habet mensa nostra fere dimidium bool. quia habet tres partes dimidij. bool. et quartam habet Iohannes Bruun. Et in istis terris possunt seminari .xij. ore annone. sed mirica occupauit terciam partem. Item colliguntur .xxx plaustrata feni. Iste terre sic sunt deordinate et transposite per compossessores quod modicam certitudinem de eis habere possumus. vnde oportet ut ad funiculum diuisionis compellantur Has terras et

1) Paludan-Müller, Steenstrup og Svend Aakjær retter dimidia marcha til dimidiam marcham. Se Jy Saml 5. rk. V s. 123 f.

2) <dare> mangler.

3) or<as>, ms. har ore.

curiam in eis sitam emit Nicolaus dictus Menwet capellanus ecclesie nostre de conuentu in Øm pro centum xl. marchis denariorum. circa annum domini .m.cc.octuagesimum secundum. et edificauit domos fere destructas. et pecora sua cum alijs necessarijs collocauit. Postea in testamento suo medietatem curie et terrarum legauit ad fabricam ecclesie sancti Clementis. cuius aliquando fuit procurator. Aliam uero medietatem. mense contulit. pro eo quod admissus fuit de gratia ad potum canonicorum. qui dicitur commune. tunc de nouo institutum hac condicione. ut dicta medietas ad officium potus pertineret. [7v] Postmodum uero circa annos domini m.ccc.ix. venerabilis pater dominus Esgerus episcopus Arusiensis pro medietate ad fabricam pertinente ecclesie recompensationem fecit in ¹⁾ et totam curiam cum suis pertinentijs officio potus adiunxit pro quibusdam ciphis argenteis valentibus centum .xl. marchas denariorum. quos ciphos felicitis memorie. dominus Iohannes Acersun. episcopus noster in testamento suo nobis dedit. Villicus solet dare marcham anonne.

[Aarslæff]²⁾

In Arslæf mark sunt quinque bool. de quibus primo habet mensa nostra tria bool. integra. De duobus bool residuis. habet mensa terciam partem. et curia Iohannis Michelsuns. duas partes vnde fere habet mensa tres partes et ipse quartam. Sed nota quod ecclesia Arslæf habet de tribus bool que dixi mensam habere integra. sextam partem vnus bool. Item iuxta campum Arslæf ad aquilonem erat quondam oppidum quod dicebatur Ræthæbøl. Cuius oppidi medietas agrorum. australis attinet adhec parrochie Arslæf et istius medietatis si dividatur ipsa in quinque partes. due partes sunt mense nostre. et tres partes ecclesie Arslæf. Altera uero medietas agrorum eiusdem oppidi. scilicet borealis. attinet parrochie Liungby. et est claustrum Rind. In quolibet bool. in vno wang. possunt seminari .xvi. solidi. annone. et colligi .xxviiij. plaustrata feni. Poterunt igitur singulis annis ibidem seminari tres marche annone. in Arslæf. vel circa. et vij. solidi in Rætæbolæ. Item ibidem sunt arundines in magna copia. Item solet mensa ibidem habere pratium quod dicitur Hæstæng pro equis mense in quo solent colligi .xvi. plaustrata feni uel

1) åben plads i ms.

2) Aarslæff tilføjet med hånd fra omkring 1500.

circa.. Et istud fenum debent reseccare coloni et villici deferre Arusius. ad [8r] voluntatem procuratoris. Arundines et cetera omnes solet habere mensa nisi quantum dimittit familie. Item ibidem est silua in duobus †¹⁾ in quarum utrarumque †¹⁾ nemo est compossessor nobiscum. In hac villa solent esse tres villici .viii. coloni et iiii^{or}. garthseti siue inquilini. Et sunt ista bona pro maiori parte de antiquioribus bonis mense nostre preter vnum bool quod dicitur Vghæz bool quod habuit mensa a quodam Arnfasto. circa annos domini .m.cc.xxx. Item est ibidem molendinum et cetera. de antiquis possessionibus mense nostre quod dicitur canonicorum quod solebat dare .xiii. oras farine. Villici autem predicti solent dare circa duas marchas cum dimidia.

[Surækiær]

Hic habet mensa in terris xi marchas argenti et. tantum de stuuækøp quod equipollet .v. marchis argenti. Vnde in toto habet duas marchas auri. in quibus possunt seminari. in Sunderwang dimidia marcha annone. et xi. plaustrata feni colligi. et in Norræwang vi. ore et xx. plaustrata feni. Ista bona contulit mense nostre. venerabilis. vir Thrugillus cantor ecclesie nostre sed postmodum pro alijs bonis commutata fuerunt. et postea iterum emit eadem bona prepositus Nicholaus Inguarsun. in tempore sue procurationis.

---

1)–1) teksten er usammenhængende.

KOMMENTAR

*Markordningen i de bebyggelser (ejerlav), jordebogen omtaler.
Udeje.*

Til brydegården i *Lille Dalby* hørte der muligvis jord i *Årup* mark (se afsnittet om kannikebordets bønder, deres afgifter og hoveri). Til brydegården i *Tillerup* hørte der jord i *Dejret* mark. Til brydegården i *Egå* hørte der jord i *Lystrup* mark, og til brydegårdene i *Vester Alling* hørte der jord i *Hejlskov* mark (»juxta curiam«, dvs. nær ved gården Hejlskov). Den agerjord, der hørte til ejendommene i *Norsminde*, lå i *Kysing* mark, og gården *Toftehesle* lå ikke i *Torup* by, men ligesom dens tilliggende agerjord i *Torup* mark. Hvis de i Århus og Skanderborg amters stednavne foretagne identifikationer af »*Wiuælthorp*« med *Viby Terp* og af »*Loppæthorp*« med *Lottrup* i *Rårup* sogn er rigtige (se dog afsnittet om sammenlagte og nedlagte bebyggelser), havde disse byer udeje i *Havreballe* mark, der grænsede op til *Viby Terp*, men lå langt fra *Lottrup*. Hvis »*Aggistorp*« lå i *Beder* sogn (se 2. del ejendom nr. 954), havde kannikebordets gård i denne by ligeledes udeje i en mark, som ikke stødte op til »*Aggistorps*«. Endelig skal det nævnes, at *Tilst kirkes* bryde havde (stuv)jorder i flere andre byers marker, og at det samme var tilfældet med vikaren i *Hedensted*, forudsat at det er rigtigt, at *Hedensted kirkes* jorder udgjorde præstegårdens tilligende (se afsnittet om jorder, der ikke var overladt andre for bestemte afgifter).

Den egentlige bymark.

De bymarker, i hvilke kannikebordet havde besiddelser, består ofte af to dele. Den ene, som i det følgende kaldes den egentlige bymark, omfattede hovedparten af marken. Den var sædvanligvis rebet og boldelt, og i mange byer holder jordebogen udsæden i den egentlige bymark ude fra udsæden i de øvrige jorder, den omtaler. Den anden del bestod af forskellige jordstykker, af hvilke de, som jordebogen beskriver, tilhørte kannikebordet alene. De lå uden for en eventuel bolinddeling, og deres udsæd opgives som oftest jordstykke for jordstykke.

Vange (og marker, der var dele af en bymark).

Som det fremgår af jordebogen, var de egentlige bymarker delt i to vange, nemlig en *Øster-* og en *Vestervang* eller en *Norder-* og en *Sønder-*

vang, i byerne og enemærkerne *Kolt*, *Kysing*, *Tirstrup*, *Havreballe* og *Surekær*. *Årslev* bymark var også delt i vange, men jordebogen opgiver ikke deres antal. Som påvist i afsnittet om udsæd og rotation, var dette 2, muligvis 3. I *Hedensted kirkes* agre i *Løsning* mark blev der sået 2 ørtug rug »alternatis annis«, i kannikernes jorder i *Tved* kunne der sås 10 ørtug korn og høstes 4 læs hø »uno anno cum altero computato«, i deres jorder i *Vejlby* kunne der sås 9 øre korn »alternatis« og 14 øre »alternatis annis«, og i deres jorder i *Torup* (se afsnittet *Toftehesle*) blev der høstet 6 læs hø »alternatis« og 15 læs »alternatis annis«. Disse udsæds- og høhøst-opgivelser kan fortolkes som vidnesbyrd om, at de pågældende byers marker var delt i 2 vange. Vedrørende muligheden for, at der også var 2 vange i *Starreklinte* og *Forsinge*, se afsnittet om bebyggelser, der blev sammenlagt eller nedlagt.

I markbøgerne 1683 har vangene ofte navne, der ender på -mark. Det kan ikke udelukkes, at nogle af de stednavne, der er sammensat med ordet mark, og som ikke betegner eksisterende byers marker, ligeledes skal opfattes som navne på vange el.lign. Se nærmere afsnittet om sammenlagte og nedlagte bebyggelser.

Fald og agre (»agri«).

Som det fremgår af markbøgerne 1682 og 1683 var vangene på den tid delt i en række fald (eller åse), som hvert især bestod af mange som oftest lange og smalle jordstykker, der gerne kaldtes agre. I *Rødkærlunds* mark havde *Hedensted kirke* 2 »agri«, som lå »in parte, quæ dicitur *Staplæ*«. »*Staplæ*« er antagelig navnet på et fald, vistnok det eneste, jordebogen omtaler.

I *Torup*, *Rødkærlund*, *Løsning*, *Store Dalby* og *Hostrup* marker havde *Hedensted kirke* nogle »agri«, hvis udsæd jordebogen opgiver. Den gennemsnitlige udsæd i en »ager« i de 5 marker var henholdsvis $\frac{1}{3}$ ørtug rug, $\frac{1}{4}$ ørtug rug, 1 ørtug rug »alternatis annis«, $\frac{1}{2}$ ørtug korn »singulis annis« og 8 skæpper havre. Selv om de efter udsæden at dømmes var noget større end 1600-tallets gennemsnitsagre, kan der næppe være tvivl om, at de var agre af samme slags som dem, vi kender fra markbøgerne.

Åbenbart uden for den boldelte bymark i *Hedensted* havde sognets kirke »unum agrum«, som hed »*Præstænbalugh*«. De agre, der var dele

af et fald, havde ikke særlige navne. Det må derfor formodes, at »ager« i denne forbindelse betegner en løkke, en rydning el.lign. Se nærmere afsnittet om løkker og rydninger. Den »magnus ager«, som Hedensted kirke havde nær ved »*Kørshøgh*« i *Gesager* mark, var muligvis også en sådan løkke el.lign.

I *Nørrefang* i *Starreklinte*, som bestod af 8 øre skyldjord, havde kannikebordet 2½ øre skyldjord og Jens Erresen eller hans arvinger ½ øre skyldjord. Antagelig var den halve øre skyldjord en arvepart el.lign., som var fraskilt kannikebordets gård, før den kom i bordets besiddelse. Muligvis var den ene ørtug skyldjord, som kannikebordets ejede »in agro domini Roskildensis«, og de 4/5 ørtug skyldjord, bordet ejede »in agro domini Hælugh Jacobsun«, på samme måde arveparter el.lign., som var skilt ud fra de gårde, der i 1313 tilhørte Roskildebispen og »Hælugh« Jacobsen eller hans arvinger. Ordet »ager« betyder i så fald og i disse ordforbindelser en gårds tilliggende i bymarken. En række spredtliggende agre kan man vistnok ikke betegne med det latinske ord »ager«. Betyder »ager« en gårds tilliggende, har dette altså udgjort et sammenhængende stykke jord.

Stuv.

Et stuv var en eller flere agre, der ved salg eller som gave var fraskilt en ejendom. Med til stuvene hørte der i regelen ingen hustofter, og da ejeren af et stuv som oftest havde langt færre af det pågældende bols agre end hans bolfæller, var stuvets bolspart sjældent og dets mark guldtal ikke altid bestemt. Vedrørende stuvene se Kulturhistorisk Leksikon for nordisk Middelalder, artiklen Stuf med henvisninger.

I afsnittet om *Toftehesle* omtales det, at kannikebordet i *Torup* mark havde 4 ottinger samt nogle jorder, som kaldtes »stuueland«, og hvis bolspart altså ikke var bestemt. Muligvis var disse jorder identiske med bordets andel af »terræ Vbbonis« (se nedenfor). I *Surekær* havde bordet 11 mark sølvs jord og så meget af »stuuækøp«, som svarede til 5 mark sølvs jord. Bemærk, at der står, som svarede til, ikke som udgjorde 5 mark sølvs jord. For såvel Torups som Surekærs vedkommende opgives udsæden i stuvene og i resten af bymarken under ét. Stuvene regnedes altså, som det var at vente, med til den egentlige bymark.

Før kannikebordets prokurator købte toften og husene (og muligvis en

del af agerjorden), hørte der ingen hustoft til kannikebordets jorder i *Grundfør*. De kan således have bestået af et eller flere stuv.

Som omtalt nedenfor i afsnittet om bestemte personers jorder, havde kannikebordet dele af sådanne jorder i *Starreklinte*, *Torup* og *Stad*. Meget muligt er der også i disse tilfælde tale om stuvjorder. Hvad bordets andel af »terræ Vbbonis« i Torup mark angår, kan den faktisk være identisk med det, der ovenfor i afsnittet *Toftehesle* kaldes »stuueland«.

Tilst kirke havde jord, som kaldes »stuuf« i 6–7 bebyggelses marker. De agre, *Hedensted kirke* havde i forskellige marker, var utvivlsomt ligeledes stuv.

Ved bymarkernes omrebninger plejede man at tilmåle de gårde, fra hvilke et eller flere stuv var udskilt, deres oprindelige kvotapart af markerne og overlade det til gårdenes og stuveneres ejere at træffe aftaler om stuvjordernes fremtidige udstrækning og beliggenhed. Jyske Lov I, 55 bestemmer imidlertid, at kirkestuv og stuv, om hvilke man ikke vidste, fra hvilke gårde de var udskilt¹⁾, skulle holdes uden for omrebningen, når bymarkerne blev solskiftet. Som omtalt i Jy Saml 5. rk. VIII s. 4 f. ser det ud til, at rebninger efter denne regel (der åbenbart også fandt anvendelse ved andre omrebninger end dem, der var foranlediget af overgangen til solskifte) i nogle byer blev foretaget på den måde, at man lod kirkestuvenerne beholde deres hidtidige størrelse, men tilrebede gårdene jord, som svarede til deres oprindelige bymål. Efter en sådan omrebning var et kirkestuv altså udskilt ikke på bekostning af giverens eller sælgerens gård, men på bekostning af alle byens gårde. Om *Kolt* bymark oplyser jordebogen, at den bortset fra kirkestuvet var delt »in tres partes æquales« (om disse se afsnittene om andre bymål og om sammenlagte og nedlagte bebyggelser). Da gårdenes bymål øjensynligt svarede til deres anpart af de tre »partes«, har eksistensen af et kirkestuv heller ikke for Kolts vedkommende været ensbetydende med en reduktion af den gårds eller de gårdes bymål og tilliggender, hvorfra stuvet var udskilt.

1) Dette sidste forudsætter naturligvis, at det eller de falds landskifte, hvori stuvet lå, var uregelmæssigt, således at man ikke ud fra agrenes placering kunne slutte sig til, hvilke gårde de oprindeligt har tilhørt. Muligvis menes der med bestemmelsen i Jyske Lov: kirkestuv og *andre* stuv, der . . .

Tofter (»fundi«).

Nogle tofter var såkaldte bo- eller hustofter, som bestod af den jord, hvorpå der stod bygninger, gårdspladser, haver o.lign. Andre tofter var agertofter, som enten grænsede op til hustofterne eller lå ude i markerne. Medens hustofterne altid var særskilt indhegnede, ligesom deres udnyttelse helt var unddraget grandelagets indflydelse, var dette ikke altid tilfældet med agertofterne. Om agertofternes historie hersker der forskellige opfattelser. (Se Poul Meyer: Danske Bylag s. 134–44).

I *Starreklinte* og *Forsinge* omtaler jordebogen »fundi villicorum et gartsetorum« og »fundi pro villicis et gartsetis«. *Hedensted kirke* havde 2 »fundi« ved kirken, som utvivlsomt er identiske med henholdsvis den »fundus«, hvorpå der stod nogle huse, og den, hvorpå degnen boede. I *Følle* ejede kannikebordet 12 »fundi«, af hvilke 9 var beboede, medens 3 var øde, og i *Grundfør* havde det en »fundus« med huse. Alle disse »fundi« var givetvis hustofter eller hustofter med tilliggende agertofter.

Hedensted kirke havde 2 »fundi« i *Årup* mark. I den ene blev der sået 1 ørtug rug. Den anden kunne ikke findes. Efter at have opgivet, hvor meget korn der blev sået, og hvor meget hør der blev høstet i enemærket *Havreballe* to vange omtaler jordebogen, at der ud over disse jorder var nogle, som kaldtes »toftæ«, og i hvilke der blev sået 4 ørtug korn. Når disse tofter ikke blev regnet med til den egentlige, den vangedelte, bymark, kan det skyldes, at de var tofter; men grunden kan også være den, at de hørte til Østervangen, men dyrkedes sammen med Vestervangen. Uden for vangene lå der endvidere 1 »fundus«, hvori der blev sået 14 skæpper rug, og som hed »*Norkætoft*«, og 2 »fundi« inde i skoven, som hed *Hugormsballe* og *Bredeballe*, og i hvilke der blev sået 2 øre korn. *Hugormsballe* og *Bredeballe* var antagelig rydninger i skoven (se afsnittet om rydninger og løkker), således at »fundi« for deres vedkommende ikke betyder tofter, men jordstykker i almindelighed. Uden for den bodelte mark i *Torup* lå der ifølge afsnittet *Toftehesle* 1 »fundus«, hvori der blev sået 1 øre korn. Udsæden i denne »fundus« forudsætter ligesom udsæden i *Hugormsballe* og *Bredeballe*, at den havde et større areal, end enkelte agertofter plejede at have. Det kan således ikke udelukkes, at den ligeledes var en rydning, en løkke el.lign. For så vidt som de »fundi«, der lå i *Årup*, *Havreballe* og *Torup* marker var tofter, har de selvsagt været agertofter.

Enemærker.

Et enemærke er et større sammenhængende stykke jord, der tilhørte en enkelt lodsejer eller udgjorde en del af en enkelt gårds tilliggende.

Følgende bebyggelses marker var enemærker, der ikke tilhørte andre end kannikerne: Den (syd)østlige bebyggelse på *Nekselø* (Dipl Dan 2. rk. IV nr. 266), *Kysing* (jordebogen og Dipl Dan 2. rk. V nr. 81), *Hinnerup* (jordebogen og Dipl Dan 2. rk. V nr. 81), *Gråske* (jordebogen og Dipl Dan 2. rk. V nr. 81), *Drammelstrup* (jordebogen) og *Havreballe* (jordebogen og Dipl Dan 2. rk. IV nr. 136). »*Syfnugh ruthæ*« og »*Loppæthorps*« skov grænsede åbenbart op til eller skar sig ind i enemærket Havreballes skov. Derimod var »*Wiwæalthorp*« mark, af hvilken en tolvting tilhørte et af præbenderne, givetvis en integrerende del af enemærket. Havreballe var altså kannikernes, ikke kannikebordets enemærke. De øvrige enemærker tilhørte bordet alene.

Som det fremgår af et af Erik 6. Menved udstedt brev (Dipl Dan 2. rk. IV nr. 271) havde kannikerne en besiddelse i *Borup* mark, som kaldtes enemærke. Der er intet som tyder på, at andre beneficier og fonds end kannikebordet har ejet jord i Borup. Det må således formodes, at de jorder, der omtales i jordebogens afsnit om Borup, omfattede enemærket. I Jy Saml 5. rk. VIII s. 53 antages det, at disse jorder var identiske med enemærket, hvis agerjord dog kun udgjorde en del af bymarkens dyrkede areal. Da et enemærke var et sammenhængende stykke jord, var Borups mark i så fald delt i to stykker, et, hvori kannikebordets bønder var de eneste, der havde anpart, og et, som dyrkedes af de øvrige lodsejeres bønder. Snarere forholder det sig imidlertid således, at kun en del af kannikebordets agerjord hørte med til enemærket, eller at dette udelukkende bestod af den store skov til 300 svins olden og eventuelt anden udyrket jord. Det hegn, som kannikebordets prokurator lod sætte mellem kongens og kannikernes jorder på *Helgenæs*, har troligt nok skullet beskytte deres enemærke i Borup mark. Jævf. hermed den grøft, der omtales i forbindelse med enemærket Havreballe.

Hedensted kirke havde et enemærke i sognebyens mark, som bestod af en lille skov, en eng og agerjord til 4 øre korns udsæd, og i kannikebordets enemærke *Drammelstrup* havde hovedgården *Drammelstrupgård* et særligt enemærke, hvori der blev sået 2 mark korn. Udsæden i de to enemærker er ikke indbefattet i udsæden i den egentlige bymark, ligesom enemærket i Hedensted lå uden for bolinddelingen.

Selv om det ikke udtrykkeligt bemærkes, var såvel ornummet i *Starreklinte* som *Knæsted* mark, der tilhørte gården *Toftehesle*, enemærker. Forudsat, at de var store nok, har det samme været tilfældet med *Hesteengen* i *Årslev*, med de to skove i samme bys mark, til hvilke kannikerne ikke havde nogen medbesidder, og med de jordstykker, der omtales i afsnittet om løkker og rydninger.

Ornum.

Et ornum var et stykke jord, der var undtaget fra rebning. Ornummene, der utvivlsomt oprindelig var enkelte gårdes enemærker, skulle ifølge Jyske Lov I, 46 have eksisteret fra arild og være særskilt afmærket med stok og sten eller med grøft.

Det er højst sandsynligt, at nogle af ovennævnte enemærker var ornum. Det eneste ornum, jordebogen omtaler som sådant, er imidlertid det, der lå ved kannikebordets brydegård i *Starreklintes Sønderfang*. I dette ornum, som også omfattede en mindre poppellund, blev der sået 1 øre korn og høstet 3 læs hø. Vedrørende ornummets skyldvurdering se nedenfor i afsnittet om skyldvurderingen.

Løkker, rydninger o.lign. (-løkke, -rude), skovjorder og skovlande (-balle).

Ordet løkke er beslægtet med verbet lukke og betyder et indhegnet areal. Det anvendes ofte om indhegnede skovrydninger (Århus og Skanderborg amters stednavne s. XII). Uden for den vangedelte mark i kannikebordets enemærke *Havreballe* lå der nogle jorder, som hed *Sønderløkke*. Løkken i hvilken der såedes 8 ørtug korn, blev pløjet hvert år. »Terra inclusa« er en oversættelse af ordet løkke i dets grundbetydning. Det er derfor ikke udelukket, at den »marcha auri inclusa inter duas curtes australes«, som kannikebordet ejede i *Hedensted*, var en løkke. Jorden var altså guldvurderet, men hørte ikke med til den boldelte mark.

Endelsen -rude betyder rydning (Århus og Skanderborg amters stednavne s. XII), og agerjord, der kaldes skovjord eller skovland, kan ikke være andet end rydninger. Der kan således ikke være tvivl om, at den mark guld jord i *Hedensted*, som kaldtes skovjord, og »*Syfnughruthe*«, der skar sig ind i enemærket *Havreballes* skov, såvel som de to skovlande

ved gården *Hejlskov* var rydninger. Skovjorden i Hedensted var guldvruderet, men hørte ikke med til den boldelte mark.

I Århus og Skanderborg amters stednavne s. VII og i Vejle amts stednavne s. X antages det, at endelsen *-balle* i alle jordebogens stednavne, som har denne endelse, betyder en jævnt stigende forhøjning; men samtidig gøres der opmærksom på, at *balle* i østjyske dialekter kan betegne en åben, dyrket plads i en skov, altså en (antagelig rundagtig) rydning. Da de to »fundi« *Hugormsballe* og *Bredeballe*, i hvilke der blev sået 2 øre korn, lå inde i enemærket *Havreballes* skov, er det ikke udelukket, at *-balle* i de to navne har betydningen rydning (se også afsnittet om tofterne). Hvis der oprindeligt har stået »*Hanebalugh*« i jordebogen, og dette *Haneballe* ikke var navnet på en bebyggelse (se afsnittet om sammenlagte og nedlagte bebyggelser), kan det være navnet på ovennævnte skovjord i *Hedensted*, som var en rydning. Endelig foreligger den mulighed, at også *Hedensted kirkes* »ager«, som hed *Præsteballe*, var en rydning (se afsnittet om agrene). *Hugormsballe* og *Bredeballe* regnedes ikke med til *Havreballes* vangedelte mark, og *Præsteballe* var ikke en del af *Hedensteds* boldelte mark. I øvrigt var det fælles for alle de løkker og rydninger, jordebogen omtaler, at de kun havde én lodsejer (se afsnittet om enemærkerne).

En bestemt persons jord(er) (»terra, terræ«).

Hedensted kirke havde en sjettedel af »*terræ Vbbonis*«, medens halvdelen, efter hvad afsnittet *Toftehesle* oplyser, hørte til kannikebordets gård i *Torup*. Kannikebordets andel af »*terræ Vbbonis*« er ikke indregnet i dets bolspart af *Torup* mark. Dette kan skyldes, at den er identisk med de jorder, der kaldtes »*stuueland*« (se afsnittet om stuvene, hvis bolsparter i regelen ikke er bestemt). Grunden kan dog også være den, at »*terræ Vbbonis*« lå uden for den boldelte mark.

Kapitlets landbo i *Stad* havde en fjerdedel af »*terra Petri Stoop*«. Forudsat, at landbostedets bygninger ikke stod på gadejord, har der hørt en hustoft til »*terra Petri Stoop*«, som således kan have været en mindre gårds tilliggende. Jævnf. hermed, hvad der i afsnittet om agrene bemærkes om »*ager domini Roskildensis*« og »*ager domini Hælugh Jacobsun*« i *Starreklinte*.

Rebning.

Agrene i *Låsby* mark lå ikke længere i en bestemt rækkefølge, men var magelagt således mellem besidderne, at kannikerne ikke havde nogen sikkerhed for, at de havde så megen jord, som der tilkom dem. Marken burde derfor omrebes.

Kannikebordets anpart af Roskildebispens jord i *Starreklinte* lå længst fra solen, medens dets anpart af »Hælugh« Jacobsens jord lå nærmest solen. Den solrette fordeling af agerjord på forskellige ejendomme er karakteristisk for flere former for rebning.

Agerbol, jordvurderingsenheder og bymål.

Bolene.

Ordet bol kan betegne det, man kalder et agerbol, dvs. ganske bestemte stykker af en bymark. Nogle agerbol havde deres specielle navne, der ofte var sammensat med personnavne. Dette er således tilfældet med det ene af jordebogens to bolnavne, nemlig *Ugetsbol* i afsnittet *Årslev*. Det andet bolnavn, »*Tinghet Synderbook*« i afsnittet *Grundfør*, er derimod sammensat med et stednavn. Det må derfor formodes, at de stykker af bymarken, som udgjorde de enkelte agerbol i Grundfør, ikke var jævnt fordelt over hele den boldelte mark således som det er tilfældet med hovedparten af de agerbol, man kan påvise ved at analysere landskifterne i markbøgerne 1682 og 1683. Vedrørende den mulighed, at »*Rætæbol*« i afsnittet *Årslev* er et bolnavn, se afsnittet om udsæd og rotation.

Agerbolene regnede man for at være lige store eller lige værdifulde. Ordet bol blev derfor også betegnelse for et bymål, dvs. en bestemt anpart af og retten til en bestemt anpart af en bys boldelte jorder.

I Jy Saml 5. rk. VIII s. 74 er der i tabel 15 givet en oversigt over (1) de brøkdeler af et bol, man kommer til, når man dividerer antallet af de bol, kannikebordet ejede, med antallet af deres brydegårde, (2) det antal øre korn, der årlig kunne sås i et bols jord, (3) bolenes mark guldtal og (4) antallet af de tdr. land 1688, der svarede til et bol i byerne *Hedensted*, *Torup*, *Vore*, *Lille Dalby*, *Årup*, *Låsby*, *Nørup*, *Egå*, *Lystrup*, *Tirstrup*, *Vester Alling*, *Ølsted*, *Kasted*, *Vejlby*, *Tilst* og *Årslev*.¹⁾ Ser man bort fra

1) I tabellen bør der ud for Lystrup og i rubrikken længst til højre indføres 111,8. Den sidste linje i forklaringen til tabellen (s. 75 linje 5) bør ændres til: s. 38–50.

Vore, hvis navn, der betyder udmark, og hvis inddeling i svinslæg viser, at dens mark var sent opdyrket skovland, svarede et bol til mellem 76 og 172 tdr. land 1688, medens udsæden i et bols jord lå mellem 11 og 23 øre korn. De 76–172 tdr. land 1688 siger naturligvis intet om bolets virkelige størrelse i 1313, men giver et begreb om dets størrelsesorden. Mere værdifulde er oplysningerne om størrelsen af udsæden i et bols jord. I de byer, i hvilke udsæden i et bols jord var 16 øre korn eller mindre, var der, som det fremgår af tabellen, gennemsnitlig fra lidt under 1 til 2 brydegårde pr. bol. Da man må regne med nogen forøgelse af gårdenes antal siden bolinddelingen, er der intet til hinder for, at man antager, at bolene i disse byer oprindelig var en selvejer- eller brydegårds tilliggende. I de byer, i hvilke udsæden i et bols jord var 20 øre korn eller mere, var der derimod 2–4 bryder pr. bol. Så godt som alle disse byer var imidlertid unge torper eller lå i sogne, i hvilke store strækninger har været skovklædt langt ned i tiden. Der er altså tale om byer, i hvilke man må regne med særlig store forøgelser af de dyrkede arealer og af gårdenes antal i tiden mellem bolinddelingen og 1313. Se nærmere Jy Saml 5. rk. VIII s. 75 f.

Bolene var delt i 4 fjerdinge og 8 ottinger. Når bolenes mark guldtales således, som tabellen viser, altid var hele tal og som regel var delelige med 4, skyldes det utvivlsomt, at guldvurderingen har været tilknyttet den ældre inddeling i bol med deres fjerdinge og ottinger. I enkelte byer var bolenes mark guldtales ikke delelige med 4, men med 3. Måske har bolene i disse byer været delt i tredinger.

Bolinddelingen omfattede ikke altid hele bymarken. Ornummene, nogle løkker, rydninger og kirkestuv lå således uden for bolene. Se nærmere afsnittene om byernes markordning.

Tolvtinger.

Af jordebogens afsnit *Tillerup, Begtrup* og *Havreballe* fremgår det, at de to førstnævnte byers marker samt *Fuglsø* mark og »*Wiuæthorp*« mark

---

Vedr. landskiftet i Følle se også Bol og By II s. 44 ff. Desuden bør der til forklaringen føjes: Udsæden i et bols jord i Lystrup kan ikke bestemmes, se s. 52 note 44. Årups, Nørups og Lystrups mark guldtales kendes ikke, se s. 31, og i Tirstrup sogn er der foretaget så store omlægninger af bymarkerne (se s. 58 f.), at det antal tdr. land, der svarede til et bol i Nørup og Tirstrup, ikke kan beregnes.

var delt i tolvtinger. Som påvist i Jy Saml 5. rk. VIII s. 50 f. var en tolvting i Begtrup og Fuglsø antagelig $1/12$ af hele bymarken, ikke af et bol. Af Vestervangen i enemærket Havrenalle havde et af præbenderne en tolvting af »Wiuælthorp« mark. Da udsæden i denne tolvting var $1/2$ mark korn, og udsæden i hele vangen var $5\frac{1}{2}$ mark korn, ligger det nær at formode, at Vestervangen var identisk med en nedlagt bebyggelse »Wiuælthorps« mark, og at en tolvting ligeledes var $1/12$ af denne mark, (se nærmere afsnittet om sammenlagte og nedlagte bebyggelser). Hvad Tillerup angår, foreligger den mulighed, at en tolvting ikke var $1/12$ af hele bymarken, men af et af de to bol, hvori bymarken måske var delt. Vedrørende K. Rhamms teori, hvorefter en tolvting var $1/12$ af særligt store bol, se Jy Saml 5. rk. VIII s. 78.

Guldvurderingen.

En mark guld som betegnelse for jord var selvsagt oprindeligt en jordvurderingsenhed. Hvad enten det skyldes, at guldvurderingen i 1313 var meget gammel, eller at den ikke var foretaget på samme tid overalt, fremgår det imidlertid af udsæds- og afgiftsopgivelserne, at værdien af de mark gulds jord, jordebogen omtaler, var så forskellig, at en mark guld var en omtrentlig og lidet anvendelig taksationsenhed. Derimod var hver guldvurderet bys egentlige bymark (se afsnittet om den egentlige bymark) altid ansat til et bestemt antal lige store og lige værdifulde mark guld. En mark gulds jord blev derved tillige et bymål, som betegnede en bestemt anpart og retten til en bestemt anpart af den egentlige bymark. Det forekommer også, at jorder, som ikke hørte med til den egentlige bymark, var guldvurderet. Se nærmere i afsnittene om byernes markordning.

I Jy Saml 5. rk VIII s. 60–62 er der i tabellerne 12–14 givet en oversigt over, hvor mange tdr. land 1688 der svarede til 1 mark gulds jord, hvor mange øre korn der kunne sås i 1 mark gulds jord, og hvor mange øre korn kannikerne oppebar af 1 mark gulds jord i byerne *Kasted, Årslev, Hinnerup, Egå, Torup, Tirstrup, Begtrup, Låsby, Vejlbj, Kolt, Tved, Ølsted, Lille Dalby, Dejred, Vore, Hedensted, Følle, Grundfør, Tilst, Vester Alling, Kysing* og *Surekær*.¹⁾ Ser man for udsædens vedkommende bort fra de

1) I tabel 12 skal der indføres Hedensted 10,6–10,8, og i tabel 14 skal Hedensted 1,35 rettes til Hedensted 1,50. Se Kjell Runquist i Hist T 11. rk. III s. 730 note 4.

byer, i hvilke denne ikke var den mængde korn, der faktisk blev sået, men den, der maksimalt kunne sås i de pågældende jorder, og fra de byer, i hvilke udsæden opgives vangevis, svarede 1 mark gulds jord til mellem 9 og 27 tdr. land 1688, medens udsæden i og afgiften af 1 mark gulds jord lå henholdsvis mellem 1 og 3 øre korn og mellem 0,7 og 2,8 øre korn. De 9–27 tdr. land 1688 siger naturligvis intet om en mark gulds virkelige areal i 1313, men giver ligesom de tilsvarende tal for bolenes vedkommende et begreb om en mark gulds størrelsesorden. Det må i øvrigt bemærkes, at en del af tabellernes tal er beregnet på grundlag af forskellige mere eller mindre sikre hypoteser. Se nærmere redegørelsen for tabellernes beregningsgrundlag i Jy Saml 5. rk. VIII s. 1–59. Oplysningerne om de enkelte byer kan man finde ved hjælp af stedregistret til det pågældende bind.

I Jy Saml 5. rk. VIII s. 66 ff. er der gjort et forsøg på at forklare de største og de mindste tal i tabellerne 12–14 ved hjælp af forskellige hypoteser om guldvurderingens historie. Materialet er imidlertid så spinkelt, at man ikke kan tillægge disse hypoteser større værdi.

En mark gulds jord delte man i 8 mark sølvs jord, hvilket er det sædvanlige, eller, som der står i forskellige lovhåndskrifter, i 3 mark sølv jord. Jordebogen omtaler mark sølv i afsnittene *Lille Dalby*, *Grundfør* og *Surekær*. Af sidstnævnte afsnit fremgår det, at man i denne by regnede med 8 mark sølv på en mark guld, og da de to første afsnit omtaler henholdsvis 3 og 6 mark sølv, er det heller ikke sandsynligt, at 3 mark sølv har udgjort 1 mark guld i disse byer. Som omtalt i Jy Saml 5. rk. VI s. 205–208 kan gæsteriet være pålignet kapitlets og biskoppens bønder i Grundfør efter de regler, efter hvilke det synes at være pålignet deres bønder i andre byer, forudsat, at man regner med, at 3 mark sølv i Grundfør var det samme som 1 mark guld. Da det antal tdr. land 1688, der svarede til 1 mark gulds jord i Grundfør i 1313, såvel som udsæden i og afgiften af 1 mark gulds jord i denne by er betydeligt større end normalt (se ovennævnte tabeller 12–14 i Jy Saml 5. rk. VIII s. 60–62), foreligger den mulighed, at man ved en eller anden lejlighed har gjort mark guld til et mere retfærdigt påligningsgrundlag ved i byer med ekstraordinært store mark guld at regne med 3, ikke som sædvanligt med 8 mark sølv på 1 mark guld. Skønt denne omregningsregel kun gjaldt i nogle byer, er den anført i lovhåndskrifterne uden indskrænkende tilføjelser.

Vedrørende guldvurderingen se også nedenstående afsnit om jord-

priserne. Oversigter med litteraturhenvisninger over forskellige teorier guldvurderingen angående er givet i Kulturhistorisk Leksikon, artiklen Guldvurdering, og D.H.F.s håndbøger, Mål og vægt 2. udg. s. 32 ff.

Skyldvurderingen.

Om skyldvurderingen gælder det samme, som ovenfor blev bemærket om guldvurderingen, at den oprindelig var en jordtaksation, hvis enheder, 1 mark = 8 øre = 24 ørtug = 288 penning skyldjord, i 1313 hovedsagelig fandt anvendelse som bymål. Skyldvurderingen fortrængte helt guldvurderingen på Sjælland, men kendes ikke vest for Store Bælt.

I Hist T 12. rk. IV s. 413 gør C. A. Christensen gældende, at skyldvurderingens mark, øre og ørtug skyld ikke var sølv, men penge. Det var imidlertid landboernes afgifter, der lå til grund for skyldvurderingen. Når jordebogens sjællandske bryder ikke som de jyske betalte korn, men penge, er det atypisk og skyldes, at de boede langt fra Århus.

Skyldvurderingen var tilknyttet bolinddelingen på den måde, at et bol og en mark skyldjord i mange byer betegner det samme bymål. Da omlægningen af agerbolene, i alt fald når disse var bolskiftede, var en omstændelig affære, må det formodes, at det i de byer, i hvilke der fandtes agerbol, som regel var et bol, man kaldte en mark skyldjord, ikke en mark skyldjord, man kaldte et bol. I jordbogens afsnit om *Forsinge* kommer forbindelsen mellem bolinddeling og skyldvurdering til udtryk i sætningen »Semper enim quasi per totam Sielendiam census octo orarum facit unum book«. »Quasi« har i denne sætning betydningen næsten, omtrent.

I Sønderfang i *Starreklinte* havde kannikebordet $6\frac{1}{2}$ øre skyldjord, hvori der blev sået 13 øre korn. I samme fang lå der et ornum. hvori der blev sået 1 øre korn. Da resten af kannikernes anpart af Sønderfang derved bliver 6 øre skyldjord, hvori der blev sået 12 øre korn, altså to runde tal, ligger det nær at formode, at den halve øre skyldjord, hvori der blev sået 1 øre korn, er identisk med kannikebordets ornum. Ornummet var i så fald skyldvurderet, skønt det ikke hørte med til den rebede bymark.

I *Starreklinte* blev der sået 2 øre korn i 1 øre skyldjord. Bymarken var på 17 øre skyldjord, som svarede til 290,4 tdr. land dyrket jord i 1688.

1 øre skyldjord svarede altså til 17,1 tdr. land 1688. I *Forsinge* blev der sået 1 øre korn i 1 øre skyldjord. Bymarken var på 6 bol (Svend Aakjærs udgave af Kong Valdemars jordebog, noterne s. 518) eller 48 øre skyldjord, som svarede til 343,8 tdr. land dyrket jord i 1688. 1 øre skyldjord svarede således til 7,2 tdr. land 1688.

Andre bymål.

Vore mark bestod af 4 bol, 64 mark gulds jord og 1024 svinslæg. 16 svinslæg var altså det samme som 1 mark gulds jord. Da 6 oldensvin udgjorde et læg svin (se Svend Aakjær i Nord Kult XXX s. 238 og 246), stammer inddelingen af *Vore* mark i svinslæg utvivlsomt fra den tid, da marken var skovklædt. Det samme kan, som Svend Aakjær formoder, være tilfældet med markens guldvurdering. Snarere forholder det sig dog således, at marken først blev delt i bol og guldvurderet, efter at den var taget under opdyrkning. *Kolt* mark var delt i 3 lige store »partes«, som hver var på 10 mark gulds jord. Vedrørende disse »partes« se nedenfor i afsnittet om de sammenlagte og nedlagte bebyggelser.

Jordpriser.

I *Starreklinte* plejede 1 øre skyldjord at være 24 mark penge værd mellem blodsbeslægtede, medens den var 30 mark penge værd mellem fremmede. I *Forsinge* havde 1 øre skyldjord ligeledes en værdi af 30 mark penge, og i *Tilst* var 1 mark gulds jord i 1313 mere end 30 mark penge værd. Udsæden i 1 øre skyldjord var 2 øre korn i *Starreklinte* og 1 øre korn i *Forsinge*, og udsæden i 1 mark gulds jord i *Tilst* var 3 øre korn. Som det bliver påvist i afsnittet om udsæd og rotation, var det muligvis det samme kornmål, man benyttede i Østjylland og på Vestsjælland; men selv om man anvendte åbomålet i Østjylland og Sjællandsmålet på Vestsjælland, blev udsæden i 1 mark gulds jord i *Tilst* større end udsæden i 1 øre skyldjord i *Starreklint*, nemlig $2\frac{1}{4}$ øre korn Sjællandsmål. Da priserne på jorder, hvis udsæd altså afveg meget fra hinanden, var de samme, er det tænkeligt, at de 30 mark penge var en gennemsnitspris, en takst på 1 øre skyldjord og det dertil svarende jyske bymål, 1 mark gulds jord.

I *Begtrup* var hver tolvting 28 mark penge værd, »vnde tenet quodlibet tolvting marcham auri et tres partes vnus marche auri«. C. Paludan-Mül-

ler har på grundlag af dette sted i jordebogen fremsat den teori, at en mark guld var jord, der på vurderingstiden var 16 mark penge værd, og at omvurderinger fandt sted helt ned til begyndelsen af det 14. århundrede (Hist Filol Skr Dan Vid Selsk 5. rk. IV s. 250 f.). Da kursen på mark penge faldt stærkt i løbet af den sidste del af det 13. århundrede, har C. A. Christensen benyttet denne teori til at forklare, hvorfor en mark guld i Jyske Lov åbenbart var et betydeligt større stykke jord end en mark guld i kannikebordets jordebog (Med Lov skal Land bygges s. 299). Oplysningerne om Begtrup-tolvtिंगernes værdi og mark guldtal kan imidlertid også fortolkes på andre måder. Det er således almindeligt, at jord, der var vurderet til et bestemt antal mark guld, siges at være dette antal mark guld værd (se f.eks. afsnittene om *Hedensted*, *Tilst* og *Grundfjør*). Det kan derfor ikke udelukkes, at man i nogle byer delte 1 mark gulds jord i 8 mark sølvs og 16 mark penges jord, og at sætningen »hver tolvtिंग er 28 mark penge værd« betyder, at hver tolvtिंग ved guldvurderingen blev takseret til 28 mark penge. Tænkes kan det også, at der efter denne sætning er glemt en bemærkning om, at en mark gulds jord var 16 mark penge værd. Se Jy Saml 5. rk. V s. 134, note 2.

Jordebogen ca. 1313 er antagelig udarbejdet med en ældre jordebog som forlæg (se indledningen). Da oplysningerne om jordpriserne hører til dem, der kan være overført fra denne jordebog, kan man ikke være sikker på, at priserne og taksterne var dem, der gjaldt i 1313.

Korn og kornmål.

I Jy Saml 5. rk. V s. 110–119 diskuteres betydningen af ordet »annona« (korn), kornørtugenes skæppetal og kornskæppens størrelse i jordebogens afsnit om kannikebordets jyske gods. Kildernes oplysninger kan bringes i overensstemmelse med hinanden, hvis man antager, at 1 ørtug »annona« såvel som 1 ørtug rug, byg og havre var på 10 eller 12 åbskæpper à 1/8 td. (eller Viborgskæpper à 2/15 td.), og hvis man går ud fra, at »annona« enten betyder hårdt korn (rug eller byg) eller bestemte kvotadele af alle tre kornsorter. Jordebogen indeholder to specifikationer af begrebet annona: I afsnittet om *Bjødstrup* tales der om »annona communis«, og i afsnittet om *Borup* står der, at bryderne plejede at svare »quinque oras annone, scilicet siliginis«. Jævnfør hermed, at der i et til kannikebordet udstedt pantebrev fra 1336 står »unam marcham annonæ,

scilicet siliginie et ordeii» (Dipl Dan 2. rk. XI nr. 300). Det kan således ikke udelukkes, at annona i jordebogen har betydningen hårdt korn. I Høst T 11. rk. III s. 511 ff. har Kjell Runquist påvist, at overensstemmelse mellem kildernes oplysninger ikke blot kan tilvejebringes på ovennævnte måder, men også, hvis man antager, at såvel 1 ørtug »annona« som 1 ørtug rug, byg og havre var på 10 skæpper, og at 1 skæppe »annona« var det samme som 1 skæppe rug eller byg eller som 2 skæpper havre. I overensstemmelse med det ovenfor anførte regnes der i det følgende med, at 1 ørtug rug var det samme som 1 ørtug »annona«, og at der i 1313 som senere hen gik 10 skæpper på 1 ørtug rug. Desuden omregnes mark, øre og ørtug korn ved hjælp af ligningerne $1 \text{ mark} = 8 \text{ øre} = 24 \text{ ørtug}$, hvis rigtighed ikke kan anfægtes.

Tre af jordebogens afsnit handler om kannikebordets gods på *Nekselø*, i *Starreklinte* og i *Forsinge*, hvor man i tiden efter reformationen ikke benyttede åboskæppen, men Sjællandsskæppen, som var på $1/6$ td. Det er muligt, at man også i 1313 anvendte Sjællandsskæppen på *Nekselø* og i *Starreklinte* og *Forsinge*, og at jordebogen opgiver udsæden de tre steder i Sjællandsmål. Det er imidlertid ligeledes tænkeligt, at jordebogens forfatter har omregnet de sjællandske kornmål til de af ham sædvanlig benyttede åbomål. Endelig kan det ikke udelukkes, at man i 1313 anvendte den samme kornskæppe både i Østjylland og på Vestsjælland. Et forsøg på at afgøre, hvilken af de tre muligheder der bør foretrækkes, bliver gjort i nedenstående afsnit om udsæd og rotation.

Udsæd og rotation.

Kannikebordets to bryder i *Borup* betalte hver 5 øre rug, hvilket forudsætter, at en væsentlig del af det korn, de såede, var rug. I *Hedensted kirkes* »agri« og »fundii« i *Torup*, *Rødkærlund*, *Årup* 'og *Løsning* marker blev der sået rug, og i samme kirkes »ager« i *Hostrup* mark blev der sået havre. En af kannikernes bryder i *Kolt* betalte en mark korn og en ørtug hvede, hvoraf man kan drage den slutning, at en mindre del af det korn, han såede, var hvede. Endelig fremgår det af jordebogen, at der blev sået rug i »*Norkætøft*« i enemærket *Havreballe*. I alle de mange andre udsæds- og kornafgiftsopgivelser, som jordebogen indeholder, er udsæden og kornafgiften opgivet i »annona« (se afsnittet om korn og kornmål).

Et af de vigtigste problemer, jordebogens udsædsopgivelser rejser, er spørgsmålet om, hvorvidt den anførte udsæd er den mængde korn, der gennemsnitlig hvert år blev sået i de pågældende jorder, det, der i det følgende kaldes *den årlige udsæd*, eller den mængde korn, der kunne sås i hele arealet, det, der i det følgende kaldes *den absolutte udsæd*. Nedenfor bliver de forskellige ord og ordforbindelser, der anvendes i udsædsopgivelserne, gennemgået, for at det kan konstateres, om de udsædsopgivelser, hvori de indgår, angiver den årlige eller den absolutte udsæd.

(A) Udsædsopgivelsernes verballed er i en del af jordebogens afsnit »seminatur« eller »seminantur«. Er betydningen af dette ord ikke nærmere specificeret, og er der tale om jorder, der kun lå i én af en bys vange, eller som slet ikke hørte med til den egentlige bymark, ligger det nærmest at antage, at den opgivne udsæd er den mængde korn, der blev sået i disse jorder, når vedkommende vang eller de pågældende jordstykker ikke hvilede, dvs. den absolutte udsæd. Der er imidlertid intet til hinder for, at udsæden også kan være den årlige. Er der derimod tale om en gårds tiliggende eller om et bymål (en bolspart, en eller flere mark gulds jord), altså om jord, der lå i samtlige bymarkens eventuelle vange, ligger det nærmest at formode, at udsæden er den årlige. Den mulighed foreligger dog, at »semina(n)tur« betyder »er udsæden«, og at denne udsæd er den absolutte. Dyrkedes en bymark efter alsædebrugets princip, var den årlige udsæd naturligvis identisk med den absolutte. Samme betydninger som »semina(n)tur« må man tillægge udtrykket »habet terras pro semine«, der forekommer i afsnittene om *Tilst kirke* og *Toftehesle*.

(B) I andre af jordebogens afsnit er udsædsopgivelsernes verballed »potest (possunt, possint, possent) seminari«. Betydningen af den betingelse, der ligger i »potest (possunt)« og endnu tydeligere i »possint« og »possent«, kan være enten »hvis marken udnyttes fuldtud« (jævnf. nedenfor under (d) og (e)), eller »hvis hele det dyrkede areal blev tilsæet«. I det første tilfælde må verballedet med hensyn til udsædens art fortolkes på samme måde som »semina(n)tur« (se ovenfor under (A)). I det sidste tilfælde kan udsæden kun være den absolutte.

(a) Til mange udsædsopgivelseres verballed er der føjet et »singulis annis«, som må betyde »hvert år, årlig«. Jævnfør hermed, at det om jorderne i *Sønderløkke* i enemærket *Havreballe*, der ifølge markbogen endnu i 1683 dyrkedes efter alsædebrugets princip, hedder, at de »sin-

gulis annis arantur«. Om nogle landboers afgifter anfører jordebogen ganske vist, at de svaredes »annuatim«, ikke »singulis annis«; men dette skyldes utvivlsomt, at »annuatim« i jordebogen betyder »fast hvert år«, medens »singulis annis« betyder »gennemsnitlig hvert år, det ene år sammenholdt med det andet«. Det må herefter kunne fastslås, at udsædsopgivelser, til hvis verballid der er føjet et »singulis annis«, angiver den årlige udsæd.

(b) Da »computare« i afsnittet om kannikebordets besiddelser i *Tilst* har betydningen »taksere, vurdere, ansætte til«, betyder det »vno anno cum altero computato«, der føjes til udsædsopgivelsens verballid i afsnittet om *Tved*, sandsynligvis »det ene år(s) udsæd) takseret sammen med, dvs. sammenholdt med, det andet år(s)«, altså det samme som »singulis annis«. Betydningen »det ene år(s) udsæd) regnet sammen med, dvs. lagt til det andet år(s)« kommer næppe på tale.

(c) I kannikebordets jorder i *Vejlby* kunne der sås 9 øre korn »alternatis annis« og 14 øre korn »alternatis annis«. »Alternatis annis« betyder enten »hvert andet år« eller »i nogle år ... i andre«, snarest det første. I begge tilfælde var den gennemsnitlige årlige udsæd sandsynligvis 11½ øre korn.

(d) For *Tirstrup*, *Vester Allings* og *Låsby*s vedkommende opgiver jordebogen, hvor stor udsæden ville være, hvis det »mirica« (og den skov), der dækkede en del af jorden, blev ryddet. »Mirica« (eller »myrica«) er ifølge *Novum Glossarium mediæ Latinitatis* betegnelse for lyng eller nogle buske, som ikke vokser i Danmark.

(e) I afsnittene om *Borup*, *Hedensted kirkes* jorder og *Drammelstrup* er der til udsædsopgivelsernes verballid føjet et »si ex toto arentur (terræ)«. Denne tilføjelse kan ligesom tilføjelse (d) betyde »hvis hele marken var under plov, blev dyrket«. Den kan imidlertid også betyde »hvis hele det dyrkede areal blev pløjet og tilsået«, således at den opgivne udsæd bliver den absolutte. Det »singulis annis«, der også indgår i udsædsopgivelserne i afsnittene om *Borup* og om *Hedensted kirkes* jorder, taler afgjort for den første betydning i alt fald for disse afsnits vedkommende.

I afsnittet om kannikebordets besiddelser i *Hedensted* er der til udsædsopgivelsens verballid føjet »si ex integro arentur«. Johs. Steenstrup antager, at denne tilføjelse betyder »hvis der pløjedes efter brak« (*Studier over Kong Valdemars Jordebog* s. 61). Da der til udsædsopgivelsen vedrør-

rende Hedensted kirkes jorder i sognebyens mark er føjet »si ex toto arentur«, og da samme tilføjelse foruden i dette afsnit også forekommer i det andet af de to afsnit, der går umiddelbart forud for afsnittet om karnikebordets jorder i Hedensted, nemlig afsnittet om *Borup*, er det mere sandsynligt, at »si ex integro aretur« har samme betydning som »si ex toto arentur«.

Som resultat af ovenstående gennemgang kan man fastslå, at kun for de udsædsopgivelser vedkommende, til hvis verballer der er gjort en af tilføjelserne (a), (b) og (c), tør man regne med, at de angiver den gennemsnitlige årlige udsæd. De øvrige udsædsopgivelser kan rent sprogligt angive både den årlige og den absolutte udsæd.

Af tabellerne 11 og 13 i Jy Saml 5. rk. VIII s. 59–61 fremgår det henholdsvis, hvor mange tdr. land 1688 (se Henrik Pedersen: *De danske Landbrug 1688*) der svarer til 1 ørtug udsæd 1313, og hvor mange øre korn der i 1313 blev sået i 1 mark gulds jord i forskellige af de i jordebogen omtalte bebyggelses marker. Hvis man ikke, som det er gjort ved udregningen af tallene i tabel 13, dividerer udsæden opgivet i øre med mark guldtallet, men dividerer mark guldtallet med udsæden opgivet i ørtug, får man en tabel, der viser, i hvilke brøkdele af 1 mark gulds jord der blev sået 1 ørtug korn i 1313. I det følgende bliver der foretaget en del rettelser og tilføjelser til den tabel, der kan dannes på denne måde af tabel 13, og til tabel 11.

Som omtalt i afsnittet om korn og kornmål er det muligt, at udsæden i de jyske byers marker er opgivet i åbomål, medens udsæden i de vestsjællandske bebyggelses marker er opgivet i Sjællandsmål. Vil man udvide tabel 11 med de vestsjællandske bebyggelser, og skal tabellens tal være kommensurable, må man i så fald dividere udsæden i disse bebyggelser med 3 og gange dem med 4, før man dividerer det dyrkede areal 1688 med udsæden. De derved fremkomne tal kaldes i det følgende *Nekselø* (1), *Starreklinte* (1) og *Forsinge* (1). Det er imidlertid også tænkeligt, at jordebogens forfatter selv har foretaget omregningen fra Sjællandsmål til det af ham sædvanligt anvendte jyske kornmål, eller at man i 1313 benyttede den samme kornskæppe i Østjylland og på Vestsjælland. Er dette tilfældet, skal man naturligvis ikke omregne udsæden, før man dividerer dyrket areal med udsæd. De derved fremkomne tal kaldes i det følgende *Nekselø* (2), *Starreklinte* (2) og *Forsinge* (2). Udsæden på hele *Nekselø* var ifølge jordebogen 48 ørtug korn, og øens dyrkede areal 1688

var på 105,4 tdr. land (se Henrik Pedersen: De danske Landbrug 1688). Nekselø (1) bliver altså 1,65, medens Nekselø (2) bliver 2,20. Hvis ornummet var indbefatter i de $6\frac{1}{2}$ øre skyldjord, kannikebordet ejede i Starreklintes Sønderfang (se afsnittet om skyldvurderingen), var hele byen ansat til 17 øre skyldjord, i hvilke der blev sået mindst 102 ørtug korn. Da byens dyrkede areal 1688 var på 290,4 tdr. land, bliver Starreklinte (1) 2,14 og Starreklinte (2) 2,85. I Forsinge var der 6 bol (se Svend Aakjærs udgave af Kong Valdemars jordebog, noterne s. 518) eller 6 mark skyldjord, i hvilke der kunne sås 144 ørtug korn. Forsinges dyrkede areal 1688 var på 343,8 tdr. land, således at Forsinge (1) bliver 1,79 og Forsinge (2) 2,39.

Kannikebordets besiddelser i *Torup* omtales både i det afsnit, der har overskriften *Torup*, og i det, der har overskriften *Toftehesle*. Efter hvad det første afsnit (der antagelig kun omhandler de jorder, biskop Jens Assersen havde skænket kannikerne, se Jy Saml. 5. rk. VIII s. 12 f.) oplyser, blev der sået 6 ørtug korn i $\frac{1}{2}$ otting af *Torup* bymark, medens det af det andet afsnit fremgår, at der i $1\frac{1}{2}$ otting og halvdelen af »terra Vbbonis« ikke blev sået mere end 13 ørtug korn. I Jy Saml 5. rk. VIII s. 12 er der givet den forklaring på uoverensstemmelsen, at udsæden i afsnittet med overskriften *Torup* ligesom udsæden i *Hedensted* er den mængde korn, der kunne sås, hvis jorden »ex toto« eller »ex integro aretur«. Hvis den faktiske udsæd i $\frac{1}{2}$ otting jord var en del mindre end 6 ørtug, var den imidlertid også en del mindre end den afgift på 6 ørtug korn, der svarede af den halve otting. Da dette næppe kan være rigtigt (se afsnittet om kannikebordets bønder og deres afgifter), nødes man til at antage, at opgivelserne i afsnittet *Torup*, der i øvrigt er behæftet med flere andre skrivefejl, er forkerte. I Jy Saml 5. rk. VIII s. 13–17 er der gjort et forsøg på at bestemme mark guldtallene for hele og de forskellige dele af *Torup* bymark. På s. 16 fastslås det som undersøgelsens resultat, at den boldelte bymark var på 16 mark guld, medens enemærket *Knæsted* var på 2–3 mark guld. Den sidste sætning bør ændres til: medens enemærket *Knæsted* og den »fundus«, der lå uden for den boldelte mark, tilsammen var på ca. 3 mark guld. De 3 mark gulds jord og noget mere end 8 af den boldelte bymarks 16 mark gulds jord tilhørte kannikebordet, i hvis jorder der blev sået 49 ørtug korn. Der blev altså sået 1 ørtug korn i noget mere end 0,224 mark gulds jord, ligesom 1 ørtug korns udsæd svarede til noget mere end 2,29 tdr. land 1688.

For *Kolts* vedkommende opgiver jordebogen, hvor meget korn der kunne sås i kannikebordets jorder i hver af byens to vange. Antager man, at udsæden er den mængde korn, der gennemsnitlig hvert år kunne sås i begge vange, blev der årlig sået 1 ørtug korn i 0,201 mark gulds jord, et tal, der i det følgende kaldes Kolt (1). Var udsæden derimod den absolutte udsæd i kannikernes anparter af de to vange, og går man ud fra, at rotationen var 2 års sæd og 1 års hvile, eller at 1/3 af hver vang dyrkedes efter alsædebrugets princip 2/3 efter det regulære tovangsbrugs, blev der årlig sået 1 ørtug korn i 0,302 mark gulds jord, et tal, der i det følgende kaldes Kolt (2). Blev hele marken dyrket efter det rene tovangsbrugs princip således, at de enkelte vange kun blev tilsået hvert andet år, blev der gennemsnitlig hvert år sået 1 ørtug korn i 0,403 mark gulds jord, et tal, der i det følgende kaldes Kolt (3). Under ovennævnte tre forudsætninger svarede 1 ørtug korns årlige udsæd til henholdsvis om ved 1,82 (Kolt (1)), 2,73 (Kolt (2)) og 3,64 (Kolt (3)) tdr. land 1688.

Jordebogen opgiver, hvor meget korn der kunne sås i hver af *Kysings* to vange. Antager man, at den anførte udsæd er den mængde korn, der gennemsnitlig hvert år kunne sås i begge vange, blev der årlig sået 1 ørtug korn i 0,081–0,086 mark gulds jord (Kysing (1)). Var udsæden derimod den absolutte, og går man ud fra, at Kysing mark blev dyrket efter det rene tovangsbrugs princip således, at de enkelte vange kun blev tilsået hvert andet år, blev der sået 1 ørtug korn i 0,162–0,171 mark gulds jord (Kysing (2)). Under ovennævnte to forudsætninger svarede 1 ørtug korns årlige udsæd til henholdsvis 1,19 (Kysing (1)) og 2,37 (Kysing (2)) tdr. land 1688.

I Jy Saml 5. rk. VI s. 206 gøres det gældende, at *Grundførs* mark sølv-tal muligvis var mindre end 248, fordi annekspræstegården i Spørring er regnet med som en del af præstegården i Grundfør. Af Vester Lisbjerg herredsbog 1690, der ligger i Århus bispearkiv i Landsarkivet for Nørrejylland (C 3–1107), fremgår det imidlertid, at præsten af denne ved mageskifte med kongen afståede gård (se Jy Saml 5. rk. VI s. 207 note 51)¹, i virkeligheden ikke oppebar andet end de tre tiender. Det er altså udelukket, at præstegårdens mark sølv-tøj også omfattede annekspræstegårdens, hvilket igen er ensbetydende med, at 1 ørtug udsæd svarede til 3,35, ikke som anført i Jy Saml 5. rk. VIII s. 60 til 3,35–3,47 tdr. land 1688.

1) I note 51 linje 2 bør »Gaards Herlighed« rettes til »Gaard«.

For *Tirstrup*s vedkommende kaldes det antal mark guld, hvori der kunne sås 1 ørtug korn, når jorden blev ryddet for lyng, *Tirstrup* (1). Det antal mark guld, hvori der faktisk blev sået 1 ørtug korn, kaldes derimod *Tirstrup* (2).

Jordebogen opgiver, hvor meget korn der blev sået i hver af de to vange i enemærket *Havreballe*. Antager man, at udsæden var den mængde korn, der gennemsnitlig hvert år blev sået i vangene såvel som i de jorder, der lå uden for vangene, svarede 1 ørtug korns årlig udsæd til 1,51¹ tdr. land 1688 (*Havreballe* (1)). Var udsæden derimod den absolutte, og regner man med, at jorderne bortset fra *Sønderløkke*, der blev pløjet hvert år, blev dyrket efter det rene tovangsbrugs princip, således at de kun blev tilsået hvert andet år, svarede 1 ørtug korns årlig udsæd til 2,93 tdr. land 1688 (*Havreballe* (2)).

I tabellerne i *Jy Saml* 5. rk. VIII s. 59–61 er der regnet med 6 ørtug udsæd i 1 mark gulds jord, hvad enten *dimidia marcha auri* i afsnittet om *Vore* bibeholdes eller rettes til *dimidiam marcham auri*. Hvis der rettes til »*dimidiam marcham auri*«, havde kannikebordet imidlertid 8½ mark gulds jord i *Vore*. Der såedes altså i så fald 1 ørtug korn i 0,177 mark gulds jord og 1 ørtug udsæd svarende til 2,85 td. land 1688.

I *Låsby* kunne der sås 36 ørtug korn i 4½ eller 6 mark gulds jord. Der kunne altså sås 1 ørtug korn i 0,125–0,167 mark gulds jord (*Låsby* (1)). En tredjedel af jorden var imidlertid dækket af lyng, så i virkeligheden blev der kun sået 24 ørtug korn i de 4½ eller 6 mark gulds jord. Faktisk blev der således sået 1 ørtug korn i 0,187–0,250 mark gulds jord (*Låsby* (2)). Hvis lyngen blev ryddet, ville 1 ørtug udsæd svare til 1,53 tdr. land 1688 (*Låsby* (1)). I virkeligheden svarer den dog til 2,30 tdr. land (*Låsby* (2)).

Jordebogen opgiver, at der gennemsnitlig hvert år kunne sås 16 ørtug korn i den del af en vang, der hørte til ét af de 5 bol i *Årslev*, samt 7 ørtug korn »in *Rætæbolæ*«. Halvdelen af den nedlagte by »*Ræthæbøls*« mark hørte som omtalt tidligere i samme afsnit til *Årslev* sogn og dyrkedes af bønder, der boede i *Årslev*. Da udsæden »in *Rætæbolæ*« svarede nogenlunde til den gennemsnitlig årlige udsæd i et halv bols anpart af en vang, foreligger den mulighed, at den del af »*Ræthæbøls*« mark, der

1) Tallet 1,62 i *Jy Saml* 5. rk. VIII s. 59 er fremkommet derved, at de løkker m.m., der lå uden for vangene, fejlagtigt er betragtet som en del af disse.

hørte til Årslev sogn, var lagt sammen med Årslev bymark og ved en omrebnings behandling var behandlet som et bol, der var halvt så stort som de andre og fik navnet »Rætæbol«. Hvis der var 3 vange i Årslev, svarede 1 ørtug korns årlig udsæd til 2,05 tdr. land 1688 (Årslev (1)). Antager man derimod, at Årslev bymark ligesom flere andre af de bymarker, hvori kannikebordet havde jord, var delt i 2 vange, svarede 1 ørtug korns årlig udsæd til 3,07 tdr. land 1688 (Årslev (2)). Var vangenenes antal 3, kan der, når der regnes med 8–10 mark guld på et bol, årlig sås 1 ørtug korn i 0,169–0,211 mark gulds jord (Årslev (1)). Var vangenenes antal 2, kan der årlig sås 1 ørtug korn i 0,253–0,316 mark gulds jord (Årslev (2)).

Jordebogen opgiver, hvor meget korn der kunne sås i kannikebordets jorder i hver af *Surekærs* to vange. Antager man, at udsæden er den mængde korn, der gennemsnitlig hvert år kunne sås i begge vange, kunne der årlig sås 1 ørtug korn i 0,067 mark gulds jord (Surekær (1)). Var udsæden derimod den absolutte, og regner man med, at marken dyrkedes efter det rene tovangsbrugs princip, kunne der sås 1 ørtug korn i 0,133 mark gulds jord (Surekær (2)).

Af de ovenfor anførte tal, af tallene i tabel 11 og af tal, som er fundet med benyttelse af beregningsgrundlaget for tallene i tabel 13 (Jy Saml. 5. rk. VIII s. 59–61) er nedenstående tabeller A og B dannet. Grundlaget for beregningerne af tallene i tabellerne 11 og 13 anføres i samme bind af Jy Saml og kan findes ved hjælp af stedregistret til dette bind.

For den, der vil undersøge udsædsopgivelserne i en jordebog fra 1313, er den betydeligt ældre guldvurdering og de dyrkede arealer 1688 ikke noget godt jævnførelsesmateriale. Da mange bestemmelser af mark guld-tal og af kannikebordets anpartar af bymarkerne desuden hviler på forskellige hypoteser, kan tabellerne A og B kun benyttes med forsigtighed. I begge tabeller står tal, der hidrører fra udsædsopgivelser, hvis verballed er »semina(n)tur«, og tal, der hidrører fra udsædsopgivelser, hvis verballed er »potest (possunt, possint, possent) seminari« (se tabellernes første rubrik), imidlertid ind imellem hinanden. Ligeledes er de tal, der hidrører fra udsædsopgivelser, som utvivlsomt angiver den (gennemsnitlig) årlige udsæd (se tabellernes anden rubrik) mange og jævnt fordelt fra øverst til nederst i tabellerne. Bortset fra nogle byer, hvis udsæd opgives vangevis, og som omtales nærmere nedenfor, må man derfor formode, at den opgivne udsæd uanset opgivelsernes verballed og tilføjelserne til disse er den (gennemsnitlig) årlige. Denne fortolkning af

Tabel A

Potest, possunt, (possint, possent) seminari	Tilføjelserne a-c (se s. 44 f.) viser, at udsæden er den årlige	Hvis jorden blev ryddet for lyng (og skov)	si ex integro arentur		Det antal tdr. land 1688, der svarede til 1 ørtug korns udsæd
×	×	×		Vester Alling	1,16
×				Kysing (1)	1,19
				Havreballe (1)	1,51
×		×		Låsby (1)	1,53
×	×			Nekselø (1)	1,65
×	1)		×	Hedensted	1,79
×				Forsinge (1)	1,79
×				Kolt (1)	1,82
×	×			Vejlby	1,97
×	×			Årslev (1)	2,05
×				Lille Dalby	2,12
	×			Starreklinte (1)	2,14
×				Årup	2,16
×	×			Nekselø (2)	2,20
×				Tilst (÷ Todderup)	2,21
×				Fuglsø	2,25 ^{a)}
				Torup (+ Knæsted)	2,29
×				Låsby (2)	2,30
×				Dejret	2,34 ^{a)}
×				Kysing (2)	2,37
				Egå	2,38
×				Forsinge (2)	2,39
×				Kolt (2)	2,73
	×			Ølsted	2,77
	×			Starreklinte (2)	2,85
	×			Vore	2,85–2,86
				Havreballe (2)	2,93
×				Begtrup	2,95 ^{a)}
×				Hinnerup	3,02
	×			Kasted	3,03
×	×			Årslev (2)	3,07
×				Følle	3,33
	×			Grundfør	3,35
×				Kolt (3)	3,64

1) I afsnittet om Hedensted kirkes jorder er der til oplysningerne om udsæden i Hedensted mark føjet »singulis annis«.

2) Af de i Jy Saml 5. rk. VIII s. 62 anførte grunde er de samlede dyrkede arealer for de byers vedkommende, som lå i Tved og Vistoft sogne, de i markbøgerne, ikke de i modelbøgerne og hos Henrik Pedersen anførte.

Tabel B

Potest, possunt, (possint, possent) seminari	Tilføjelserne a-c (se s. 44 f.) viser, at udsæden er den årlige	Hvis jorden blev ryddet for lyng (og skov)	si ex integro arentur	Det antal mark gulds jord, hvori der blev sået 1 ærtug korn
×			Surekær (1)	0,067
×			Kysing (1)	0,081–0,086
×	×	×	Vester Alling	0,104
×			Tilst	0,111
	×		Grundfør	0,125
×		×	Tirstrup (1)	0,130
×			Surekær (2)	0,133
×		×	Låsby (1)	0,125–0,167
×			Følle	0,146–0,172
×	1)		Hedensted	0,167
×			Dejret	0,167
×			Kysing (2)	0,162–0,171
	×		Vore	0,167–0,177
×			Lille Dalby	0,187
	×		Ølsted	0,190
×	×		Årslev (1)	0,169–0,211
×	×		Tved	0,200
×			Kolt (1)	0,201
×	×		Vejlby	0,203
×			Låsby (2)	0,187–0,250
×			Begtrup	0,219
			Tirstrup (2)	0,222
			Torup	0,224
			Egå	0,250
×			Hinnerup	0,222–0,319
×	×		Årslev (2)	0,253–0,316
×			Kolt (2)	0,302
	×		Kasted	(0,312)–0,333
×			Kolt (3)	0,403

1) I afsnittet om Hedensted kirkes jorder er der til oplysningerne om udsæden i Hedensted mark føjet »singulis annis«.

jordbogens udsædsopgivelser, der tidligere er fremsat i Jy Saml 5. rk. V s. 119 ff. og VIII s. 59 ff., er godtaget af Kjell Runquist i Hist T 11. rk. III s. 737 og af Svend Gissel i Landgilde og udsæd på Sjælland s. 296, men ikke af Svend Aækjær (Indledningen til udgaven af Kong Valdemars jordbog s. 105 ff.).

Når man skal undersøge oplysningerne om udsæden i de byer, hvis udsæd opgives vangevis, må man foretage jævnføringer med udsæden i byer, i hvilke den som ovenfor påvist er den gennemsnitlige årlige. Derfor er tallene *Kysing*, *Havreballe*, *Surekær*, *Kolt* og *Årslev* (1), (2) og (3) dem, man kommer til, når man ud fra forskellige fortolkninger af udsædsopgivelserne beregner den årlige udsæd (se ovenfor s. 48 ff.). Medens *Kysing* (1), *Havreballe* (1) og *Surekær* (1) er usandsynligt små tal (se tabellerne A og B), har *Kysing* (2), *Havreballe* (2) og *Surekær* (2) en acceptabel størrelse. Udsæden i disse bebyggelses to vange er altså næppe den årlige. Derimod er det sandsynligt, at den er den absolutte, og at bebyggelsernes marker stort set blev dyrket efter det rene tovangsbrugs principper. Medens *Kolt* (3) både i tabel A og i tabel B er usandsynligt store tal, er *Kolt* (1) og *Kolt* (2) acceptable, selv om *Kolt* (1) står højt oppe i tabel A, og *Kolt* (2) står langt nede i tabel B. Det er derfor usandsynligt, at udsæden var den absolutte, og at *Kolt* bymark dyrkedes efter det rene tovangsbrugs princip. Derimod er det tænkeligt, at udsæden var den årlige, eller at den var den absolutte, og at rotationen var en mellemting mellem alsædebrugets og det rene tovangsbrugs. Det sidste er vel det mest sandsynlige. Hvad endelig *Årslev* angår, er såvel *Årslev* (1) som *Årslev* (2) acceptable. Der kan med andre ord både have været to og tre vange i *Årslev*. En jævnføring af udsæden med afgifterne taler imidlertid for det første alternativ (se nedenfor s. 62). Da den omstændighed, at en bys mark var delt i to vange, ikke er ensbetydende med, at den dyrkedes efter det rene tovangsbrugs princip, kan der næppe af jordbogen udledes andre oplysninger om rotationen i de forskellige byer end ovenstående, som kun vedrører fem bebyggelser. Dog bemærkes det om to »agri« i *Løsning*, at de »alternatis annis« blev tilsået med 1 ørtug rug, og om *Sønderløkke* i enemærket *Havreballe*, at den blev pløjet hvert år. Jævnfør hermed, at det af markbogen fremgår, at denne løkke endnu i 1683 blev dyrket efter alsædebrugets princip.

Tallene for *Vester Alling* er usandsynlig små i begge tabeller. På samme måde er *Låsby* (1) et påfaldende lille tal i tabel A og står ligesom

Tirstrup (1) højt oppe i tabel B. Både når man jævnfører med det dyrkede areal 1688 og med mark guldallet, var den mængde korn, der kunne sås i de tre byers marker, hvis de blev ryddet for lyng (og skov), således usædvanlig stor. Hvad der kan siges om Låsby (1), kan også siges om tallene for *Hedensted*. Dette bekræfter den s. 45 f. fremsatte påstand om, at »si ex toto (ex integro) arentur« betyder »hvis hele marken blev opdyrket, blev taget under plov«.

Nekselø (1) og *Forsinge* (1) er usandsynligt små tal, og *Starreklinte* (1) står højt oppe i tabel A. Derimod er såvel *Nekselø* (2) som *Forsinge* (2) og *Starreklinte* (2) acceptable. Den mulighed foreligger altså, at man har benyttet den samme kornskæppe i Østjylland og på Vestsjælland, eller at jordebogens forfatter har omregnet de sjællandske mål til jyske. Forklaringen kan dog også være den, at landmålingen 1682–83 blev foretaget efter andre regler i Østjylland end på Vestsjælland, eller at det dyrkede areal ikke havde ændret sig på samme måde mellem 1313 og 1682 i de to landsdele.

Kapitelbøndernes afgifter yder også bidrag til bestemmelsen af udsædens art og størrelse. Se nærmere nedenfor i afsnittet om disse afgifter.

Eng, skove, frugthaver, rørskår og fiskedamme.

Agerjorden beskriver jordebogen ved at opgive udsædens størrelse. På samme måde beskriver den engene ved at anføre antallet af de læs hø, man høstede eller kunne høste.¹⁾ Ligesom udsæden kan jævnføres med det dyrkede areal 1688, således kunne høhøsten være sammenholdt med høhøsten ifølge markbøgerne 1682–83 samt eng- og skovtaksationsprotokollerne. Vedr. høhøsten i kannikebordets jorder se nedenfor i tabel C.

I tabel C er det ligeledes anført, hvor mange svin der kunne fedes i kannikebordets skove på *Nekselø* og i *Borup*, *Hinnerup*, *Drammelstrup*, *Gråske* og *Vester Alling*. I Gråske havde kannikerne i øvrigt kun ret til skovens olden, medens træerne tilhørte domkirkens eller sognekirkens

1) I oplysningerne om høhøstens størrelse anvender jordebogen i nogle afsnit verbet *secare*, i andre verbet *colligere*, og i afsnittet om *Vejlby* står der »secari vel colligi«. *Secare* betyder givetvis slå, medens *colligere* betyder samle og ikke angiver, om høet var slået eller plukket, eller høstet på anden måde.

bygningsfond. Foruden ovennævnte skove, hvis olden er specificeret, ejede kannikebordet en lille, men værdifuld egeskov og en poppellund i *Starreklinte*, *Hedensted kirkes* lille skov i sognebyens mark, *Havreballe* skov, $\frac{1}{4}$ af Peter Stoops skov i *Stad* og skov på to steder i *Årslev*.

Kannikebordet havde rørskår i *Starreklinte*, *Egå* og *Årslev*, frugthaver (abildgårde) i *Følle*, *Vejlby* og *Egå*, fiskedamme i *Borup* og lidt fiskeri ved *Grundfør mølle*.

Bygninger og besætninger.

På den ene af *Hedensted kirkes* tofter stod der nogle huse, som havde en værdi af 16 mark (penge). På den anden boede degnen. Af bordets jorder i *Årup* oppebar kannikerne kun en øre korn, fordi de var ubebyggede. Jorderne i *Grundfør* ejede kannikebordet fra gammel tid; men toften med husene havde en af bordets prokuratorer købt senere hen. Kannikebordets jorder i *Låsby* og gården, der lå på dem, dvs. gårdens bygninger, havde Niels Menved i sin tid købt, hvorefter han reparerede de faldefærdige huse og forsynede gården med kvæg og andet nødvendigt. Senere testamenterede han halvdelen af gården og jorderne til kannikebordet. *Øksenmølle* og møllerne i *Grundfør* og *Årslev* tilhørte kannikebordet. Ved møller forstås jordebogen utvivlsomt både bygninger og mølleværk. Sammenfattende kan man sige, at den ene gang, jordebogen omtaler husdyr, tilhørte de lodsejeren, og de få gange, den udtrykkelig omtaler bygninger, tilhørte de ligeledes lodsejerne. Når jordebogen kun undtagelsesvis indeholder oplysninger om de forskellige ejendommers bygninger, kan det skyldes, at de blev betragtet som et naturligt tilbehør til deres jorder. Det smør og de oste, Ribekannikernes bryder ifølge Ribe Oldemoder skulle betale, var antagelig et vederlag for køer, kapitlet havde overladt dem (se Johs. Steenstrup: Studier over Kong Valdemars Jordebog s. 74). Når kannikebordets jordebog ikke specificerer husdyr, som kannikerne havde overladt deres bryder og landboer, kan det stå i forbindelse med, at det ikke blev betragtet som en jordebogsforfatters opgave at give sådanne specifikationer, og at vederlaget for benyttelsen af de husdyr, der tilhørte kannikerne, ikke er indbefattet i de afgifter, der svarede af agre og engjorder.

Ejendommenes betegnelser.

En brydegård kaldes »curia« eller »curtis«, og en landbos ejendom kaldes et fæste (*Norsminde* og *Drammelstrup*). Fæsterne i Norsminde deltes i hele og halve fæster. Brydegården i *Drammelstrup* var en »curia pricipalis, dvs. en hovedgård, og kaldes i jordebogen »curia Dramelstorp«, altså *Drammelstrupgård*. Vedr. *Drammelstrup* se en af Ødegårdsprojektets jyske studiegruppe planlagt publikation om Tirstrup m. fl. sogne i Djurs Sønder herred.

Jorder, kannikebordet ikke havde overladt andre for bestemte afgifter.

Jordebogen bemærker udtrykkeligt, at det hør, der blev høstet i *Hesteengen* i *Årslev*, anvendtes til foder til kannikebordets heste, at de rør, der blev skåret sammesteds, og som ikke blev overladt bønderne, tilfaldt kannikerne, og at de fik største parten af deres brænde fra skoven i *Borup*. I tiden efter reformationen var det almindeligt, at bønderne ikke disponerede over de skove, der lå ved landsbyerne, men at godsejerne, når det var oldenår, overlod dem retten til at drive svin på olden for penge, den såkaldte oldengæld. Da det ikke ser ud til, at skovrige byers bønder betalte påfaldende store afgifter (se afsnittet om kannikebordets bønder og deres afgifter), kan det tænkes, at kannikerne havde benyttet en tilsvarende fremgangsmåde. Den mulighed foreligger ligeledes, at kannikebordets rørskår i *Starreklinte* og *Egå*, fiskedammene i *Borup* samt frugthaverne i *Vejlby* og *Egå* ikke hørte med til kannikernes gårde i de pågældende byer.

Kannikebordets ager- og engjorder dyrkedes sædvanligvis af bønder, som til vederlag svarede kannikerne afgifter og ydede dem hoveri. Jordebogen omtaler imidlertid ikke, hvem der dyrkede *Hedensted kirkes* jorder, enemærket *Havreballes* jorder og jorderne i *Surekær*¹⁾.

Afsnittet om *Surekær* er det sidste i jordebogen, der som omtalt i indledningen er ufuldstændig. Den mulighed foreligger derfor, at dette afsnit ikke er afsluttet. Oplysningerne om brugerne af kannikebordets

1) Afsnittet om *Toftehesle* opgiver ganske vist heller ikke, hvem der dyrkede denne gård og kannikebordets gård i *Torup*. De kaldes imidlertid begge »curiæ«, som er den stående betegnelse for en brydegård. Jævnfør hermed, at det af afsnittet *Torup* fremgår, at der boede en bryde på kannikernes gård i denne by.

jorder og deres afgifter skulle i så fald være fulgt efter redegørelsen for disse jorders historie; men dette er ikke uden præcedens. Se således afsnittene om *Begtrup* og *Årslev*.

Enemærket *Havreballe* var senere hen bispestolens ladegård eller hovedgård og blev efter reformationen Århusgårds ladegård (se udgaven af Århusgård og Åkær lens jordebog 1544 s. 15, 94 f. og 103). Muligvis var det allerede i 1313 en ladegård, som kannikebordets prokurator drev for kannikernes regning.

I *Hedensted* havde sognets kirke to tofter, der lå lige ved kirken. På den ene boede degnen, og på den anden stod der nogle huse. Det ligger nær at formode, at disse huse var beboet af kannikebordets vikar i sognet, og at i alt fald hovedparten af kirkens jord udgjorde dens præstebord, som vikaren brugte uden eller for stærkt nedsatte afgifter. Heri skal man antagelig søge grunden til, at brugeren af kirkens jorder og hans afgifter ikke omtales. Foruden Hedensted kirke var også *Tilst kirke* inkorporeret i kannikebordet. Denne kirke lå imidlertid så tæt ved Århus, at den kunne betjenes af præster, som boede i denne by. Dens jorder blev derfor dyrket af en bryde.

Kannikebordets bønder, deres afgifter og hoveri.

Tabel C giver en oversigt over udsæden og høhøsten i kannikebordets jorder og de afgifter, kannikerne oppebar, samt over forholdet mellem afgifterne og udsæden og høhøsten i de forskellige byer.

Medens de jyske bryders nærmere specificerede afgifter bestod af korn, var de sjællandske bryders og gårdsæders afgifter og de jyske landboers og gårdsæders hovedafgifter pengeydelse. Jordebogens afsnit om *Grundfør* oplyser, at kannikerne af deres mølle i denne by oppebar 14 øre korn eller mel eller om ved 40 mark penge. Da 14 øre er det samme som 42 ørtug, kan der næppe være tvivl om, at de 14 øre korn er omregnet til penge efter taksten 1 mark penge = 1 ørtug korn. Denne takst svarer godt til de øvrige kornetakster og kornpriser, C. A. Christensen anfører i Hist T 10 rk. I s. 463. Den benyttes derfor i det følgende ved omregning af de jyske landboers og gårdsæders pengeafgifter til korn.

Kursen på skånske penge var væsentlig højere end kursen på jyske penge. Derimod havde 1 mark penge efter, hvad P. Hauberg oplyser i Årb Old Hist 1884, samme eller så godt som samme værdi på Sjælland

som i Jylland. Ovennævnte takst skulle således også kunne anvendes ved omregningen af de sjællandske bønders pengeafgifter til korn målt med den østjyske skæppe. I Landgilde og udsæd på Sjælland s. 262 gør Svend Gissel ganske vist gældende, at diplomerne viser, at der i begyndelsen af det fjortende århundrede som regel var forskel på værdien af de jyske og de sjællandske penge; men i et brev til udgiveren oplyser han, at han mener at kunne påvise, at kursen på jyske penge netop i 1313 var den samme som kursen på sjællandske penge. Hvad specielt Starreklinte angår, gør Svend Gissel opmærksom på, at de opgivne afgifter er dem, bønderne »solebant« at betale, ikke dem, de virkelig betalte i 1313 (se også afsnittet om øde ejendomme og nedsatte afgifter). I tabel C er Starreklinte (2) placeret tæt ved Forsinge (2) og Starreklinte (1) tæt ved Forsinge (1). Forskellen på de afgifter, kannikerne plejede at oppebære, og dem, de ville oppebære i 1313, hvis mange af gårdsædernes tofter ikke havde været øde, har derfor næppe været stor. Medens det i Jylland kun var landboer og gårdsæder, som betalte penge, er de sjællandske bryders afgifter også opgivet i penge. Det usikkerhedsmoment, der under alle omstændigheder knytter sig til omregningerne af penge til korn, vil følgelig gøre sig stærkere gældende for de sjællandske end for de jyske byers vedkommende.

Foruden penge svarede landboer og gårdsæder også høns, en enkelt gang en gås eller et lam. I overensstemmelse med senere tiders takster regnes der med, at 36 høns, 18 gæs og 9 lam havde samme værdi som 1 ørtug eller $\frac{1}{3}$ øre korn (se Svend Aakjær i *Nordisk Kultur* XXX s. 275 f.).

Landboer og gårdsæder og i alt fald nogle bryder skulle ikke blot svare bestemte afgifter, men også yde ægter og arbejde. Brugelige takster, efter hvilke man kan omregne ægter og arbejde til korn, eksisterer imidlertid ikke. Da man desuden må regne med, at det i flere tilfælde end opgivet var bryderne, ikke kannikerne, der oppebar landboernes og gårdsædernes hoveriydelser, er ægter og arbejde ikke medtaget i tabellen.

I tabel C er *Lille Dalby* (1) de tal, man kommer til, når man antager, at det var bryden i denne by, der brugte kannikebordets jorder i *Årup* således, at den øre korn, der betaltes for disse jorder, skal trækkes fra de 3 øre korn, bryden svarede, før man kan beregne, hvor stor udsæd der svarede til 1 øre korns afgift af jorderne i Lille Dalby. Lille Dalby (2) er de tal, man kommer til, når man går ud fra, at kannikebordets jord i *Årup* ikke var overladt bryden i Lille Dalby.

Gråske (1) er de tal, man kommer til, når man ikke regner med, at der fejl i jordebogens opgivelser. *Gråske* (2) er de tal, man kommer til, hvis man antager, at jordebogens skriver har læst sit forlægs 7 øre som 7 ørtug («VII solidi»).

Om de øvrige bebyggelser, efter hvis navne der står (1), (2) eller (3), gælder det samme, som anføres i afsnittet Udsæd og rotation vedrørende disse bebyggelser, når deres navne efterfølges af de pågældende tal. *Nekselø* (1), *Starreklinte* (1) og *Forsinge* (1) er således de tal, man kommer til, når man antager, at udsæden er opgivet i Sjællandsmål, og gør den kommensurabel med de andre byers udsæd ved at omregne Sjællandsmål til åbomål. *Nekselø* (2), *Starreklinte* (2) og *Forsinge* (2) er derimod de tal, man kommer til, hvis man antager, at jordebogens forfatter selv har foretaget omregningen af Sjællandsmål til åbomål, eller at man benyttede den samme kornskæppe på Vestsjælland som i Østjylland. For *Kysings* og *Kolts* vedkommende regnes der med den årlige udsæd og den årlige høhøst. Forudsætter man, at såvel den opgivne udsæd som den opgivne høhøst er den gennemsnitlige årlige, får man tallene *Kysing* (1) og *Kolt* (1). Går man derimod ud fra, at både den opgivne udsæd og den opgivne høhøst er den absolutte, og dyrkedes marken efter det rene tovangsbrugs princip, får man tallene *Kysing* (2) og *Kolt* (3). Antager man ligeledes, at den opgivne udsæd og den opgivne høhøst er den absolutte, og dyrkedes *Kolt* bymark efter en af de i afsnittet om udsæd og rotation beskrevne kombinationer af alsædebrugets og tovangsbrugets regler, får man tallene *Kolt* (2). I *Årslev* er den opgivne udsæd den mængde korn, der årlig blev sået i et bols anpart af en vang. *Årslev* (1) og *Årslev* (2) er de tal, man kommer til, når man går ud fra, at der var henholdsvis 3 og 2 vange i denne by. *Tirstrup* og *Låsby* (1) og (2) er de tal, man kommer til, når man henholdsvis regner med den mængde korn, der kunne sås i marken, hvis den blev ryddet for lyng, og med den mængde korn, der faktisk blev sået.

Udsæden i ornummet i *Starreklinte* kan både være indregnet i og holdt uden for udsæden i bordets jorder i Sønderfang (jævnf. afsnittet om skyldvurderingen). På samme måde kan udsæden og høhøsten i de sidstnævnte gårdsæders 4 ørtug skyldjord både være indregnet i og holdt uden for udsæden og høhøsten i bordets tidligere omtalte jorder i Nørrefang. Er ornummet og de 4 ørtug skyldjord holdt uden for de øvrige jorder, bliver den samlede udsæd 24,78 øre korn og høhøsten 82,55 læs. Er de

indregnet i disse, bliver udsæden 21,11 øre korn og høhøsten 70,55 læs. I tabellen er det forudsat, at værdien af de høns, gårdsæderne skulle svare, er indregnet i de 40 mark penge, kannikerne oppebar af jorderne i Starreklinte. Da værdien af disse høns er lille, er det uden større betydning, om denne antagelse er rigtig eller ikke.

Den i afsnittet om *Torup* anførte afgift kan kun være afgift af den jord i Torup, som biskop Jens Assersen havde skænket kannikerne. Som omtalt ovenfor s. 47. må det imidlertid formodes, at jordebogens oplysninger om udsæden i denne jord er forkerte. Torup er derfor ikke medtaget i tabel C.

I tabel C angiver et spørgsmålstegn i rubrikken »Penge, høns m.m. omregnet til korn«, at kannikebordet havde landboer og gårdsæder i den pågældende by, man at deres afgifter ikke er opgivet. Et spørgsmålstegn i rubrikken »Svins olden« angiver, at kannikebordet havde skov i vedkommende bys mark, men at det ikke anføres, hvor mange svin der kunne fedes i denne skov.

Tabel C

	Hvis mar- ken blev ryddet for lyng	si ex toto el. ex inte- gro aren- tur	Øre korns ud- sæd	læs høj	Svins olden	Øre korns af- gift	Penge- af- gifter, høns m.m. om- regnet til øre korn	Øre korns ud- sæd pr. øre korns af- gift	Læs høj pr. øre korns af- gift
Lille Dalby (2)			2,33	7,00		3,00	0,06	0,76	2,29
Grundfør			4,67	12,00		5,00		0,93	2,40
Hinnerup			24,00	60,00	40	24,00		1,00	2,50
Låsby (2)			8,00	30,00		8,00		1,00	3,75
Kolt (3) ¹⁾			14,50	70,00		14,00	0,06	1,03	4,98
Egå og Lystrup			9,00	?		8,00	0,07	1,12	
Lille Dalby (1)			2,33	7,00		2,00	0,06	1,13	3,40
Vejlby			11,50	41,00		10,00		1,15	4,10
Nekselø (2)			8,00	12,00	40		6,67	1,20	1,80
Kasted			14,00	70,00		11,00	0,33	1,24	6,18
Ølsted			7,00	30,00		5,33		1,31	5,63
Hedensted		×	35,50	106,50		27,00	?	1,31	3,94
Vore			16,00	50,00		12,00		1,33	4,17
Tilst ²⁾			24,00	64,00		18,00		1,33	3,56
Kolt (2) ¹⁾			19,33	93,33		14,00	0,06	1,37	6,64

	Hvis mar- ken blev ryddet for lyng	si ex toto el. ex inte- gro- aren- tur	Øre korns ud- sæd	læs hø	Svins olden	Øre korns af- gift	Penge- af- gifter, høns m.m. om- regnet til øre korn	Øre korns ud- sæd pr. øre korns af- gift	Læs hø pr. øre korns af- gift
Forsinge (2)			10,00	50,00			6,76	1,48	7,39
Låsby (1)	×		12,00	30,00		8,00		1,50	3,75
Borup		×	16,00	60,00	300	10,00	0,58	1,51	5,67
Nekselø (1)			10,67	12,00	40		6,67	1,60	1,80
Starreklinte (2)			21,11– 24,78	70,55– 82,55	?		13,33	1,58– 1,86	5,29– 6,19
Begtrup og Fuglsø			14,00	23,00		8,00	0,06	1,74	2,85
Kysing (2) og Norsminde			35,00	100,00		18,00	1,45	1,80	5,14
Årslev (2)			39,20	196,00	?	20,00	?	1,96	9,80
Forsinge (1)			13,33	50,00			6,76	1,97	7,39
Kolt (1) ¹⁾			29,00	140,00		14,00	0,06	2,06	9,96
Tirstrup (2) ³⁾			21,00			10,00	?	2,10	
Tillerup og Dejret			30,00	78,00		14,00	0,29	2,10	5,46
Starreklinte (1)			28,15– 33,04	70,55– 82,55	?		13,33	2,11– 2,48	5,29– 6,19
Følle			32,00	120,00		13,33	0,67	2,29	8,57
Bjødstrup			5,00	5,00		2,00		2,50	2,50
Årslev (1)			58,80	294,00	?	20,00	?	2,94	14,70
Stad			0,33		?		0,10	3,30	
Gråske (2)			24,00		300	7,00		3,43	
V. Alling og Hejlskov	×		49,00	70,00	40	14,00		3,50	5,00
Tirstrup (1) ³⁾	×		36,00			10,00	?	3,60	
Kysing (1) og Norsminde			70,00	200,00		18,00	1,45	3,60	10,28
Drammelstrup		×	72,67	180,00	200	10,00	3,85	5,25	13,00
Tved			3,33	4,00			0,35	9,51	11,43
Gråske (1)			24,00		300	2,33		10,30	
Nørup			?	30,00		4,00			7,50

1) Det antages, at 1 ørtug hvede havde samme værdi som 2 ørtug korn.

2) Da afgiften af de 6 mark gulds jord i Tilst, der var lejet ud til forskellige, er atypisk, er udsæden og høhøsten i samt afgiften af disse jorder ikke indregnet i tabellens tal. Af samme grund medtager tabellen heller ikke kannikebordets ubebyggede jorder i Årup.

3) Hvis den vangevis opgivne høhøst i Tirstrup var den gennemsnitlige årlige, blev der hvert år høstet 56 læs hø i kannikebordets jorder eller 5,60 læs pr. øre korns afgift. Var den derimod den absolutte, og blev Tirstrup mark dyrket efter det rene tovangsbrugs princip, var den årlige høhøst 28 læs eller 2,80 læs pr. øre korns afgift.

Den kvotient, man kommer til ved at dividere udsæden med afgifterne i korn eller omregnet til korn, er henholdsvis usandsynlig lille og usandsynlig stor for *Lille Dalby* (2)'s og *Gråske* (1)'s vedkommende. Det må derfor formodes, at bryden i Lille Dalby også dyrkede kannikebordets jord i *Årup*, og at bryden i Gråske ikke betalte 7 ørtug, men 7 øre korn.

Hvad de kvotienter angår, som man får, når man dividerer *Nekseløs*, *Starreklintes* og *Forsinges* udsæd med afgifterne, er de påfaldende store for Forsinge (1)'s og Starreklinte (1)'s vedkommende. Da pengeafgifterne er omregnet til korn målt med det sædvanlige østjyske kornmål, bestyrker tabel C således de oplysninger om det vestsjællandske kornmål, der kan udledes af tabel A (se ovenfor s. 54).

Kolt og *Kysing* (2) samt *Kolt* (3) har acceptable kvotienter i tabellens næstsidste rubrik, medens *Kolt* og *Kysing* (1) har meget store kvotienter i denne rubrik. Tabellens tal tyder altså på, at den udsæd, der opgives i afsnittene *Kolt* og *Kysing*, ikke er den årlige, men den absolutte, og at marken i *Kysing* dyrkedes efter det rene tovangsbrugs princip, hvorimod marken i *Kolt* dyrkedes efter dette princip eller efter en kombination af alsædebrugets og tovangsbrugets regler. For *Kysings*, men ikke helt for *Kolts* vedkommende stemmer dette overens med de slutninger, man kan drage ud fra tallene i tabellerne A og B (se ovenfor s. 53).

I tabellerne A og B var både *Årslev* (1) og *Årslev* (2) acceptable tal, hvorimod kvotienten i tabel C's næstsidste rubrik er meget stor for *Årslev* (1)'s vedkommende. Dette taler for, at *Årslev* bymark ikke var delt i 3, men kun i 2 vange ligesom de øvrige bymarker, jordebogen omtaler som vangedelte.

Som det fremgår af tabellerne A og B var udsæden sammenholdt med det dyrkede areal 1688 og mark guld tallene ofte påfaldende stor, når den var den mængde korn, der kunne sås, hvis marken blev ryddet for lyng (og skov). Ved hjælp af tabel C kan man konstatere, at udsæden sammenholdt med afgifterne er usædvanlig stor for *Vester Allings* og *Tirstrup* (1)'s vedkommende, men ikke for *Låsby* (1)'s.

Af de byer, hvis udsæd divideret med afgifterne var større tal end 2, lå *Tistrup*, *Tillerup* og *Dejret*, *Følle*, *Bjødstrup*, *Gråske*, *Vester Alling* og *Hejlskov*, *Drammelstrup* og *Tved* nord og øst for Kalø vig, medens jorderne i *Bjødstrup*, *Stad* og *Tved* dyrkedes af landboer alene. Muligvis var afgifterne altså særlig små i egnen nord og øst for Kalø vig, og måske var landboernes afgifter mindre end brydernes. I *Drammelstrup*, *Årslev*,

Følle og *Kysing* med *Norsminde*, var der usædvanlig mange landboer og usædvanlig mange landboer pr. bryde (se nærmere nedenfor). Hvis landboernes afgifter var relativt mindre end brydernes, kan dette forklare, hvorfor disse byer står så langt ned i tabel C.

Man kunne tænke sig, at nogle byers afgifter var særlig store i forhold til udsæden, fordi de var usædvanlig små i forhold til høhøsten, eller fordi deres bønder havde adgang til at drive mange svin på olden. Tabel C viser, at dette ingenlunde var tilfældet.

Jordebogen anvender følgende betegnelser for forskellige kategorier af bønder, som boede på og dyrkede kannikebordets jorder: »villici«, »coloni«, »inquilini« og gårdsæder. Der kan ikke være tvivl om, at »villici« skal oversættes ved bryder, og at »coloni« for Jyllands vedkommende skal oversættes ved landboer. Derimod fremgår det af jordebogen selv, at både de sjællandske »coloni« og de jyske »inquilini« skal oversættes ved gårdsæder (se afsnittene om *Forsinge*, *Borup* og *Årslev*). Da gårdsæderne i *Starreklinte* ligesom de jyske landboer (se nærmere nedenfor) havde andel i bymarken, var det ordet landbo i Jylland og ordet gårdsæde på Sjælland, ikke »inquilinus« i Jylland og »colonus« på Sjælland, der er synonyme. Jævnf. E. Ulsig: Danske adelsgodser s. 131.

Antager man, at bryden i *Lille Dalby* også brugte kannikebordets jord i *Årup* (se ovenfor s. 62), og regner man for *Torups* vedkommende med Toftehesle-afsnittets opgivelser, var de to mindste brydegårde den i Torup, i hvis tilliggende der kunne sås $4\frac{1}{3}$ øre korn, og den i *Grundfør*, i hvis tilliggende der kunne sås $4\frac{2}{3}$ øre korn. Begge gårde var dannet ved sammenlægning, den i Torup af jord, biskop Jens Assersen skænkede kannikebordet (se afsnittet om udsæd og rotation), med andre jorder, den i Grundfør af ældre besiddelser med (bl. a.) en hustoft. De tre største var den i *Drammelstrup*, i hvis jorder der kunne sås $27\frac{1}{3}$ øre korn, »si ex toto arentur«, de 2 i *Vester Alling*, i hvis tilliggende der gennemsnitlig kunne sås $24\frac{1}{2}$ øre korn, hvis jorden blev ryddet for lyng og skov, og den i *Gråske*, i hvis tilliggende der kunne sås 24 øre korn. Går man ud fra kornafgiften, betaltes der mere, nemlig henholdsvis 16 og 11 øre korn, af brydegårdene i *Hinnerup* og *Kasted* end af hovedgården i *Drammelstrup*. Af denne gård og brydegården i *Vejlby* svarede der 10 øre korn. (Se nærmere tabel 16 i Jy Saml 5. rk. VIII s. 82, der dog ikke medtager kannikebordets sjællandske gods).

Udsæden eller den gennemsnitlige udsæd i de ejendomme, der dyrkedes af de sjællandske gårdsæder og de jyske landboer var 5 øre korn i *Bjødstrup*, $3\frac{1}{3}$ øre i *Tved*, $2\frac{2}{3}$ øre i *Drammelstrup*, $1\frac{1}{7}$ øre i *Hinnerup*¹⁾, $\frac{2}{3}$ og $\frac{1}{2}$ øre i *Starreklinte* og $\frac{1}{3}$ øre i *Stad*. Materialet er meget spinkelt, men tyder på, at landbostederne på Djursland og Mols var større end de andre jyske landboers og de sjællandske gårdsæders ejendomme. Om to landboer i *Norsminde* oplyser jordebogen, at de ikke havde agerjord. Da deres afgifter var de samme som nogle af de jyske gårdsæders, har man grund til at formode, at disses ejendomme var jordløse huse. Når de to landboer i *Norsminde* og andre landboer, hvis afgifter var lige så små, kaldes landboer, ikke gårdsæder, kan det skyldes, at de havde lejet jord ikke af kannikebordet, men af bryderne.

På kannikebordets jord i *Drammelstrup* stod der 1 hovedgård og hele 17 landbosteder. I *Hinnerup* havde kannikebordet 1 bryde og 7 landboer, i *Følle* 2 bryder og 7 (tidligere 10) landboer eller $3\frac{1}{2}$ (tidligere 5) landboer pr. bryde, i *Kysing* og *Norsminde* 3 bryder, 12 landboer og 1 gårdsæde eller $4\frac{1}{3}$ landbo og gårdsæde pr. bryde, i *Årslev* 3 bryder, 8 landboer og 4 gårdsæder eller 4 landboer og gårdsæder pr. bryde, i *Starreklinte* 2 bryder og 8 sjællandske gårdsæder eller 4 gårdsæder pr. bryde, i *Borup* 2 bryder og 7 gårdsæder eller $3\frac{1}{2}$ gårdsæde pr. bryde, i *Kasted* 1 bryde og 3 landboer, i *Forsinge* 1 bryde og 3 sjællandske gårdsæder og i *Tirstrup* 3 bryder, 1 landbo og 1 gårdsæde. I de resterende 10 byer, i hvilke kannikebordet havde landboer og gårdsæder, hvis antal jordebogen opgiver, boede der kune 1 landbo eller 1 gårdsæde på kannikernes jord. Som det fremgår af tabel 18 i Jy Saml 5. rk. VIII s. 89, ejede kannikebordet som oftest hele og i alt fald halvdelen eller mere af marken i de jyske byer, i hvilke de havde 4 eller flere landboer og gårdsæder pr. bryde. Se også Erik Ulsig: Danske adelsgodser i middelalderen s. 119 f. og 123 f.

På to nær har alle jordebogens oplysninger om de jyske bryders kornafgifter verballedet »sole(n)t dare«. To gange er der endogså til afgiftsopgivelserne føjet et »vel circa«. I Studier over Kong Valdemars Jordebog s. 75 gør Johannes Steenstrup gældende, at dette viser, at bryderne ikke betalte en bestemt mængde korn hvert år, men en kvotapart af kornhøsten. Som det fremgår af tabel C var udsæden og kornafgifterne i nogle

1) Det forudsættes, at brydernes og landboernes udsæd i *Hinnerup* var proportional med deres afgift, der for begge parters vedkommende bestod af korn.

byer omtrent lige store. Hvis det er rigtigt, at datidens sædvanlige foldudbytte lå om ved 3, er det tænkeligt, at bryderne i disse byer ligesom en del af Ribekannikernes bryder svarede kannikerne en tredjedel af deres kornhøst (se Johannes Steenstrup anførte sted s. 73 og 84 og C. A. Christensen i Hist T 10. rk. I s. 464 f.). Den mulighed foreligger dog også, at afgiftsopgivelsernes benyttelse af ordene »sole(n)t« og »vel circa« skyldes, at brydernes afgifter kun blev fastsat for en kort periode ad gangen og varierede noget med udbud og efterspørgsel.

Om landboerne og gårdsæderne anfører jordebogen, at de »da(n)t«, »solvit«, »reddit«, »debet« og »habet solvere« så og så store afgifter, og 6 gange fjøjer den hertil et »annuatim«. Disse opgivelser tyder afgjort på, at landboernes og gårdsædernes afgifter var faste årlige præstationer. Når det om gårdsæderne i »*Starreklinte*« hedder, at de »solebant solvere«, står det sikkert i forbindelse med, at mange af byens gårdsædeejendomme var øde i 1313, og når det anføres, at landboen i *Dejret* »solet dare«, er der antagelig tale om en fejl, der skyldes analogi fra opgivelserne af brydernes kornafgifter (se Johannes Steenstrup anførte sted s. 75).

De sjællandske bryders afgifter til kannikebordet blev erlagt i penge (se afsnittene *Neksæl*, *Starreklinte* og *Forsinge*), hvorimod de jyske bryders vigtigste afgifter altid var kornyndelser. Ser man bort fra afsnittet *Torup*, og antager man, at bryden i *Gråske* betalte 7 øre, ikke 7 ørtug korn (se ovenfor s. 47 og s. 62), betalte bryden i *Hinnerup* 16, de øvrige fra 3 til 11 øre korn (se nærmere tabel 16 i Jy Saml 5. rk. VIII s. 82). Bryderne i *Årslev* skulle køre kannikebordets hø til Århus, og bryderne i *Borup*, *Tillerup*, *Dejret* og *Begtrup* skulle deltage i vedligeholdelsen af hegnet mellem kongens og kannikernes jorder i Borup. Desuden føjes der til opgivelserne af brydernes kornafgifter i 4 andre byer »cum (aliis) minutis« og i 6 byer »et cetera«. De ydelser, der betegnes med »(alia) minuta« og »et cetera«, er sikkert småredsel og eventuelt nogle dages arbejde. Da de kun havde ringe værdi i forhold til kornafgifterne, er de ikke således som landboernes og gårdsædernes afgifter nærmere specificeret.

Landboen i *Bjødstrup* og landboen i *Dejret* svarede begge 2 øre korn og ingen andre afgifter, og de 7 landboer i *Hinnerup* svarede tilsammen 8 øre korn og ingen andre afgifter. Landboen i *Tved* svarede 8, landboen i *Tillerup* 6, de 17 landboer i *Drammelstrup* 5 og 1 af landboerne i Følle 4 øre penge. De resterende 25 jyske landboer, hvis afgifter er opgivet, sva-

rede fra 1 til 3 øre penge hver. Landboen i *Egå* svarede 1 gås, landboen i *Tillerup* svarede 4 høns, 5 landboer i *Norsminde* svarede 3 høns hver, og de 3 landboer i *Kasted* svarede hverken gæs eller høns. De øvrige 35 jyske landboer som betalte penge, og hvis afgifter jordebogen opgiver, svarede 2 høns hver. Jordebogen omtaler ikke hoveri, der skulle ydes af de landboer, som svarede kornafgifter. Dog skulle landboen i *Dejret* ligesom landboen i *Tillerup* deltage i vedligeholdelsen af hegnet om kannikebordets jorder i *Borup*. Jordebogen nævner heller ikke hoveri, der præsteredes af de 3 landboer i *Kasted*, af landboen i *Stad* og af landboen i *Lille Dalby*. Af de resterende 40 jyske landboer, som betalte penge, ydede hver af landboerne i *Tved* og *Tillerup* 6 dages arbejde og 2 plov dage. De 17 landboer i *Drammelstrup* gjorde hver 3 dages arbejde, 3 ægter til hovedgården i samme by og 1 ægt til Århus, og de 7 landboer i *Følle* gjorde hver 6 dages arbejde. De øvrige 14 gjorde fra 2 til 4 dages arbejde. Den omstændighed, at jordebogen opgiver, at de 7 landboer i *Hinnerup* tilsammen svarede 8 øre korn, tyder på, at de i fællesskab har overtaget driften af en brydegård. Er dette tilfældet, boede alle landboer, der svarede kornafgifter eller betalte mere end 3 øre penge og gjorde mere end 4 dages arbejde, nord og øst for Kalø vig. Jordebogen omtaler udtrykkeligt, at landboerne i *Tved*, *Drammelstrup* og *Kolt* ydede brydegårdene arbejde eller ægter. Utvivlsomt var det ligeledes bryderne, der nød godt af en del af de øvrige landboers arbejdspræstationer (se Erik Ulsig: Danske adelsgodser i middelalderen s. 123 f.). Vedrørende de jyske landboer se også tabel 17 i Jy Saml 5. rk. VIII s. 86.

Som ovenfor omtalt kalder jordebogen både de jyske landboer og de sjællandske gårdsæder »colonic«. Af de 13 sjællandske gårdsæder, den omtaler, svarede de 8 i *Starreklinte* hver $\frac{2}{3}$ øre penge og 2 høns, medens de 3 gårdsæder i *Forsinge* svarede $\frac{1}{3}$ øre penge og 2 høns. Deres pengeafgifter var altså mindre end de jyske landboers. Til gengæld var deres hoveriydelser større. Gårdsæderne i *Starreklinte* skulle således gøre 3 dages arbejde i løbet af foråret og sommeren og 2 dages arbejde hver uge, så længe efteråret varede, og gårdsæderne i *Forsinge* skulle gøre 18 dages arbejde. Om de 2 gårdsæder på *Nekselø* giver jordebogen ikke andre oplysninger, end at de, i øvrigt ligesom gårdsæderne i *Forsinge*, plejede at yde bryden deres hoveri.

Af de jyske gårdsæder, der som ovenfor omtalt utvivlsomt var jordløse husmænd, betalte gårdsæden i *Begtrup* og gårdsæden i *Kysing* hver

1 øre penge og 2 høns og gjorde 2 eller 3 dages arbejde. De 7 gårdsæder i *Borup* betalte oprindelig $\frac{2}{3}$ øre penge, 2 høns og 1 lam og gjorde 3 dages arbejde. Lammet og arbejdet var imidlertid afløst med pligten til at deltage i vedligeholdelsen af hegnet mellem kannikeernes og kongens jorder på Helgenæs.

Foruden gårde og huse havde kannikebordet 3 møller, nemlig *Øksenmølle*, en mølle i *Grundfør* og en i *Årslev*. Jordebogen opgiver, at hver mølle »solet« eller »solebat dare« 14 øre mel (eller korn). Den omstændighed, at alle tre møllers afgifter var lige store, tyder på, at de 14 øre = $1\frac{3}{4}$ mark mel var en fast årlig ydelse. Det må i så fald formodes, at »solet« og »solebat« er indkommet ved analogi fra opgivelserne af brydernes afgifter.

Bebyggelser, der blev sammenlagt eller nedlagt før og efter 1313.

Øen *Nekselø* var i 1313 delt i to selvstændige bebyggelser, hvis marker var lige store. Den østlige (det vil antagelig sige den sydøstlige) af disse bebyggelser var kannikebordets enemærke. I 1688 var der kun én by på *Nekselø*.

Starreklinte bymark var delt i to »partes«, *Sønder- og Nørrefang*, som oprindeligt havde været to selvstændige bebyggelsers marker. Det specificeres omhyggeligt, hvor mange øre skyldjord kannikebordet ejede i de to fang, og to af de andre lodsejere, der omtales, såvel som 4 af kannikebordets gårdsæder synes kun at have haft jord i *Nørrefang*. Det ser altså ud til, at de forskellige ejendommers jorder ikke var jævnt fordelt over begge fang, som i så fald ikke har kunnet fungere som vange i en mark, der dyrkedes efter det regelrette tovangsbrugs princip. Se også Svend Gissel: *Landgilde og udsæd på Sjælland* s. 292.

Af de 10 øre skyldjord, kannikebordet ejede i *Forsinge*, lå de 6 øre »in una divisione« og 4 »in alia divisione«. Den omstændighed, at den anden »divisio« kaldes »alia«, ikke »altera«, kunne tyde på, at der var flere end to »divisiones«. Muligvis har de ligesom fangene i *Starreklinte*, der foruden fang også kaldes »partes«, oprindeligt været selvstændige bebyggelsers marker.¹⁾

1) I *Landgilde og udsæd på Sjælland* s. 292 oversætter Svend Gissel *divisio* ved vang. Det er muligt, at denne oversættelse er rigtig; men for de jyske vangedelte byers vedkommende giver jordebogen ingen oplysninger om størrelsen af kannikebordets an-

Bortset fra kirkestuvet (se afsnittet om stuvene) var *Kolt* bymark delt i tre lige store »partes«, som hver svarede til ca. 90 tdr. land 1688. De tre »partes« havde altså samme størrelse som normale bol; men de kaldes ikke bol, og deres mark guldtal var ikke således som bolenes i de øvrige byer, jordebogen omtaler, deleligt med 4 eller 3. Den ene af de tre »partes« i Kolt kaldes »pars orientalis«, den anden formodentlig »pars occidentalis«. Da Kolt by mod nord praktisk talt var sammenbygget med Kunnerup (som i øvrigt ikke ligger i Kolt, men i Ormslev sogn), har den tredje »pars« antagelig heddet »pars australis«. Sådanne benævnelser efter verdenshjørnerne ville heller ikke passe på bol, hvis agre var jævnt fordelt over hele bymarken. Hele »pars orientalis« tilhørte kannikebordet, i hvis jorder i Østervangen der kunne sås 16 øre korn. Af »pars occidentalis« havde kannikebordet $\frac{3}{4}$, og udsæden i deres jorder i Vestervangen var 13 øre korn. Forholdet mellem kannikebordets andele af de to »partes« og udsæden i bordets jorder i de to vange er altså omtrent det samme. Da ordet »pars« i afsnittet Starreklinte anvendes som betegnelse for dele af bymarken, der havde været selvstændige bebyggelsesmarker, er der således noget, som taler for, at Kolt er dannet ved sammenlægning af tre selvstændige bebyggelser, og at kannikernes agre i »pars orientalis« og »pars occidentalis« stort set blev deres agre henholdsvis i Øster- og i Vestervangen, da bymarken efter sammenlægningen blev delt i to vange. Det solskifte, der kendes fra markbogen 1683, er i så fald af yngre dato.

Stednavne på -torp er altid oprindelige bebyggelsesnavne. Af de torpnavne, der forekommer i jordebogen, er nogle navne på bebyggelser, der blev nedlagt før eller efter 1313.

Jordebogen oplyser, at *Tilst kirke* havde stuvjorder bl.a. i *Todderup* mark og i *Holmstrup* mark. I 1688 eksisterede hverken *Todderup* eller *Holmstrup* som selvstændige bebyggelser, og *Todderup* var muligvis nedlagt som sådan før 1313¹⁾. Derimod var *Holmstrup* antagelig på dette

---

parter af vangene, utvivlsomt fordi den bestemtes af dets ejendommers bymål, som altid er opgivet. I *Bosættelse og Bebyggelsesformer i Danmark i ældre Tid* (Bidrag til Bondesamfundets Historie II, 1933) s. 135 oversætter Svend Aakjær divisio ved del eller dild, dvs. fald, agerskifte. Denne oversættelse kan i alt fald ikke komme på tale på dette sted.

1) *Todderup* i Henrik Pedersens *De danske Landbrug 1688* s. 196 er fejl for *Yderup*.

tidspunkt en by eller en enestegård (se Dipl Dan 2. rk. IV nr. 144, 152, 154, 157, 159 og 160 og VIII nr. 341).

I afsnittet om enemærket *Havreballe* omtaler jordebogen 4 torper, nemlig »Kokæthorp«, »Wiuælthorp«, »Loppæthorp« og »Aggistorp«. »Præbenda de *Kokæthorp*« er snarest fejl for »præbenda Kaldækot« el. lign. (jævnf. Århus og Skanderborg amters stednavne s. 20). I Jy Saml 5. rk. VIII s. 33 er der imidlertid fremsat en fortolkning, efter hvilken »Kokæthorp« var navnet på en selvstændig bebyggelse. »*Wiuælthorp*« identificeres i Århus og Skanderborg amters stednavne s. 53 med Viby Terp. Denne identifikation er næppe rigtig. I 1683 havde gårdene i Terp nemlig deres agre ikke i Marselisborgs, dvs. den tidligere Havreballegårds, mark, men i Viby mark, hvor mange af dem lå samlet i bestemte fald (se Aug. F. Schmidt: Viby Sogne Historie II s. 20 f.). Hvis »*Wiuælthorp*« ikke er identisk med Viby Terp, og hvis enemærket Havreballe var en ladegårds jorder (se afsnittet om jorder, som kannikebordet ikke havde overladt andre for bestemte afgifter), har »*Wiuælthorp*« været nedlagt som selvstændig bebyggelse i 1313. Vedr. den mulighed, at »*Wiuælthorp*« mark udgjorde enemærket Havreballes Vestervang se ovenfor i afsnittet om tolvtinger. Hverken »*Loppæthorp*« eller »*Aggistorp*« var dele af enemærket Havreballe. I Vejle amts stednavne s. 28 antages det, at »*Loppæthorp*«, som havde et lille stykke skov ved siden af kannikebordets, var Lottrup i Rårup sogn i Bjerre herred. Som det fremgår af biskop Bo Mogensen Langs brev af 26. maj 1420 (se 2. del ejendommene nr. 1048–1050) var den senere Lottrup ladegård på den tid en landsby, og at en landsby syd for Horsens har haft et stykke skov tæt ved Århus, er ikke sandsynligt. Snarere har »*Loppæthorp*« været en bebyggelse, der lå sydøst for enemærket Havreballe, og som blev nedlagt lang tid før 1600-tallets matrikuleringer. Vedrørende »*Aggistorp*«, hvori kannikebordet i 1313 havde en gård, se 2. del ejendom nr. 954. Også denne bebyggelse var nedlagt før 1600-tallets matrikuleringer.

Af torperne i Tirstrup sogn omtales *Nørup* ikke i markbogen 1683, medens *Drammelstrup* mark var en del af hovedgården Høgholms jorder (se Jy Saml 5. rk. VIII s. 58 f.). Vedrørende disse bebyggelsers historie henvises til en af Ødegårdsprojektets jyske studiegruppe planlagt publikation om Tirstrup og omliggende sogne.

Efter stednavne eller som sidste led af stednavne kan mark betyde både hele en selvstændig bebyggelses jordtilliggende og en vang eller et andet større sammenhængende stykke af en bymark.

Hedensted kirke havde jord i 8 marker uden for sognebyens. De var alle velkendte bebyggelses marker bortset fra *Rødkærlunds* mark og »*Brakælund*« mark, hvis første led opføres mellem naturnavnene i Vejle amts stednavne s. 49 f. Da de to marker i jordebogen er sideordnede med og behandles på ganske samme måde som de øvrige, og da navne på -lund kan være bebyggelsesnavne, kan man ikke se bort fra den mulighed, at der er tale om to nedlagte eller senere nedlagte bebyggelses marker.

Som det fremgår af jordebogen var *Knæsted* mark en del af gården *Toftehesles* tilliggende. *Knæsted*, hvis mark i et skøde fra 1634 (1. del adkomst nr. 17) kaldes et enemærke og i markbogen 1683 er behandlet som et fald i Torup bymark, var ifølge J. Kousgård Sørensen: Danske bebyggelsesnavne på -sted s. 93 og Vejle amts stednavne s. 46 navnet på en bebyggelse, det altså var nedlagt før 1313.

Foruden navne, der er sammensat med eller efterfølges af torp og mark, indeholder jordebogen forskellige andre stednavne, som er eller kan være navne på bebyggelser, der blev nedlagt før eller efter 1313.

Den oprindelige overskrift over afsnittet om kannikebordets besiddelser i *Hedensted* er »Hæthenstath et *Hanebal*«. De tre sidste bogstaver i navnet »*Hanebal*« har imidlertid stået på et stykke af margenen, der nu er skåret bort, og kendes kun fra Scr Rer Dan VI s. 426. Ifølge Vejle amts stednavne s. 45 f. er navnets efterled enten -balle (»-balugh« med jordebogens ortografi) eller skrivefejl for -bøl. Da Århusbogens margener som omtalt i Århus og Skanderborg amters stednavne s. 22 var beskadede allerede på tiden for udgivelsen af Scr Rer Dan VI, må det første alternativ være at foretrække. I Vejle amts stednavne er *Haneballe* opført mellem bebyggelsesnavnene. Da -balle er sidste led af naturnavn som f.eks. Præsteballe (i *Hedensted*), Hugormsballe og Bredeballe (i enemærket *Havreballe*), og da *Hedensted*-afsnittet omtaler en skovjord og en løkke mellem de to sydlige gårde, men ikke andre selvstændige bebyggelser end *Hedensted*, er *Haneballe* dog vel snarere navnet på en

af disse jorder. Var Haneballe et bebyggelsesnavn, blev bebyggelsen i alt fald nedlagt før 1600-tallets matrikuleringer.

Af markbogen 1683 fremgår det, at *Gråske* i Tirstrup sogn var nedlagt som selvstændig bebyggelse. En del af dens tidligere mark udgjorde de »Grosk« eller »G1øsk Vang agre«, som lå i Tirstrup Søndervang eller »Groes Mark Vang«. Se nærmere ovennævnte publikation om Tirstrup og omliggende sogne, som Ødegårdsprojektets jyske studiegruppe har planlagt.

Stad var en bebyggelse, der lå i den østlige del af den nuværende Constantinsborg mark. Den blev nedlagt før 1600-tallets matrikuleringer, og dens jorder blev indlemmet i Stadsgårds, det senere Constantinsborgs mark (se Østjysk Hjemstavn 1942 s. 58 ff.).

Om gården *Toftehesle* hedder det i jordebogen, at den lå i Torup mark, ikke i Torup by. Den mulighed foreligger således, at Toftehesle har været en selvstændig bebyggelse, hvis mark blev indlemmet i Torup bymark før 1313.

I afsnittet om *Årslev* oplyser jordebogen, at der engang har ligget en by, som hed »*Ræthæbøl*«, nord for Årslev mark. Den sydlige halvdel af den nedlagte bys mark hørte i 1313 til Årslev sogn, medens den nordlige halvdel hørte til Lyngby sogn.

Som det fremgår af biskop Ebbes breve fra tiden 1215–1224 (Dipl Dan 1. rk. V nr. 63, 64 og 66) var *Surekær* på den tid en gård med en mølle. Den var nedlagt som selvstændig bebyggelse før 1600-tallets matrikuleringer.

Øde ejendomme, udyrkede jorder og nedsatte afgifter.

Kannikebordets 8 gårdsæder i *Starreklinte* plejede at betale 2 ørtug penge m. m. hver, men mange af deres hustofter var øde i 1313. Jævnfør hermed, at 4 af gårdsæderne plejede at have (ikke har) 1 øre skyldjord i Nørrefang, medens 4 andre plejede at have (ikke har) 1 ørtug skyldjord hver. De ubesatte gårdsædeejendomme er sikkert også grunden til, at det om kannikebordets indtægter af bordets gods i *Starreklinte* hedder, at de plejede (ikke plejer) at være 40 mark penge. I *Forsinge* plejer der at være (ikke er der) 4 hustofter. På kannikebordets jorder i *Årup* stod der ingen huse, og en del af dets jord i *Tilst* var fordelt på forskellige, der lejede den for små afgifter. Af de 12 tofter i *Følle* var kun 9 beboede, medens 3 var

øde, og i *Årslev* plejer der at være (ikke er der) 3 bryder, 8 landboer og 4 gårdsæder. Når jordebogen om møllen i sidstnævnte by oplyser, at den plejede (ikke plejer, som der står i de to andre møllers afgiftsopgivelser) at give 14 øre mel, kan det skyldes, at den var øde i 1313.

Jordebogen omtaler udtrykkelig, at dele af markerne i *Tirstrup*, *Vester Alling* og *Låsby* var bevokset med lyng (og skov). Det »si terræ ex toto (ex integro) arentur«, der er føjet til udsædsopgivelserne i afsnittene om *Borup*, *Hedensted*, *Hedensted kirkes jorder* og *Drammelstrup*, såvel som det »potest (possunt, possint, possent) seminari«, der udgør udsædsopgivelsernes verballed i mange af jordebogens afsnit, kan på samme måde angive, at kannikebordets bønder ikke udnyttede deres jorder fuldtud (se nærmere afsnittet om udsæd og rotation).

I afsnittet om kannikebordets bønder og deres afgifter konstateres det, at 1 øre korns afgift af kannikebordets jorder i en del byer nord og øst for Kalø vig svarede til flere øre korns udsæd end 1 øre korns afgift af bordets jorder på andre egne. Selv om foldudbyttet på de dårlige jorder på Djursland og Mols var mindre end foldudbyttet på de gode jorder på Århusegnen, var forskellen på de kvotienter, man får ved at dividere udsæd med afgift, i nogle tilfælde så stor, at man må regne med, at kannikerne før 1313 kan have været tvunget til at nedsætte deres bønders afgifter i nogle byer nord og øst for Kalø vig. For Østjyllands vedkommende medførte den store landbrugskrise i det 14. og begyndelsen af det 15. århundrede ikke blot en betydelig nedsættelse af de fleste bønders kornafgifter. Samtidig blev brydegårde og landbosteder i vid udstrækning egaliseret, ligesom bryder og landboer blev erstattet med fæstere, hvis vigtigste afgift bestod af korn ligesom brydernes vigtigste afgift i 1313, og hvis ydelser var faste årlige præstationer ligesom landboernes i 1313. Det er næppe nogen tilfældighed, at det netop er i egnen nord og vest for Kalø vig, vi i 1313 træffer de landboer, der svarede kornafgifter, og de landboer, der havde de største gårde (se nærmere afsnittet om kannikebordets bønder og deres afgifter).

DOMKAPITLET
JORDEBØGER 1427–1536

INDLEDNING

I håndskriftet Ny Kgl Saml fol. 754 er der fol. 146r–161r indført afskrifter og udtog af forskellige statutter Århus domkapitel vedrørende, nogle sædvaneretslige bestemmelser om prælaters, kannikers m. fl.s pligter samt en del udtog af afsnit af domkapitlets jordebog. Håndskriftets fol. 152r–161r er udgivet af H. F. Rørdam i Kirkehist Saml 3. rk. V s. 322–329. Vedrørende den i samme håndskrift indførte registratur over domkapitlets breve se Æld Da ArkReg V s. 273 f.

Fol. 159v står der under omtalen af bona anniversariorum: *Registrum terragii capitulo annuatim solvendi pete ex hoc eodem libro statutorum*, og fol. 160r står der under omtalen af terragium fabricæ: *Vide ibidem*. Forlægget for den del af håndskriftet, der består af jordebogsudtog, statutter og bestemmelser Århus domkapitel vedkommende, hed altså *Liber statutorum* og omfattede antagelig fuldstændige afskrifter af afsnit af kapitlets jordebog.

Håndskriftet Ny Kgl Saml fol. 754 indeholder ikke jordebogsudtog vedrørende bordpræbenderne og vikariaterne, og det samme har utvivlsomt været tilfældet med forlægget *Liber statutorum*. Når vikariaterne ikke er medtaget, skyldes det formentlig, at altrenes gods er opfattet som selvstændige stiftelser, der ikke hørte med til domkapitlets gods i egentlig forstand. Hvad bordpræbenderne angår, har *Liber statutorum*s forfatter åbenbart anset dem for tilstrækkelig beskrevet i *Reformatio statutorum* fra 1427, af hvilken en afskrift var indført umiddelbart før jordebogsafsnittene.

I Herredagsdombog nr. 19, anno 1606, er der indført en dom, i hvis præmisser det oplyses, »ath der schall findes en gammell Jordbog vdi Capittelett, som schall were daterit Aar 1427, huorudj effterføllgende ord schall findes schreffne: *Præbendæ non habentes mensam de quibus tamen vicarij teneantur. Prima est ecclesia Agri cum suis pertinentijs . . .*« (dombogen fol. 72r, jævnf. Kongens Rettertings Domme 1605–14 udg. af V. A. Secher s. 45). Ovenstående stykke af citatet af jordebogen 1427 svarer ord til andet til de første tre linjer af det første jordebogsudtog i håndskriftet Ny Kgl Saml fol. 754. Det må derfor formodes, at der er en forbindelse mellem jordebogen 1427 og håndskriftets forlæg, *Liber statutorum*. Da statutterne om korvikarernes stipendier, af hvilke en

afskrift er indført i ovennævnte håndskrift fol. 154r ff., er dateret 21. december 1433¹), er jordebogen 1427 næppe identisk med jordebogsafsnittene i Liber statutorum²). Snarere forholder det sig således, at disse afsnit er en eventuelt ajourført afskrift af jordebogen 1427. Håndskriftet Ny Kgl Saml fol. 754 omtaler fol. 161r i et afsnit om nogle penge, skolemesteren skulle betale til kapitlets prokurator, »doctor Martinus Børup, cantor et scholasticus«. Da dette afsnit ser ud til at have været det sidste i Liber statutorum, kan det udmærket have været en senere tilføjelse. Omtalen af kantor Morten Børup er således ikke ensbetydende med, at Liber statutorum stammer fra tiden efter, at Morten Børup engang i den første fjerdedel af det 16. århundrede var blevet kantor.

I det følgende gengives de jordebogsudtog, der er indført i håndskriftet Ny Kgl Saml fol. 754, og det lille stykke af jordebogen 1427, der er citeret i Herredagsdombog nr. 19 fol. 72r f. Som ovenfor omtalt må man formode, at det stykke af Reformatio statutorum fra 1427, der beskriver de forskellige præbenders bordgods, i håndskriftets forlæg, Liber statutorum, erstattede afsnit af kapitlets jordebog. Håndskriftets udtag af dette stykke af Reformatio statutorum gengives derfor på lige fod med de ordinære jordebogsudtog. En fuldstændig afskrift af Reformatio statutorum er indført i den brevbog, der kun er et eller nogle få år yngre end jordebogen 1427 (Repertoriet 1. rk. IV s. 45 og C. A. Christensen i indledningen til Corpus codicum Danicorum II s. X), og som udgør en del af Liber Arhusiensis (Det kgl. Bibliotek, E Donatione Variorum 53,2° fol. 71r–72v, Corpus codicum Danicorum II s. 141–144, Scr Rer Dan VI s. 468–470). Bortset fra ovennævnte udtag af et stykke af Reformatio statutorum medtages ikke andet af de i håndskriftet Ny Kgl Saml fol. 754 indførte statutter og bestemmelser end overskrifterne eller begyndelseslinjerne samt eventuelle dateringer. Jordebogsudtagene gengives efter de samme udgivelsesprincipper som jordebogen 1313. Se ovenfor s. 9 f.

1) I Repertoriet 1. rk. III s. 329 dateres disse statutter ganske vist til 21. december 1423; men denne datering kan under ingen omstændigheder være rigtig. Brevet er nemlig udstedt af biskop Ulrik, som først overtog bispeembedet i 1424.

2) Helt kan det ikke udelukkes, at den jordebog, rettertingsdommen omtaler, er identisk med jordebogsafsnittene i Liber statutorum. Når dommen daterer jordebogen til 1427, kan det nemlig skyldes, at Reformatio statutorum, hvormed Liber statutorum begyndte, stammer fra dette år. At statutterne vedrørende korbikarernes stipendier som antaget i Aarhus Stifts Aarbøger 1941 s. 66 er en senere tilføjelse, er ikke sandsynligt.

TEKST

[Ny Kgl Saml fol. 754 fol. 146r]: In nomine Domini, amen. Nos Ulricus divina miseratione et apostolicæ sedis gratia episcopus, totumque capitulum ecclesiæ Arhusiensis.....
 ..... |148r|.....
 decem præbendas mensas deputatas et annexas habentes |148v| cum dictarum mensarum bonis in locis distinctis præsentibus scriptis in vigorem majoris concordiæ nominatim duximus inserendas

Qvarum præbendarum

1. ecclesia Tuedt, cujus mensæ bona sunt ista in Hinderup.
2. ecclesia Hasløf, cujus mensæ bona sunt primo in Vedelby etc.
3. ecclesia Lime, cujus mensæ bona sunt, primo ecclesia Malling etc.
4. ecclesia Haldum, cujus mensæ etc.
5. ecclesia Hiørning, cujus mensæ etc.
6. præbenda est Kolchoth, cujus etc.
7. ecclesia Eggo, cujus mensæ bona etc.
8. præbenda est ecclesia Beatæ Virginis |149r| in Aarhus, cujus mensæ bona etc.
9. est ecclesia sancti Olai in Aarhus, cujus mensæ bona sunt etc.
10. præbenda, est ecclesia Aarsløff, cujus mensæ bona sunt ista, primo ecclesia Tilest, cum suis pertinentiis etc.

.....
 ..... |152r| .....
 sub anno Domini MCDXXVII¹⁾ vigilia sancti Bartholomæi in nostra cathedrali ecclesia memorata.

Præbendæ non habentes mensam de qvibus tamen vicarii teneantur.

1. est ecclesia Agri, cum suis pertinentiis. |Herredagsdombog nr. 19, anno 1606, fol. 72r f. |: Itim vna cvria ibidem in qua Seuerinus Nicolai dans 2 oras annonæ cum ij <solidis>²⁾. Itim Trugillus ibidem j ora annonæ, j skp. smør, agnus, anser, duo pullj. Itim Bartoldus ibidem tantum. Item Seuerinus in Tokerbodt ipse³⁾ annonæ, ½ skp. smør,

1) rettet fra MCDVII.

2) ms. har solore.

3) antagelig fejl for j pundt, som var gårdens landgilde år 1600 (1. del ejendom nr. 180, se 2. del s. 78).

agnus, anser, duo pulli. Itim Johannes Degen j sk. grott. |Ny Kgl Saml fol. 754 fol. 152r |:

2. est ecclesia Fuolby, cum suis pertinentiis et dote. etc.
3. est ecclesia Albech, cum suis pertinentiis. etc.
4. est Holmstrup, cujus bona sunt ista etc.
5. est ecclesia Aaby, cum suis emolumentis et dote. etc.
6. est ecclesia Sinning, cum suis juribus et emolumentis etc.

|152v| Præbendæ factæ de administrationibus.

1. Domus Sancti Spiritus in Aarhus, primo in Ygdrup una cum curia. etc. Item terragium in Grennae decem gross. de qvinqve fundis.
2. Corporis Christi, primo in Sinning¹⁾ una cum curia etc. Item terragium corporis Christi primo curia oblatarum apud scholas ad aqvilonem una marca argenti.
3. Sacristiæ, primo una cum curia in Aarslef²⁾ etc. Terragium sacristiæ in Aarhus, primo curia Martini Kock etc.

|153r| Bona spectantia ad archidiaconatum

Primo ecclesia Ødum cum suis juribus et emolumentis ac cum dote. Hic archidiaconus non solum visitet parlamentum cum episcopo. . . . .
 . . . . .

Bona spectantia ad præposituram

Primo ecclesia Hanssted cum suis pertinentiis etc. Item ratione istius præposituræ ministret oleum in die coenæ. . . . .
 . . . . . |153v| . . . . .

Bona spectantia ad cantoriam

Primo Petrus Fougedt 2 sk. gross. etc.

Bona communia capituli pro distributionibus deputata manualibus.

Primo molendinum Olldrup³⁾, item in Kolth curia etc.

1) utvivlsomt fejl for Liming, se kommentarens første afsnit.

2) formodentlig fejl for Ærslef, se kommentarens første afsnit.

3) muligvis fejl for Alldrup, se kommentarens første afsnit.

|154r| Seqvuntur jam officia choralia ex ordine dominorum canonicorum et prælatorum ecclesiæ Arhusiensis in suis festis. . . . .

Statuta super stipendiis vicariorum choralium.

..... |159r| .....
sub anno Domini MCDXXXIII, die XXI mensis decembris.

Bona stationum capitulo appropriata

Primo una curia in Schiøstrup in Liisbierrig herredt Kongis Skippelsø, qvam inhabitat¹⁾ Johannes Badsøn dans iij oras avenæ²⁾, i. modium butyri et i solidum gross. Item duæ curiæ in Kragelundt in Hidts herredt, una, in qva inhabitat Canutus Sebastiani dans xii klodder jern. Item alia qvam inhabitat Petrus Joannis dans similiter xii jern klodder.

|159v| Bona anniversariorum.

In Ha⟨ss⟩loehherredt³⁾, in Ninngerredt, in Hielmsløffherredt, in Framløffherredt, Giernherredt, Huolbierrigherredt, Tonelbierrigherredt⁴⁾ Saubroherredt, Galtenherredt, Lüsßbierrigherredt, ⟨Biss⟩⁵⁾ Schippelsø oc Kongis Skipelsø, Nørherredt, Molsherredt, Hadtsherredt, Vradtsherredt.

In parochia sancti Clementis Arhusiensis, Beatæ Virginis, sancti Olai. Registrum terragii capitulo annuatim solvendi pete ex hoc eodem libro statutorum.

|160r| Bona et reditus fabricæ ecclesiæ beati Clementis in Aarhus. In Noër Jens Bertelsbøn i pundt avenæ⁶⁾ et sic consequenter. Terragium fabricæ vide ibidem.

1) ms. har inhabitant.

2) antagelig fejl for annonæ, se kommentarens første afsnit.

3) ms. har Haffloehherredt.

4) læsevariant til det foregående herredsnavn.

5) ms. har Biff.

6) antagelig fejl for annonæ, se kommentarens første afsnit.

Statuta vicariorum choralium a Petro episcopo et Ulrico condita
et conscripta.

Alia statuta perpetu(orum)¹⁾ vicariorum, Petri episcopi.

Item: Forma juramenti per altaristam præstandi.

Item statuta campanariorum.

.....
 ..... |161r |.....
 Scholasticus, qvi pro tempore fuerit, dabit omni anno in capitulo
 20 solidos .....
 Sic procuravit egregius doctor Martinus Børup, cantor et scholasticus.

---

1) ms. har perpetua.

KOMMENTAR

Identifikation af de i jordebogsudtogene omtalte kirker og ejendomme med kirker og ejendomme, hvori kapitlet også havde rettigheder i tiden efter reformationen.

Vedrørende de kirker og ejendomme, efter hvilke præbenderne havde navn, se redegørelsen for præbendernes godshistorie 1536–1600, 2. del s. 71 ff.

Præbendet Tveds ejendom i Hinnerup (fol. 148v) var en af de mellem 1427 og 1600 egaliserede gårde, som tilhørte samme præbende, nemlig ejendommene 1. del nr. 422–425. Se nærmere i kommentarens næste afsnit.

Præbendet Hasles ejendom i Vejlbjby (fol. 148v) var antagelig en af gårdene 1. del nr. 360–363, der tilhørte samme præbende, men hvis landgilde blev ændret en del i tiden 1427–1600. Se nærmere kommentarens næste afsnit.

Vedrørende den i præbendet Lime inkorporerede Malling kirke (fol. 148v) se 1. del s. 117 (nr. 614) og s. 189.

Vedrørende den i præbendet Årslev inkorporerede Tilst kirke (fol. 148v) se 1. del s. 80 (nr. 331 og 332) og s. 188 ff.

Præbendet Agris ejendomme i 1427 (Herredagsdombog anno 1606 nr. 19 fol. 72r f.) er identificeret med ejendomme, der tilhørte dette præbende år 1600, i 2. del s. 78.

Sancti Spiritus præbendets gård i Yderup (fol. 152v) er identisk med ejendom nr. 320a i 1. del, der tilhørte samme præbende. De ejendomme i Grenå, hvoraf præbendet oppebar jordskyld, er utvivlsomt identiske med nogle af de tofter, Peder Gødesen i 1354 skødede til helligåndshuset (Dipl Dan 3. rk. IV nr. 107 og 108). De vides ikke at være omtalt efter 1536.

Den første af corporis Christi præbendets ejendomme, som omtales i jordebogen ca. 1600, lå i Lemming (1. del nr. 604). Da præbendet ikke havde nogen ejendom i Sinding, må det formodes, at Sinning (fol. 152v) er skrivefejl for Liming el.lign. I 1550 overtog Paulus Noviomagus corporis Christi præbendet, der havde været forlenet til Anders Pedersen (se 2. del s. 83). Den fortegnelse over kannike- og vikariegårde i Århus ca. 1550, der er trykt i Hübertz I s. 144 ff., omtaler imidlertid ingen gård, der kaldes curia oblatarum, eller som tilhørte corporis Christi præbendet

eller en af ovennævnte indehavere af præbendet. Dette kan skyldes, at curia oblatarum var afstået før år 1550; men gården kan f.eks. også være den gård, som fortegnelsen kalder den grå kannikegård.

Den første af sacristiæ præbendets ejendomme, som omtales i jordebogen ca. 1600, lå i Erslev i Galten herred (1. del nr. 50). Da præbendet ikke havde nogen ejendom i Årslev, må det formodes, at Aarslef (fol. 152v) er fejl for Ærslef el. lign. Præbendets gård i Århus er antagelig identisk med den gård, som ifølge Hübertz I s. 143 lå til sakristiet og var passelig bygget.

Vedrørende den i ærkedegnedømmet inkorporerede Ødum kirke (fol. 153r) se 1. del s. 46 (nr. 64 og 65) og s. 188 ff.

Vedrørende den i provstiet inkorporerede Hansted kirke (fol. 153r) se 2. del s. 56 (nr. 1028) og s. 106.

Den ejendom, af hvilken kantor oppebar 2 skilling grot (fol. 153v), er ikke stedfæstet og kan ikke identificeres med nogen af de ejendomme, der vides at have tilhørt kantors beneficium efter 1536.

Af det gods, som udgjorde bona communia, omtaler vedkommende jordebogsudtog Olldrup mølle og 1 gård i Kolt (fol. 153v). Olldrup mølle lokaliseres i Århus og Skanderborg amters stednavne s. 83 til Oldrup i Hundslund sogn. Ingen andre kilder omtaler imidlertid gods i Oldrup, som tilhørte domkapitlet, hvorimod kannikebordet i 1289 erhvervede Aldrup mølle i Blegind sogn (Dipl Dan 2. rk. III nr. 377), som endnu i det 17. århundrede hørte med til kapitlets bona communia (1. del nr. 687). Det ligger derfor nær at formode, at Olldrup er skrivefejl for Alldrup. Gården i Kolt er utvivlsomt identisk med en af ejendommene 1. del nr. 601 og 602, som også tilhørte bona communia.

Bona stationum bestod af en gård i Skødstrup og to gårde i Kragelund (fol. 159r). Hvis man antager, at avenæ er fejl for annonæ, svaredes der henholdsvis samme kornlandgilde og lige så mange kloder jern af disse gårde som af ejendommen 1. del nr. 242, der lå i Skødstrup, og af ejendommene 1. del nr. 2 og 3, der lå i Kragelund. Alle tre ejendomme hørte med til bona communia i det 17. århundrede.

Hvis man antager, at avenæ er fejl for annonæ, svaredes der samme kornlandgilde af bona fabricæ gård i Nor (fol 160r) som af ejendommen 1. del nr. 625(A), der lå i Storenor og ligeledes tilhørte bona fabricæ.

Kannikebordets gods ca. 1313, bedriftsenheder på og kapitlets kornindkomster af dette gods 1313, 1427 og 1536–1600.

Oplysninger om det fælles kannikebords bedriftsenheder og afgifter i middelalderen finder man så godt som udelukkende i den jordebog ca. 1313, som er udgivet i nærværende del af udgaven af domkapitlets jordebøger, og i det brev af 23. august 1427, hvorved en del af bordgodsets fordeling på de 10 bordpræbender blev kodificeret. Vedrørende dette brev se nærmere ovenfor s. 76.

En sammentælling af afgifterne af det gods, der blev tildelt de 10 bordpræbender i 1427, viser, at de 9 præbender hvert modtog gods, af hvilket der blev ydet 45 (eller $45\frac{1}{2}$) ørte¹). Præbendet Haldum er det eneste, af hvis bordgods, der ikke svarede 45 (eller $45\frac{1}{2}$), men kun 33 ørte. Heraf kan man drage den slutning, at en overspringelse af afgifter på 12 ørte (= 4 øre = $\frac{1}{2}$ mark), der tilfaldt præbendet Haldums indehaver, formodentlig er den eneste skrivefejl i Århusbogens gengivelse af det originale brevets afgiftsopgivelser. Hovedparten af præbendet Haldums bordgods lå i Rougsø herred og bestod af »in Wthby vij ore, item in Bodhæ in Roxo j ora, item ibidem Mathias j oram annone«. Da det af jordebogen ca. 1313 fremgår, at kannikebordet på den tid ejede gods i Voer i Rougsø herred, ligger det nær at formode, at det, der er sprunget over af Århusbogens skriver, har været »item in Woer iv ore« el. lign. (jævnf. nedenfor s. 86).

I det brev fra 1427, der kodificerer kannikebordets udstykning, opgives afgifterne i ørte, pund, øre og mark, der i regelen er ubenævnte, men nogle gange specificeres som korn. Tidspunktet for brevets affattelse og jævnføringer med afgifterne 1536–1600 gør det evident, at der altid er tale om korn. Bortset fra de tilfælde, hvor det udtrykkeligt bemærkes i brevet 1427, at en gård var øde, fremgår det strengt taget aldrig af dette brev, om de forskellige ejendomme var bebyggede og beboede eller ikke. De fleste ejendomme, hvis brugere er navngivne, må imidlertid formodes at have været beboede, og hvis kornafgifterne 1427 og 1536–1600 ikke afveg mere fra hinanden end sædvanligt (se nedenfor), og ejendommene

1) I Scr Rer Dan's gengivelse er $\frac{1}{2}$ mark og 1 ørte af præbendet Tveds gods i Linå fejl for $\frac{1}{2}$ mark og $\frac{1}{2}$ ørte, og 1 ørte af Olai præbendets stuvjord i Lading er fejl for $\frac{1}{2}$ ørte. Præbendet Lime er herefter det eneste præbende, af hvis bordgods der svarede $45\frac{1}{2}$ ørte i alt.

var bebyggede og beboede 1536–1600, er det heller ikke sandsynligt, at de var øde i 1427.

Som det er gjort sandsynligt i Jy Saml 5. rk. VI s. 177 ff., blev kornafgifterne af kannikebordets bebyggede og beboede ejendomme i tiden mellem 1427 og 1600 ofte forhøjet med $\frac{1}{2}$ eller 1 ørte pr. gård. Hvis en ejendom 1536–1600 lå i samme by som en af kannikebordets ejendomme i 1427, hvis ejendommen 1536–1600 tilhørte det præbende, der havde fået ejendommen 1427 tildelt, og hvis den samlede kornafgift, der svarede af ejendommen 1536–1600, enten var den samme som den, der svarede af ejendommen 1427, eller var $\frac{1}{2}$ eller 1 ørte større, har man altså grund til at antage, at de to ejendomme er identiske med hinanden. Hvis ejendommen var øde i 1427, men ikke 1536–1600, må man naturligvis regne med en større forhøjelse af kornafgifterne. Det forekommer, at en bymark var kannikebordets enemærke i 1313 og et præbendes enemærke i 1536. Hvis dette præbende var det samme som det bordpræbende, der som det eneste fik tildelt gods i den pågældende by ved kannikebordets udstykning i 1427, er det, også når forskellen på kornlandgilden 1427 og 1536 er større end 1 ørte pr. ejendom, overvejende sandsynligt, at det var hele byen, der blev overladt præbendet i 1427.

Jordebogen ca. 1313 giver som oftest oplysninger om bordgodsets såvel som byernes samlede boltal og (eller) mark guldtal. Hvad de gårde angår, der tilhørte kapitlet 1536–1600, lader de sig praktisk talt altid identificere med gårde, der omtales i præsteindberetningerne 1661 (Rentekammerets arkiv 311.67–70), i markbøgerne 1683 og i matriklen 1688. Nogle af disse gårdes mark guldtal eller boltal kendes fra præsteindberetningerne, medens andres boltal kan bestemmes ved hjælp af markbøgerne oplysninger om byernes landskifter. Endelig fremgår det altid af matriklen 1688, hvor stor en anpart gårdenes hartkorn udgjorde af byernes samlede hartkorn. Hvis nogle af kapitlets ejendomme 1536–1600 lå i en by, i hvilken kannikebordet havde gods i 1313, hvis de tilhørte bordpræbender, som havde fået dem tildelt i 1427, eller beneficier og fonds, som var dannet ved bordgodsets udstykning dette år, og hvis deres samlede boltal, mark guldtal eller anpart af bymarken ikke afveg ret meget fra bordgodsets 1313, må det formodes, at ejendommene 1536–1600 er identiske med bordgodset 1313.¹⁾ Var deres boltal, mark guldtal eller anpart

1) Ved bestemmelsen af kannikebordets anpart af de forskellige bymarker må det erindres, at ornum (og nogle stuv) blev holdt uden for bolinddelingen.

af bymarken derimod mindre eller større end bordgodsets 1313, foreligger den mulighed, at en del af godset er afhændet eller erhvervet i tiden efter 1313. Man må regne med, at der har fundet mageskifter sted mellem kannikebordet og præbenderne. I alt fald hvis resten af bymarken tilhørte en sognekirkes fabrica eller mensa og forskellige selvejere og således næppe nogen sinde har været egentligt bordgods, må man derfor også kunne identificere kapitelsgods 1536–1600, som ikke blev tildelt de pågældende præbender i 1427 eller tilhørte de ved kannikebordets udstykning dannede beneficier og fonds, med bordgods 1313.

Når man skal sammenholde de ydelser, der svaredes af de samme ejendomme til forskellige tider, med hinanden, er det af stor betydning, at man ved for det første, om de pågældende ydelser er de eneste, der blev præsteret af ejendommenes brugere, for det andet, om ydelserne var betaling for brugsretten til jorden alene eller også for brugsretten til bygninger, besætning, sæde- og fødekorn samt inventar. Jordebogen ca. 1313 anfører ikke alene, hvor mange penge, men også hvor mange høns og hvor mange dages arbejde landboer og gårdsæder skulle yde. Det er derfor ikke sandsynligt, at bryderne har præsteret ydelser af større betydning, som ikke er omtalt, for brugsretten til deres jorder. Hvis bryderne havde forskellige virninger, som landboerne ikke nød, tør man imidlertid ikke udelukke, at de har betalt afgifter, som ikke er opgivet, af disse (se Jy Saml 5. rk. VIII s. 85). Brevet, der kodificerer kannikebordets udstykning i 1427, anfører kun de kornafgifter, der svaredes af kannikebordets ejendomme. Om arten og størrelsen af de øvrige ydelser, ved vi intet. Endelig mangler der fra tiden efter reformationen oplysninger om bøndernes hoveri, ofte også om gæsteriet, der gerne tilfaldt kongen, lejlighedsvis tillige om andre afgifter. Der er intet, der tyder på, at kannikebordets bryder i 1313 havde nogen form for medejendomsret til de jorder, de brugte. Hvad bygningerne angår, nævnes de nogle få gange i jordebogen ca. 1313 og synes i disse tilfælde altid at have tilhørt kapitlet (se ovenfor s. 55). Besætning omtales kun én gang og var da anskaffet af jorddrotten (se ovenfor s. 55). Fra Århusbogens breve ved vi, at i alt fald en del af besætningen såvel som korn og bygninger kunne være kannikerens ejendom senere hen i det 14. århundrede. Ved gavebrev af 5. marts 1327 fik kannikebordet således overdraget noget jordegods med alt rørligt og urørligt tilliggende og virninger (Dipl Dan 2. rk. IX nr. 377). Ved skøde før 14. april 1354 erhvervede Helligåndshusets forstander en gård med

to stykker kvæg, en gård med to okser i virning, fremdeles to hopper, to okser, to køer, fire svin og seks får (i virning) (Dipl Dan 3. rk. IV nr. 107). Endelig lovede en mand, der havde fået jord i forlening af kannikebordet, i sit brev af 1. maj 1371, at kapitlet efter hans død skulle have de bygninger tillige med holdsfæ og holdskorn, hvormed kan kunne forbedre godset (Scr Rer Dan VI s. 498).

Voer by og sogn, Rougsø herred. I 1313 havde kannikebordet to brydegårde i Voer, af hvilke der svaredes 12 øre korn. Dette gods er muligvis identisk med de åbenbart øde jorder i samme by, der tilhørte kannikebordet, og som i 1371 blev forlenet til høvedsmanden på Kalø Jens Pelæ. Af jorderne skulle han betale en årlig afgift på 3 øre = 9 ørte korn, og hvis han forbedrede dem med huse og bygninger, kvæg og korn, skulle alt dette efter hans død tilhøre kapitlet (Scr Rer Dan VI s. 498). I Århusbogens gengivelse af brevet, der kodificerer kannikebordets udstykning i 1427, omtales ejendomme i Voer slet ikke; men hvis det ovenfor fremsatte forslag til en rettelser i Århusbogens gengivelse af dette brev er rigtigt, havde kannikebordet i 1427 gods i denne by, hvoraf der svaredes 12 ørte korn. Kapitlets gods i Rougsø herred mistede det i 1557 ved adkomst nr. 47. Da denne adkomst kun kendes fra et referat i Æld Da ArkReg, som ikke indeholder nogen form for specifikation af godset, lader en jævnføring mellem de middelalderlige og 1500-tallets kornafgifter sig ikke foretage.

1313: 2 bryder = 12 øre korn.

1371: 9 ørte korn og forbedringer af godset.

1427: Muligvis 12 ørte korn.

Vester Alling by og sogn, Sønderhald herred. I 1313 havde kannikebordet to brydegårde i Vester Alling, hvis samlede tilliggende udgjorde en fjerdedel af bymarken. Ved kannikebordets udstykning i 1427 fik præb. Olai 6 ørte korn i Vester Alling, hvilket netop er kornlandgilden af ejendommen nr. 835, som 1536–87 tilhørte dette præbende. Foruden nr. 835 ejede kapitlet 1536–87 endnu en ejendom i Vester Alling, nemlig nr. 834. Denne ejendom tilhørte bona communia, altså et af de fonds, der dannes ved kannikebordets udstykning. Ved hjælp af matriklen 1664 kan man identificere ejendommene nr. 834 og 835 med de gårde, der i matriklen 1688 har nr. 1 og nr. 5, og hvis samlede hartkorn 1688 var 19 td. 2 skp. 3 fjerdingkar. En fjerdedel af hele byens hartkorn 1688 er 28 td. 6 skp. 1½ alb. Da kannikebordets gods i 1313 udgjorde en fjerdedel af bymarken, må man således regne med den mulighed, at om ved en tredje-

del af bordgodset i Vester Alling er afhændet i tiden mellem 1313 og 1536.

1313:
2 bryder = 14 øre korn.

1427:
6 ørte korn, 1 eller 2
gårde, der ikke blev tildelt
et bordpræbende.

1536-87:
nr. 835 = 6 ørte korn m.m.
nr. 834 = 6 ørte korn m.m.
muligvis afhændet før
1536: 1 gård = 6 ørte
korn m.m.

Følle, Bregnet sogn, Øster Lisbjerg herred. 19. april 1313 skænkede provst Jens en gård med to landbosteder til annunciationis Mariæ vikariet (Dipl Dan 2. rk. VII nr. 31). Disse ejendomme omtales ikke i nogen af de yngre kilder, som handler om vikariets gods til og med år 1600. Efter hvad jordebogen ca. 1313 oplyser, havde kannikebordet 2 brydegårde, 7 landbosteder og 3 øde ejendomme i Følle. Tilsammen udgjorde disse ejendommers tilligender halvdelen af bymarken. Følle omtales ikke i det brev fra 1427, der kodificerer kannikebordets udstykning. Derimod fremgår det af kapitlets jordebøger 1600-1663, at gårdene nr. 184-186 tilhørte præbendet Tved, og at gårdene nr. 187-189 tilhørte præbendet Hørning. De 6 gårde havde tilsammen 5/9 af byens samlede hartkorn 1688, medens resten ifølge matriklen 1664 var to selvejergårdes tilligender og nogle fra den ene selvejergård udskilte kirkejorder. Da det er usandsynligt, at selvejergårdene og kirkejorderne nogen sinde har tilhørt kapilet, og da kannikebordet i 1313 ligesom de to præbender i 1600-tallet ejede om ved halvdelen af bymarken, er det i Østjysk Hjemstavn 1949 s. 157 ff. formodet for det første, at de ejendomme, der i 1313 blev skænket til annunciationis Mariæ vikariet, kort tid derefter er afhændet til kannikebordet, for det andet at kannikebordets gods i Følle før eller efter 1427 er afstået til præbenderne Tved og Hørning.

1313: 2 bryder = 13 1/3
øre korn, 7 landboer =
13 øre penge, 14 høns og
42 dages arbejde, 3 øde
ejendomme.

1536-1600: 6 gårde = 20
ørte korn m.m.

Egå og Lystrup, Egå sogn, Øster Lisbjerg herred. I 1313 havde kannikebordet en brydegård og et landbosted i Egå, hvis tilliggender lå både i Egå og i Lystrup bymarker. I Egå havde bordet 3/8 bol eller 3 mark gulds jord, og i Lystrup havde det 1/8 bol eller 1/16 af hele bymarken. I Aarhus

Stifts Aarbøger 1944 s. 14 ff. er der anført en del argumenter, der taler for, at bordet foruden rebet jord har haft et stykke særjord i Lystrup. Ved kannikebordets udstykning i 1427 fik præbendet Hasle som det eneste bordpræbende tildelt gods i Egå, nemlig en gård med to landbosteder, hvoraf der svaredes 6 ørte korn. I 1547 afstod dette præbendes indehaver ærkedegnen Jesper Brochmand nogle jorder i Lystrup (ejendom nr. 890a) og fik til gengæld ejendommen nr. 250, hvis fæster betalte 3 ørte korn, (adkomst nr. 41a). Præbendet Hasle havde derefter ikke andre ejendomme i Egå sogn end gården nr. 194, hvis kornlandgilde var på 6 ørte, og gadehuset nr. 195. Af de beneficiar og fonds, der blev dannet i 1427 af det bordgods, som ikke blev fordelt på de ti bordpræbender, er der intet, som havde ejendomme i Egå og Lystrup i tiden efter reformationen. I Jy Saml 5. rk. VI s. 199 ff. er der gjort et forsøg på at bestemme antallet af bolene i Egå; men landskiftet er så uregelmæssigt, at det ikke er lykkedes at nå et sikkert resultat. Da jordebogen ca. 1313 kun opgiver bordgodsets boltal, kan man således ikke udregne kannikebordets andel af Egå bymark i 1313 og jævnføre den med den part af marken, der tilhørte gård nr. 194.

1313: 1 bryde = 8 øre
korn, 1 landbo = 4 ørte
penge, 1 gås og 4 dages
arbejde.

1427: 1 gård med 2
landbosteder = 6 ørte
korn.

1536–1600: nr. 194 = 6
ørte korn m.m., gadehuset
nr. 195 = 2 mk. 4 sk.,
jord i Lystrup afhændet
for nr. 250 = 3 ørte korn.

Kasted by og sogn, Hasle herred. I 1313 ejede kannikebordet 7/8 af det ene af de 2 bol i Kasted, altså 7/16 af hele bymarken. Ved kannikebordets udstykning i 1427 fik præb. Olai tildelt nogle ejendomme i Kasted, hvoraf der svaredes 12 ørte korn. Efter reformationen ejede samme præbende 4 gårde i Kasted (nr. 310–313) og 4 gadehuse (nr. 314–317). Gårdenes samlede hartkorn udgjorde mellem 7/17 og 8/16 af hele byens hartkorn eller omtrent samme andel af bymarken som den, der i 1313 tilhørte kannikebordet. Af de beneficiar og fonds, som dannedes ved kannikebordets udstykning, var der intet, som havde ejendomme i Kasted i tiden efter reformationen. Alt taler således for, at kannikebordets gods i Kasted 1313 er identisk med Olai præbendets gods i denne by 1427 og efter 1536. Vedr. Kasted se i øvrigt Jy Saml 5. rk. VI s. 211 og Aarhus Stifts Aarbøger 1956 s. 55 ff. og s. 281 f.

1313: 1 bryde = 11 øre
korn m.m., 3 landboer =
1 mk. penge

1427: 12 ørte korn.

1536–1600: nr. 310–313 =
4 × 4 = 16 ørte korn m.m.,
nr. 314–317 = 4 dl. og 4
ugers arbejde.

Tilst by og sogn, Hasle herred. Foruden *Tilst* kirkes jorder omtaler kannikebordets jordebog ca. 1313 $3\frac{1}{2}$ bol eller 14 mark guld jord i *Tilst*, som tilhørte bordet. De 2 bol brugtes af 2 bryder, der hver plejede at betale om ved 9 øre korn og småredsel, medens $1\frac{1}{2}$ bol var lejet ud til forskellige for kun 2 mk. 6 øre penge og 4 ørte korn. Ved sit brev af 26. april 1321 (Dipl Dan 2. rk. VIII nr. 341) skænkede kanniken Broder Degn sit gods i *Tilst* til afholdelse af sin årtid. Godset, der skulle forvaltes af indehaveren af det ved samme brev stiftede præbende Holmstrup¹⁾, indbragte hvert år $\frac{1}{2}$ mk. korn og 2 mk. penge; men Broder Degn lovede at forøge det med rørligt gods og jorder, så indtægten kunne blive 14 mark kobberpenge. I 1427, da kannikebordet blev udstykket, fik præbendet Årslev tildelt indtægterne af *Tilst* kirke samt 2 øde gårde i *Tilst*. I tiden efter reformationen endelig havde kapitlet foruden præstegården, der udgjorde (en del af) kirkens præstebord, 5 gårde i *Tilst*, nemlig nr. 342–346. I Jy Saml 5. rk. VI s. 190 ff. er bolene i *Tilst* bestemt på grundlag af de oplysninger om landskiftet, som markbogen 1683 giver. Da landskiftet i *Tilst* er stærkt regelbundet, kan man med temmelig stor sikkerhed fastslå, at 2 af kapitlets gårde, der tilhørte præbendet Holmstrup, hver var på 1 bol eller 4 mark guld, at 2, der tilhørte præbendet Årslev, hver var på $\frac{1}{2}$ bol eller 2 mark guld, og at 1, der tilhørte Sancti Spiritus præbendet, ligeledes var på $\frac{1}{2}$ bol eller 2 mark guld. Når bortses fra præstegården, udgjorde kapitlets samlede besiddelser i *Tilst* $3\frac{1}{2}$ bol eller 14 mark guld. De havde således samme bol- og mark guldtal som kannikebordets gods i 1313. Af de 8 gårde, som ikke tilhørte kapitlet i tiden efter reformationen, var de 7 selvejergårde og den ene antagelig en tidligere selvejergård, hvis bondeskyld kongen havde erhvervet. Da det er usandsynligt, at nogen af disse gårde var kapitlets ejendom i 1313, har kannikebordets gods muligvis haft følgende skæbne i tiden efter 1313: En an-

1) Det gods i Holmstrup (og i *Tilst* sogn eller mark), som Broder Degn erhvervede i 1294–1295 (Dipl Dan 2. rk. IV nr. 144, 152, 154, 157, 159 og 160), er utvivlsomt det Holmstrup, som Broder Degn skænkede præbendet af dette navn i 1321, og som dengang lå i *Tilst* sogn (Dipl Dan 2. rk. VIII nr. 341). *Tilst* mark, som der står i et af brevene er i så fald antagelig fejl for *Tilst* sogn, som der står i to af de andre breve.

part af de 2 brydegårde på hver 1 bol blev afhændet til Broder Degn, som gjorde den til årtidsgods, der skulle forvaltes af indehaveren af præbendet Holmstrup. Resten af de to gårde kom senere hen også i dette præbendes besiddelse, hvad enten det skete ved den af Broder Degn lovede forøgelse af årtidsgodset eller på anden måde. Af de $1\frac{1}{2}$ bol, som var lejet ud til forskellige for små afgifter, blev 1 bol i 1427 tildelt præbendet Årslev, medens $\frac{1}{2}$ bol blev afstået til Sancti Spiritus præbendet.

1313:

1 bryde = 1 bol = 9 øre

korn og småredsel,

1 bryde = 1 bol = 9 øre

korn og småredsel,

$1\frac{1}{2}$ bol lejet til forskellige = 4 ørte korn og

2 mk. 6 øre penge.

1321 og 1427:

1321: Broder Degns

anpart = 12 ørte korn

og 2 mark penge.

1427: 1 bol = 2 øde

gårde = 6 ørte korn

1536–1600:

nr. 345 = 1 bol = 8 ørte

korn m.m.

nr. 346 = 1 bol = 8 ørte

korn m.m.

nr. 343 = $\frac{1}{2}$ bol = 4 ørte

korn m.m.

nr. 344 = $\frac{1}{2}$ bol = 4 ørte

korn m.m.

nr. 342 = $\frac{1}{2}$ bol = 3 ørte

korn m.m.

Vejlby by og sogn, Hasle herred. I 1313 ejede kannikebordet 7 ottinger eller 7 mark gulds jord i *Vejlby*. Jorden brugtes af en bryde, der betalte 10 øre korn m.m. Ved bordgodsets udstykning i 1427 fik præbendet Hasle tildelt 6 gårde i *Vejlby*, hvis samlede kornafgift var på 29 ørte. I tiden efter reformationen havde det samme præbende 5 gårde i *Vejlby*, af hvilke præbendets indehaver oppebar 31 ørte korn. Da forskellen på de samlede kornafgifter er så lille, må det formodes, at præbendet Hasles andel af *Vejlby* bymark var den samme 1427 og 1536. Dette forudsætter imidlertid, at en gård var blevet nedlagt og de øvrige delvis egaliseret i tiden 1427–1536. En præsteindberetning fra 1661 opgiver, hvor mange ottinger de forskellige gårdes tilliggender udgjorde. Da vi fra jordebogen ca. 1313 ved, at 1 otting var det samme som 1 mark gulds jord, fremgår det af præsteindberetningen sammenholdt med kapitlets jordebøger, at præbendet Hasle ejede 19 ottinger eller 19 mark gulds jord i *Vejlby* (Henrik Larsen i Aarhus Stifts Aarbøger 1927 s. 113 og 135). Skal en sammenligning drages mellem afgifterne af bordets gods i *Vejlby* 1313 og præbendet Hasles 1427 og 1536–1600, må man derfor gå ud fra de afgifter, det må formodes, at kannikerne havde oppebåret, hvis kannikebordets gods i 1313 ikke var på 7, men på 19 ottinger eller mark gulds jord.

1313:	1427:	1536–1600:
7 ottinger = 1 bryde =	N.N. = 9 ørte korn	nr. 363 = 8 ørte korn m.m.
10 øre korn svarer til	N.N. = 9 ørte korn	nr. 361 = 7 ørte korn m.m.
19 ottinger = 3 bryder =	N.N. = 3½ ørte korn	nr. 359 = 6 ørte korn m.m.
27 øre korn	N.N. = 3 ørte korn	nr. 360 = 6 ørte korn m.m.
	N.N. = 3 ørte korn	nr. 362 = 4 ørte korn m.m.
	N.N. = 1½ ørte korn	
I alt 27 øre korn	I alt 29 ørte korn	I alt 31 ørte korn

Årslev by og sogn, Hasle herred. Når halvdelen af den nedlagte by Ræthæbøls mark, der efter udsæden at dømme svarede til et af *Årslev* bys bol, regnes med, var *Årslev* bymark i 1313 på 5½ bol. Af disse tilhørte 3 7/10 bol kannikebordet, medens *Årslev* kirke, som var eller blev inkorporeret i præbendet *Årslev*, ejede 14/30 bol, og de resterende 1 1/3 bol tilhørte en privat mand. Et tingsvidne, som er dateret 18. maj 1334, dokumenterer, at en kvinde ved navn Inge havde overladt kapitlet brugsretten til gods i *Årslev* mod, at kannikerne sørgede for hendes underhold (Dipl Dan 2. rk. XI nr. 130). Ni år senere oplod Jens Mogensen til Skær-sø ved et den 13. november 1343 udstedt brev sine panterettigheder i gods i *Årslev* i Hasle herred til en prior og kannik i *Århus* (Dipl Dan 3. rk. I nr. 382). Det er et spørgsmål, om kapitlet i 1334 fik andet end brugsretten til det pågældende gods, så længe dets ejer levede. Ligeledes er det et spørgsmål, om den kannik, der fik Jens Mogensens panterettigheder overdraget, erhvervede ejendomsretten til godset, og i bekræftende fald, om han afstod den til kannikebordet. Ved kannikebordets udstykning i 1427 fik præbendet *Egå* som det eneste bordpræbende tildelt ejendomme i *Årslev*, nemlig 6 gårde¹⁾. I 1536 ejede præbendet *Årslev* sognets præstegård og 1 gadehus, medens byens øvrige 12 gårde samt 1 gadehus tilhørte præbendet *Egå*. De gårde, dette præbende fik tildelt i 1427 er utvivlsomt identiske med gårdene nr. 391–395 og 404. Ved hjælp af matriklen 1664 og markbogen 1683 kan man konstatere, at gård nr. 391 blev delt i de to gårde, som i matriklen 1688 har numrene 1 og 11. De fem øvrige gårde havde numrene 4–7 og 10 i matriklen 1688. Dividerer man summen af hele byens ager og engs hartkorn 1688 med summen af disse gårdes hartkorn, får man kvotienten 1,593. Dividerer man hele byens boltal 5½ med de 3 7/10 bol, der tilhørte kannikebordet i 1313, får man kvotienten 1,486. Når man tager den store tidsafstand og forskellen på bol og

1) Det »Aarslef«, hvori præb. sacristiæ ifølge et udtog af en jordebog fra 1427 eller senere havde gods, er antagelig fejl for »Ærslef« el. lign. Se ovenfor s. 82.

hartkorn i betragtning, er differencen mellem de to kvotienter ikke særlig stor. Det er således ikke udelukket, at kannikebordets gods 1313 var det samme som det gods, præbendet Egå fik tildelt i 1427.

1313:	1427:	1536-1600:
3 bryder = 20 øre korn, (1 mølle = 14 øre mel),	N.N. = 9 ørte korn	nr. 391 = 10 ørte korn m.m.
8 landboer og 4 gård- sæder, hvis afgifter ikke er opgivet.	N.N. = 6 ørte korn	nr. 392 = 7 ørte korn m.m.
	N.N. = 6 ørte korn	nr. 404 = 7 ørte korn m.m.
	N.N. = 6 ørte korn	nr. 393 = 6½ ørte korn m.m.
	N.N. = 5 ørte korn	nr. 394 = 6 ørte korn m.m.
	N.N. = 5 ørte korn	nr. 395 = 6 ørte korn m.m.
I alt 20 øre korn	I alt 37 ørte korn	I alt 42½ ørte korn

Grundfør by og sogn, Vester Lisbjerg herred. I 1313 ejede kannikebordet 1 3/4 mark guld eller 14 mark sølvs jord i Grundfør. Jorden dyrkedes af en bryde, der betalte en afgift på 5 øre korn. Ved kannikebordets udstykning i 1427 fik præbendet Hasle som det eneste bordpræbende tildelt gods i Grundfør, nemlig en af byens gårde. I 1536 besad præbendet Hasle stadig denne gård, medens ingen ejendom tilhørte de ved udstykningen dannede beneficier og fonds. Af en præsteindberetning fra 1661 (Sognejordebøger på landgilde, udsæd og avling 1661-62, Rigsarkivet, Rentekammerets arkiv 311.67-70) fremgår det, at præbendet Hasles gård var på 7 mark sølv eller det halve af bordgodsets mark sølvstal i 1315. Det må således formodes, at kannikebordets brydegård var blevet delt i to, af hvilke den ene blev afhændet af et af de ved bordgodsets udstykning dannede fonds før år 1600. Skal afgiften 1315 sammenstilles med afgifterne 1427 og 1600, må den altså halveres.

1313:	1427:	1600:
14 mark sølvs jord =	N.N. = 3 ørte korn.	nr. 420 = 7 mark sølv
1 bryde = 5 øre korn		jord = 3 ørte korn m.m.
svarer til 7 mark sølvs		
jord = 2½ øre korn.		

Hinnerup, Grundfør sogn, Vester Lisbjerg herred. I 1313 var Hinnerup kannikebordets enemærke, der dyrkedes af 1 bryde og 7 landboer. Ved bordets udstykning i 1427 fik præbendet Tved som det eneste bordpræbende tildelt gods i Hinnerup, nemlig 5 ejendomme, af hvilke den ene var øde. I 1536 ejede dette præbende 4 lige store gårde i Hinnerup, hvis samlede tilliggende således, som det fremgår af matriklen 1664, udgjorde hele bymarken.

1313:
1 bryde = 16 øre korn,
7 landboer = 8 øre korn.

I alt 24 øre korn

1427:
N.N. = 6 ørte korn
N.N. = 3 ørte korn
N.N. = 2 ørte korn
N.N. = 1 ørte korn
1 øde landbosted =
 $\frac{1}{2}$ ørte korn
I alt $12\frac{1}{2}$ ørte korn

1536–1600:
nr. 422 = 5 ørte korn
nr. 423 = 5 ørte korn
nr. 424 = 5 ørte korn
nr. 425 = 5 ørte korn
nr. 426 = 1 gadehus =
2 mk. penge.
I alt 20 ørte korn

Ølsted by og sogn, Vester Lisbjerg herred. I 1313 ejede kannikebordet en brydegård på $\frac{2}{3}$ bol eller 4 mark gulds jord i *Ølsted*. Ved kannikebordets udstykning i 1427 fik præb. Olai som det eneste bordpræbende tildelt gods i *Ølsted*, nemlig en eller flere ejendomme, af hvilke præbendets indehaver skulle oppebære 6 ørte korn. I 1536 ejede det samme præbende en gård i *Ølsted*, hvis fæster ligeledes betalte 6 ørte korn, hvorimod ingen af byens ejendomme tilhørte noget af de beneficier og fonds, der blev dannet ved kannikebordets udstykning. Af en præsteindberetning fra 1661 (se de under Grundfør omtalte sognejordebøger) fremgår det, at den gård, der tilhørte præb. Olai, var på 33 mark sølv eller $4\frac{1}{8}$ mark guld. Der kan således ikke være tvivl om, at kannikebordets brydegård i 1313 var identisk med det gods, præb. Olai fik tildelt i 1427, og den gård, dette præbende ejede i 1536.

1313:
4 mark gulds jord =
1 bryde = $5\frac{1}{2}$ øre korn.

1427:
6 ørte korn.

1536–1600:
nr. 460 = $4\frac{1}{8}$ mark
guld = 6 ørte korn m.m.

Kolt by og sogn, Ning herred. I 1313 var *Kolt* ikke som så mange andre byer på *Århuseggen* delt i bol, men i 3 »partes«. Disse partes var i øvrigt ganske som bolene i samme by lige store, ligesom deres størrelse ikke afveg meget fra bolenes gennemsnitsstørrelse (se ovenfor s. 68). Uden for inddelingen i partes lå kirkestuvet, der utvivlsomt er identisk med de jorder, der i 1600-tallet udgjorde hele eller en del af annekspræstegårdens tilliggende. I 1313 ejede kannikebordet 2 brydegårde i *Kolt*, hvis tilliggende bestod henholdsvis af en af de tre partes og $\frac{3}{4}$ af en anden. Ved kannikebordets udstykning i 1427 blev intet af godset tildelt noget af de 10 bordpræbender. Da ejendommene nr. 601 og 602 i 1536 var en del af bona communia, må det derimod formodes, at disse gårde i 1427 blev indlemmet i dette af bordgodset dannede fond. Ser man bort fra annekspræstegården, hvis tilliggende helt eller delvis var gammelt kirkestuv, var gårdene i *Kolt* i 1688 på 34 td. 7 skp. 2 fjk. $1\frac{1}{2}$ alb. hartkorn i alt.

$\frac{1}{3}$ heraf er 11 td. 5 skp. $2\frac{1}{2}$ alb. hartkorn. Da ejendom nr. 601's hartkorn var 11 td. 2 skp. 2 fjk. $\frac{1}{2}$ alb. eller kun 2 skp. 2 fjk. 2 alb. mindre end $\frac{1}{3}$ af det samlede hartkorn, er denne gård antagelig identisk med den brydegård, som i 1313 havde den ene af de tre partes ubeskåren. $\frac{3}{4}$ af $\frac{1}{3}$ af det samlede hartkorn er 8 td. 5 skp. 3 fjk. $1\frac{7}{8}$ alb. Da ejendom nr. 602 var på 6 td. 5 skp. hartkorn eller 2 td. 3 fjk. $1\frac{7}{8}$ alb. mindre end $\frac{3}{4}$ af $\frac{1}{3}$ af det samlede hartkorn, kan det ikke udelukkes, at noget af den anden brydegårds jord er afhændet i tiden mellem 1313 og 1536. Den store forskel på deres hartkorn til trods er de to gårdes kornafgifter omtrent lige store. Dette kan skyldes, at den store gård en tid har været øde og har fået sin landgilde nedsat til om ved det halve.

1313:	1536-1600:
1 bryde = 1 mark korn	nr. 601 = $4\frac{1}{2}$ ørte korn
og 1 ørte hvede = $8\frac{2}{3}$ øre korn.	m.m.
1 bryde = $3\frac{1}{3}$ øre korn.	nr. 602 = 4 ørte korn
1 landbo = 1 øre penge,	m.m. + afgift af eventuelt afhændet jord.
2 høns og 3 dages arbejde.	

Stad (nuværende *Constantinsborg*), Ormslev sogn, Ning herred. I 1313 ejede kannikebordet $\frac{1}{4}$ af Peter Stoops jord i Stad, som dyrkedes af en landbo. Ved kannikebordets udstykning i 1427 fik præbendet Hasle som det eneste bordpræbende tildelt gods i Stad. I 1536 ejede dette præbende en øde jord i Stad, medens ingen af bebyggelsens ejendomme tilhørte de beneficiar og fonds, der var dannet ved bordgodsets udstykning.

1313:	1427:	1536-1600:
1 landbo = 2 øre penge	2 ørte korn.	nr. 953 = 1 øde jord =
og 2 høns.		2 ørte korn.

Kysing og Norsminde, Saksild sogn, Hads herred. I 1313 var Kysing mark kannikebordets enemærke, som dyrkedes af 3 bryder, 1 landbo og 1 gårdsæde i Kysing og 11 landboer i Norsminde. Ved kannikebordets udstykning i 1427 fik præb. Divæ Virginis tildelt Norsminde og Kysing »pro 8 oris« eller 24 ørte korn. I 1536 ejede dette præbende ejendommene nr. 982-991, der lå i Kysing, og hvis samlede kornlandgilde var 47 ørte. Hertil kommer muligvis ejendom nr. 992 »Naftoft« mark, hvoraf der svarede $\frac{1}{2}$ ørte havre. Præbendets kornindtægt af Kysing var altså næsten dobbelt så stor i 1536 som i 1427. En jævnføring med 1600-tallets

matrikler viser, at ejendommene nr. 982–990 er identiske med de 9 gårde, hvis tilligender udgjorde Kysing bymark.

1313:	1427:	1536–1589
3 bryder = 18 øre korn, 12 landboer og 1 gård- sæde = 28 øre penge, 31 høns og 33 dages arbejde	24 ørte korn	nr. 982–992 = 47½ ørte korn m.m.

Låsby by og sogn, Gern herred. I 1313 ejede kannikebordet en brydegård på $\frac{3}{8}$ bol i Låsby. Ved kannikebordets udstykning i 1427 fik intet bordpræbende tildelt nogen ejendom i Låsby, og i 1536 var der intet af de af bordgods dannede beneficier og fonds, som ejede gods i denne by. Derimod tilhørte en af byens gårde, ejendom nr. 719, præbendet Hasle i 1536. Hvis man identificerer denne gård med kannikebordets brydegård i 1313, bliver Låsby's boltal 2, hvilket giver et sandsynligt forhold mellem udsæden 1313 og det dyrkede areal 1683 (se Jy Saml 5. rk. VIII s. 27 ff.).

1313:	1536–1600:
1 bryde = 8 øre korn.	nr. 719 = 6 ørte korn m.m.

Hedensted by og sogn, Hatting herred. I denne by omtaler Jordebogen ca. 1313 7 $\frac{7}{8}$ otting eller 15 $\frac{3}{4}$ mark gulds jord og 2 mark gulds særjord, som var kannikebordets ejendom. Ved bordets udstykning i 1427 fik præbendet Hørning tildelt 4 af Hedensted bys gårde og en øde gård, som utvivlsomt er identiske med de 4 ejendomme nr. 776–779, der tilhørte dette præbende i 1536. Jordebogen ca. 1313 giver ingen oplysninger om Hedensted bys samlede boltal eller mark guldal. Som påvist i Jy Saml 5. rk. VIII s. 6 ff. er der imidlertid en del, der taler for, at der var 3 bol i Hedensted og særjorder svarende til $\frac{1}{2}$ bol. Dette er ensbetydende med, at ejendommene nr. 776–779 også er identiske med kannikebordets gods 1313, således at man kan jævnføre de kornafgifter, der svarede af det samme gods i 1313, 1427 og 1536, med hinanden.

1313:	1427:	1536–1600:
4 bryder = 27 øre korn og småredsel. 1 landbo, hvis afgifter ikke er opgivet.	N.N. = 3 ørte korn N.N. = 2½ ørte korn N.N. = 2 ørte korn N.N. = 1 ørte korn 1 øde gård = 1 ørte korn	nr. 776 = 3 ørte korn m.m. nr. 777 = 3 ørte korn m.m. nr. 778 = 3 ørte korn m.m. nr. 779 = 1½ ørte korn
I alt: 27 øre korn	9½ ørte korn	10½ ørte korn

En nedsættelse af kornlandgilden fra 27 øre i 1313 til $9\frac{1}{2}$ ørte i 1427 er usædvanlig stor. Da 1 ørte kornafgift 1427 også svarer til langt flere tdr. land 1683 end 1 ørte kornafgift i de fleste andre byer (se Jy Saml 5. rk. VIII s. 11), er det ikke desto mindre højst sandsynligt, at så stor en nedsættelse faktisk har fundet sted.

Hedensted bymark var i 1683 på 603 tdr. land, medens de gårdes samlede tilliggende, der havde tilhørt præbendet Hørning, var på 188 tdr. land. Hvis bymarken havde været delt i 2 bol, hvert på 16 mark guld, og hvis særjorderne havde svaret til $\frac{1}{2}$ bol, ville de gårdes samlede mark guldtal, som præbendet Hørning havde ejet, være knap $12\frac{1}{2}$. I så fald må det altså formodes, at kapitlet før 1427 havde afhændet godt og vel 5 mark guld af de jorder, der tilhørte kannikebordet i 1313. Af $12\frac{1}{2}$ mark gulds jord blev der svaret ca. 19 øre korn i 1313, hvilket også er meget i forhold til afgifterne 1427 og 1536–1600. Ca. en tredjedel af Hedensted bymark tilhørte præstegården og nogle selvejergårde, der aldrig har været kannikebordets ejendom. Da kannikebordet i 1313 foruden 2 mark gulds jord ejede $7\frac{7}{8}$ otting eller næsten et helt bol, er det således udelukket, at der har været færre end 2 bol i Hedensted.

Torup og Toftehesle, Hedensted sogn, Hatting herred. Gården Toftehesle og den gård i Torup, der tilhørte kannikebordet i 1315, er utvivlsomt identiske med 3 gårde i Torup, som præbendet Hørning fik tildelt i 1427, og som også tilhørte dette præbende i 1536 (se Jy Saml 5. rk. VIII s. 12 ff.). De afgifter, der svarede af Toftehesle, er imidlertid ikke opgivet i jordebogen ca. 1313, og oplysningerne om afgifterne af jorderne i Torup står i et afsnit, der er behæftet med skrivefejl, som ikke kan rettes (se ovenfor s. 47).

I det foregående er kornindtægterne 1313, 1427 og 1536–1600 af oprindeligt bordgods, som med nogen sandsynlighed kan antages at have tilhørt kapitlet i hele perioden 1313–1536, jævnført med hinanden. 18. september 1336 afstod kapitlet foruden gods i Skramsholm og Hallendrup Øksenmølle og gods i Drammelstrup, Nørup og Tirstrup, som tilhørte kannikebordet i 1313 (Dipl Dan 2, rk. XI nr. 328). Til vederlag modtog kapitlet gods i Labing, Segalt og Borum, som kan være de gårde i disse byer, der blev tildelt præbenderne Tved, Lime, Hørning og Kolkot ved kannikebordets udstrykning i 1427, og som kan identificeres med ejendommene nr. 511, 523 og 524 i 1. del og 911, 912, 913 og 914 i 2. del. En jævnføring af kapitlets indtægter af godset i Tirstrup sogn i 1313 med

indtægterne 1427 og 1536–1600 af det ved mageskiftet erhvervede gods kan ikke foretages, da indtægterne 1313 af besiddelserne i Skramsholm og Hallendrup ikke kendes. Hertil kommer, at en af kannikebordets prokuratorer før 13. januar 1335 uretmæssigt havde pantsat en del af bordgodset i Tirstrup (Dipl Dan 2. rk. XI nr. 192).

I Hist T 12. rk. I s. 257 f. har C. A. Christensen sammenlignet de indtægter, kannikerne ville have haft af Starreklinte i 1313, hvis hele byen havde tilhørt kannikebordet, med kornafgifterne af Starreklinte i 1370 og 1591, dvs. på tidspunkter, da Århus domkapital ikke længere ejede gods i Starreklinte. C. A. Christensen kommer til det resultat, at 118 td. korns afgift i 1313 svarede til 68 td. i 1370 og 48 td. i 1591. Vedr. de af Svend Gissel fremsatte indvendinger mod C. A. Christensens omregning af pengeafgifterne 1313 til korn se s. 58.

Kornafgifter af kannikebordets gods 1427 og 1536–1600.

I nedenstående tabel sammenstilles kornafgifterne af det bordgods, der i henhold til reformatio statutorum 1427 tildeltes de 10 bordpræbender med kornafgifterne 1536–1600 af disse præbenders ejendomme i de samme byer.

Gæsteriafløsning og gåsehavre er ikke regnet med til kornafgifterne 1536–1600. Kornafgifterne af de ejendomme, som det formodes, at præbenderne ikke erhvervede ved kannikebordets udstykning, er sat i skarpe parenteser. En tankestreg angiver, at den kornydelse (eller de kornyndelser af ejendomme i samme by), der anføres over tankestregen, omfattede afgiften af den ejendoms jord, hvis kornlandgilde i 1427 eller i tiden 1536–1600 opgives i den pågældende linje. Når kornlandgilden af to gårde var den samme enten i 1427 eller i tiden 1536–1600, er det selvsagt rent tilfældigt, om man identificerer den ene eller den anden med en bestemt gård henholdsvis i tiden 1536–1600 og i 1427.

	1427							1536–1600			
	N.N.	Gård	Colo- nia	Mølle	Jord	Øde	Ørte korn	Ejen- dom nr.	Ørte korn	For- højet med	Gen- nem- nit- lig for- højet med
Vester Alling							6	835	6	0	
Korup							6	190 191	6 0	0	
Egå ¹⁾		1	2				6	194 195	6 0	0	
Mejlby							3	223	3	0	
(Neder) Segalt		2					9	911	6	0	
	×						–	912	3	0	
							6	913	6	0	
							2	914	2	0	
								915	0		
								916	0		
Vorre		2					10	248	6		1
							–	249	6		1
Gjellerup							12	286	4		1
							–	287	4		1
							–	288	4		1
							–	289	4		1
True					×	×	2	291	3	1	
Hasle							2	299	4	2	
Kasted							12	310	4		1
							–	311	4		1
							–	312	4		1
							–	313	4		1
								314	0		
								315	0		
								316	0		
								317	0		
Brendstrup							2	334	2	0	
								335	[8]		

1) Vedrørende det stykke jord i Lystrup, der muligvis har hørt til gården i Egå, men blev afhændet i 1547 se ovenfor s. 87 f.

	1427							1536-1600			
	N.N.	Gård	Colonia	Mølle	Jord	Øde	Ørte korn	Ejendom nr.	Ørte korn	Forhøjet med	Genemsnitlig forhøjet med
Tilst		2				×	6 -	343 344	4 4		1 1
Vejlby	×						3½	359	6		0,4
	×						3	360	6		0,4
	×						9	361	7		0,4
	×						3	362	4		0,4
	×						9	363	8		0,4
	×						1½		-		
Åby	×						3½	376	4	½	
	×						3½	377	4	½	
	×						3½	378	4	½	
	×						3½	379	4	½	
	×						3½	380	4	½	
	×						3½	381	4	½	
		af Degetbol					2	382	4	2	
	×						5	383	6	1	
	×						2	384	3	1	
								385	0		
								386	0		
								387	[⅓]		
Årslev	×						9	391	10	1	
	×						6	392	7	1	
	×						6	404	7	1	
	×						6	393	6½	½	
	×						5	394	6	1	
	×						5	395	6	1	
								396	[4]		
								397	[4]		
								398	[4]		
								399	[5]		
								400	[2]		
								401	[2]		
								402	0		
								405	0		
Grundfør	×						3	420	3	0	

	1427							1536-1600			
	N.N.	Gård	Colo- nia	Mølle	Jord	Øde	Ørte korn	Ejen- dom nr.	Ørte korn	For- højet med	Gen- nem- snit- lig for- højet med
Hinnerup	×						6	422	5		1,9
	×						3	423	5		1,9
	×						2	424	5		1,9
	×						1	425	5		1,9
			1			×	½			–	
								426	0		
Søften	×						6	445	6	0	
	×						2	446	2	0	
Ølsted							6	460	6	0	
Haldum	×						4	477	4	0	
	×						2	478	3	1	
								479	[4]		
								480	[3]		
Fajstrup, Lyngballe og Bruseltorp					×	×	1				
Lyngballe								932	3		
Borum		1		(1		×)	5	511	6	1	
Labing							6	523	7	1	
							2	524	2	0	
Troldrup, Bøgsted- holm og Terp							5				
Terp								547	6		
								548	6		
Skåde		1	2				6	576	6	0	
	×						3	577	3	0	
								578	0		
								579	[3]		
Bering(bro)							6	593	4		1
							–	594	4		1
Stad (Constantins- borg)							2	953	2	0	

	1427							1536-1600			
	N.N.	Gård	Colonia	Mølle	Jord	Øde	Ørte korn	Ejendom nr.	Ørte korn	Forhøjet med	Genemsnitlig forhøjet med
Kysing og Norsminde							24	982-990	47		2,6
Rude (og Surekær)		1			×		2	993 994	3 0	1	
Alling							3	705	3	0	
Kærsmark							1	710	2	1	
Linå							12½	711	3		0,5
							-	712	3		0,5
							-	713	3		0,5
							-	714	3		0,5
							-	715	3		0,5
								716	0		
Ørum	×						3	772	3	0	
Hedensted	×						3	776	3		0,25
	×						2½	777	3		0,25
	×						2	778	3		0,25
	×						1	779	1½		0,25
		1			×		1		-		
								780	0		
								781	0		
Torup	×						3	784	4		1,5
	×						2½	786	3		1,5
		1			×		1	785	4 ¹⁾		1,5

1) Angående identifikationen af gårdene i Torup 1427 med gårdene fra tiden efter reformationen se Jy Saml 5. rk VIII s. 12 ff.

I 2. del i afsnittet De enkelte beneficier og deres gods er forskellige ejendomme, hvis landgilde opgives i adkomstbreve fra tiden efter 1350 identificeret med ejendomme, som tilhørte vedkommende beneficier og fonds også efter reformationen. Bortset fra ejendomme, der allerede er omtalt i kommentaren til jordebøgerne 1427–1536, drejer det sig om Sancti Spiritus præbendets ejendomme i Dolmer, Bredstrup og Ebdrup, som Peter Gødesen i 1354 skødede til helligåndshuset, (vedr. afgifterne af ejendommene i Ebdrup i 1398 se Scr Rer Dan VI s. 498) og om ejendomme i Sangstrup, Laen og Vistoft, der tilhørte kapitlets fællesfond (bona anniversariorum), og som Stig Andersen, Markvard Skernov og Anne Mogensdatter skødede til kapitlet 1359, 1440 og 1476.

STEDREGISTER

Stedregisteret medtager alle stednavne, der forekommer i jordebogsteksterne, og alle former, hvori disse navne forekommer i de pågældende tekster. Af de øvrige navne medtager det ikke Århus som hjemstedsbetegnelse for gejstlige, navnene på sogne og herreder, hvortil de forskellige lokaliteter er stedfæstet, og de stednavne, der indgår i præbendernes navne. Som opslagsord benyttes så vidt muligt navneformerne i 5. udgave af Trap: Danmark, og alfabetiseringen er foretaget efter Dansk Standards regler. Der anvendes krydshenvisninger for de sammensatte navnes og for de navneformers vedkommende, som begynder med et andet bogstav end opslagsformen. Henvisningerne er tekstens sidetal. Sogn forkortes s, og herred forkortes h.

»Aby«, se Åby.

»Acerp«, se Årup.

»Aggistorp«, »Akgistorp«, Beder, (Viby eller Holme) s, Ning h: 9, 24, 28, 69.

Agri by og s, Mols h: 75, 77.

Albæk (»Albech«) s, Støvring h: 78.

Aldrup (»Olldrup«, måske fejl for »Alldrup«), Blegind s, Hjelmslev h: 78, 82.

Alling by og s, Gern h: 101.

Alling, se Vester Alling.

»Arslæf«, se Årsløv.

»Arusia«, »-sienis«, »-sius«, se Århus.

»Athærp«, se Årup.

»Beatæ Virginis«, se Vor Frue.

Beder s, Ning h: 28.

Begtrup (»Becchitorp«, »Bechitorp«, »Bekkethorp«, »Bekkithorp«), Vistoft s, Mols h: 11, 14, 18, 19, 37, 38, 41, 42, 51, 52, 57, 61, 65, 66.

Bering, Kolt s, Ning h: 100.

Bjødstrup (»Biørnstv«), »Byornstorp«, Tved s, Mols h: 11, 18, 42, 61, 62, 64, 65.

Bleld (»Blekwild«), Nebel s, Voer h: 13.

Bode, Ørsted s, Rougsø h: 83.

Borum by og s, Framlev h: 96, 100.

Borup (»Bot(h)orp«), Helgenæs s, Mols h: 8, 11, 13, 33, 42, 43, 45, 46, 54, 55, 56, 61, 63, 64, 65, 66, 67, 72.

»Brakælund«, natur- el. bebyggelsesnavn på lokalitet i Hatting h, måske i Store Dalby s: 14, 70.

Bredeballe (»Brethæbalug«), Havreballe mark, Århus, tidligere Viby s., Ning h: 23, 32, 35, 70.

Bredstrup, Grenå, tidligere Gammel-sogn, Djurs Nørre h: 102.

Brendstrup (»Bræmestorp«, »Brænnestorp«), Tilst s, Hasle h: 11, 17, 98.

Bruseltorp, Lading s, Sabro h: 100.

Bøgstedholm, Skivholme s, Framlev h: 100.

»Clementis«, se sancti Clementis.

Constantinsborg se Stad(sgård).

Dalby, »Dalbydigær« se Lille og Store Dalby.

Degetbol, Aby mark og s, Hasle h: 99.

Dejret (»Dierhøuæth«, »Digerhøwet«, »Digherhøuet«, »Digherhouet«, »Digherhøuet(h)«, Tved s, Mols h: 11, 14, 18, 28, 38, 51, 52, 61, 62, 65, 66.

- Djursland, Djurs Nørre og Sønder h: 64, 72.
- Djurs Nørre h (»Nørherredt«): 79.
- Dolmer, Gammelsogn, Djurs Nørre h: 102.
- Drammelstrup (»Dramelstorp«, »Dramelstvp«, Tirstrup s, Djurs Sønder h: 11, 22, 33, 45, 54, 56, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 69, 72, 96.
- Drammelstrupgård, Tirstrup s, Djurs Sønder h: 33, 56.
- Ebdrup by og s, Djurs Sønder h: 102.
- Egå (»Eggo«, »Ekhøg(h)«, »Elzhøg«, »Equgh«) by og s, Øster Lisbjerg h: 11, 22, 23, 28, 36, 38, 51, 52, 55, 56, 60, 66, 77, 87, 98.
- Erslev (»Aarslef«, antagelig fejl for »Ærslef«), Galten s og h: 78, 82, 91.
- Fajstrup, Lading s, Sabro h: 100.
- Finderup (»Findorp«) by og s, Nørlyng h: 13.
- Folby (»Fuolby«) s, Sabro h: 78.
- Forsinge (»Forsinge«, Ubby s, Ars h: 11, 13, 29, 32, 40, 41, 43, 46, 47, 51, 54, 58, 59, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 71.
- Framlev h (»Framløffherredt«): 79.
- Frue, se Vor Frue.
- Fuglsø (»Fogellsjø«, »Fughlæsio«), Vistoft s, Mols h: 11, 18, 37, 38, 51, 61.
- Følle (»Følewik«, »Følwig«, »Følæwik«, Bregnet s, Øster Lisbjerg h: 7, 11, 17, 32, 37, 38, 51, 52, 55, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 71, 87.
- Føllenslev (»Fillitzleff«, »Fillizløf«) s, Skippinge h: 11, 12.
- Galten h: 79.
- Gern h (»Giernerredt«): 79.
- Gesager (»Gærsakær«, Hedensted s, Hatting h: 14, 30.
- Gjellerup, Brabrand s, Hasle h: 98.
- Grenå (»Grennae«) købstad: 78, 81.
- Grundfør (»Grundfærj«, »Sundfærj«) by og s, Vester Lisbjerg h: 20, 31, 32, 36, 38, 39, 42, 48, 51, 52, 55, 57, 60, 63, 67, 92, 99.
- Gråske (»Groske«, »Groskæ«, Tirstrup s, Djurs Sønder h: 11, 21, 33, 54, 59, 61, 62, 63, 65, 71.
- Hads h (»Hadtsherredt«): 79.
- Haldum by og s, Sabro h: 77, 100.
- Hallendrup, Albøge s, Djurs Sønder h: 96, 97.
- »Hanebal«, »Hanebalugh«, natur- eller bebyggelsesnavn på lokalitet i Hedensted s, Hatting h: 15, 33, 70.
- Hansted (»Hanssted«) s, Voer h: 78, 82.
- Hasle (»Haslug«, »Hasløf«) by og s, Hasle h: 11, 17, 77, 98.
- Hasle h (Hassloerredt«): 79.
- Havreballe (»Hauffuerballe«, »Hauerbalugh(h)«, senere Havreballegård, senere Marselisborg, Århus købstad, tidligere Viby s, Ning h: 9, 11, 23, 24, 28, 29, 32, 33, 34, 35, 37, 38, 43, 44, 49, 51, 53, 55, 56, 57, 69, 70.
- Hedensted (»Hethenstedt«, »Hæthenstat(h)«, »Hæthænstat«) by og s, Hatting h: 11, 14, 15, 16, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 38, 42, 43, 45, 47, 51, 52, 54, 55, 56, 57, 60, 70, 72, 95, 101.
- Hejlskov (»Hiulescogh«, »Hiulæscogh«, »Hywlescog«, Hviltsager s, Sønderhald h: 11, 25, 28, 35, 61, 62.
- Helgenæs (»Helughness«, »Hælughness«) s, Mols h: 11, 13, 33, 67.
- Helligåndshuset (»domus Sancti Spiritus«, Århus købstad: 24, 78.
- Hesteeng (»Hæstæng«, Årslev mark og s, Hasle h: 26, 34, 56.
- Hids h (»Hidts herredt«): 79.
- Hinnerup (»Hinder(u)p«, »Hindørp«, »Hyndvp«, Grundfør s, Vester Lisbjerg h: 11, 20, 33, 38, 51, 52, 54, 60, 63, 64, 65, 66, 77, 81, 92, 100.
- Hjelmlev h (»Hielmsløffherredt«): 79.
- Holmstrup (»Holmstorp«, »Holmstvp«, Brabrand, tidligere Tilst s, Hasle h: 11, 17, 68, 78, 89.
- Hostrup (»Horstorp«, Stovby s, Bjerre h: 15, 29, 43.

- Hovlbjerg h (»Huolbierrigherredt«) 79.
 Hugormsballe (»Hugorms Balugh«),
 Havreballe mark, Århus købstad,
 tidligere Viby s, Ning h: 23, 32, 35,
 70.
- Høgholm, Tirstrup s, Djurs Sønder h:
 69.
- Hjørning (»Hiørning«) s, Sønderhald
 h: 77.
- Kalø, Bregnet s, Øster Lisbjerg h: 86.
 Kalø vig: 62, 66, 72.
- Kasted (»Kalstath«) by og s, Hasle
 h: 11, 24, 36, 38, 51, 52, 60, 63, 64,
 66, 88, 98.
- Knæsted (»Knæstat«), Hedensted s,
 Hatting h: 25, 34, 47, 51, 70.
- Koldkær (»Kaldebock«, »Kaldeboc«,
 fejl for »Kaldekot«, »Kokæthorp«
 antagelig fejl for »Kaldekot«, »Kol-
 choth«), Kasted s, Hasle h: 11, 17,
 23, 69, 77.
- »Kokæthorp«, antagelig fejl for
 »Kaldekot«, se under Koldkær,
 næppe navn på en bebyggelse i Viby
 s, Ning h: 69.
- Kolt (»Kolth(e)«) by og s, Ning h:
 11, 19, 29, 31, 38, 41, 43, 48, 51, 52,
 53, 59, 60, 61, 62, 66, 68, 78, 82, 93.
- Korup, Bregnet s, Øster Lisbjerg h: 98.
- Kragelund (»Kragelundt«) by og s,
 Hids h: 79, 82.
- Kunnerup, Ormslev s, Ning h: 68.
- Kysing, Saksild s, Hads h: 11, 19, 20,
 28, 29, 33, 38, 48, 51, 52, 53, 59, 61,
 62, 63, 64, 66, 94, 101.
- Kærsmark, Linå s, Gern h: 101.
- »Kørshøgh«, Gesager mark, Heden-
 sted s, Hatting h: 14, 30.
- Labing, Framlev s og h: 96, 100.
- Laen, Glesborg s, Djurs Nørre h: 102.
- Lading by og s, Sabro h: 83.
- Lemming (»Sinning«, antagelig fejl for
 »Liming«), Kolt s, Ning h: 78, 81.
- Lille Dalby (»Litle Dalby«, »Littæl
 Dalby«), Hedensted s, Hatting h:
 11, 15, 16, 28, 36, 38, 39, 51, 52, 58,
 60, 62, 63, 66.
- Lime s, Sønderhald h: 77.
- Linå by og s, Gern h: 83, 101.
- »Liibbierigherredt Kongis« og »Biss
 Skippeløse«, se Øster og Vester
 Lisbjerg h.
- »Loppæthorp«, næppe Lottrup i Rårup
 s, Bjerre h, snarere en bebyggelse i
 Viby eller Holme s, Ning h: 24, 28,
 33, 69.
- »Lyfnugh Ruthæ«, fejl for »Synfnugh
 Ruthæ«, se dette.
- Lyngballe, Lading s, Sabro h: 100.
- Lyngby (»Liungby«) by og s, Hasle
 h: 26, 71.
- Lystrup (»Liufstorp«, »Luwstorp«),
 Egå s, Øster Lisbjerg h, og Elsted s,
 Vester Lisbjerg h: 11, 23, 28, 36, 37,
 60, 87, 88, 98.
- Løsning by og s, Hatting h: 14, 29,
 43, 53.
- Låsby (»Lasby«) by og s, Gern h:
 8, 9, 11, 25, 36, 38, 45, 49, 51, 52,
 53, 54, 55, 59, 60, 61, 62, 72, 95.
- Malling s, Ning h: 77, 81.
- Marselisborg, Århus købstad, tidligere
 Viby s, Ning h: 69, se også Havre-
 balle.
- Mejlby by og s, Øster Lisbjerg h: 98.
- Mols (»Molnes«) h: 7, 17, 64, 72, 79.
- »Natoft« mark, Saksild s, Hads h: 94.
- Neder Segalt, Skødstrup s, Øster
 Lisbjerg h: 98.
- Nekselø (»Nixill«, »Nixæl«, Føllen-
 slev s, Skippinge h: 11, 33, 43, 46,
 47, 51, 54, 59, 60, 61, 62, 65, 66, 67.
- Ning h (»Ninngherredt«): 79.
- Nor, se Stene Nor.
- Nordre Vang (»Norræwang«, Kysing
 mark, Saksild s, Hads h: 19, 28.
- Nordre Vang (»Norræwang«, Surekær
 mark, Saksild s, Hads h: 27, 28.
- »Norkætoft«, Havreballe mark, Århus
 købstad, tidligere Viby s, Ning h:
 23, 32, 43.
- Nordre Fang (»Norrrefang«, Starre-
 klinte mark, Vallekilde s, Ods h,
 tidligere Føllenslev s, Skippinge h:
 12, 30, 59, 67, 71.

- Norsminde (»Norsminnæ«, »Norssmynde«), Saksild s, Hads h: 11, 20, 28, 56, 61, 63, 64, 66, 94, 101.
 »Nørherredt«, se Djurs Nørre h.
 Nørup (»Nyt(h)orp«), Tirstrup s, Djurs Sønder h: 11, 22, 36, 37, 61, 69, 96.
- Olavs kirke, se Sankt Olavs kirke.
 Oldrup (»Olldrup« antagelig dog fejl for »Alldrup«), Hundslund s, Hads h: 78, 82.
 Ormslev s, Ning h: 68.
 »Oxenmolne«, se Øksenmølle.
- Præsteballe (»Præstēbalugh«), Hedensted mark og s, Hatting h: 14, 29, 35, 70.
- Randers (»Randrusiensis«) købstad: 13.
 Ring Kloster (»Clastrum Rind«), Hylke s, Voer h: 26.
 Roskilde (»Roskildensis«) købstad: 11, 12, 13, 30, 35.
 Rougsø (»Roxe«, »Roxiøø«), h: 11, 25, 83.
 Rude, Saksild s, Hads h: 101.
 »Ræthæbøl« og »Rætæbol«, Årslev og Lyngby s, Hasle h: 26, 36, 49, 50, 71, 91.
 Rødkærlund (»Røthkærlund«), naturlig bebyggelsesnavn på lokalitet i Hedensted s, Hatting h: 14, 29, 43, 70.
- Sankt Clemens kirke og sogn (»ecclesia« og »parochia sancti Clementis«), Århus købstad: 79.
 Sankt Olavs kirke og sogn (»ecclesia« og »parochia sancti Olai«), Århus købstad: 77, 79.
 »Domus Sancti Spiritus«, se Helligåndshuset.
 Sabro h (»Saubroherredt«): 79.
 Sangstrup, Voldby s, Djurs Nørre h: 102.
 Segalt, Skødstrup s, Øster Lisbjerg h: 96. Se også Neder Segalt.
 Sinding (»Sinning«, den ene gang antagelig fejl for »Liming«) by og s, Hids h: 78, 81.
- Sjælland (»Selandia«): 12.
 Skovsjord (»Scoghsjordt«, »Skogxjordt«), Hedensted mark og s, Hatting h: 11, 15, 34, 35.
 Skramsholm, Tirstrup s, Djurs Sønder h: 96, 97.
 Skærø, Dråby s, Mols h: 91.
 Skødstrup (»Schjøstrup«) by og s, Øster Lisbjerg h: 79, 82.
 Skåde by og s, tidligere Holme s, Ning h: 100.
 Spørring by og s, Vester Lisbjerg h: 48.
 Stad (»Stath«), nu del af Constantinsborg, Ormslev s, Ning h: 24, 31, 35, 55, 61, 62, 64, 66, 71, 94, 100.
 »Staplæ«, Rødkærlund mark, Hedensted s, Hatting h: 14, 29.
 Starreklinde (»Starrenklinte«, »Starræklintæ«), Vallekilde s, Ods h, tidligere Føllenslev s, Skippinge h: 11, 12, 29, 30, 31, 32, 34, 35, 36, 39, 41, 43, 46, 47, 51, 54, 55, 56, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 71, 97.
 Starreklintlund (»Starræklintlund«), Starreklinde, Vallekilde s, Ods h: 12.
 Store Dalby (»Dalbydigær«) by og s, Hatting h: 14, 29.
 Storenor (»Noër«), Malling s, Ning h: 79, 82.
 Surekær (»Surekiær«, »Surækiær«), Saksild s, Hads h: 11, 27, 29, 30, 38, 39, 50, 52, 53, 56, 71, 101.
 »Syfnugh Ruthæ«, Havreballe mark, Århus købstad, tidligere Viby s, Ning h: 24, 33, 34.
 Søften by og s, Vester Lisbjerg h: 100.
 Sønderfang (»Syndærfang«), Starreklinde mark, Vallekilde s, Ods h, tidligere Føllenslev s, Skippinge h: 12, 34, 47, 59, 67.
 Sønderløkke (»Syndærlykke«), Havreballe mark, Århus købstad, tidligere Viby s, Ning h: 23, 34, 44, 49, 53.
 Søndervang (»Synderwang«), Kysing mark, Saksild s, Hads h: 19, 28, 29.
 Søndervang (»Sunderwang«), Surekær mark, Saksild s, Hads h: 27, 28, 29.

- Terp, Skivholme s, Framlev h: 100.
Terp, se Viby Terp.
- Tillerup (»Tilderp«, »Tildørp«, »Till-
derup«, »Tytwlthorp«), Tved s,
Mols h: 11, 14, 18, 28, 37, 38, 61, 62,
65, 66.
- Tilst (»Tilæst«, »Tisælest«) by og s,
Hasle h: 11, 16, 17, 28, 31, 36, 38,
41, 42, 44, 45, 51, 52, 57, 60, 61, 68,
71, 77, 81, 88, 99.
- »Thinget Syndærbool«, Grundfjør
mark og s, Vester Lisbjerg h: 20, 36.
- Tirstrup (»Tistorp«, »Tystrup«) by og
s, Djurs Sønder h: 11, 21, 29, 36, 37,
38, 45, 49, 52, 54, 59, 61, 62, 64, 69,
71, 72, 96, 97.
- Todderup (»Tobbætorp«), Tilst og
Brabrand, tidligere True s, Hasle h:
17, 51, 68.
- Toftehessel (»Toffteheslæ«, »Toftæ-
heslæ«), Hedensted s, Hatting h:
11, 24, 28, 29, 30, 31, 32, 34, 35, 44,
47, 56, 63, 70, 71, 96.
- Toggerbo (»Tokerbodt«), Vistoft s,
Mols h: 77.
- »Tonelbierrigherredt«, fejlskrivning for
»Houelbierrigherredt«, Houlbjerg
h: 79.
- Torup (»Tocketorp«, »Tocktorp«,
»Tokædorp«, »T(h)okæthorp«), He-
densted s, Hatting h: 11, 14, 15, 16,
24, 28, 29, 30, 31, 32, 35, 36, 38, 43,
47, 51, 52, 56, 60, 63, 65, 70, 71, 96,
101.
- Trige (»Thryghæ«, antagelig dog fejl
for »Thrvghæ«) by og s, Vester
Lisbjerg h: 17.
- Troldrup, Skivholme s, Framlev h:
100.
- True (»Thrvghæ«), Brabrand, tidligere
True s, Hasle h: 17, 98.
- Tved (»Tuedt«, »Twedt«, »Tweth«)
by og s, Mols h: 11, 17, 29, 38, 45,
51, 52, 61, 62, 64, 65, 66, 77.
- Udby (»Vby«) by og s, Rougsø h: 19,
83.
- Ugetsbol (»Vghæz bool«), Årslev mark
og s, Hasle h: 27, 36.
- Ulstrup (»Wulwthorp«), Falling s,
Hads h: 13(?).
- Ustrup (»Urchistorp«, Hylke s, Voer
h: 13(?).
- »Vby«, se Udby.
- Vejlby (»Vedelby«, »Weetelby«, »We-
thælby«, »Wæthelby«) by og s, Hasle
h: 11, 19, 23, 29, 36, 38, 45, 51, 52,
54, 55, 56, 60, 63, 77, 81, 90 99.
- Vester Alling (»Vesteraling«, »Wæster-
alend«) by og s, Sønderhald h: 11,
25, 28, 36, 38, 45, 51, 52, 53, 54, 61,
62, 63, 72, 86, 98.
- Vester Lisbjerg h (»Liißbierrigherredt
Kongis Skipelße«): 79.
- Vestervang (»Wæsterwang«, Havre-
balle mark, Århus købstad, tidligere
Viby s, Ning h: 23, 28, 32, 38.
- Vestervang (»Westerwang«, Kolt mark
og s, Ning h: 19, 28, 68.
- Vestervang (»Wæsterwang«, Tirstrup
mark og s, Djurs Sønder h: 21, 28.
- »Vghæz bool«, se Ugetsbol.
- Viby (»Withby«) by og s, Ning h:
23, 69.
- Viby Terp, Viby s, Ning h: 28, 69.
- Vistoft s, Mols h: 51, 102.
- »Wiuælthorp«, næppe Viby Terp,
snarere en forsvunden bebyggelse i
Havreballe mark, Århus købstad,
tidligere Viby s, Ning h: 23, 28, 33,
37, 38, 69.
- Voer (»Wore«, »Woræ«) by og s,
Rougsø h: 11, 25, 36, 37, 38, 41, 49,
51, 52, 60, 83, 86, 98.
- Vor Frue kirke og s (»ecclesia« og
»parochia Beatæ Virginis«), Århus
købstad: 77, 79.
- Vrads h (»Vradtsherredt«): 79.
- »Wulwthorp«, se Ulstrup.
- Yderup (»Ygdrup«, Lyngby, tidligere
Brabrand, oprindeligt True s, Hasle
h: 68, 78, 81.
- »Ærslef«, se Erslev.
- Ødum s, Galten h: 78, 82.
- Øksenmølle (»Oxenmolne«, »Øxen-

- mylnæ), Tirstrup s, Djurs Sønder h: 11, 22, 55, 67, 96.
- Ølsted (»Ølstath«, »Ølstedt«) by og s, Vester Lisbjerg h: 11, 21, 36, 38, 51, 52, 60, 93, 100.
- Øm Kloster, Ry s, Tyrsting h: 26.
- Ørskov (»Ørshkough«, Ørridslev s, Voer h: 13.
- Ørum by og s, Bjerre h: 101.
- Øster Lisbjerg h (»Liißbierrigherredt Biss Schippelße«): 79.
- Østervang (»Østerwang«), Kolt mark og s, Ning h: 19, 28, 68.
- Østervang (»Østerwang«), Havreballe mark, Århus købstad, tidligere Viby s, Ning h: 23, 28, 32.
- Østervang (»Østerwang«), Tirstrup mark og s, Djurs Sønder h: 21, 28.
- Åby (»Aby«, »Aaby«) by og s, Hasle h: 19, 78, 99.
- Århus (»Arusia«, »Arusiensis«, »Aurusius«, »Aarhus«) købstad: 12, 14, 15, 16, 20, 21, 22, 24, 25, 26, 27, 65, 66, 77, 78, 79, 81, 82.
- Århusgård, tidligere Havreballegård, senere Marselisborg, Århus købstad, tidligere Viby s, Ning h: 57.
- Årslev (»Arslef«, »Arslæf«, »Aarslef«, »Aarslæf(f)«, »Aarsløff«), by og s, Hasle h: 11, 26, 29, 34, 36, 38, 49, 50, 51, 52, 53, 55, 56, 57, 59, 61, 62, 63, 64, 65, 67, 71, 72, 77, 78, 82, 91, 99.
- Årup (»Acerp«, »Athær(p)«, Hedensted s, Hatting h: 8, 14, 16, 28, 32, 36, 37, 43, 51, 55, 58, 61, 62, 63, 71.

PERSONREGISTER

Registeret medtager ikke kapitlets fæstebønder og anfører ikke gejstliges hjemsted, når dette var Århus.

- Anders Pedersen, indehaver af corporis Christi præbendet –1550: 81.
Anne Mogensdatter i Urlev: 102.
Arnfast: 27.
- Bo Mogensen Lang, biskop 1395–1424: 69.
Broder Degn, kannik og stifter af præb. Holmstrup: 89, 90.
- Ebbe, biskop 1215–24:16.
Erik Klipping: 13.
Esbern Pedersen: 21.
Esgér Bonde, biskop 1310–25: 9.
Esgér Juul, biskop 1306–10: 26.
- Helug Jacobsen (Grubbe af Særslev): 12, 30, 35, 36.
- Inge: 91.
- Jacob »Blærug«, borger i Århus: 21.
Jens, provst: 87.
Jens Assersen, biskop 1288–1306: 15, 16, 26, 47, 63.
Jens Brun: 25.
Jens Erresen: 12, 30.
Jens Mikkelsen 26.
Jens Mogensen (Juul?) til Skærsø: 91.
Jens Pele, lensmand på Kalø: 86.
Jesper Brochmand, ærkedegn og indehaver af præb. Hasle: 88.
- Løge, ærkedegn: 21.
Lydbert, præst 23.
- Markvard Skernov, domprovst, senere ærkedegn: 102.
Mogens Knudsen, provst og kannik: 25.
Morten Børup, skolemester, senere kantor, død 1526: 76, 80.
- Niels Bosen, præst: 23.
Niels Ingvarnsen, provst: 27.
Niels Knudsen, ridder 13.
Niels Menved, kapellan: 26, 55.
- Olav, provst: 21.
- Paulus Noviomagus, indehaver af corporis Christi præb. 1550–70: 81.
Peder Gødesen, ridder: 81, 102.
Peder Jensen Lodehat, biskop i Århus 1386–95, derefter i Roskilde: 80.
Peder Stob: 24, 35, 55, 94.
Peder Vognsen, biskop 1191–1204: 12, 13, 22.
- Stig, provst i Randers, 1277–80 biskop i Roskilde: 13.
Stig Andersen (Hvide) til Bjørnholm: 102.
- Troels, kantor: 14, 20, 23, 27.
Tyge, provst, senere biskop, enten Tyge I, der var biskop 1264–72, eller Tyge II, der var biskop 1274–88: 19.
- »Ubbo«: 14, 24, 30, 31, 35, 47.
Ulrik Stuke, biskop 1424–49: 76, 77, 80.

RETTELSER OG TILFØJELSER

1. del s. 18: I et prokuratorregnskab 1647–48 (Rev. 1, fol. 10 nr. 96) står der efter en post dateret 10. juli 1647: Leveret magister Jacob Knudsen (skolemester i Århus og i denne egenskab indehaver af bl. a. præbendet Agri) til at renskrive og fuldfærdige kapitlets Jordebog 21 dlr.
1. del s. 173: Vedrørende begrundelsen for den her fremsatte opfattelse af bona communia's historie og Erik Ulsigs derfra afvigende se 2. del s. 84 f. Da gårdenes landgilde, som det fremgår af tabellen 3. del s. 98 ff., blev forhøjet i tiden 1427–1600 og ikke altid lige meget, bliver det næppe muligt med sikkerhed at afgøre, hvilken opfattelse der er den rigtige.
2. del s. 107 fodnote 1: Foruden til kongens brev af 28. november 1635 burde der også være henvist til hans brev af 19. august samme år (Kanc. Brevb. s. 197).
3. del s. 21 1. 3: Der er rettet i xiiij. Måske har det oprindelig været meningen, der skulle stå xxiiij.
3. del s. 55: Vedrørende besætningerne på gårde, som tilhørte kapitlet, se også s. 85 f.
3. del s. 58: Vedrørende pengekurserne se Det danske Ødegårdsprojekts arbejdsrapport 1975–76 nr. 1 H.
3. del s. 66: Drammelstrupgård er den eneste curia principalis, jordebogen omtaler. Muligvis har gårdens bryde fungeret som kapitlets foged og opkrævet afgifterne af det omliggende kapitelgods. Dette vil kunne forklare, hvorfor Drammelstrupgård også er den eneste, hvis landboer skulle foretage ægter til Århus.
3. del s. 82: Rettelsen af Olldrup til Alldrup er snarest rigtig, hvis Erik Ulsigs opfattelse af bona communias historie (se 2. del s. 84 f.) er forkert.
3. del s. 86 og 93: Erik Ulsig regner ikke med, at bona communia er dannet ved fællesbordets udstykning (se 2. del s. 84 f.).

EFTERSKRIFT

Udgiveren føjer sin ærbødige tak til den, Landbohistorisk Selskabs formand i forordet til første bind har rettet til Statens humanistiske Forskningsråd, som har bekostet udgaven. Endvidere takker jeg Landbohistorisk Selskab, der har antaget manuskriptet til offentliggørelse, og den tilsynsførende redaktør, mag.art. C. A. Christensen. Kun fordi jeg har kunnet støtte mig til hans ekspertise, har jeg dristet mig til at udgive middelalderlige, latinske tekster. Endelig takker jeg min hustru Aase Rosenberg Rasmussen for bistand ved manuskriptets renskrivning og udarbejdelsen af registrene, og Aarhus Stiftsbogtrykkerie for godt udført arbejde.

Viborg, den 1. april.

Poul Rasmussen

